

ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

Департамент екології та природних ресурсів

РЕГІОНАЛЬНА ДОПОВІДЬ
про стан навколишнього природного середовища
в Запорізькій області у 2012 році

м. Запоріжжя
2013 р.

ЗМІСТ		
Вступне слово.....		7
1.	Загальні відомості.....	8
1.1.	Географічне розташування та кліматичні особливості території.....	8
1.2.	Соціальний та економічний розвиток країни.....	9
2.	Атмосферне повітря.....	16
2.1.	Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря.....	16
2.1.1.	Динаміка викидів забруднюючих речовин стаціонарними та пересувними джерелами.....	16
2.1.2.	Динаміка викидів найпоширеніших забруднюючих речовин в атмосферне повітря у містах	18
2.1.3.	Основні забруднювачі атмосферного повітря (за галузями економіки).....	19
2.2.	Транскордонне забруднення атмосферного повітря.....	22
2.3.	Якість атмосферного повітря в населених пунктах.....	22
2.4.	Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря.....	27
2.5.	Використання озоноруйнівних речовин	27
2.6.	Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття.....	27
2.7.	Заходи, спрямовані на покращення стану атмосферного повітря...	31
3.	Зміна клімату.....	35
3.1.	Тенденції зміни клімату.....	35
3.2.	Національна система оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів.....	35
3.3.	Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптації до зміни клімату.....	35
4.	Водні ресурси.....	37
4.1.	Водні ресурси та їх використання.....	37
4.1.1.	Загальна характеристика.....	37
4.1.2.	Водозабезпеченість територій та регіонів	37
4.1.3.	Водокористування та водовідведення.....	38
4.2.	Забруднення поверхневих вод.....	43
4.2.1.	Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод.....	43
4.2.2.	Основні забруднювачі водних об'єктів (за галузями економіки)..	45
4.2.3.	Транскордонне забруднення поверхневих вод.....	46
4.3.	Якість поверхневих вод.....	46
4.3.1.	Оцінка якості вод за гідрохімічними показниками.....	46
4.3.2.	Гідробіологічна оцінка якості вод та стан гідробіоценозів.....	49
4.3.3.	Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію.....	50
4.3.4.	Радіаційний стан поверхневих вод.....	50

4.4.	Якість питної води та її вплив на здоров'я населення.....	51
4.5.	Екологічний стан Азовського моря та Чорного морів.....	52
4.6.	Заходи щодо покращення стану водних об'єктів.....	53
5.	Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, розвиток природно-заповідного фонду та формування національної екологічної мережі.....	56
5.1.	Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, формування національної екологічної мережі.....	56
5.1.1.	Загальна характеристика.....	57
5.1.2.	Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття.....	58
5.1.3.	Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття.....	58
5.1.4.	Формування національної екомережі.....	60
5.1.5.	Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами.....	61
5.2.	Природоохоронні території та об'єкти.....	63
5.2.1.	Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду.....	63
5.2.2.	Водно-болотні угіддя міжнародного значення.....	64
5.2.3.	Біосферні резервати та об'єкт Всесвітньої природної спадщини.....	65
5.2.4.	Формування української частини Смарагдової мережі Європи	66
5.3.	Охорона, використання та відтворення рослинного світу	67
5.3.1.	Загальна характеристика рослинного світу	67
5.3.2.	Лісові ресурси	68
5.3.3.	Стан використання природних недеревних рослинних ресурсів	72
5.3.4.	Охорона та відтворення видів рослин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів.....	73
5.3.5.	Адвентивні види рослин.....	74
5.3.6.	Стан зелених насаджень.....	75
5.3.7.	Заходи щодо збереження рослинного світу.....	78
5.4.	Охорона, використання та відтворення тваринного світу.....	78
5.4.1.	Загальна характеристика тваринного світу.....	78
5.4.2.	Стан і ведення мисливського та рибного господарств.....	79
5.4.3.	Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів.....	84
5.4.4.	Інвазивні види тварин.....	85
5.4.5.	Заходи щодо збереження тваринного світу.....	86

5.5.	Стан рекреаційних ресурсів та розвиток курортних зон.....	87
5.6.	Туризм	89
6.	Земельні ресурси і ґрунти.....	93
6.1.	Структура та використання земельних ресурсів	93
6.1.1.	Структура та динаміка змін земельного фонду	93
6.1.2.	Господарська освоєність земельних угідь.....	93
6.2.	Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси	94
6.3.	Стан і якість ґрунтів.....	96
6.3.1.	Якість ґрунтів сільськогосподарського призначення	96
6.3.2.	Забруднення ґрунтів.....	98
6.3.3.	Деградація земель.....	99
6.4.	Оптимізація використання та охорона земель.....	101
7.	Надра.....	103
7.1.	Мінерально-сировинна база.....	103
7.1.1.	Стан та використання мінерально-сировинної бази.....	103
7.2.	Система моніторингу геологічного середовища.....	105
7.2.1.	Підземні води: ресурси, використання, якість.....	105
7.2.2.	Екзогенні геологічні процеси.....	109
7.3.	Геологічний контроль за вивченням та використанням надр.....	111
7.4.	Дозвільна діяльність у сфері використання надр.....	111
8.	Відходи.....	112
8.1.	Структура утворення та накопичення відходів.....	112
8.2.	Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення).....	113
8.3.	Використання відходів як вторинної сировини.....	115
8.4.	Транскордонне перевезення небезпечних відходів.....	121
8.5.	Державне регулювання в сфері поведження з відходами.....	121
9.	Екологічна безпека.....	124
9.1.	Екологічна безпека як складова національної безпеки.....	124
9.2.	Об'єкти, що становлять підвищену екологічну небезпеку.....	125
9.3.	Радіаційна безпека.....	128
9.3.1.	Стан радіаційного забруднення території України	128
9.3.2.	Поведження з радіоактивними відходами	128
10.	Промисловість та її вплив на довкілля.....	132
10.1.	Структура та обсяги промислового виробництва.....	132
10.2.	Вплив на довкілля.....	133
10.2.1.	Гірничодобувна промисловість.....	135
10.2.2.	Металургійна промисловість.....	139
10.2.3.	Хімічна та нафтохімічна промисловість.....	143
10.2.4.	Харчова промисловість.....	145
10.3.	Заходи з екологізації промислового виробництва.....	149
11.	Сільське господарство та його вплив на довкілля.....	150

11.1.	Тенденції розвитку сільського господарства.....	150
11.2.	Вплив на довкілля.....	151
11.2.1.	Внесення мінеральних і органічних добрив на оброблювані землі та під багаторічні насадження.....	151
11.2.2.	Використання пестицидів.....	152
11.2.3.	Екологічні аспекти зрошення та осушення земель.....	153
11.2.4.	Тенденції в тваринництві.....	155
11.3.	Органічне сільське господарство.....	156
12.	Енергетика та її вплив на довкілля.....	157
12.1.	Структура виробництва та використання енергії.....	157
12.2.	Ефективність енергоспоживання та енергозбереження.....	158
12.3.	Вплив енергетичної галузі на довкілля.....	161
12.4.	Використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики.....	162
13.	Транспорт та його вплив на довкілля.....	163
13.1.	Транспортна мережа України.....	163
13.1.1.	Структура та обсяги транспортних перевезень.....	164
13.1.2.	Склад парку та середній вік транспортних засобів.....	164
13.2.	Вплив транспорту на довкілля.....	165
13.3.	Заходи щодо зменшення впливу транспорту на довкілля.....	165
14.	Збалансоване виробництво та споживання.....	166
14.1.	Тенденції та характеристика споживання.....	166
14.2.	Структурна перебудова та екологізація економіки.....	167
14.3.	Впровадження елементів «більш чистого виробництва».....	168
14.4.	Ефективність використання природних ресурсів.....	169
14.4.	Оцінка «життєвого циклу виробництва».....	169
15.	Державне управління у сфері охорони навколишнього природного середовища.....	172
15.1.	Національна та регіональна екологічна політика.....	172
15.2.	Удосконалення системи управління та нормативно-правового регулювання у сфері охорони довкілля та екологічної безпеки....	174
15.3.	Державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства.....	178
15.4.	Виконання державних цільових екологічних програм.....	182
15.5.	Моніторинг навколишнього природного середовища.....	184
15.6.	Державна екологічна експертиза.....	188
15.7.	Економічні засади природокористування.....	190
15.7.1.	Економічні механізми природоохоронної діяльності.....	190
15.7.2.	Стан фінансування природоохоронної галузі.....	192
15.8.	Технічне регулювання у сфері охорони довкілля, екологічної безпеки та раціонального природокористування.....	213
15.9.	Дозвільна діяльність у сфері природокористування.....	213
15.10.	Екологічний аудит.....	215
15.11.	Стан та перспективи наукових досліджень у галузі охорони.....	217

	довкілля.....	
15.12.	Участь громадськості у процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля	221
15.12.1.	Діяльність громадських екологічних організацій.....	222
15.12.2.	Діяльність громадських рад	226
15.13.	Екологічна освіта та інформування.....	228
15.14.	Міжнародне співробітництво у галузі охорони довкілля	232
15.14.1.	Європейська та євроатлантична інтеграція.....	232
15.14.2.	Залучення міжнародної технічної допомоги та координація діяльності програм/проектів зовнішньої допомоги.....	233
15.14.3.	Двостороннє та багатостороннє співробітництво.....	244
	Висновки.....	246
	Додатки.....	252

ВСТУПНЕ СЛОВО

Природа завжди була однією з основних та абсолютних цінностей, які людина усвідомлює, незважаючи на період історії, вік чи матеріальний стан. Питання охорони довкілля мають бути пріоритетними для будь-якої влади, а усвідомлення своєї власної відповідальності за навколишнє природне середовище має стати основою формування людини – особистості.

Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Запорізькій області – це послідовний крок щодо аналізу стану довкілля та ходу реалізації державної екологічної політики в регіоні, оцінки її ефективності.

Наша область входить до числа регіонів, які складають основу індустріального потенціалу України. Наявність потужного промислового комплексу спричиняє негативний вплив на стан довкілля не тільки в межах області, але й в цілому по Україні. Матеріали звіту є необхідною складовою національної доповіді про стан навколишнього природного середовища країни.

Ознайомившись з цими матеріалами, кожен бажачий може наочно побачити реальні здобутки та перспективи подальшої роботи у сфері охорони довкілля в контексті реалізації загальнодержавних та регіональних природоохоронних програм.

У теперішній ситуації особливого значення набувають активізація та консолідація громадськості навколо екологічних проблем регіону, яка спостерігається останнім часом. Сподіваємось, що і черговий звіт стане не тільки джерелом екологічної інформації, але й сприятиме розвитку природоохоронної діяльності, усвідомленню необхідності реалізації пріоритетів у всіх сферах нашого життя та надасть можливість зробити подальші кроки до справи збереження довкілля, залучивши до цього широке коло громадськості.

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

1.1. Географічне розташування та кліматичні особливості території

Запорізька область розташована на півдні Східноєвропейської рівнини на чорноземах у степовій зоні з характерним рівнинним ландшафтом, з домінуванням чорноземних ґрунтів. Загальна площа області – 27,2 тис.км², що становить 4,5% території України. Площа, яку покривають ліси, складає 1,163 тис.км², або 3,96 % всієї території області.

Межує з Херсонською, Дніпропетровською та Донецькою областями, на півдні омивається більш ніж на 300 км водами Азовського моря. В межах обласного центру – міста Запоріжжя – розташований острів Хортиця – місце історичної Запорозької вольниці.

Територія Запорізької області розділена вододілом приблизно навпіл на два водозбірні басейни- р. Дніпро та Азовського моря.

Гідрографічна мережа області представлена р. Дніпро – найбільшою водною артерією України, трьома середніми річками – Конка і Гайчур басейну Дніпра та Молочна, яка впадає в Азовське море, та 133 малими водотоками довжиною більше 10 км (за уточненими по результатах паспортизації даними). Ступінь розчленованості рельєфу гідрографічною мережею території області змінюється від помірного на схилах Приазовської височини до слабкої на південному заході. На території Михайлівського і Веселівського районів знаходиться безстічно-подова ділянка площею близько 2 тис. км².

На р. Дніпро в межах області розташовані Каховське та Дніпровське водосховища з об'ємами води в них відповідно 18,2 км³ і 3,3 км³. На середніх та малих водотоках розташовані 28 водосховищ та 1235 ставків.

Середній багаторічний об'єм поверхневого стоку, що формується на території області, сягає 0,5 км³/рік, стік р. Дніпро складає 53,0 км³/рік.

Запаси прісних підземних вод, придатних для питного водопостачання, становлять 109,3 млн.м³/рік по 12 розвіданих родовищах.

Водні ресурси р. Дніпро є основним джерелом питного водопостачання міст Запоріжжя, Бердянськ, Приморськ, Вільнянськ, ряду сільських населених пунктів північних і південних районів області, водопостачання промислових підприємств області, зокрема гірничометалургійного комплексу (ВАТ Запорізькій металургійний комбінат «Запоріжсталь» (далі – ВАТ «Запоріжсталь»), ПАТ «Дніпроспецсталь», ПАТ «Запоріжжкокс» та інші) та енергетичної галузі (ВП «Запорізька АЕС» ДП НАЕК «Енергоатом» і ВП «Запорізька ТЕС» ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго»). Крім того, гідроенергетичний потенціал р. Дніпро, який складає третину всього потенціалу Дніпровського каскаду водосховищ, використовується Дніпровською ГЕС, що дозволяє знімати пікові навантаження в енергосистемі. Використовується р. Дніпро для судноплавства, а також, як рекреаційний ресурс для відпочинку та оздоровлення населення.

Басейн Азовського моря займає південь області і знаходиться у південно-західній частині Приазовської височини та східній частині Причорноморської низини. Практично всі водотоки басейну, крім р. Молочна (середня ріка), відносяться до малих. Найбільшими серед них є річки Берда, Обіточна, Великий та Малий Утлюки.

Басейн Азовського моря, зокрема його північна частина, має цінність як рибогосподарська та туристично-курортна зони.

В області існують сприятливі умови існування багатьох видів тварин, серед яких є мисливські, такі як: дикий кабан, козуля, заєць - русак, лисиця, вовк, єнотовидний собака, ондатра.

Клімат регіону - помірно-континентальний, характеризується чітко означеною посушливістю, яка обумовлена пануванням на більшості території області сухих східних вітрів (на рік у середньому припадає 225 сонячних днів). Середньорічні температури: літня + 25,6 °С, зимова - 8,3 °С. Середня температура повітря за 2012 рік була на 1,5 °С вище норми і становила 10,8 °С. Найхолоднішим місяцем року був лютий, найтеплішим – липень.

Такі природні фактори Запорізької області сприяють розвитку сільського господарства, рекреації, курортів та туризму.

Фото 1.1.1. Запоріжжя – земля за порогами

1.2. Соціальний та економічний розвиток країни

Область була утворена 10 січня 1939 року. Запоріжжя стало одним з найбільших промислових центрів України і Східної Європи.

Чисельність наявного населення області станом на 01.01.2013 року склала 1785,2 тис. осіб.

Понад 40 % населення області (707,6 тис. осіб) мешкає у м.Запоріжжя, яке належить до індустріальних центрів та відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку як області, так і держави в цілому.

Запорізька область є одним з найбільш технологічно розвинених регіонів України із значним науково-технічним і виробничим потенціалом.

Регіон є провідним центром вітчизняного авіадвигунобудування, виробництва трансформаторів та іншої високотехнологічної продукції, яка є фірмовим запорізьким знаком, маркою світового класу якості та надійності.

Основу промисловості регіону складають металургійний та енергетичний комплекси.

В промисловості у цілому за звітний рік порівняно з попереднім роком спад виробництва склав 3,2%. Зменшення обсягів промислового виробництва в звітному році проти 2011р. сталося на підприємствах усіх трьох секцій: добувної промисловості – на 0,5%, переробної – на 3,9% та по виробництву і розподіленню електроенергії, газу та води – на 0,4%.

При цьому скорочення виробництва в переробній галузі відбулося за рахунок підприємств усіх підгалузей, за виключенням виробництва коксу та продуктів нафтоперероблення, оброблення деревини та виробництва виробів з деревини, крім меблів, а також целюлозно-паперового виробництва та видавничої діяльності.

У добувній промисловості за звітний рік виробництво відстало від показників попереднього року на 0,5%.

У переробній промисловості у цілому по галузі спад виробництва проти попереднього року склав 3,9%, поглибившись порівняно з попереднім звітним періодом на 1,1 в.п.

Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів – це найбільш впливова підсекція в переробній промисловості. Обсяги виробництва в ній у грудні 2012р. зменшились як проти попереднього місяця на 7,4%, так і проти грудня 2011р. – на 13,5%. У цілому за звітний рік спад виробництва проти 2011р. дещо поглибився і склав 3,7% (за одинадцять місяців – 2,8%).

Менше, ніж у 2011р. було вироблено феросплавів (на 4,8 тис.т), сталі без напівфабрикатів, отриманих безперервним литтям (на 123,4 тис.т), виробів, одержаних холодним штампуванням і гнуттям, зі сталі нелегованої (вуглецевої) (на 26,0 тис.т), дроту з алюмінію (на 1764 т), дроту з міді (на 807 т), ложок, виделок, ополоників та інших приборів кухонних або столових аналогічних (на 76,9 тис.шт.), дроту колючого з металів чорних; проводу багатожильного, тросів, канатів, шнурів плетених і виробів аналогічних з міді або алюмінію без ізоляції електричної (на 372 т), тканин, ґрат, сіток і загороджень з дроту сталюого та мідного (на 2181 т), виробів столових, кухонних чи побутових і їх частин з металів чорних, міді, алюмінію (на 78 т).

Зменшився також випуск готового прокату чорних металів, прутків (стержнів) інших, кутиків і профілів фасонних і спеціальних гарячекатаних зі

сталі нелегованої (вуглецевої) та легованої, труб великого та малого діаметрів, прутків (стержнів) інших зі сталі нелегованої (вуглецевої) холоднотягнутих, кутиків і профілів з нелегованої (вуглецевої) сталі, прутків (стержнів) зі сталі легованої (крім нержавіючої) холоднотягнутих, дроту зі сталі, прутків, стержнів і профілів з алюмінію, міді рафінованої та сплавів мідних необроблених, збірних будівельних металоконструкцій і деяких інших видів виробів із металу.

Поряд з цим, збільшилось порівняно з 2011р. виробництво конструкцій інших, частин конструкцій, плит, панелей та виробів аналогічних з металів чорних або алюмінію (на 11,6 тис.т), резервуарів та цистерн металевих місткістю понад 300 л (на 3250 т), цистерн, бочок, барабанів, каністр, ящиків і ємностей аналогічних для різних речовин, крім газів, з металів чорних місткістю від 50 до 300 л (на 152,7 тис.шт), виробів з металів чорних, виготовлених куванням чи штампуванням без подальшої обробки (на 375 т).

Також зріс випуск чавуну, прутків, стержнів і профілів з міді, цистерн, бочок, барабанів, каністр і ємностей аналогічних для різних речовин з металів чорних місткістю менше 50 л, раковин та мийок з металів чорних. Мало місце і збільшення обсягу послуг з виливки з інших кольорових металів.

У грудні 2012р. на машинобудівних підприємствах виробництво скоротилось як проти попереднього місяця на 7,4%, так і проти грудня попереднього року – на 24,5%. У цілому за звітний рік індекс промислової продукції до попереднього року склав 96,5% (за підсумками одинадцяти місяців – 98,9%).

Менше ніж за 2011р. було випущено такої вагомої машинобудівної продукції: легкових та вантажних автомобілів, насосів (вакуумних, відцентрових для перекачки рідин інших та підйомників рідин, для паливно-мастильних матеріалів), компресорів об'ємних поршневих, вентилів, кранів, клапанів та подібних виробів, коліс та передач зубчастих, гвинтів ходових шарикових, коробок передач, перемикачів швидкостей інших, установок теплообмінних та для кондиціонування повітря, устаткування (для фільтрування та очищення води, повітря та газів, для миття, наповнення, закупорювання, пакування або обгортання пляшок чи інших ємностей), вогнегасників, машин збиральних інших, сепараторів для молока відцентрових, плит кухонних неелектричних побутових, електродвигунів та генераторів змінного струму, електричних трансформаторів, реакторів електричних, котушок індуктивності та перетворювачів статистичних електричних, низьковольтної електричної апаратури, пристроїв керування електричних комплектних високовольтних, проводу ізольованого обмотувального, проводів та кабелів електричних низьковольтних на напругу до 1000 В і високовольтних на напругу більше 1000 В, різних видів світильників електричних, електродів вугільних та інших виробів з графіту, приладів напівпровідникових, приладів для вимірювання електричних величин та іонізуючих випромінювань, а також для вимірювання фізичних та хімічних величин, приладів та апаратури для автоматичного регулювання та

керування, двигунів внутрішнього згоряння для автотранспортних засобів.

Поряд з цим, збільшився порівняно з січнем–груднем 2011р. випуск насосів об'ємних поршневих зворотно-поступальних для перекачки рідин, компресорів відцентрових об'ємних роторних та для холодильного устаткування, валів трансмісійних та кривошипів, устаткування холодильного і морозильного промислового та насосів теплових, а також для зважування, розпушувачів та культиваторів, борон зубових, косарок, форм для лиття та моделей ливарних, електричної високовольтної апаратури, пристроїв керування електричних комплектних низковольтних, ортопедичних пристосувань (включаючи ортопедичне взуття), кузовів.

На підприємствах із виробництва коксу та продуктів нафтоперероблення у грудні 2012р. обсяги виробництва знизились проти попереднього місяця на 2,1%, а порівняно з груднем 2011р. – зросли на 8,2%. У цілому за 2012р. був отриманий приріст 6,7% проти попереднього року. Так, більше, ніж у 2011р. в області було вироблено коксу та напівкоксу з вугілля кам'яного, мастил і масел. Разом з цим, за цей же період зменшилось виробництво смол.

У хімічній та нафтохімічній промисловості обсяги виробництва у грудні 2012р. зменшилися проти попереднього місяця на 8,2%, а порівняно з груднем 2011р. – на 14,4%. Виробництво в галузі за звітний рік у цілому відстає від показників попереднього року на 5,1%.

Так, зменшився порівняно з 2011р. випуск складних промислових газів, оксидів, гідроксидів і пероксидів інших металів, металоїдів, сульфідів, сульфатів та сульфідів металів, солей ціанових, солей надкислот, фосфідів, карбідів, гідридів, нітридів, азидів, силіцидів і боридів, фарб та лаків на основі полімерів, фарб і лаків, сиккативів готових, антибіотиків, сироватки та вакцини, матеріалів перев'язувальних, кетгутів, аптечок, мила і препаратів поверхнево-активних органічних, рідин для гідравлічних передач і гальмових систем, засобів для металургійної, машинобудівної та хімічної промисловості, добавок готових для цементів, будівельних розчинів і бетонів, волокон синтетичних, труб та трубок, рукавів і шлангів гумових, крім ебоніту, тканин прогумованих, крім корду, трубок, труб, шлангів та фітингів жорстких з полімерів етилену, пропілену, вінілхлориду та інших пластмас, мішків і пакетів з полімерів етилену, бутлів, пляшок, фляг і аналогічних виробів пластмасових, деталей з'єднувальних і фурнітури для меблів, транспортних засобів та аналогічних виробів з пластмаси.

Разом з цим, збільшилось порівняно з 2011р. виробництво простих промислових газів, галогенідів металів, вуглеводнів циклічних, сполук сірко-органічних, органічно-неорганічних інших, нафталіну та сумішей ароматичних вуглеводнів інших, пластмаси у первинних формах, інших лікарських препаратів, неочищеного гліцерину, засобів косметичних для манікюру та педикюру, матеріалів мастильних спеціальних, гумових напівфабрикатів, стрічок конвейєрних і пасів привідних гумових, мононитки перерізом понад 1 мм, прутків, стержнів, профілів пластмасових, посуду столового, кухонного, виробів домашнього вжитку і виробів туалетних інших

пластмасових.

Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції. У цій підсекції випуск продукції у грудні 2012р. знизився як проти попереднього місяця на 16,9%, так і проти грудня 2011р. – на 20,5%. Виробництво в галузі за звітний рік у цілому відстає від показників 2011р. на 15,3%.

Упродовж 2012р. було вироблено 196,2 тис.т вогнетривких виробів, що на 19,3% менше, ніж за 2011р., 22,3 тис.т блоків та цегли з цементу, штучного каменю чи бетону для будівництва (на 37,0%), 48,3 тис.м з елементів конструкцій збірних для будівництва з цементу, бетону чи штучного каменю (на 23,1%), 259,9 тис.т сумішей бетонних, готових для використання (товарних) (на 4,3%).

Також порівняно з 2011р. зменшився випуск безпечного скла, виробів ізолюючих багат шарових зі скла, посуду столового чи кухонного скляного і виробів скляних для туалетних кімнат, контор і вбрання приміщень, стрічки волоконної, рівниці, пряжі та штапельного скловолокна, тканин (вуалей) тонких, сіток, полотен, матів, матраців, панелей та інших виробів зі скловолокна (крім склотканин), посуду столового, кухонного, інших господарсько-побутових та туалетних виробів, вапна, жорен шліфувальних, кругів та каменів гострильних, порошоків природних або штучних абразивних на текстильній основі, виробів з асфальту або аналогічного матеріалу в рулонах, графіту та корунду штучних.

Натомість, більше ніж у 2011р. було вироблено ємностей зі скла для пиття, посуду лабораторного, гігієнічного чи фармацевтичного скляного, виробів санітарно-технічних керамічних, листів гофрованих, шиферу і аналогічних виробів з азбестоцементу, труб, муфт та фітингів до них з азбестоцементу.

У целюлозно-паперовому виробництві та видавничій діяльності випуск продукції в грудні 2012р. зменшився порівняно з листопадом на 14,2%, а відносно грудня 2011р. – на 3,2%. У цілому за 2012р. обсяги виробництва у галузі зросли на 1,0% проти 2011р.

Так, у звітному році порівняно з 2011р. більше виробили паперу та картону гофрованого, коробок, ящиків та сумок з гофрованих та з негофрованих паперу та картону, тари з паперу, скатертин та серветок для столу з маси паперової, паперу, вати целюлозної або полотна з волокна целюлозного, етикеток та ярликів з паперу та картону, друкованих книг, друкованих газет, журналів та періодичних видань, які виходять менше чотирьох разів на тиждень.

При цьому було вироблено менше шкільних та канцелярських товарів з паперу та картону, листівок, перебивних картинок, календарів.

Підприємства по обробленню деревини та виробництву виробів з деревини, крім меблів у грудні 2012р. зменшили обсяги промислового виробництва проти листопада на 6,8%, а відносно грудня 2011р. – на 21,5%. Загалом за звітний рік галузь збільшила показники виробництва порівняно з 2011р. на 0,7%.

У 2012р. дерев'яних вікон, дверей, їх рам та порогів було вироблено

640 шт., що в 1,6 раза більше, ніж за 2011р., дерев'яних піддонів – 140,3 тис.шт. (на 9,2% менше), дерев'яної тари різної та її частин – 5110 т (на 27,2% менше).

На підприємствах із виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у грудні 2012р. обсяги виробництва зросли порівняно з попереднім місяцем на 17,6%, а з відповідним місяцем попереднього року – знизилась на 5,9%. У цілому за 2012р. порівняно з 2011р. обсяги в галузі скоротились на 4,4% (за січень–листопад – на 5,2%).

Менше, ніж у 2011р. було вироблено яловичини і телятини свіжих чи охолоджених (на 462 т), риби мороженої нерозібраної морської, крім оселедців (на 72 т), риби копченої, включаючи філе (на 63 т), сиру свіжого неферментованого та сиру кисломолочного (на 24 т), продуктів кисломолочних (на 2072 т), борошна (на 19,4 тис.т), пряників і виробів аналогічних, печива солодкого, вафель (на 768 т), виробів макаронних з начинкою (на 211 т), спредів та сумішей жирових (на 407 т), напоїв безалкогольних (на 72,5 тис.дал).

Також зменшилось виробництво свинини свіжої (парної) чи охолодженої, м'яса і субпродуктів харчових свійської птиці морожених, продуктів готових та консервів з м'яса свійської птиці, риби сушеної і в'яленої, оселедців солоних та риби солоної, риби приготовленої та консервів з риби, овочів консервованих натуральних, олії соняшникової рафінованої, вершків, круп, готових кормів для сільськогосподарських тварин та свійської птиці, хлібобулочних виробів, тортів, тістечок, здобних виробів, хлібців хрустких, сухарів та хлібу для тостів, кондитерських виробів з цукру, включаючи білий шоколад без вмісту какао, виробів макаронних без начинки, пива, вод натуральних мінеральних газованих.

Разом з цим, зросло виробництво готових продуктів та консервів з свинини (на 194 т), олії соняшникової нерафінованої (на 27,6 тис.т), молока обробленого рідкого (на 12,8 тис.т), вершкового масла (на 1767 т), продуктів молоковомісних (на 3133 т).

Більше, ніж у 2011р. було вироблено також м'яса і субпродуктів харчових свійської птиці свіжих чи охолоджених, свинини, яловичини і телятини сушеної, солоної чи копченої, м'яса свійської птиці солоного, в розсолі, сушеного чи копченого, виробів ковбасних, м'ясних напівфабрикатів (включаючи з м'яса птиці), овочів, фруктів, горіхів і грибів, консервованих з додаванням оцту або оцтової кислоти, маргарину і аналогічних продуктів, жирних сирів, оцту та його замінників, майонезу, горілки, вод натуральних мінеральних негазованих.

У легкій промисловості виробництво продукції у грудні 2012р. зросло як порівняно з попереднім місяцем (на 57,4%), так і з відповідним місяцем попереднього року (на 18,9%). Проте, у цілому за 2012р. спад виробництва залишається вагомим – 18,8% проти 2011р.

Зменшився порівняно з 2011р. випуск білизни постільної, занавісок та штор, мішків та пакетів пакувальних, брезенту, навісів та тентів, текстильних просочених матеріалів, светрів, джемперів, пуловерів, жилетів та виробів

аналогічних трикотажних машинного чи ручного в'язання, верхнього трикотажного одягу, спіднього трикотажного одягу, рукавичок, рукавиць та мітенок з тканини, взуття; із виробів чоловічих – пальт, напівпальт, накидок, плащів, курток теплих та аналогічних виробів, костюмів; із виробів жіночих – пальт, напівпальт, накидок, плащів, курток теплих та аналогічних виробів, костюмів, жакетів та блейзерів, піджаків, курток типу піджаків, джемперів та виробів аналогічних, суконь та сарафанів, брюк та бриджів з тканини.

Проте більше, ніж у 2011р. було вироблено ковдр та пледів, білизни столової, майок, фуфайок, тенісок та виробів аналогічних трикотажних чоловічих та жіночих, капелюхів та інших головних уборів, із виробів чоловічих – піджаків та блейзерів, курток типу піджаків, джемперів та виробів аналогічних, брюк та бриджів, а також деяких видів робочого одягу; із виробів жіночих – спідниць та спідниць - брюк, блузок, тунік, батників, сорочок з тканини.

У виробництві та розподіленні електроенергії, газу та води у грудні звітнього року виробництво зросло порівняно з попереднім місяцем на 15,1%, а з груднем 2011р. – на 16,1%. У цілому за 2012р. спад виробництва не був подоланий і становив відносно попереднього року 0,4%.

За 2012р. було вироблено 49450 млн.кВт.год електроенергії (на 0,3% більше, ніж у 2011р.) та 6686,2 тис.Гкал теплоенергії (на 3,8% менше).

Таблиця 2

Види економічної діяльності		Кількість підприємств, одиниць	
		загальна	екологічно-небезпечних*
1.	Добувна промисловість	84	-
2.	Виробництво харчових продуктів, напоїв	700	-
3.	Легка промисловість	229	-
4.	Оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів	166	-
5.	Видавнича діяльність	442	-
6.	Виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення	32	-
7.	Хімічна та нафтохімічна промисловість	168	-
8.	Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	344	-
9.	Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	488	-
10.	Машинобудування	648	-
11.	Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	277	-
12.	Розміщення промислових і побутових відходів	87	-
13.	Діяльність трубопровідного транспорту	0	-
Усього		3595	-

* - за даними Головного управління статистики в Запорізькій області інформація щодо екологічно небезпечних підприємств відсутня.

2. АТМОСФЕРНЕ ПОВІТРЯ

2.1. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря

2.1.1. Динаміка викидів забруднюючих речовин стаціонарними та пересувними джерелами

Аналіз динаміки загальних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря показав, що обсяги викидів в 2012 році порівняно з 2011 роком зменшилися на 7,4 % (табл. 2.1.1.1.), (рис. 2.1.1.1).

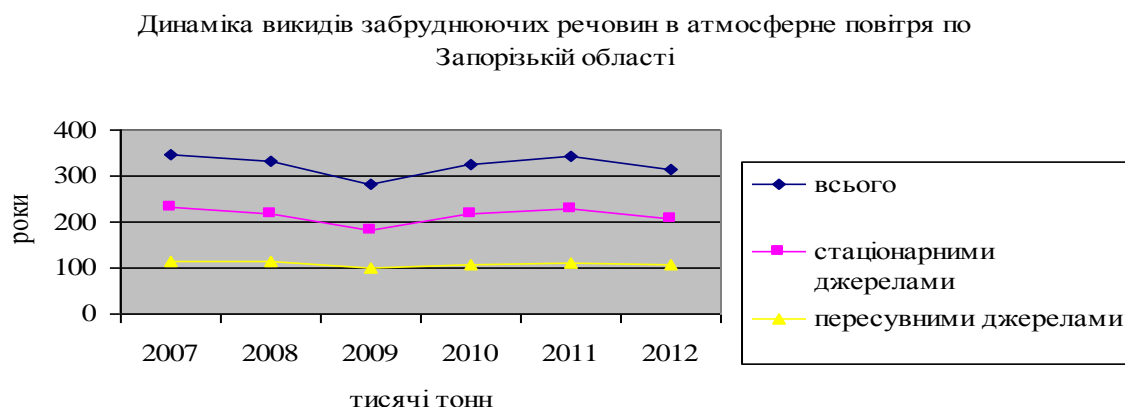

Рис. 2.1.1.1. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря по Запорізькій області

У 2012 році за даними Головного управління статистики у Запорізькій області за викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел звітувало 269 підприємств, що на 12 підприємств менше, ніж у 2011 році. Загальні викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря за 2012 рік становлять 316,0 тис. т, що на 25,2 тис. т менше, ніж у 2011 році, в тому числі:

від стаціонарних джерел забруднення – 207,6 тис. т, що менше на 21,7 тис. т, ніж у 2011 році;

від пересувних джерел викидів – 108,4 тис. т, що на 3,5 тис. т менше викидів попереднього року (див. табл. 2.1.1.1.).

Зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря обумовлене, головним чином, зменшенням обсягів виробництв підприємствами в порівнянні з 2011 роком.

Таблиця 2.1.1.1. Динаміка викидів в атмосферне повітря, тис. т

Роки	Викиди в атмосферне повітря, тис.т.			Щільність викидів у розрахунку на 1 км ² , тонн	Обсяги викидів у розрахунку на 1 особу, кг	Обсяг викидів на одиницю ВРП*
	Всього	у тому числі				
		стаціонарними джерелами	пересувними джерелами			
2000	270,2	231,2	39,0	12,3	167,0	**
2005	383,4	262,0	121,4	14,1	205,0	19,2
2006	378,8	258,1	120,7	13,9	204,0	15,3

2007	347,6	231,6	116,0	12,8	189,0	10,5
2008	331,7	218,3	113,4	12,2	181,6	7,9
2009	280,5	180,8	99,7	10,3	154,4	7,5
2010	326,1	217,5	108,6	11,99	180,5	7,6
2011	341,2	229,3	111,9	12,6	189,9	6,9
2012	316,0	207,6	108,4	11,6	176,7	**

*обсяг викидів на одиницю ВРП вказані в т/млн. грн.,

** згідно із інформацією Головного управління статистики в Запорізькій області дані по величині номінального ВРП визначеного в поточних цінах його розрахунку на 2012 р. будуть відомі на кінець 2013 року.

У звітному році знизилась обсяги викидів забруднюючих речовин у розрахунку на душу населення і склали 176,7 кг, тоді як у 2011 році – 189,9 кг, у тому числі від стаціонарних джерел викидів –116,1 кг проти 127,6 кг за 2011 рік (рис. 2.1.1.2).

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря у розрахунку на 1 особу по Запорізькій області

Рис. 2.1.1.2. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря у розрахунку на 1 особу по Запорізькій області

У 2012 році щільність викидів від стаціонарних і пересувних джерел викидів зменшилась в порівнянні з минулим роком на 1,0 т на 1 км², та складала 11,6 т на 1 км² (рис. 2.1.1.3).

Динаміка щільності викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря у розрахунку на 1 кв. км по Запорізькій області

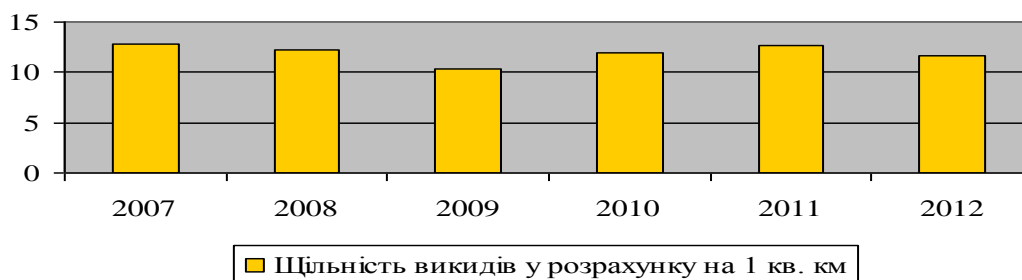

Рис. 2.1.1.3. Динаміка щільності викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря у розрахунку на 1 км² по Запорізькій області

2.1.2. Динаміка викидів найпоширеніших забруднюючих речовин в атмосферне повітря у містах

З року в рік основна частина забруднень потрапляє в атмосферу від підприємств міста Запоріжжя та міста Енергодар. У 2012 році викиди від підприємств цих міст склали приблизно 44,5% (92,279 тис. т) та 51,9% (107,745 тис. т) відповідно від загальної кількості.

Аналіз динаміки викидів забруднюючих речовин в розрізі по населених пунктах показав зменшення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел викидів у порівнянні з попереднім роком по наступних містах та районах: м. Запоріжжя (на 24,731 тис. т, або на 21,1%), м. Мелітополь (на 0,064 тис. т, або на 7,7%) та м. Бердянськ (на 0,028 тис. т, або на 10,6%) Запорізький (на 0,096 тис. т, або 10%), Вільнянський (на 0,079 тис. т, або на 7,5%), Куйбишевський (на 0,055 тис. т, або на 11,7%), Приморський (на 0,048 тис. т, або на 84,3%) та Бердянський (на 0,032 тис. т, або на 10,3%) райони. Поряд з цим у 10 районах області спостерігається збільшення викидів забруднюючих речовин: в основному – у Пологи́вському (на 0,322 тис. т, або на 37,3%), Чернігівському (на 0,133 тис. т, або на 109,7%), Гуляйпільському (на 0,052 тис. т, або на 44,7%) та Токмацькому (на 0,048 тис. т, або на 34,5%) районах області, а також у м. Енергодар (на 2,838 тис. т, або на 2,7%) (табл. 2.1.2.1 та табл. 2.1.2.3).

Таблиця 2.1.2.1. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення у регіоні по окремим населеним пунктам, тис. т

	2000	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Всього, у т. ч.	231,2	258,1	231,6	218,3	180,8	217,5	229,3	207,6
м. Запоріжжя	135,5	149,5	147,5	130,4	94,3	109,6	117,0	92,3
м. Бердянськ	1,2	0,8	0,6	0,5	0,4	0,3	0,3	0,2
м. Мелітополь	2,7	1,2	1,3	0,9	0,9	0,7	0,8	0,8
м. Токмак	0,5	0,5	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2
м. Енергодар	80,8	98,1	75,5	80,6	79,2	100,3	104,9	107,7

Динаміка викидів стаціонарними джерелами в атмосферне повітря по найпоширеніших речовинах в цілому по області та в розрізі населених пунктів наведена в таблиці 2.1.2.2. (додаток 2.1.2.2.), (рис. 2.1.2.1).

Обсяги викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами в атмосферне повітря по районах та містах області за рік наведені в таблиці 2.1.2.3. (додаток 2.1.2.3.).

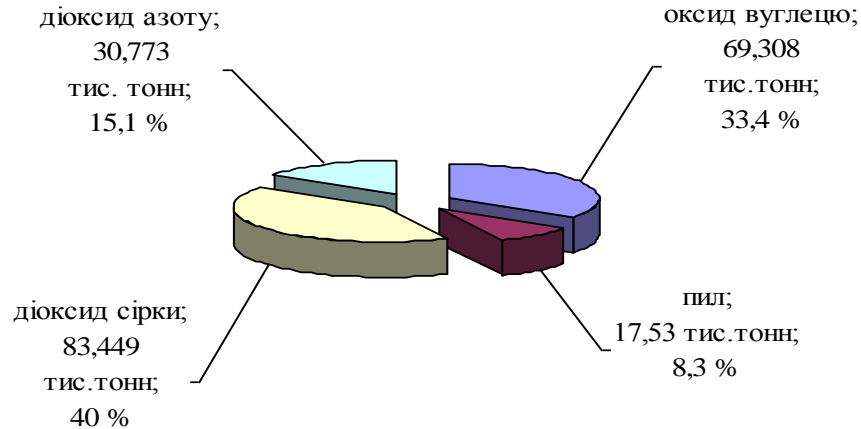

Рис. 2.1.2.1. Структура викидів основних забруднюючих речовин в атмосферне повітря Запорізької області

2.1.3. Основні забруднювачі атмосферного повітря (за галузями економіки)

Основними забруднювачами атмосферного повітря в регіоні залишаються підприємства чорної та кольорової металургії, теплоенергетики, хімії, машинобудування, на які припадає майже 93,2 % викидів від загальної кількості забруднюючих речовин по області (табл. 2.1.3.1.), (додаток 2.1.3.1.).

Найбільшу кількість викидів забруднюючих речовин в атмосферу здійснюють 11 основних підприємств області, обсяги викидів яких за рік склали:

ВП «Запорізька ТЕС» ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго» – 106,6 тис. т (проти 103,8 тис. т у 2011 р.);

ВАТ «Запоріжсталь» – 55,6 тис. т (проти 77,6 тис. т у 2011 р.);

ПАТ «Запорізький завод феросплавів» – 20,9 тис. т (проти 21,8 тис. т у 2011 р.);

ПАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат» – 0,01 тис. т (проти 0,6 тис. т у 2011 р.);

ПАТ «Запорізький абразивний комбінат» – 2,67 тис. т (проти 2,97 тис. т у 2011 р.);

ПАТ «Запоріжжкокс» – 3,1 тис. т (проти 2,9 тис. т у 2011 р.);

ПАТ «Дніпроспецсталь» – 1,5 тис. т (проти 2,5 тис. т у 2011 р.);

ПАТ «Український графіт» – 1,9 тис. т (проти 2,0 тис. т у 2011 р.);

ПАТ «Запоріжвогнетрив» - 0,47 тис. т (проти 0,6 тис. т у 2011 р.);

ПАТ «Запоріжсклофлюс» – 0,31 тис. т (проти 0,37 тис. т у 2011 р.);

ДП «Запорізький титано – магнієвий комбінат» – 1,2 тис. т (проти 1,05 тис. т у 2011 р.).

Згідно із проведеним аналізом (див. табл. 2.1.3.1.), (додаток 2.1.3.1.) спостерігається зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел порівняно з попереднім роком, а саме:

ВАТ «Запоріжсталь» – пов’язане з призупинкою на реконструкцію агломашини № 1. Зменшення обсягів виробництва агломерату на 1,6% та сталі на 0,7%;

ПАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат» - пов’язане із виведенням з експлуатації електролізного виробництва і ливарної дільниці № 1 та повної зупинка парових котлів ТЕС;

ПАТ «Запорізький завод феросплавів» - за рахунок зменшення обсягів виробництва підприємства на 3,7 %;

ПАТ «Запорізький абразивний комбінат» - за рахунок зменшення обсягів виробництва шліфматеріалів на 16074,54 т.; абразивного інструмента на 656,1 т.; шліфшкірки на 138 тис м²;

ПАТ «Дніпроспецсталь» - за рахунок зменшення обсягів виробництва на 22.4%, та введенням в експлуатацію газоочисної установки в СПЦ-3;

ПАТ «Український графіт» - за рахунок скорочення обсягів випуску товарної продукції на 30 %;

ПАТ «Запоріжвогнетрив» - за рахунок зменшення обсягів виробництва: кускового шамоту на 12 %, шамотних виробів на 13 %, високогліноземістих виробів на 12 %, виробництва периклазовуглецевих виробів на 52 %, а також за рахунок реконструкції існуючих та будівництва нових газоочисних споруд;

ПАТ «Запорізький завод зварювальних флюсів та скловиробів» - за рахунок зменшення обсягів виробництва, а також за рахунок спорудження газоочисної установки за піччю № 2 виробництва силікат-брили.

Обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за видами економічної діяльності наведені в таблиці 2.1.3.2 (додаток 2.1.3.2.), (рис. 2.1.3.1).

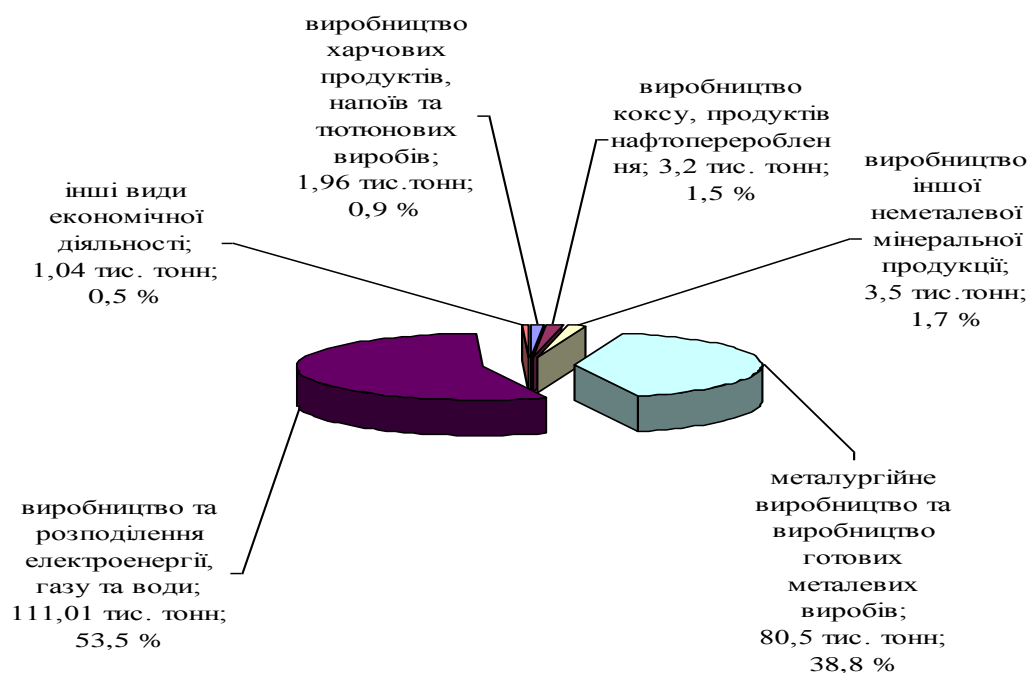

Рис. 2.1.3.1. Структура викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря по основним видам економічної діяльності Запорізької області

Таблиця 2.1.3.1. Основні забруднювачі атмосферного повітря

№ з/п	Підприємство забруднювач	Відомча приналежність	Валовий викид, т		Зменшення/ - Збільшення/ +	Причина зменшення/ збільшення
			2012 р.	2011 р.		
1	2	3		4	6	7
1.	ВАТ «Запоріжсталь»	Міністерство промполітики України	55587,592	77630,406	- 22042,814	Зменшення викидів пов'язане з призупинкою на реконструкцію агломашини № 1. Зменшення обсягів виробництва агломерату на 1,6% та сталі на 0.7%
2.	ПАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат»	Міністерство промполітики України	10,357	626,579	- 616,222	Зменшення обсягів викидів за рахунок виведення з експлуатації електролізного виробництва та ливарної дільниці № 1 та повна зупинка парових котлів ТЕС
3.	ПАТ «Запорізький завод феросплавів»	Міністерство промполітики України	20877,265	21820,632	- 943,367	Зменшення обсягів виробництва підприємства на 3,7 %
4.	ПАТ «Запорізький абразивний комбінат»	Міністерство промполітики України	2665,184	2969,513	- 304,329	Зменшення обсягів виробництва продукції: шліфматеріалів на 16074,54 т.; абразивного інструмента на 656,1 т.; шліфшкірки на 138 тис м ²
5.	ПАТ «Дніпроспецсталь»	Міністерство промполітики України	1511,285	2509,692	- 998,407	Зменшення обсягів викидів за рахунок зменшення обсягів виробництва на 22.4%, та будівництва ГОУ в СПЦ-3
6.	ПАТ «Запоріжжкокс»	Міністерство промполітики України	3121,835	2904,846	+ 216,989	Збільшення обсягів викидів за рахунок збільшення виробництва коксу на 6,9 %
7.	ПАТ «Український графіт»	Міністерство промполітики України	1947,087	2013,218	- 66,131	Скорочення випуску товарної продукції на 30%
8.	ПАТ «Запоріжвогнетрив»	Міністерство промполітики України	467,409	601,358	- 133,949	Зменшення обсягів виробництва: кускового шамоту на 12 %, шамотних виробів на 13 %, високогілізоzemістих виробів на 12 %, виробництва периклазовуглецевих виробів на 52 %
9.	ПАТ «Запоріжсклофлюс»	Міністерство промполітики України	310,013	369,412	- 59,399	Зменшення обсягів виробництва, та крім того спорудження газоочисної установки за піччю № 2 виробництва силікат-брили
10.	ДП «Запорізький титано-магнієвий комбінат»	Міністерство промполітики України	1244,749	1049,573	+ 195,176	Збільшення обсягу виробництва губчастого титану на 844,503 тони, титанового шлаку на 9,196 тони та титанових відливок на 1,399 тонн.
11.	СП Запорізька ТЕС ВАТ «Дніпроенерго»	Мінпаливенерго України	106587,852	103797,779	+ 2790,073	Збільшення обсягів викидів за рахунок спалювання твердого палива (вугілля) з погіршеними якістьми (сірчистість з 1,61% до 1,85%). При цьому зменшилась вироботка електроенергії на 199 млн.кВт та зменшилась кількість використаного вугілля на 79,21 тис. тонн

**Таблиця 2.1.3.2. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря
за видами економічної діяльності**

Види економічної діяльності	Кількість підприємств, які мали викиди, одиниць	Обсяги викидів по регіону		Викинуто в середньому одним підприємством, т.
		тис. т	Розподіл обсягів викидів, у %	
Усі види економічної діяльності	269	207,6	100,0	771,7
у тому числі:				
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство:	18	1,0	0,5	55,9
Рибальство, рибництво	-	-	-	-
Промисловість, із них:	168	205,1	98,8	1221,0
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	27	111,01	53,5	4111,6
Добувна промисловість	13	1,1	0,5	84,6
Переробна промисловість, до складу якої входить:	128	93,02	44,8	726,7
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	28	1,96	0,9	70,2
Виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення	3	3,2	1,5	1050,2
Хімічне виробництво	3	0,5	0,3	177,1
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	13	3,5	1,7	266,9
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	27	80,5	38,8	2981,6
Виробництво машин та устаткування	15	0,1	0,1	7,1
Інші виробництва у складі переробної промисловості	39	3,26	1,5	83,6
Будівництво	5	0,02	0,0	5,8
Діяльність транспорту та зв'язку, в тому числі:	31	0,4	0,2	12,1
Діяльність наземного транспорту	3	0,02	0,0	7,0
Інші види економічної діяльності	47	1,04	0,5	22,2

2.2. Транскордонне забруднення атмосферного повітря

Спостереження транскордонного перенесення забруднюючих речовин в атмосферному повітрі та опадів проводились у 2012 році на території України гідрометеорологічними організаціями тільки на метеостанціях Світязь (Волинська область) та Рава-Руська (Львівська область).

На території Запорізької області спостереження за транскордонним забрудненням атмосферного повітря не проводиться.

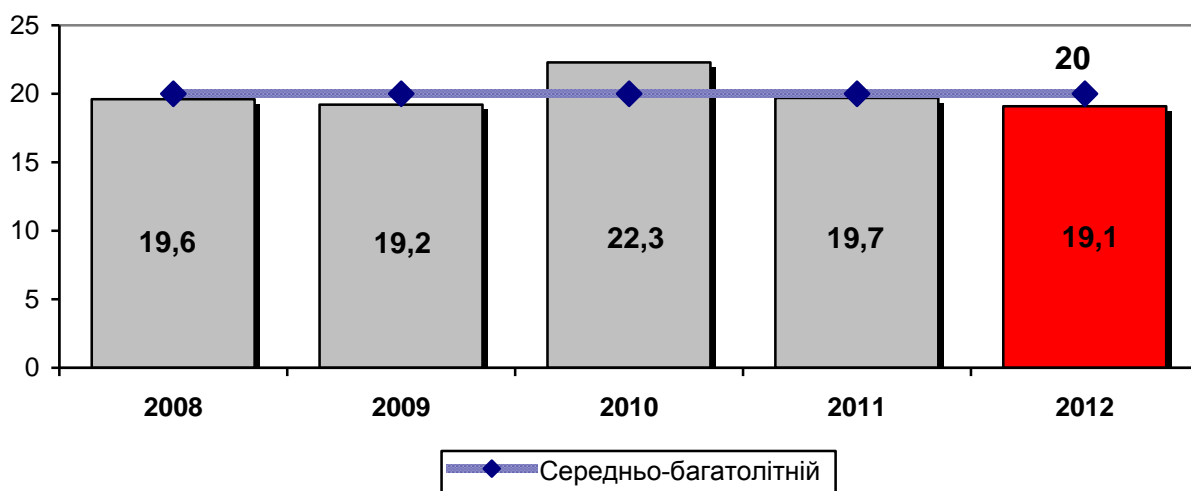
2.3. Якість атмосферного повітря в населених пунктах

Лабораторіями охорони атмосферного повітря санепідслужби Запорізької області в 2012 році виконано 18447 досліджень атмосферного повітря (2011 рік - 16253). У 1045 пробах виявлені перевищення гранично - допустимих концентрацій, що складає 5,66% (у 2011 році відповідно 1269 та 7,8%).

Пріоритетними забруднювачами атмосферного повітря, як і в минулі роки, є: зважені речовини, двоокис азоту, фенол, фтористий водень, сірководень, сірковуглець, сірчаний ангідрид та інші. Вказані забруднення атмосферного повітря зосереджені у м. Запоріжжі.

Основний внесок у забруднення атмосферного повітря міста вносять промислові підприємства, викиди яких становлять 60 - 70% від загального валового викиду шкідливих речовин. Значний внесок – від 30 до 40%, вносять викиди автотранспорту, частка викидів якого в загальному валовому викиді щорічно зростає.

Процент перевищень ГДК забруднюючих речовин в житловій забудові міста (%)

Аналізуючи отримані дані можна відзначити, що забруднення атмосферного повітря порівняно з показниками 2011р., практично, залишилось на попередньому рівні.

Продовжується тенденція зниження забруднення повітря пилом, яка відмічається з 2005 р. - з 66,7% нестандартних проб за 2005г. до 28,4% за 2012р.

Значно знизився відсоток перевищень максимально-разових концентрацій фтористого водню, фенолу (у зв'язку з зупинкою роботи електролізерів ПАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат») та суттєвим зниженням виробництва ПАТ «Український графіт»).

Продовжується зростання забрудненості атмосфери сірчаними з'єднаннями: сірковуглецем, сірководнем, сірчаним ангідридом (у зв'язку з переходом підприємств і котелень міста на вугільне та альтернативне паливо).

Дані Запорізького головного управління Держсанепідслужби у Запорізькій області щодо перевищення гранично – допустимих концентрацій під факелом викидів промпідприємств на території житлової забудови міста Запоріжжя наведені в таблиці 2.3.1.

Таблиця 2.3.1. Перевищення гранично - допустимих концентрацій під факелом викидів промпідприємств на території житлової забудови міста

Інгредієнт	2012р %	2011р %	2010р. %	2009р. %	2008р. %
Зважені речовини	28,4	27,2	32,7	29,6	35,1
Двоокис азоту	0,7*	0,06*	40,0	38,1	37,4
Фенол	63,7	42,7	50,4	50,2	52,3
Фтористий водень	5	8,6	17,9	12,5	22,2
Сірковуглець	58,3	62,8	52,0	48,5	52
Сірководень	72,5	68,5	59,3	58,9	43,6
Сірчаний ангидрид	8,3	3,2	1,9	1,7	3,3

* - зменшення відбулось через зміну ГДК максимально-разового двоокису азоту

Багаторічний моніторинг якості атмосферного повітря свідчить про значне, порівняно з минулими роками, зниження забруднень як на межі санітарно-захисних зон, так і в житлових районах. При цьому значне забруднення атмосферного повітря у м. Запоріжжі залишається за рахунок сполук фенолу 43,8% (в 2011р. – 68,9%), сірковуглецю 58,3% (в 2011р. – 53,3%) та сірководню 50,6% (в 2011р. – 28,3%).

Оцінка рівня забруднення атмосфери, проведена у відповідності з вимогами п. 8 ДСП-201-97 «Державні санітарні правила охорони атмосферного повітря населених місць (від забруднення хімічними і біологічними речовинами)», шляхом співставлення сумарного показника забруднення (Σ ПЗ) сумішшю речовин з показником гранично допустимого забруднення (ГДЗ). показала, що рівень забрудненості атмосферного повітря по критерію показника рівня забруднення залишається "неприпустимим", а по ступені небезпеки – "помірно небезпечним" фото 2.3.2.

Таблиця 2.3.2. Рівень забруднення атмосферного повітря за значенням ІЗА за 2012 рік

Міста, (значення ІЗА)	Забруднюючі речовини, які визначають високий рівень забруднення атмосферного повітря
Запоріжжя, (8,7)	Двооксид азоту, завислі речовини, оксид вуглецю, фенол, формальдегід

Фото 2.3.1. Проммайданчик в житловій забудові м. Запоріжжя

Санепідслужбою протягом року здійснювався поточний нагляд за якістю атмосферного повітря житлових районів м. Запоріжжя шляхом проведенням підфакельних досліджень у більш ніж 60 умовно фіксованих точках у всіх районах міста та на стаціонарному пості.

Найбільше повітря за 2012р. було забруднене в Заводському, Орджонікідзевському районах, вище середньо міського рівня атмосферне повітря було забруднене в Ленінському (6 та 8 сел.; пр. Металургів) та Жовтневому районі.

Як і в попередні роки, нижче середньо міського рівня реєструвалась забрудненість атмосфери в Комунарському, Шевченківському та Хортицькому районах.

Запоріжжя - єдине місто в області, де проводяться дослідження стану атмосферного повітря по постах спостереження забруднення (ПСЗ). Систематичні спостереження за вмістом забруднюючих речовин в атмосферному повітрі м. Запоріжжя проводяться Запорізьким обласним центром з гідрометеорології на 5 стаціонарних постах.

Оцінка стану атмосферного повітря за 2012 рік здійснювалась за середньомісячними концентраціями у кратності перевищень середньодобових гранично - допустимих концентрацій (далі - ГДК) по пріоритетним забруднюючим речовинам. Пріоритетними забруднюючими речовинами вважались ті речовини, які вносять найбільший вклад в забруднення атмосферного повітря міста і контролювались на стаціонарних постах спостережень за забрудненням атмосферного повітря.

Перелік пріоритетних забруднюючих речовин наведено у таблиці 2.3.3.

Таблиця 2.3.3. Найбільші середні і максимальні концентрації забруднюючих речовин (в кратності ГДК) в атмосферному повітрі міст

Забруднююча речовина	Місто	ГДК, мг/м ³		Середня концентрація ***	Максимальна з разових концентрацій ***
		Максимально разова	Середньодобова		
1	2	3	4	5	6
Пил (завислі речовини)	Запоріжжя	0,5	0,15	0,7	2,0
Двооксид сірки		0,50	0,05	0,2	0,04
Двооксид азоту		0,20	0,04	2,3	2,8
Оксид азоту		0,40	0,06	1,2	0,7
Оксид вуглецю		5	3	0,7	1,4
Формальдегід		0,035	0,003	1,7	0,5
Фенол		0,01	0,003	2,0	2,1
Фтористий водень		0,02	0,005	0,2	0,3
Хлористий водень		0,20	0,20	0,2	0,7
Розчинені сульфати		-	-	-	-
Сірководень		0,008	-	-	1,0

*** - в кратності ГДК

Середньорічні концентрації шкідливих речовин у 2012 році в цілому по місту Запоріжжю перевищували ГДК по двооксиду азоту – в 2,3 рази, по оксиду азоту – 1,2 рази, по фенолу - в 2 рази та формальдегіду – в 1,7 рази.

Максимальні концентрації перевищували максимально-разові ГДК по пилу у 2,0 рази, двооксиду азоту у 2,8 рази, по оксиду вуглецю у 1,4 рази та по фенолу у 2,1раз.

Основні причини понаднормативного забруднення атмосферного повітря міста:

- 240 підприємств практично всіх галузей індустрії, що здійснюють викиди шкідливих хімічних сполук в атмосферне повітря. Все це створює різне по спектру, але надзвичайно інтенсивне навантаження на різні райони міста, погіршуючи екологічну обстановку. Близько 150 хімічних сполук викидаються в атмосферу міста, багато з них є речовинами 1-2 класів небезпеки (двоокис марганцю, бенз-а-пірен, з'єднання свинцю, хрому й ін.).

- кліматичні особливості регіону. Місто Запоріжжя перебуває в кліматичних умовах, для яких характерні несприятливі умови розсіювання (НМУ) шкідливих викидів (температурні інверсії, штилі й т.п.), що приводить до накопичування викидів підприємств у житлових районах . У той же час система регулювання викидів шкідливих речовин у період несприятливих метеоумов працює неефективно.

- розташування основного промвузла з навітряної сторони щодо житлових районів міста, що сприяє їхній загазованості;

- значний обсяг невраховуваних в офіційній статистичній звітності неорганізованих (ліхтарних) викидів на підприємствах збільшує загазованість житлових районів;

- застарілі технології й устаткування, на базі яких функціонують підприємства вже не в змозі забезпечити дотримання сучасних екологічних нормативів, основні підприємства міста побудовані в тридцяті роки й функціонують по теперішній час;

- перехід підприємств на неекологічне паливо (вугілля, мазут), неритмічна робота технологічного устаткування, що є джерелом додаткового забруднення атмосферного повітря.

2.4. Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря

Протягом року радіаційний стан на території Запорізької області залишався стабільним. За даними 7 пунктів станцій спостережень та лабораторного контролю потужність експозиційної дози гамма випромінювання змінювалась у межах 8-18 мкР/год, що близько до природних рівнів.

Таблиця 2.4.1. Потужність експозиційної дози гамма-випромінювання

Назва Метеостанції	Гамма - фон, мкР / год		
	Рівень природного фону (до аварії на ЧАЕС)	Максимальні та мінімальні результати щоденних вимірювань ПЕД за період 1991-2012р.р.	Середній за 2012 рік
м. Запоріжжя	12	5-20	11
м. Гуляйполе	-	6-19	11
м. Кирилівка	-	8-17	11
м. Пришиб	14	8-22	13
м. Мелітополь	-	6-18	9
м. Бердянськ	-	6-16	10
м. Ботієво	-	5-17	11

2.5. Використання озоноруйнівних речовин

Постановою КМУ від 04.03.2004 № 256 затверджено Програму припинення виробництва та використання озоноруйнівних речовин на 2004-2030 роки. Метою Програми є створення сприятливих правових, економічних, організаційних і технічних умов для припинення виробництва та використання озоноруйнівних речовин у 2004-2030 роках.

В області відсутнє виробництво озоноруйнівних речовин. На підприємствах області озоноруйнівні речовини використовуються в холодильних установках технологічного призначення.

2.6. Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття

Забруднення атмосферного повітря є однією з дуже серйозних причин, які можуть приводити до різних захворювань людини.

Атмосферне повітря населених пунктів сьогодні вміщує різного роду інфекції, алергени, подразники й хімічні токсини, які можуть істотно обмежити тривалість життя й стати причиною хвороб, найчастіше дуже серйозних. При вдиху, найбільш сильно страждають від забрудненого повітря ніс, горло і легені. Сьогодні різними хімічними речовинами забруднено не тільки атмосферне повітря, а також їжа та вода.

Отруйні хімічні речовини, які потрапляють до організму людини,

включають такі токсини, як пестициди, бенз(а)пірен, органічний фосфат, діоксин, арсен, кадмій, ртуть та інші. Велика кількість цих та інших забруднюючих речовин та сполук в атмосферному повітрі може стати однією із причин такого важкого захворювання, як рак.

На теперішній час концентрації шкідливих речовин не досягають екстремальних значень (у п'ять разів вище гранично-припустимої й більше), що реєструвалися в області до 1990 року. Однак, існуючий по області рівень забруднення атмосферного повітря є критичним, і може призвести до росту числа хронічних захворювань і негативних тенденцій демографічних показників населення.

Згідно із інформацією, наданою міською СЕС, на тлі неблагополучної демографічної ситуації залишається високим рівень неінфекційної захворюваності (додаток 2.6).

В структурі захворюваності Запорізької області переважає неінфекційна захворюваність, яка складає 92-98% від всієї захворюваності, і лише 2-8 % відноситься до інфекційної захворюваності. У структурі неінфекційної захворюваності переважають хвороби системи кровообігу - 38%, органів дихання -19%, хвороби ендокринної, сечостатевої систем та органів травлення - по 5%. Динаміка показників цих нозологій має тенденцію до зростання (рис. 2.6.1).

Динаміка захворюваності окремих нозологій

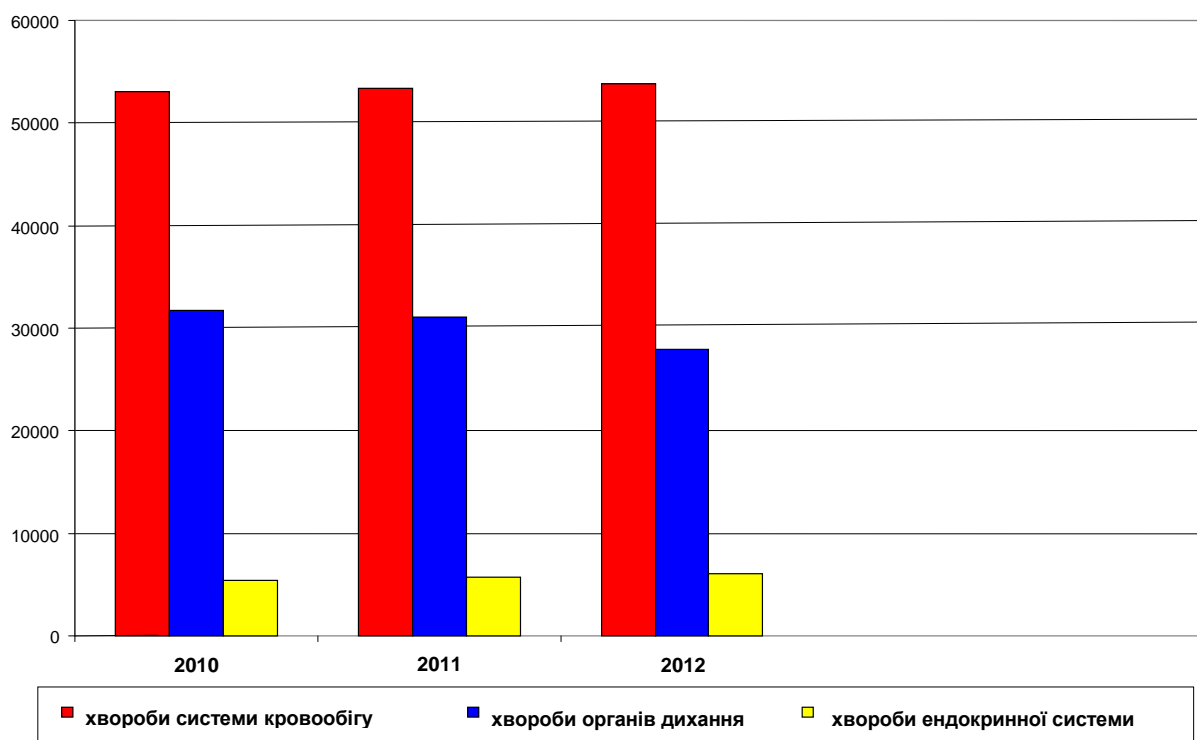

Рис. 2.6.1. Динаміка захворюваності окремих нозологій по Запорізькій області

Слід зазначити, що за багатьма нозологіями Запорізька область знаходиться нижче показників по Україні. Протягом 2002-2012 років

поширеність неінфекційної захворюваності в Запорізькій області була нижчою на 17-25%, а вперше виявлених захворювань на 12-21%.

Показники захворюваності такими нозологіями як «хвороби органів кровообігу», «хвороби ендокринної системи», «хвороби органів дихання» мають тенденцію до зростання.

Показники поширеності та захворюваності такої нозологічної одиниці як «новоутворення» в місті Запоріжжі, Бердянську, Енергодарі, а також у Веселівському та Куйбишевському районах перевищують обласні і республіканські. Рівень захворюваності населення області на новоутворення (кількість хворих з уперше в житті встановленим діагнозом на 100 тис. населення) у 2012 році склав 972 випадки, що на 3,5% більше, ніж у 2011 році; на хвороби крові, кровотворних органів і окремі порушення із залученням імунного механізму – 187 (більше на 1,1%) та на хвороби системи кровообігу – 3393 випадки (більше на 9,7%). Проте на хвороби ендокринної системи, розладу харчування та порушення обміну речовин рівень захворюваності зменшився і склав відповідно – 793 випадки (менше на 2,9%) (рис.2.6.2).

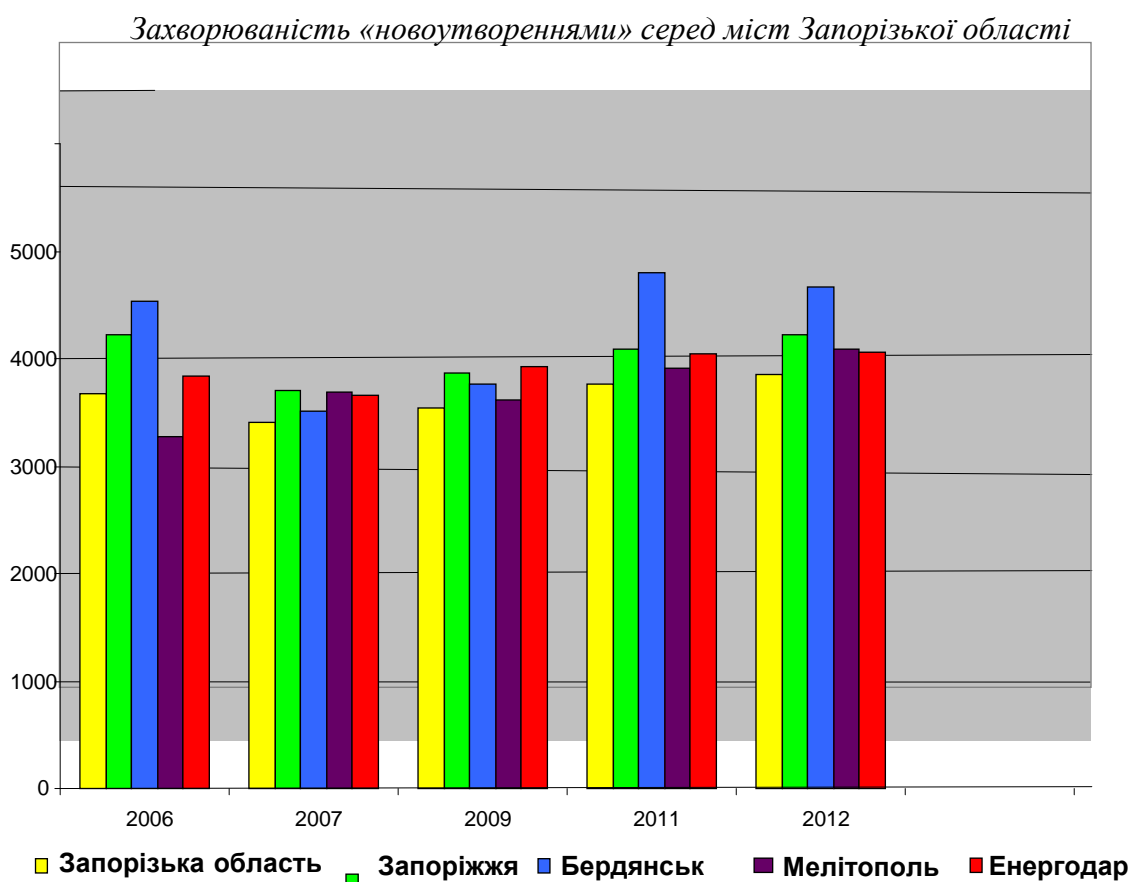

Рис. 2.6.2. Динаміка захворюваності новоутвореннями серед міст Запорізької області

Перераховані нозологічні одиниці є індикатором впливу навколишнього середовища на здоров'я населення.

Високе техногенне навантаження на довкілля області негативно впливає на стан здоров'я населення.

З метою дослідження питань, пов'язаних із доступністю для населення послуг охорони здоров'я та лікарських препаратів, а також для отримання інформації щодо самооцінки здоров'я та рівня захворюваності, органами державної статистики області у жовтні 2012 року проведено опитування членів 372 домогосподарств, які приймали участь у вибіркового обстеженні умов їх життя.

Підсумки опитування, розповсюджені на всі домогосподарства області, свідчать, що 42,5% опитаних оцінювали стан свого здоров'я як «добрий», це на 0,7 в.п. менше, ніж у 2011 році. У цілому по Україні цей показник становив 48,6%, у сусідніх Дніпропетровській та Донецькій областях – відповідно 46,4% та 43,3% (рис. 2.6.3).

Рис. 2.6.3. Самооцінка стану здоров'я членами домогосподарств (відсотки)

«Задовільним» вважали свій стан здоров'я 46,0% домогосподарств, що на 1,7 в.п. більше, ніж у попередньому році. У цілому по Україні – 42,0%, у Дніпропетровській та Донецькій областях – відповідно 45,8% та 45,5% відповідно.

Оцінювали свій стан здоров'я як «поганий» 11,5% опитаних осіб, що на 1,0 в.п. менше, ніж у попередньому році. У цілому по Україні – 9,4%, у Дніпропетровській та Донецькій областях – відповідно 7,8% та 11,2%.

Частка респондентів, які повідомили, що хворіли за останні 12 місяців, склала 63,3%, що більше на 9,7 в.п., ніж у 2011 році, але менше, ніж у середньому по Україні, у Дніпропетровській та Донецькій областях (відповідно на 12,4 в.п., 18,3 в.п. та на 20,5 в.п.). Але при цьому позитивною зміною було те, що відсоток осіб, які відмітили негативний вплив перенесених захворювань на життєву активність, тобто можливість займатися фізичною працею, відвідувати заклади культури, вести активний спосіб життя, значно зменшився у порівнянні з 2011 роком (на 30,8 в.п.) і склав 36,2%. В Україні, Дніпропетровській та Донецькій областях цей показник склав 31,2%, 4,9% та 17,6% відповідно. Така ж ситуація спостерігається стосовно осіб, що повідомили про негативний вплив хвороб

на повсякденну працездатність. Частка їх зменшилась на 9,5 в.п. порівняно з 2011 роком і склала 28,8%, порівняно з Україною, Дніпропетровською та Донецькою областями вона більше на 15,0 в.п., 23,4 в.п. та на 12,8 в.п. відповідно.

Аналіз даних за останні 5 років свідчить про наявність тенденції до росту захворюваності як у випадках, так і по поширеності. Так, захворюваність дорослого населення підвищилася хворобами крові й кровотворних органів, хворобами очей, гіпертонічною хворобою, хворобами вуха, злоякісними новоутвореннями і ін. Продовжує погіршуватися стан здоров'я дитячого населення. Відсоток здорових дітей становить менше 50. У структурі загальної захворюваності дитячого населення, як і раніше, провідне місце займають хвороби органів дихання, на їхню частку доводиться дві третини від загальної захворюваності.

Антропогенний вплив на стан природного довкілля має комплексний характер, що ускладнює його відстеження, оцінку небезпеки, прогноз змін та контролювання впливу в рамках екологічних нормативів. Характерні перерозподіл ефекту впливу та неоднозначність прояву реакції природних екосистем на сукупну дію комплексу чинників потребують інтегральної оцінки дії всіх негативних факторів на різних рівнях біологічної організації екосистем.

За причини неузгодженості окремих цілей або відсутності системного підходу у господарюванні, обліку ресурсів наразі виникає багато ускладнень щодо збереження біорізноманіття. Ще більше невирішених питань у сфері діагностики трансформації природних екосистем в умовах комплексного впливу антропогенних та природних факторів.

2.7. Заходи, спрямовані на покращення стану атмосферного повітря

Згідно за даними Головного управління статистики у Запорізькій області в цілому по регіону у 2012 році виконано 17 заходів з метою зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, завдяки чому викиди по області зменшились на 0,195 тис. тонн. Основна частина - 12 повітряохоронних заходів виконана на підприємствах м. Запоріжжя з фактичним ефектом 0,194 тис. т (табл. 2.7.1.).

Таблиця 2.7.1. Впровадження заходів з метою зменшення викидів забруднюючих речовин по районах та містах Запорізької області у 2012 році

	Кількість заходів, одиниць	Загальний обсяг витрат на проведення заходів за кошторисною вартістю, тис. грн.	Фактично витрачено з початку виконання заходу, тис. грн.	Зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря після впровадження заходу, тонн/рік	
				очікуване	фактичне
1	2	3	4	5	6
Запорізька область	17	26353,7	13649,3	180,416	194,905

м. Запоріжжя (міськрада)	12	26318,6	13614,2	179,781	194,27
м. Токмак (міськрада)	1	-	-	0,483	0,483
Веселівський район	1	24,0	24,0	-	-
Куйбишевський район	1	3,1	3,1	0,150	0,150
Розівський район	2	8,0	8,0	0,002	0,002

Найбільше зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря у 2012 році внаслідок виконання природоохоронних заходів досягли наступні підприємства:

ПАТ «Запорізький завод зварювальних флюсів та скловиробів». Завершив будівництво та ввів в дію нові газоочисні установки і споруди за піччю № 2 по виробництву силікат – брили. Очікуване зменшення викидів – 44,8 т/рік. Фактичне зменшення 63,500 т/рік;

ПАТ «Запоріжтрансформатор». Завершив виготовлення та монтаж фарбувально-сушильних камер зварювального цеху. Очікуване зменшення викидів – 57,0 т/рік. Фактичне зменшення викидів 56,514 т/рік;

ПАТ «Запоріжвогнетрив». Виконав заміну «мокрих» скрубєрів на рукавні фільтри ФРИР-25 за трубними млинами №№ 1,2,3 в цеху магнезійних виробів та припинив використання лігносульфонату як зв'язуючого в цеху глиноземних виробів. Очікуване зменшення викидів – 40,5 т/рік. Фактичне зменшення 41,801 т/рік;

ДП «Запорізький титаномагнієвий комбінат». Завершив будівництво і ввів в дію нові газоочисні установки, а саме: скрубєр після печей відновлення; циклон після брикет-пресу; циклону після шокової дробарки, вібросита. Очікуване зменшення викидів – 16,1 т/рік. Фактичне зменшення 16,141 т/рік;

ПАТ «Запоріжжкокс». Виконав пусконаладжувальні роботи по модернізації установки каталітичного допалення відділу дистиляції бензолу та системи управління імпульсним гасінням коксу коксової батареї № 2. Очікуване зменшення викидів - 8,0 т/рік. Фактичне зменшення 7,828 т/рік та ін.

У 2012 році у Запорізькій області розроблена Обласна комплексна програма охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. Програма розроблена відповідно до рішення сесії Запорізької обласної ради від 23.02.2012 №14 на виконання Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища України на 2011-2015 роки, затвердженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25.05.2011 №577-р.

Метою програми є визначення головних напрямків дій, заходів і ресурсів щодо поліпшення стану екологічної безпеки в області, розробка комплексу узгоджених і взаємопов'язаних природоохоронних, правових, економічних, організаційно-технічних та інших заходів для відновлення і забезпечення сталого функціонування усіх екосистем регіону на період до 2020 року.

У найбільш техногенно-навантажених містах області – м. Запоріжжя та м. Енергодар розроблені та діють міські програми, в яких передбачені природоохоронні заходи. Так у 2012 році була розроблена та затверджена рішенням Запорізької міської ради від 24.12.2012 № 24 Програма

природоохоронних заходів, спрямованих на охорону довкілля, раціональне використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки міста Запоріжжя.

У 2012 році підприємствами Запорізької області виконувались 10 заходів щодо зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за рахунок власних коштів підприємств, термін виконання яких продовжується. В 2012 році на виконання цих заходів підприємствами витрачено 129,283 млн. грн. Очікуване зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря після виконання заходів складає 17821,572 тонн на рік.

У 2012 році виконувалися наступні заходи щодо зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, а саме:

ВАТ «Запоріжсталь». «Агломераційний цех. Модернізація мокрих газоочисток № 1-6» (за період 12 місяців 2012 року захід виконувався по агломашині № 1). Очікуване зменшення викидів пилу в атмосферне повітря в результаті виконання всього заходу на 1756,0 т/рік. Запланований на 2012 рік обсяг витрат не визначений, у зв'язку з незатвердженим титулом капітального будівництва. За 2012 рік на виконання заходу підприємство витратило 60956,0 тис. грн. Ступінь готовності об'єкту складає 90,0%.

ВАТ «Запоріжсталь». «Мартенівське виробництво. Заміна мартенівського засобу виробництва сталі на конвертерне. Виведення із виробництва мартенівських печей і спорудження трьох конвертерів ємністю 250 т». «Прокатне виробництво. Виведення із експлуатації 14 груп нагрівальних колодязів у зв'язку з організацією непереривного розливання сталі у комплексі будівництва киснево-конверторного цеху».

Очікуване зменшення викидів забруднюючих речовин по двом заходам складає 13100 тон/рік. Запланований на 2012 рік обсяг витрат не визначений, у зв'язку з незатвердженим титулом капітального будівництва. За 2012 рік на виконання двох заходів підприємство витратило 384,0 тис. грн. Ступінь готовності об'єкту складає 3,3%.

ВАТ «Запоріжсталь». Доменне виробництво, ДП-4. Будівництво аспіраційних установок від шихто подачі та ливарного двору. Очікуване зниження викидів пилу на 1540,0 т/рік. Запланований на 2012 рік обсяг витрат не визначений, у зв'язку з незатвердженим титулом капітального будівництва. За 2012 рік підприємство витратило 23048,0 тис. грн. Ступінь готовності об'єкту складає 0%.

ВАТ «Запоріжсталь». «Прокатне виробництво. Переведення травильних ліній ЦХП-1 на солянокисле травлення з будівництвом аспіраційних установок». Очікуване зменшення викидів сірчаної кислоти на 75 т/рік. Запланований на 2012 рік обсяг витрат не визначений, у зв'язку з незатвердженим титулом капітального будівництва. За 2012 рік підприємство витратило 10424,0 тис. грн. Ступінь готовності об'єкту складає 36,5%.

ПАТ «Запорізький завод феросплавів» – «Цех № 4, печі №№ 31-38. Технічне переозброєння. Реконструкція печей та газоочисток». Очікуване зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря на

784,3 т/рік. Запланований на 2012 рік обсяг витрат на виконання заходу складає 1892,033 тис. грн. За 2012 рік підприємство витратило 1892,033 тис. грн., що складає 100,0% від запланованого. Ступінь готовності об'єкту складає 96,0%.

ПАТ «Дніпроспецсталь» - «Сталеплавильний цех № 3 (СПЦ-3). Реконструкція цеху з заміною печей і локалізацією технологічних і неорганізованих викидів з очисткою в тканинних фільтрах». Очікуване зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря на 566,272 т/рік. Запланований на 2012 рік обсяг витрат складає 25809,625 тис. грн. За 2012 рік підприємство витратило 20790,985 тис. грн., що складає 80,6% від запланованого. У 2012 році завершено будівництво та введено в експлуатацію газоочисне обладнання уловлювання технологічних викидів від печі-ковша, ЕП № 2, ЕП № 3 та печі-ковша «Даніелі». Піч ДСВ-60 № 8 виведена з експлуатації.

ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго» Запорізька ТЕС – «Енергоблок станції № 1 (нитка А). Реконструкція газоочисної установки (заміна електрофільтру типу ЕГЗ-3-177 на більш сучасні типу ЕГЗМ-2)» та «Енергоблок станції № 1 (нитка Б). «Реконструкція газоочисної установки (заміна електрофільтру типу ЕГЗ-3-177 на більш сучасні типу ЕГЗМ-2)». Очікуваний ефект після виконання заходів - забезпечення необхідного ступеню очистки. Запланований на 2012 рік обсяг витрат на виконання заходів складає 11836,0 тис. грн. За 2012 рік на виконання двох заходів підприємство витратило 11788,0 тис. грн., що складає 93,6% від запланованого на рік. Ступінь готовності об'єкту складає 99,9%.

Рис. 2.7.1. Проммайданчик м. Запоріжжя

3. ЗМІНА КЛІМАТУ

3.1. Тенденції зміни клімату

Питання адаптації до зміни клімату займають на сьогоднішній день одне з ключових місць.

До першочергових адаптаційних заходів для різних секторів економіки (сільське та водне господарство, енергетика, будівництво) та у сфері охорони здоров'я на регіональному рівні належать:

звітність як негативних, так і позитивних наслідків кліматичних змін з тим, щоб адаптаційні заходи сприяли зниженню втрат від одних та збільшенню ефекту від інших;

проведення макроекономічної оцінки наслідків зміни клімату та адаптаційних заходів для різних регіонів;

раннє виявлення та прогнозування;

визначення пріоритетності адаптаційних заходів при розробці державних та регіональних стратегій розвитку.

В Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2015 року однією з пріоритетних операційних цілей визначено «Зменшення емісії парникових газів».

3.2. Національна система оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів

На виконання зобов'язань, прийнятих Україною після підпису Кіотського протоколу, Держуправлінням проводиться державний облік викидів парникових газів, а саме: діоксиду вуглецю, закису азоту, метану, гексафториду сірки, гідрофторвуглецю, перфторвуглецю. Інвентаризація викидів парникових газів на національному та регіональному рівнях виконується згідно з керівними методиками, розробленими Міжурядовою групою експертів по зміні клімату.

На території області найбільша частка викидів парникових газів припадає на вуглекислий газ. В 2012 році викиди парникових газів становили 14,1 млн. т CO₂ – екв., що на 1,6 млн. т CO₂ – екв. менше, ніж у 2011 році.

3.3. Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптації до зміни клімату

З метою пом'якшення наслідків зміни клімату, виконання Україною своїх зобов'язань як Сторони Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, в області ведеться робота щодо впровадження проектів (заходів), реалізація яких супроводжується скороченням викидів парникових газів

за рахунок залучення механізму спільного впровадження, передбаченого положеннями Кіотського протоколу. Впровадження цих заходів спрямоване на зменшення негативного впливу глобальних екологічних проблем на стан екологічної безпеки регіону, впровадження у виробництво сучасних, екологічно безпечних, ресурсо - та енергозберігаючих технологій і збільшення інвестицій.

Підприємства області в 2012 році виконували наступні заходи по зменшенню викидів парникових газів:

ПАТ «Запорізький автомобілебудівний завод»:

- локалізація опалювання побутових приміщень;
- оптимізація графіку запуску виробництва відповідно до режиму роботи підприємства;
- впровадження системи рециркуляції гарячого водопостачання;
- впровадження щоденного обліку споживання енергоресурсів з установкою додаткових засобів обліку;
- оптимізація роботи фарбувальних камер в цеху збирання.

ПАТ «Запорізький завод феросплавів»:

- заміна існуючих світильників зовнішнього освітлення приміщень УПГУУ на світильники обладнані датчиками руху;
- модернізація системи зовнішнього освітлення адміністративно-побутового корпусу та ст. Заводська;
- модернізація печі КС цеху № 2 з установкою автоматичної системи використання й обліку природного газу;
- модернізація печі КС цеху № 3 з установкою автоматичної системи використання й обліку природного газу.

ВАТ «Запоріжсталь»:

- вдування пиловугільного палива в доменному виробництві.

Концерн «Міські теплові мережі»:

- реконструкція магістральної теплової мережі по вул. Героїв Сталінграду в м. Запоріжжя.

АТ «Мотор Січ»:

- перша черга впровадження системи сонячного теплопостачання для забезпечення гарячою водою корпусу 49.

ПАТ «Запоріжжкокс»:

- виробництво власної електроенергії за рахунок використання надлишку коксового газу, який згорає на газоскидуючому обладнанні;
- передача надлишку коксового газу на газоскидуючому обладнанні, відповідно зменшення викидів парникових газів в атмосферне повітря.

Заходи щодо скорочення викидів парникових газів, які виконані підприємствами Запорізької області в 2012 році представлено в таблиці 3.1.1. (додаток 3.1.1.).

4. ВОДНІ РЕСУРСИ

4.1. Водні ресурси та їх використання

4.1.1. Загальна характеристика

Водний фонд Запорізької області складають ріка Дніпро, розташовані на ній Каховське та Дніпровське водосховища з об'ємами води в них відповідно 18,2 і 3,3 км³, 3 середніх, 133 малих річок та водотоків (довжиною більше 10 км), на яких створено 28 водосховищ та 1235 ставків. На півдні Запорізька область омивається водами Азовського моря, берегова лінія якого у межах області складає більше ніж 300 км. На території Запорізької області розташовані 4 лимани: Білозерський, Утлюкський, Тубальський та Молочний, загальна площа водного дзеркала яких становить 655,5 км².

Середній багаторічний об'єм поверхневого стоку, що формується на території області, сягає 0,5 км³/рік, стік р. Дніпро – 53,0 км³/рік. Фактична водність малих і середніх річок області у 2012 році відповідала 75% забезпеченості.

Експлуатаційні запаси прісних підземних вод, придатних для питного водопостачання, по 12 розвіданих родовищах становлять 109,3 млн.м³/рік (299,5 тис. м³/добу).

4.1.2. Водозабезпеченість територій та регіонів

Водозабезпеченість області досить висока і в перерахунку на 1 особу становить 29,6 тис. м³ на рік в основному за рахунок стоку р. Дніпро, водозабезпеченість підземними водами складає усього 0,061 тис. м³ на рік, водозабезпеченість місцевим поверхневим стоком – 0,30 тис. м³ на рік.

Незважаючи, на достатні запаси поверхневих та підземних вод, водні ресурси розподілені в межах території області вкрай нерівномірно.

По північно-західній окраїні області протікає головна водна артерія – ріка Дніпро. Загальна довжина р. Дніпро в межах області складає 167,5 км.

Ріка Дніпро є головним джерелом питного водопостачання міст Запоріжжя, Бердянськ, Вільнянськ, населених пунктів Вільнянського, Запорізького та Новомиколаївського районів та ряду населених пунктів південних районів області. Крім того, з р. Дніпро здійснюється забір води для забезпечення виробничих потреб великих промислових підприємств, зокрема ВАТ «Запоріжсталь», ВП «Запорізька ТЕС» ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго», ВП «Запорізька АЕС» ДП НАЕК «Енергоатом».

Вся територія області розділена генеральною лінією водорозділу, яка йде із сходу на захід, на два водозбірні басейни – р. Дніпро і Північного Приазов'я.

До північної групи водотоків рік Придніпров'я відносяться річки Гайчур, Верхня Терса, Конка, Янчекрак, Карачекрак, Велика Білозерка та інші.

До південної групи річок Приазов'я відносяться річки Великий та Малий Утлюк, Молочна, Берда, Обіточна, Лозоватка, Джекельня, Домузла, Корсак та інші.

Малі та середні річки області мають незначне народногосподарське значення. Води їх, головним чином повеневі, затримані у водосховищах та ставках, використовуються в більшій частині для риборозведення, технічного водопостачання, зрошення та рекреації. За природними показниками мінералізації та вмістом хімічних сполук вода малих та середніх річок області не придатна для питного водопостачання

Також, територіально нерівномірно розподілені запаси підземних прісних вод, придатних для питного водопостачання. Гідрогеологічні умови формування ресурсів підземних вод в різних частинах області неоднакові. Територія Причорноморського басейну характеризується більш сприятливими умовами і тут кількість попередньо розвіданих підземних вод (ПРПВ) у межах адміністративного району, як правило, наближається або перевищує 100,0 тис. м³/добу. На площі Українського басейну гідрогеологічні умови значно гірші, тут є райони з величиною ПРПВ 2,0-13,2 тис. м³/добу, а Вільнянський і Запорізький райони їх зовсім не мають. Найбільше розвідано і затверджено запасів підземних вод у Мелітопольському (60,0 тис. м³/добу) та Кам'янсько-Дніпровському (70,5 тис. м³/добу) районах. В інших районах їх величина змінюється від 5,4 тис. м³/добу до 39,9 тис. м³/добу. Дев'ять районів області з двадцяти не мають експлуатаційних запасів.

Розвиток народногосподарського комплексу на фоні надзвичайно неравномірного розподілу водних ресурсів спричинив гостру проблему питного і промислового водозабезпечення, покриття їх дефіциту вирішується за рахунок перекидання стоку р. Дніпро магістральними каналами та водогонами.

4.1.3. Водокористування та водовідведення

За даними державної статистичної звітності по формі 2-ТП (водгосп) за 2012 рік загальний обсяг забору води склав 1211,9 млн. м³, що на 239,5 млн. м³ або на 24,5% більше у порівнянні з 2011 роком, відповідно збільшилося і використання води на 241,8 млн. м³ та склало 1186,0 млн. м³.

Динаміка загального обсягу забору, використання та скиду зворотних води по області в першу чергу залежить від найбільшого користувача водних ресурсів ВП «Запорізька ТЕС» ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго», яка працює на прямотоці. Збільшення у 2012 році забору та використання свіжої води Запорізькою ТЕС на 184,4 млн.м³ пов'язано в основному з технологічними умовами забору води у зимовий період.

В 2012 році ВАТ «Запоріжсталь» збільшено забір і використання свіжої воді на 7,35 млн.м³, що пов'язано зі зміною сортаменту металопрокату, що потребує більш інтенсивного охолодження, з введенням в дію установки вдування в доменні печі пиловугільного палива, зі збільшенням тривалості продувки оборотних циклів свіжою водою в літній період та з іншими виробничими потребами.

В результаті підвищення дієвості економічних важелів регулювання водокористування, впровадження заходів щодо раціонального використання водних ресурсів та зменшення обсягів виробництва промисловими

підприємствами обсяг забору води КП «Водоканал» м. Запоріжжя скоротився на 2,9 млн. м³.

В порівнянні з 2011 роком спостерігається збільшення на 18,06 млн.м³ обсягів використання води на зрошення. Це пояснюється як погодними умовами, так і причинами економічного характеру.

В 2012 році загальний обсяг скидання зворотних вод у водні об'єкти області склав 855,7 млн. м³, що на 178,1 млн. м³ більше, ніж у 2011 році, з них 71,3 млн. м³ забруднених, що на 0,98 млн. м³ більше, ніж у 2011 році і складає 8,3% від загального обсягу скидання.

Збільшення загального обсягу скидання зворотних вод у водні об'єкти пояснюється збільшенням забору і використання води ВП «Запорізька ТЕС» ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго».

Обсяги скидання забруднених зворотних вод до водних об'єктів області з 2008 року постійно скорочуються.

Так, якщо у 2008 році було скинуто 378,3 млн. м³ забруднених зворотних вод, то у 2009 році - 82,83 млн. м³, у 2010 році – 72,66 млн. м³, 2011 році - 70,32 млн. м³, 2012 році – 71,30 млн. м³.

Скорочення обсягів скидання забруднених зворотних вод досягнути внаслідок припинення скидання забруднених продувочних вод з ставка-охолоджувача Запорізької АЕС, впровадження в області ряду важливих водоохоронних заходів, направлених на попередження забруднення водних об'єктів, зокрема введення в експлуатацію після розширення та реконструкції очисних споруд лівобережної частини (ЦОС-1) КП «Водоканал» м. Запоріжжя, підвищення дієвості економічних важелів регулювання водокористування, а також скорочення виробництва.

За рахунок впровадження вищевказаного водоохоронного заходу скорочено скидання забруднених зворотних вод КП «Водоканал» м. Запоріжжя з 63,85 млн. м³ у 2008 році до 0,006 млн. м³ у 2011 році. У 2012 році підприємством припинено скидання забруднених зворотних вод. Якість очищених зворотних вод відповідає нормативним показникам.

За останні два роки ПАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат» припинено скидання забруднених зворотних вод за рахунок суттєвого спаду виробництва, скороченню сортаменту продукції, що призвело до зупинки основного технологічного виробництва.

Починаючи з 2010 року суттєвих змін щодо скорочення обсягів скиду забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти не спостерігається.

Збільшення або зменшення обсягів скид забруднених зворотних вод залежить від обсягів виробництва основними підприємствами-забруднювачами водних об'єктів, і в першу чергу, від ВАТ «Запоріжсталь». Доля комбінату в загальному обсязі скидання забруднених зворотних вод в цілому по області складає 86,7%.

Збільшення обсягів скидання забруднених зворотних вод у 2012 році на 0,98 млн.м³ в порівнянні з 2011 роком пов'язано з виробничою діяльністю основних забруднювачів водних об'єктів: ВАТ «Запоріжсталь», АТ «Мотор Січ».

ВАТ «Запоріжсталь» залишається найбільшим забруднювачем водних ресурсів області. У 2012 році підприємством відведено у р. Дніпро 61,79 млн. м³ забруднених зворотних вод, що на 1,62 млн. м³ більше ніж 2011 році. Збільшення скидання забруднених зворотних вод підприємством пояснюється збільшенням тривалості продувки оборотних циклів у літній період.

АТ «Мотор Січ» відведено у р. Мокра Московка 1,115 млн.м³ недостатньо очищених зворотних вод. Збільшення скиду недостатньо очищених зворотних вод на 0,171 млн.м³ в порівнянні з 2011 роком пояснюється збільшенням обсягів виробництва.

Крім того, за рахунок збільшення обсягів виробництва підприємствами ДП «Запорізький титано-магнієвий комбінат», ПрАТ «Завод напівпровідників» збільшено скидання забруднених зворотних вод на 0,011 млн.м³ та 0,027 млн.м³ відповідно.

Обсяг скидання забруднених зворотних вод іншими водокористувачами скоротився за рахунок зменшення обсягів виробництва, впровадження водоохоронних заходів, більш ефективного використання водооборотних циклів та підвищення дієвості економічних важелів регулювання водокористування.

Динаміка загальних обсягів забору, використання води та водовідведення наведена у таблиці 4.1.1 (рис. 4.1.1, 4.1.2)

Таблиця 4.1.1. Основні показники використання і відведення води, млн.м³

<i>Показники</i>	<i>1990</i>	<i>2000</i>	<i>2005</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>
Забрано води з природних водних об'єктів – всього	4699,0	1815,2	1115,0	1314,0	1035,0	1132,0	972,4	1211,9
у тому числі для використання								
Спожито свіжої води (включаючи морську) з неї на	4598,0	1702,0	1076,0	1286,0	1007,0	1099,0	944,2	1186,0
виробничі потреби	3603,0	1362,0	864,3	1093,0	821,6	918,6	771,2	959,6
Побутово-питні потреби	226,0	175,0	138,3	119,6	109,6	105,7	96,72	93,30
зрошення	690,0	137,5	34,1	37,5	36,92	32,49	34,93	52,99
сільськогосподарські потреби	82,0	25,8	4,9	3,8	3,72	3,73	4,28	3,97
Ставково-рибне господарство	8,3	8,3	44,1	31,6	34,08	38,25	36,69	76,07
Втрати води при транспортуванні	95,0	80,0	70,8	68,5	68,93	65,68	67,01	74,88
Загальне водовідведення з нього	3671,0	1411,0	886,9	1061,0	761,6	863,2	702,3	878,64
у поверхневі водні об'єкти	3587,0	1385,4	863,7	1038,7	738,64	838,05	677,6	855,7
у тому числі								
забруднених зворотних вод	168,0	299,4	498,0	378,3	82,83	72,66	70,32	71,30
з них без очищення	61,0	76,9	346,00	246,5	14,61	4,29	0,84	1,692
нормативно очищених	161,0	4,0	17,9	16,6	60,01	60,99	55,65	60,18
нормативно чистих без очистки	3258,0	1082,0	347,7	643,8	595,8	704,4	551,6	724,2
Обсяг оборотної та послідовно використаної води	7339,0	9995,7	10021,0	9507,0	10093,6	9931,5	9891,1	9852,4
Частка оборотної та послідовно використаної води %	61,5	86,2	90,2	94,4	94,8	94,49	94,8	93,94
Потужність очисних споруд перед скиданням до водного об'єкта	437,0	383,7	366,1	407,8	414,1	406,7	404,3	403,2

Таблиця заповнена за даними узагальнення статистичної звітності, виконаним Запорізьким регіональним управлінням водних ресурсів

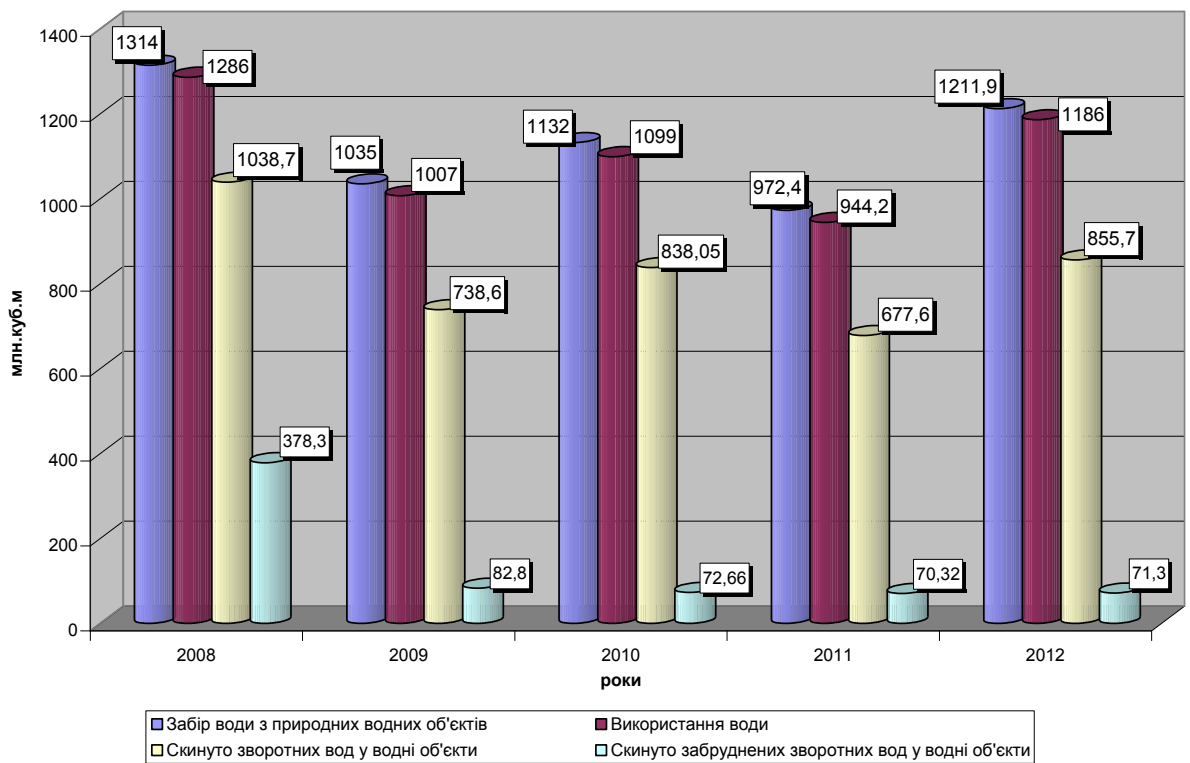

Рис. 4.1.1. Обсяги забору, використання води з природних водних об'єктів та скидання зворотних вод

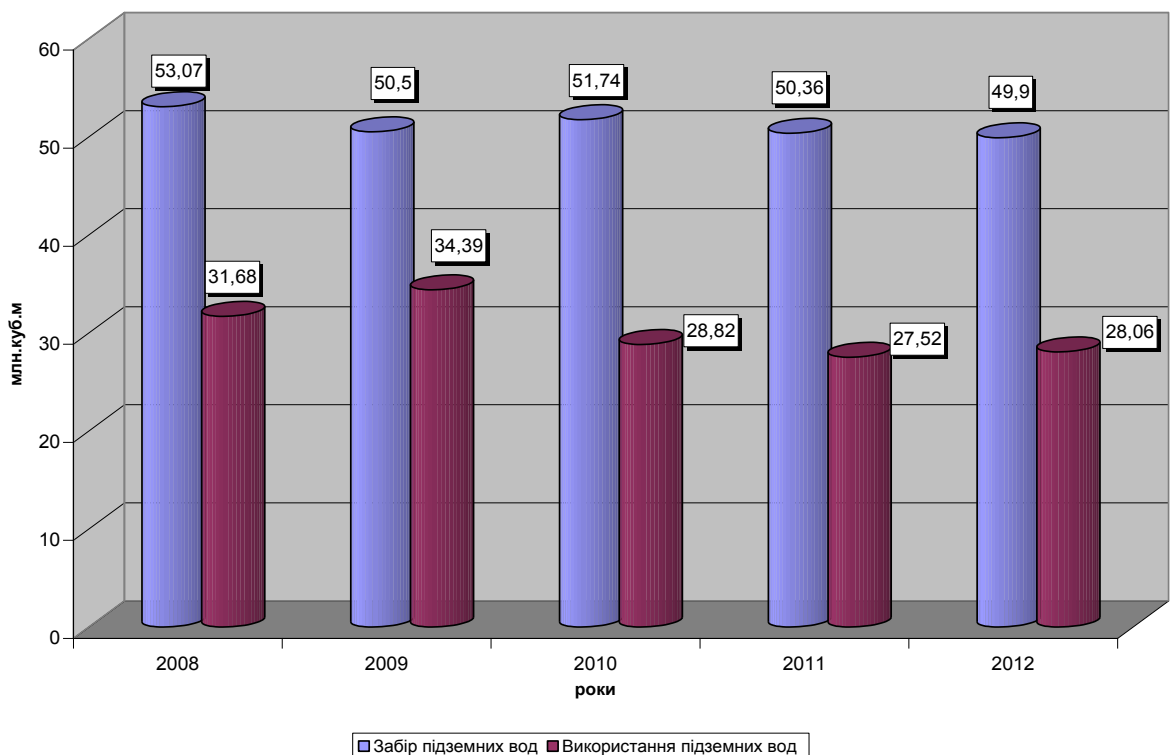

Рис. 4.1.2. Обсяги забору і використання підземних вод

Основним джерелом водопостачання є р. Дніпро – обсяг забору води сягає 96% від загального по області. Дані про обсяги забору і використання води та скидання зворотних вод по басейнах р. Дніпро і його притоків та річок Приазов'я приведені в таблиці 4.1.2.

Таблиця 4.1.2. Забір, використання та відведення води, млн. м³

Назва водного об'єкту	Забрано води із природних водних об'єктів – всього, у тому числу з підземних джерел	У тому числі з поверхневих джерел	Використано вод, у тому числу з підземних джерел	Водовідведення у поверхневій воді об'єкти	
				всього	з них забруднених зворотних вод
Азовське море	41,24	23,98	37,21	13,73	4,858
р. Великий Утлюк	0,506	0,362	0,502	2,247	0,435
р. Берда	4,770	4,595	4,754	0,011	0,011
р. Каратюк	-	-	-	-	-
р. Грузенька	0,975	0,975	0,975	-	-
р. Дому зла	0,505	-	0,451	-	-
р. Корсак	1,389	1,353	1,394	-	-
р. Лозо ватка	0,121	-	0,121	-	-
р. Малий Утлюк	0,119	0,119	0,119	0,032	0,032
р. Молочна	19,78	7,125	16,50	5,063	4,377
р. Зелена	0,383	0,383	0,383	-	-
р. Обіточна	10,64	10,05	10,57	0,015	-
Чорне море	1170,0	1138,0	1149,0	842,0	66,44
р. Дніпро верхній б'єф	247,8	247,8	202,6	26,40	0,250
р. Дніпро нижній б'єф	923,8	892,9	947,8	816,7	66,251
р. Конка	12,52	10,28	11,72	2,563	0,270
р. Мокра. Московка	0,643	0,643	0,643	2,250	1,584
р. Верхня Терса	5,851	5,705	5,845	0,060	-
р. Гайчур	4,883	3,631	4,737	0,933	0,083
р. Кам'янка	2,577	2,336	2,550	0,850	-
р. Велика Білозерка	7,012	7,012	30,89	1,414	0,559
р. Карачекрак	0,165	0,165	0,165	-	-
р. Волинянка	0,387	0,387	0,387	0,001	-
р. Сухі Яли	0,183	-	0,183	-	-

Таблиця заповнена за даними узагальнення статистичної звітності, виконаним Запорізьким регіональним управлінням водних ресурсів

Важливим джерелом водопостачання якісною питною водою є підземні води, забір яких у 2012 році склав 49,9 млн. м³.

Дані щодо забору, використання води та відведення зворотних вод по галузях економіки за звітний рік наведені в таблиці 4.2.2.1. Найбільш водоємними галузями економіки області є електроенергетика – використано 817,4 млн. м³ води, що складає 68,9% загального обсягу використаної води, металургія – відповідно 120,22 млн. м³ і 10,1%, та житлово-комунальний сектор – відповідно 81,227 млн. м³ та 6,8%.

За рахунок експлуатації систем оборотного та повторно-послідовного водопостачання у 2012 році зекономлено 9852,4 млн. м³ води. Економія свіжої води у звітному році склала 93,94%. (табл.4.1.3).

Високий відсоток використання води в системах оборотного та повторно-послідовного водопостачання є показником ефективної роботи в напрямку економії водних ресурсів, а також зниження техногенного навантаження на навколишнє природне середовище.

Таблиця 4.1.3. Використання води у системах оборотного, повторно-послідовного водопостачання та безповоротне водоспоживання, млн.м³ на рік

<i>Рік</i>	<i>Галузь економіки</i>	<i>Оборотне</i>	<i>Повторн-послідовне</i>	<i>Безповоротне водоспоживання</i>	<i>Економія свіжої води, %</i>
1	2	3	4	5	6
2010	Промисловість	9400,0	526,9	-199,2	94,77
	Сільське господарство.	-	0,43	52,92	0,007
	Комунгосп	3,916	0,219	21,59	17,13
	Разом по області	9404,0	527,5	-124,3	94,49
2011	Промисловість	9311	574,4	-158,7	95,05
	Сільське господарство.	0,001	0,288	53,61	0,008
	Комунгосп	4,301	0,134	21,92	17,67
	Разом по області	9316	574,8	-82,84	94,8
2012	Промисловість	9363	484,2	-196,4	94,16
	Сільське господарство.	-	0,101	135,9	0,002
	Комунгосп	4,641	0,148	19,46	20,40
	Разом по області	9368	484,4	-40,60	93,94

Таблиця заповнена за даними узагальнення статистичної звітності, виконаним Запорізьким регіональним управлінням водних ресурсів

4.2. Забруднення поверхневих вод

4.2.1. Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод

Сучасний стан поверхневих водних об'єктів області формується під антропогенним впливом суб'єктів господарювання, тому важливе значення має застосування сучасних методів очистки стічних вод. На підприємствах області використовують типові методи очистки стічних вод, що розроблені у 70-х роках минулого століття та базуються на принципах механічної, біологічної або фізико-хімічної очистки.

На території Запорізької області нараховується 177 одиниць очисних споруд, у тому числі: механічної очистки – 77, біологічної очистки – 55, фізико-хімічної очистки – 45. Якість очистки стічних вод на багатьох з них не відповідає нормативним вимогам діючого природоохоронного законодавства України та не дозволяє повторно використовувати очищені стічні води у виробництві. Причиною неякісної очистки зворотних вод є застарілі технології очищення стічних вод, фізична та моральна зношеність обладнання, несвоєчасне проведення поточних та капітальних ремонтів, відсутність дієвих економічних стимулів для будівництва нових очисних споруд в промисловому секторі, відсутність коштів на оновлення, розширення та підтримання в належному стані очисних споруд в житлово-комунальному господарстві.

Загальний обсяг скидання зворотних вод у водні об'єкти, що потребували очищення у 2012 році, склав 131,482 млн. м³, з них 60,18 млн. м³ (45,8%) пройшли очищення на очисних спорудах до нормативних вимог, 69,91 млн.м³ (53,2%) відведено недостатньо очищених стічних вод, а 1,692 млн.м³ (1,3%) відведені до водних об'єктів забрудненими без очищення.

Дані про обсяги скидання зворотних вод по типах очищення наведені у таблиці 4.2.1.1.

Таблиця 4.2.1.1. Типи очищення зворотних вод, млн. м³ на рік

Рік	Водний об'єкт	Скинуто разом	Нормативно очищених на очисних спорудах				Потужність очисних споруд	
			Разом	біол. очистка	Фіз.-хім. очистка	Механ. очистка	Разом	в т.ч. перед скиданням до водного об'єкта
1	2	3	4	5	6	7	8	9
2010	Басейн Азовського моря	35,65	6,204	6,203	-	0,002	49,1	49,1
	Басейн Чорного моря	827,5	54,78	54,13	0,262	0,390	358,3	357,7
	Разом по області	863,2	60,99	60,33	0,262	0,392	407,4	406,8
2011	Басейн Азовського моря	32,31	4,131	4,13	-	0,001	49,1	49,1
	Басейн Чорного моря	670,0	51,52	51,02	0,177	0,318	355,8	352,2
	Разом по області	702,31	55,65	55,15	0,177	0,319	404,9	404,3
2012	Басейн Азовського моря	13,73	6,938	6,937	-	0,001	47,6	46,7
	Басейн Чорного моря	842,0	53,24	52,75	0,182	0,316	359,6	356,5
	Разом по області	855,7	60,18	59,68	0,182	0,317	407,2	403,2

Таблиця заповнена за даними узагальнення статистичної звітності, виконаного Запорізьким регіональним управлінням водних ресурсів

Динаміка скиду забруднюючих речовин, що надходять із зворотними водами до водних об'єктів області у 2012 році наведена у таблиці 4.2.1.2.

Таблиця 4.2.1.2 Динаміка скиду забруднюючих речовин у водні об'єкти, т

Найменування речовин	рік			
	2005	2010	2011	2012
БСК _(повн.)	5993,0	813,0	1074,0	1075,0
Нафтопродукти	60,60	15,24	6,958	18,61
Завислі речовини	7676,0	936,0	964,0	1442,0
Мінералізація	106800,0	53700,0	50710,0	57440,0
Сульфати	49020,0	23680,0	22080,0	24130,0
Хлориди	20850,0	13070,0	11470,0	13640,0
Азот амонійний	1139,0	315,0	279,0	312,0
Феноли	1,022	0,038	0,013	0,276
Нітрати	2044,0	2228,0	2018,0	2437,0
СПАР	29,72	13,93	12,53	13,320
Залізо загальне	248,5	155,7	146,1	174,1
Мідь	7,328	0,665	0,646	0,797
Цинк	0,376	0,060	0,040	0,074
Нікель	3,004	0,527	0,547	0,620
Хром ⁽⁶⁾	0,001	0,006	0,006	0,006
Алюміній	10,12	0,115	0,063	0,073
Свинець	1,355	0,157	0,038	0,047
Магній	1232,0	363,8	441,8	453,6
Марганець	16,76	7,381	7,774	7,424
Нітроти	58,0	37,0	37,0	44,00
Фториди	193,7	98,42	85,11	89,90
Цианіди	0,001	0,001	0,001	0,001
Роданіди	5,753	1,067	2,559	2,868
ХСК	8709,0	2510,0	2556,0	2637,0
Хром ⁽³⁾	0,004	0,011	0,013	0,016
Кальцій	11765,0	3857,0	4050	4086
Калій	30,89	6,456	0,881	0,963
Натрій	3630,0	121,6	151,8	120,7
Фосфати	709,1	291,1	273,7	318,6

Таблиця заповнена за даними узагальнення статистичної звітності, виконаним Запорізьким регіональним управлінням водних ресурсів

У 2012 році в порівнянні з 2011 роком спостерігається зростання скиду забруднюючих речовин, а саме: БСК_{повн.}, нафтопродуктів, завислих речовин, мінералізації, сульфатів, хлоридів, азоту амонійного, фенолів, нітратів, СПАР,

заліза, міді, цинку, нікелю, магнію, нітритів, роданідів, свинцю, алюмінію, фтору, фосфатів, калію, кальцію, хрому, ХСК. Це пояснюється збільшенням обсягів скиду зворотних вод ВАТ «Запоріжсталь», АТ «Мотор Січ», КП «Водоканал» м. Запоріжжя, КП «Бердянськводоканал» БМР, а також за рахунок скиду мінералізованих шахтних вод ЗАТ «Запорізький залізорудний комбінат».

4.2.2. Основні забруднювачі водних об'єктів (за галузями економіки)

За інформацією Запорізького регіонального управління водних ресурсів скидання виробничих та господарських зворотних вод у природні водні об'єкти здійснювали 103 суб'єкти господарської діяльності. У 2011 році на обліку знаходилось 105 таких водокористувачів.

Впродовж року скидання забруднених стічних вод у поверхневі водні об'єкти області здійснював 45 водокористувачів проти 52 у попередньому році.

Найбільшими забруднювачами водних об'єктів області, як і в попередні роки, залишаються промислові об'єкти чорної і кольорової металургії та житлово-комунальний сектор. Підприємствами цих галузей скинуто до водних об'єктів 63,579 млн. м³ та 5,622 млн. м³ забруднених зворотних вод відповідно, що на 1,017 млн. м³ більше ніж у 2011 році. Дані про водовідведення підприємствами різних галузей наведені в таблиці 4.2.2.1.

Завдяки дотриманню режиму експлуатації, своєчасній заміні технологічного обладнання, що відпрацювало встановлені терміни, стабільно працюють очисні споруди міст Запоріжжя, Бердянськ, Токмак, Вільнянськ, Пологи, смт. Новомиколаївка. В решті населених пунктів проблема очистки господарських стічних вод до нормативних показників практично не вирішена, а в таких районних центрах як смт. Розівка, Приазовське та Велика Білозерка очисні споруди та мережі каналізації взагалі відсутні.

У зв'язку з відсутністю очисних споруд значну небезпеку для стану навколишнього природного середовища становлять об'єкти Управління державного Департаменту з питань виконання покарань в Запорізькій області. П'ять колоній Департаменту, що розташовані на території області, не облаштовані ефективно функціонуючими очисними спорудами стічних вод, або вони зовсім відсутні.

Проблемою, що потребує вирішення, є потрапляння забруднень до водних об'єктів по системах зливової каналізації міст і селищ, обсяг яких складає близько третини усього обсягу забруднень.

Невивченою залишається проблема вторинного забруднення водних об'єктів області, особливо р. Дніпро, Дніпровського і Каховського водосховищ, за рахунок накопичених на дні відкладень, сміття та затоплених об'єктів.

Таблиця 4.2.2.1. Використання та відведення води підприємствами галузей економіки у 2012 році, млн. м³

Галузь економіки	Використано води	З неї на:		Відведено зворотних вод у поверхневі водні об'єкти		
		побутово-питні потреби	виробничі потреби	Всього	у тому числі забруднених	з них без очищення
Електроенергетика	817,4	1,267	816,2	691,9	-	-

Вугільна промисловість	-	-	-	-	-	-
Металургійна промисловість	120,22	12,248	107,982	74,109	63,002	0,577
Хімічна та нафтохімічна промисловість	0,298	0,076	0,221	0,020	0,004	0,004
Машинобудування та металообробка	9,00	2,812	6,189	2,883	1,343	0,041
Нафтогазова промисловість	-	-	-	-	-	-
Житлово-комунальне господарство	81,227	62,961	17,88	79,95	5,616	0,006
Сільське господарство	140,8	9,82	5,355	5,605	0,386	0,385
Харчова промисловість	9,26	0,26	3,125	0,08	0,065	-
Транспорт	0,778	0,0415	0,363	0,061	0,059	0,002
Промисловість будівельних матеріалів	0,642	0,284	0,358	0,815	0,746	0,635
Інші галузі	6,381	3,157	1,927	0,277	0,079	0,042
Всього	1186,0	93,30	959,6	855,7	71,30	1,692

Таблиця заповнена за даними узагальнення статистичної звітності, виконаного Запорізьким регіональним управлінням водних ресурсів

Перелік основних забруднювачів водних об'єктів наведено у таблиці 4.2.2.2.

Таблиця 4.2.2.2. Перелік основних водокористувачів – забруднювачів та обсяги забруднення водних об'єктів

Рік	Відомство	Підприємство забруднювач	Водний об'єкт	Об'єм скидання, млн.м ³		
				Разом	НО	НДО
1	2	3	4	5	6	7
2012	Мінпромполітики України	ВАТ “Запорізький металургійний комбінат «Запоріжсталь»	р. Дніпро	71,04	-	61,79
	Мінрегіонбуд України	КП “Водоканал” Мелітопольської міської ради	р. Молочна	4,142	-	4,003
	Мінпромполітики України	АТ “Мотор-Січ” м. Запоріжжя	р. Мокра .Московка	1,157	-	1,115
	Фонд державного майна України	ДП “Запорізький титано-магнієвий комбінат”	р. Дніпро	2,096	-	0,632
	Мінрегіонбуд України	Таврійський ЕЦВВ КП «Облводоканал» ЗОР	Каховське водосховище	0,934	-	0,934
Разом				79,369	-	68,474

Таблиця заповнена за даними узагальнення статистичної звітності, виконаного Запорізьким регіональним управлінням водних ресурсів

4.2.3 Транскордонне забруднення поверхневих вод.

Кордони з іншими державами в Запорізькій області відсутні.

4.3. Якість поверхневих вод

4.3.1. Оцінка якості вод за гідрохімічними показниками

Моніторинг екологічного стану поверхневих водних об'єктів на території області здійснюють Запорізький обласний центр з гідрометеорології, Запорізьке регіональне управління водних ресурсів, підрозділи санепідемслужби, підприємства житлово-комунального господарства.

Запорізький обласний центр з гідрометеорології здійснює моніторинг поверхневих вод Дніпровського водосховища, р. Молочна, р. Мокра Московка у 8 пунктах спостережень по 9 показниках.

Запорізьке регіональне управління водних ресурсів здійснює гідрохімічний та радіологічний контроль вод Дніпровського (місце розташування створу - верхній б'єф Дніпровської ГЕС) і Каховського (0,5 км нижче випуску ставка-охолоджувача ВП «Запорізька АЕС») водосховищ та ставка-охолоджувача ВП «Запорізька АЕС». У 2012 році було відібрано та проаналізовано 12 проб води по 28 показниках. Інформація наведена у таблиці 4.3.1.1.

КП «Водоканал» м. Запоріжжя здійснює контроль якості Дніпровського водосховища в районах водозаборів Дніпровської водопровідної станції №1 (ДВС-1), Дніпровської водопровідної станції № 2 (ДВС-2) та р. Дніпро в зоні скидання очищених зворотних вод на центральних очисних спорудах Лівобережної частини м. Запоріжжя (ЦОС-1) та центральних очисних спорудах Правобережної частини м. Запоріжжя (ЦОС-2).

Дані спостережень суб'єктів державного моніторингу вод свідчать, що хімічні показники якості води у створах спостережень Дніпровського і Каховського водосховищ в межах Запорізької області протягом 2012 року не погіршилися і залишаються стабільними на протязі багатьох років. Мають місце деякі коливання по окремих речовинах, що залежить від сезонів року, погодних умов, фази гідрологічного режиму у створах спостереження та прийнятих Міжвідомчою комісією при Держводагентстві рішень з режиму роботи водосховищ Дніпровського каскаду.

Так, за інформацією Запорізького регіонального управління водних ресурсів, значних змін якості води у місцях спостережень Дніпровського («вхідний створ») і Каховського («вихідний» створ) водосховищ у 2012 році в порівнянні з 2011 роком не спостерігається. А в створі спостереження Каховського водосховища по низці речовин у порівнянні з минулим роком спостерігається зниження середньорічних концентрацій. Розташовані, згідно з критеріями басейнового принципу, місця спостережень (на вході і виході Запорізької області) дозволяють оцінити ступінь впливу всього промислового комплексу Запорізької області.

За результатами аналізів хімічні показники води р. Дніпро, Дніпровського та Каховського водосховищ в межах міста Запоріжжя не перевищували гранично допустимі концентрації для водойм господарсько-побутового призначення, помітного погіршення якості води не спостерігалось.

Тенденцій до суттєвого погіршення якості води малих річок також не спостерігається, хоча загальний екологічний їх стан викликає занепокоєння в результаті забруднення стічними водами, замулення русел, зменшення водності через надмірну розораність і дуже низьку залісеність і залуженість їх водозборів.

Державний санітарний нагляд за охороною водойм здійснюється санепідслужбою області в 142 постійних створах р. Дніпро та водойм 2 категорії водокористування, включаючи зони рекреації (пляжі). Лабораторні дослідження виконуються по 43 хімічним та бактеріологічним показникам.

Санітарний стан р. Дніпро у 2012 році з хімічних показників залишається на рівні 2011 року. Усього досліджено 506 проб на санітарно-хімічні показники, нестандартних – 28 (5,5%), проти 5,6% у 2011 році.

Лабораторний контроль за санітарним станом відкритих водойм II категорії (малі річки, ставки, озера) здійснювався у 64 постійних створах. Як і раніше, реєструється санітарно-хімічне забруднення води водойм II категорії. У 2012 році на санітарно-хімічні показники досліджено 241 проба, з них не відповідають гігієнічним нормативам 119 проб (49,4%, у 2011 році – 65%).

Вода Азовського моря досліджувалась у 39 постійних точках в зонах рекреації і відпочинку населення. Відібрано для дослідження на санітарно-хімічні показники 496 проб морської води, з них 298 не відповідає гігієнічним нормативам (60%, у 2011 – 40%).

Таблиця 4.3.1.1. Середньорічні концентрації речовин в контрольних створах у воді Запорізької області за 2012 рік

Показники складу та властивостей	Місце спостереження за якістю води		
	328 км, р. Дніпро, верхній б'єф Дніпровської ГЕС	254 км, м. Энергодар, ставок-охолоджувач АЕС	256 км, м. Энергодар, Каховське водосховище
Іон амонію, г/м ³	0,188	0,198	0,195
Алюміній, г/м ³	< 0,02	< 0,02	< 0,02
АПАР, г/м ³	0,03	0,04	0,04
БСК ₅ , гО ₂ /м ³	2,3	2,6	2,7
рН	8,0	8,0	8,0
Завислі речовини, г/м ³	5,43	5,0	5,2
Залізо, г/м ³	0,157	0,181	0,172
Кадмій, г/м ³	*	*	*
Калій, г/м ³	*	*	*
Кальцій, г/м ³	46,0	50,7	44,1
Кисень розчинний, г О ₂ /дм ³	9,7	9,1	9,5
Кобальт, г/м ³	*	*	*
Магній, г/м ³	14,8	16,2	15,3
Марганець, г/м ³	0,042	0,033	0,044
Мідь, г/м ³	0,018	0,020	0,018
Натрій, г/м ³	*	*	*
Нафтопродукти, г/м ³	0,024	0,023	0,024
Нікель, г/м ³	0,0059	0,0099	0,0068
Нітрати, г/м ³	2,10	1,53	1,88
Нітриди, г/м ³	0,049	0,037	0,049
Роданіди, г/м ³	*	*	*
Свинець, г/м ³	*	*	*
Сульфати, г/м ³	40,9	53,8	45,3
Сухий залишок, г/м ³	291,1	330,2	264,2
Феноли, г/м ³	*	*	*
Фосфати, г/м ³	0,323	0,315	0,317
Фториди, г/м ³	*	*	*
Хлориди, г/м ³	27,4	33,7	29,9
Хром 3+, г/м ³	*	*	*
Хром 6+, г/м ³	< 0,03	< 0,03	< 0,03
ХСК, гО ₂ /м ³	22,6	23,3	23,4
Цинк, г/м ³	*	*	*
Цианіди, г/м ³	*	*	*

* - Згідно з Програмою державного моніторингу довкілля в частині здійснення Держводагенства України контролю якості поверхневих вод на зазначені показники вимірювання не проводяться

4.3.2. Гідробіологічна оцінка якості вод та стан гідробіоценозів

Гідробіологічні показники дають можливість оцінити якість води за тваринним населенням і рослинності водойм. Зміна видової сполуки водних екосистем може відбуватися при настільки слабкому забрудненні водних об'єктів, що не виявляється ніякими іншими методами. Гідробіологічні показники є найбільш чутливими.

Існує кілька підходів до гідробіологічної оцінки якості води.

Оцінка якості води за рівнем сапробності - це ступінь насичення води органічними речовинами.

Каховське водосховище відрізняється відносно невеликою площею мілководних ділянок (складають біля 5% площі водного дзеркала), а також високим рівнем антропогенного впливу. Наявність промвузлів, водозаборів (в тому числі великої потужності), нижнє розташування в каскаді водосховищ Дніпра - все це істотно впливає на екологічну ситуацію у водоймі та значною мірою визначає структурно-функціональні показники іхтіоценозів.

Антропогенні зміни гідрологічного, гідротермічного і гідрохімічного режиму р. Дніпро призвели до того, що різноманітність фітопланктону значно зменшилась. В теплий період року спостерігається повне домінування синьо-зелених та зелених водоростей - це інтенсивне «цвітіння» води, яка стає абсолютно непридатною для питного водопостачання. Існуючі споруди водопідготовки в літній період працюють з перевантаженням через проведення додаткових промивок фільтрів з метою досягнення необхідних показників якості води перед подачею в мережі водопостачання населених пунктів.

Після відмирання водоростей і в процесі їх гниття в воді Дніпровського та Каховського водосховищ різко зменшується вміст розчиненого кисню, зростає забруднення біогенними речовинами.

За результатами досліджень Інституту рибного господарства Української Академії аграрних наук кількісні показники розвитку фітопланктону Каховського водосховища у 2012 році формувались в основному за рахунок синьозелених і діатомових водоростей. Склад видів-домінантів протягом останніх років залишається в цілому стабільним. Середньорічна біомаса фітопланктону може бути оцінена в $11,0 \text{ г/м}^3$, продукція – 30000 кг/га , що відповідає високому рівню кормності.

За складом водоростей-індикаторів ступеня забруднення більшість ділянок Каховського водосховища відноситься до β - α -мезосапробної зони (індекс сапробності у 2010-2012 роках коливався від 1,94 до 2,73), що характеризує воду водосховища, як помірно забруднену.

У складі зоопланктону Каховського водосховища у 2012 році як за чисельністю, так і біомасою домінували коловертки (*Asplanchna sieboldi*, *Euchlanis dilatata*) та гіллястовусі ракоподібні (*Podonevadne trigona*). Кількісні показники біомаси зоопланктону характеризуються значною просторовою мінливістю (у весняний період 2012 року на окремих станціях – до $3,5 \text{ г/дм}^3$). Середня біомаса зоопланктону може бути оцінена, як $0,55 \text{ г/дм}^3$, продукція – 847 кг/га , що відповідає середньому рівню кормності.

За структурою зоопланктонних видів-індикаторів трофності водосховище може бути оцінене як евтрофне. Співвідношення евтрофних видів до оліготрофних $E/O = 3,3$; коефіцієнт трофності "E"=1,6. Індекс сапробності, розрахований для 2012 року за індикаторними видами зоопланктону становив 2,12, що відповідає α -мезосапробній зоні і характеризує водосховище як помірно забруднене.

Таким чином, за показниками розвитку основних груп гідробіонтів, які складають основу спектру живлення консументів першого та другого порядків, умови нагулу більшості представників промислової іхтіофауни Каховського водосховища можуть бути у цілому оцінені як сприятливі, тобто кормова база не є лімітуючим чинником у формуванні сировинної бази промислу. Сумарний середньовиважений потенційний приріст іхтіомаси за рахунок споживання сформованих біопродукційних резервів Каховського водосховища становить 79,3 кг/га; за нормативним коефіцієнтом річної промислової смертності для основних видів 25% це відповідає можливому промислового вилову на рівні 20 кг/га, що в 1,8 рази перевищує середню фактичну рибопродуктивність водосховища за 2010-2012 роки.

У 2012 році показники, які характеризують стан та експлуатацію запасів фонових представників іхтіофауни Каховського водосховища знаходились в межах середньобагаторічних значень, рівень природної смертності був наближений до оптимального для даного виду (за виключенням судака).

Таким чином, гідрохімічний режим Каховського водосховища є у цілому нормальним для існування гідробіонтів.

4.3.3. Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію

Санітарний стан р. Дніпро у 2012 році у порівнянні з показниками 2011 року декілька поліпшився з бактеріологічних показників.

На бактеріологічні показники досліджено 902 проби з р. Дніпро, відхилень - 68 (7,53%), проти 9,3% у 2011 році.

Лабораторний контроль за санітарним станом відкритих водойм II категорії (малі річки, ставки, озера) здійснювався у 64 постійних створах. На мікробіологічні показники досліджено 652 проби, з них не відповідають санітарним нормам 55 проб (8,5%, у 2010 - 12%)

Вода Азовського моря досліджувалась у 39 постійних точках в зонах рекреації і відпочинку населення. Відібрано для дослідження на мікробіологічні показники відібрано 863 проб, 5 не відповідають санітарним нормам (0,58% у 2011 році – 0,8%,).

Масових інфекційних захворювань серед населення Запорізької області, пов'язаних з водним фактором передачі, у 2012 році не зареєстровано.

4.3.4. Радіаційний стан поверхневих вод

Виконуючи програму Державного моніторингу вод, Запорізьким регіональним управлінням водних ресурсів щомісячно контролюється активність радіонуклідів стронцію-90 у 3-х створах поверхневих вод

Дніпровського та Каховського водосховищ і ставку-охолоджувачі Запорізької АЕС.

За результатами досліджень Запорізького регіонального управління водних ресурсів питома активність радіонуклідів у поверхневих водах Дніпровського та Каховського водосховищ значно нижча за допустимі рівні (ДР-2006). Результати визначень показують, що мінімальна радіоактивність стронцію-90 у 2012 році - 0,02 Бк/дм³, максимальна 0,04 Бк/дм³ при гранично допустимому рівні - 2,0 Бк/дм³.

Як показують дослідження за станом якості води в створах спостереження ставок-охолоджувач ЗАЕС та Каховське водосховище на протязі 2012 року порівняно з відповідним періодом 2011 року значних змін якості води не виявлено.

У 2012 році Запорізькою обласною санітарно-епідеміологічною станцією на радіологічне забруднення відібрано 4 проби води з поверхневих водних об'єктів, відхилень від ДСТ не виявлено.

На підставі вище викладеного можна зробити висновок, що санітарний стан поверхневих вод р. Дніпро та Каховського водосховища в зоні спостережень моніторингу вод за 2012 рік задовільний.

4.4. Якість питної води та її вплив на здоров'я населення

У зв'язку з відсутністю будь-яких методик оцінки впливу якості питної води на здоров'я людини, без яких неможливо провести обґрунтований санітарно-гігієнічний аналіз впливу питної води по хімічних показниках, інформація щодо якості питної води надається за даними Запорізької обласної санітарно-епідеміологічної станції.

Єдиними поверхневими джерелами для забезпечення населення області питною водою є рр. Дніпро і Берда, Каховський магістральний канал річки Дніпро. Решта річок для використання в господарсько-питних цілях не придатна.

Для забезпечення питною водою з поверхневих водних об'єктів в області функціонують 4 комплекси водозабірних і водоочисних споруд сумарною потужністю 650 тис.м³/добу. Вони забезпечують питною водою населення міст Запоріжжя, Бердянськ, Вільнянськ, смт. Новомиколаївка, Якимівка, сільські населені пункти Вільнянського, Новомиколаївського, Запорізького районів і 22 сільських населених пунктів Мелітопольського, Якимівського, Приморського і Приазовського районів. Решта населення області використовує для господарсько-питних цілей воду з артезіанських свердловин.

В даний час в Запорізькій області експлуатується 810 джерел централізованого водопостачання, 508 господарсько-питних водопроводів, зокрема 51 комунальних, 51 відомчих, 403 сільських і 2 міжрайонних.

Централізованим питним водопостачанням в Запорізькій області забезпечені 14 з 14 міст, 18 з 22 селищ та 430 з 914 сільських населених пунктів, в яких мешкає 1701,37 тис. осіб (88,3%) населення області. При цьому 87,4% населення отримує послуги централізованого водопостачання цілодобово. Населення 258 населених пунктів, що складає 102,12 тис. осіб (5,3% від

загальної чисельності населення області) користується тільки привізною водою. 123,32 тис. осіб (6,4%) користуються водою з децентралізованих джерел водопостачання (артезіанські свердловини, колодязі). В цілому дефіцит питної води складає біля 500 тис. м³/добу.

Питне водопостачання останніми роками стає надзвичайно гострою проблемою, пов'язаною з різким погіршенням санітарно-технічного стану водопровідних споруд і особливо розподільчих мереж.

Проблеми традиційного дефіциту питної води посилюють питання незадовільної експлуатації водопроводів, особливо сільських.

Зміна форми власності і передача сільських водопроводів на баланс органів місцевого самоврядування загострила проблему забезпечення сільського населення доброякісною питною водою, оскільки поліпшити матеріально-технічну базу водопроводів, що є на сьогодні, органи місцевого самоврядування через відсутність коштів не в змозі. Профілактичні ремонтні роботи, заміна аварійних водопровідних мереж виконуються не з метою попередження аварійних ситуацій, а тільки в екстремальних випадках.

За даними моніторингу стану питного водопостачання, виділяються райони області, де населенню впродовж більше 10-15 років подається небезпечна в епідемічному відношенні вода (Приазовський, Токмацький, Приморський, Куйбишевський, Мелітопольський, Василівський і інші райони). Відсоток відхилень коливається від 15% до 20%.

Вторинне забруднення питної води через водопровідні труби (старість, зношеність, аварії) – головна проблема області.

По області в аварійному стані знаходиться 31% водорозподільних мереж магістральних водоводів, 29% вуличних водопроводів і 42% внутрішньо-квартирної і внутрішньодворової водорозподільної мережі. Аварійність на водопровідних мережах росте щорічно приблизно на 10%, з щорічною втратою питної води близько 35%.

За останні 10 років якість питної води за гідрохімічними показниками залишається стабільною.

4.5. Екологічний стан Азовського та Чорного морів.

На території Запорізької області контроль за екологічним станом Азовського моря здійснює Державна Азовського морська екологічна інспекція моря. Оцінка екологічного стану Азовського моря проводиться за результатами моніторингу в пунктах спостереження, що знаходяться в акваторії Бердянської затоки в районах випусків зливової каналізації м. Бердянськ, Бердянського торговельного порту та в районі випуску глибоководного колектору очисних споруд каналізації міста Бердянськ. За результатами контролю значних відхилень від встановлених гранично допустимих концентрацій (ГДК) для водойм рибогосподарського водокористування в відібраних пробах поверхневих вод на виявлено. В 2012 році сольовий стан, гідрохімічні показники в пунктах спостережень в порівнянні з 2011 роком не зазнали значних змін.

На стан Азовського моря суттєво впливає надходження неочищених зливових, талих та дренажних вод із забудованої території м. Бердянськ по шести випусках зливової каналізації в акваторію Бердянської затоки.

Загальнодержавною програмою охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів, затвердженою Законом України від 22.03.2001 № 2333-III (надалі – Програма), розрахованою до 2010 року, було передбачено повністю припинити скидання в Азовське море забруднених стічних вод з точкових джерел. Захід «Реконструкція мереж зливової каналізації та очистка зливових вод м. Бердянська» («Будівництво зливних каналів для відведення вод м. Бердянськ») включено до Переліку невідкладних капіталомістких заходів Програми, але через відсутність фінансування захід не реалізовано.

Складна екологічна ситуація залишається в рекреаційній зоні сел. Кирилівка Якимівського району через відсутність централізованого водопостачання та водовідведення. В межах Кирилівської оздоровчої зони, включаючи коси Пересип та Федотову, за відсутності системи централізованої системи каналізування і очистки стічних вод функціонують близько 350 закладів відпочинку та оздоровлення. Неочищені госпобутові стічні води, накопичуються у вигрібах, в обсягах, що перевищують 1 м³/добу та вивозяться на полігон рідких побутових відходів, облаштований у прибережній захисній смузі Молочного лиману, що має статус гідрологічного заказника загальнодержавного значення та входить до складу Приазовського національного природного парку.

Таким чином, постійно існує загроза забруднення Азовського моря, Утлюкського та Молочного лиманів і ґрунтових вод господарсько-побутовими стічними водами та втрати цінного природного рекреаційного ресурсу. Даний фактор негативно впливає на інвестиційну привабливість регіону, що стримує його соціально-культурний розвиток.

З метою припинення негативного впливу забруднених стічних вод на довкілля, збереження екосистеми узбережжя Азовського моря в Кирилівській рекреаційній зоні за ініціативою Держуправління до Регіональній цільовій програмі «Питна вода Запорізької області на 2012-2020 роки» включено заходи:

«Зовнішні мережі та споруди водопостачання і каналізації сел. Кирилівка», термін реалізації - 2015 рік;

«Реконструкція водогону від с. Шелюги до сел. Кирилівка», термін реалізації - 2016 рік.

4.6. Заходи щодо покращання стану водних об'єктів.

Головною екологічною проблемою водних ресурсів залишається забруднення природних водних об'єктів неочищеними і недостатньо очищеними стічними водами промислових підприємств, підприємств житлово-комунального комплексу, а також виправних колоній Управління державного департаменту України з питань виконання покарань в Запорізькій області.

З метою покращення екологічного стану водних об'єктів за рахунок введення в експлуатацію побудованих та реконструйованих очисних споруд Переліком заходів, спрямованих на охорону та раціональне використання

природних ресурсів у 2012 році, затвердженим рішенням обласної ради від 23.02.2012 № 14, передбачено фінансування з обласного і місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища 34 заходів в обсязі 52,48 млн. грн., в тому числі за рахунок обласного фонду охорони навколишнього природного середовища – 17,9 млн. грн., місцевих фондів – 34,58 млн. грн.

Протягом 2012 року за рахунок обласного фонду здійснювалося фінансування наступних водоохоронних заходів:

Реконструкція очисних споруд каналізації в с. Верхня Криниця Василівського району;

Розширення очисних споруд каналізації в м. Гуляйполе;

Реконструкція станції біологічної очистки стічних вод продуктивністю 700 м³/добу Кам'янської виправної колонії № 101;

Каналізаційні очисні споруди для виправної колонії № 99 у с. Біленьке Запорізького району, реконструкція;

Будівництво очисних споруд Орловського психоневрологічного інтернату;

Реконструкція очисних споруд каналізації продуктивністю 400 м³/добу села Фруктове Мелітопольського району (будівництво I пускового комплексу очисних споруд);

Реконструкція каналізаційних очисних споруд м. Дніпрорудне, 1 черга, Василівський р-н;

Каналізаційний колектор від вул. Куйбишева до вул. Пролетарська в м. Токмак Запорізької області – реконструкція;

Самопливний каналізаційний колектор каналізаційної насосної станції КП «Комунсервіс» м. Гуляйполе – реконструкція.

Реконструкція каналізаційної насосної станції в смт Куйбишеве Запорізької області .

Фактичний обсяг фінансування водоохоронних заходів з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища у 2012 року становить 18,213 млн. грн.

У 2012 році завершено будівельно-монтажні роботи по наступних об'єктах:

Реконструкція станції біологічної очистки стічних вод продуктивністю 700 м³/добу Кам'янської виправної колонії № 101;

Каналізаційні очисні споруди для виправної колонії № 99 у с. Біленьке Запорізького району, реконструкція;

Будівництво очисних споруд Орловського психоневрологічного інтернату;

Каналізаційний колектор від вул. Куйбишева до вул. Пролетарська в м. Токмак Запорізької області – реконструкція;

Самопливний каналізаційний колектор каналізаційної насосної станції КП «Комунсервіс» м. Гуляйполе – реконструкція.

Реконструкція каналізаційної насосної станції в смт Куйбишеве Запорізької області .

Введення вище перерахованих об'єктів заплановано на 2013 рік.

У 2012 році КП «Водоканал» за рахунок міського фонду охорони навколишнього природного середовища продовжено виконання наступних заходів:

Будівництво споруд для очищення та повторного використання промивних вод ДВС-1 (розробка проекту);

Реконструкція та розширення центральних очисних споруд каналізації Правобережної частини (ЦОС-2) м. Запоріжжя (проектні роботи).

У 2012 році для виконання цих заходів профінансовано - 1,289 млн. грн.

ВАТ «Запоріжсталь», що є найбільшим забруднювачем водних об'єктів в області, за рахунок власних коштів продовжує реалізацію заходу «Переведення травильних ліній ЦХП-1 на соляно-кисле травлення з будівництвом установки регенерації відпрацьованих травильних розчинів (ВТР) та промивних вод». Захід направлений на припинення потрапляння в стічні води концентрованих відпрацьованих травильних розчинів. При загальній вартості реалізації заходу 582,0 млн. грн. з початку реалізації профінансовано 226,585 млн. грн., що склало 38,9%. За 2012 рік профінансовано 10,424 млн. грн.

На деяких екологічно важливих об'єктах проблема завершення будівельних робіт і введення в експлуатацію не вирішується впродовж від декількох до майже 10 років.

Вкрай повільно виконуються роботи з реконструкції очисних споруд каналізації в с. Верхня Криниця, куди надходять стічні води м. Василівка та сел. Степногірськ проектною потужністю 10 тис. м³/добу. Роботи ведуться з 2004 року на замовлення управління капітального будівництва облдержадміністрації (далі - УКБ ОДА). Незважаючи на зміну генпідрядника та значну суму капітальних вкладень (1,57 млн. грн. з Держбюджету та 1,30 млн. грн. з фонду охорони навколишнього природного середовища (далі - ФОНПС) обласного бюджету) до цього часу не вдалося ввести в експлуатацію хоча б одну технологічну лінію. У 2012 році на реалізацію заходу профінансовано з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища 0,096 млн. грн. Стан готовності заходу складає 44 %.

З 2004 року здійснюється реконструкція очисних споруд каналізації м. Приморськ (замовник - УКБ ОДА), на будівельні роботи використано 3,29 млн. грн. з 4,71 млн. грн. загальної кошторисної вартості. Незважаючи на значну суму освоєних коштів фінансування об'єкту у 2010-2012 роках не здійснювалось.

З 2008 року ведуться роботи з реконструкції каналізаційних очисних споруд м. Оріхів (замовник - УКБ ОДА). Термін реалізації заходу – 2013 рік. Кошторисна вартість об'єкту складає – 15,046 млн. грн., станом на 01.01.2012 освоєно – 4,402 млн.грн. В 2012 році за рахунок обласного фонду охорони навколишнього природного середовища передбачено фінансування заходу в обсязі 0,500 млн. грн., фактично профінансовано 0,036 млн. грн. Будівельна готовність заходу – 35 %.

Затягування будівництва призводить до подорожчання будівельних робіт і недосягненню екологічного ефекту по припинення забруднення водних об'єктів. Крім того, затягування строку введення в експлуатацію побудованих і реконструйованих ділянок очисних споруд веде до фізичного руйнування та корозії металоконструкцій і вимагає додаткових фінансових витрат перед введенням в експлуатацію.

Продовжуються роботи з розчистки русла р. Мокра Московка в

м. Запоріжжя. За 2012 рік освоєно 1,543 млн. грн. з міського ФОНПС, виконано розчищення русла р. Мокра Московка – 805 м і б. Велика Камишеватка – 1200 м, виконаний монтаж трубопереїзду по вул. Володимирській та два пішохідних містка на б. Велика Камишеватка.

Найбільші проблеми спостерігаються з фінансовим забезпеченням реалізації капіталоемких водоохоронних заходів в житлово-комунальній сфері та в установах системи справляння покарань. В умовах відсутності бюджетного фінансування обласний та місцеві екологічні фонди стали основним джерелом коштів на здійснення водоохоронних заходів в даних сферах. Через обмеженість надходжень до фондів тривалість впровадження заходів звичайно продовжується декілька років, а екологічний ефект водоохоронного заходу настає лише після введення об'єкту в експлуатацію.

З метою уникнення довгобуду, неефективного використання та розпорошення коштів між великою кількістю об'єктів, необхідно:

- концентрувати кошти на виконання пріоритетних заходів з суттєвим екологічним ефектом та високим ступенем будівельної готовності;
- залучати кошти на їх виконання з різних джерел, включаючи надходження від зборів за спеціальне водокористування, кошти суб'єктів господарювання, інвесторів, кредити;
- практику перенесення термінів введення в експлуатацію каналізаційних очисних споруд та мереж визнати неефективною і рекомендувати обласній та місцевим радам не застосовувати її в практичній діяльності.

5. ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОЛОГІЧНОГО ТА ЛАНДШАФТНОГО РІЗНОМАНІТТЯ, РОЗВИТОК ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ТА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ МЕРЕЖІ

5.1. Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, формування національної екологічної мережі

Біологічне різноманіття є національним багатством України, яке забезпечує екосистемні та біосферні функції живих організмів, їх угруповань, а також формує середовище життєдіяльності людини. Збереження біорізноманіття на видовому рівні – означає збереження окремих видів у природних умовах їх існування.

Основними засобами для збереження біорізноманіття на популяційно-видовому рівні є:

підтримка природного стану популяцій, попередження розповсюдження хвороб, шкідників і паразитів серед видів природної флори та фауни;

збереження внутрішньо-популяційного генетичного різноманіття природних популяцій, у тому числі збереження та відтворення генофонду мисливських тварин і природних рослинних ресурсів;

збереження або відновлення чисельності та ареалів природних популяцій видів рослин, грибів і тварин, у тому числі занесених до Червоної книги України

та міжнародних переліків рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення.

Основними засобами для збереження біорізноманіття на екосистемному рівні є:

контроль та моніторинг використання територій та акваторій у межах допустимого екологічного навантаження, впровадження систем оцінки впливу на навколишнє природне середовище та оцінки стратегічних аспектів розвитку держави з урахуванням впливу на біологічні компоненти, підтримка природних процесів формування складу та структури угруповань, їх збереження та відтворення; збереження та відновлення природно-культурних комплексів; збереження, відтворення та невиснажливе використання природних екосистем; попередження антропогенної деградації природних екосистем та регулювання невиснажливого використання їх біоресурсів.

5.1.1 Загальна характеристика

Запорізька область відноситься до найбільш антропогенно-змінених регіонів держави. Не дивлячись на зростання площ природно-заповідного фонду, його частка в загальній площі території області, різноманіття видів природних ландшафтів і рослинних угруповань, територіальна структура природоохоронних територій не в повній мірі відповідають міжнародним стандартам та стратегії планування території. Внаслідок надмірної розораності ґрунтів, в області значно погіршилися умови забезпечення територіальної єдності ділянок з природними ландшафтами, що ускладнює, а інколи й унеможливорює просторові процеси біологічного обміну на ценотичному та генетичному рівнях, притаманні живій природі. Потужний промисловий і сільськогосподарський потенціал, з одного боку, сприяв прогресу області, а з іншого – запустив процеси регресу і навіть деградації природних екосистем.

В даних умовах невідкладним є відновлення екологічного балансу регіону та забезпечення оптимального рівня життєдіяльності населення в регіоні.

Змінити ситуацію на краще можливо шляхом збереження цінних і типових для нашого регіону компонентів ландшафтного та біологічного різноманіття, земель з малозміненими природними ландшафтами, головним чином – природних для нашого регіону степових екосистем, забезпеченням необхідних умов для відновлення їх ключових компонентів, достатнім простором природних середовищ та взаємодії між природними екосистемами. Збереження місць оселення та зростання цінних видів тваринного і рослинного світу, генетичного фонду, шляхів міграції тварин і рослин має забезпечити поєднання територій та об'єктів природно-заповідного фонду у єдину територіальну схему – регіональну екологічну мережу (фрагмент національної екологічної мережі), яка інтегруватиметься в загальнодержавну та всеєвропейську.

5.1.2. Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття

Збідніння біорізноманіття Запорізької області обумовлене господарською діяльністю людини, яка докорінно змінила колишній первісний ландшафт з цілининими степами і перетворила його впродовж 300 років у антропогенний. Зараз первісні цілиніні степи повністю замінені на агроценози з широкою мережею полезахисних лісових смуг, створених за останні 50-60 років. Сьогодні вони є провідниками лісових видів з півночі на південь, із заходу на схід. Значної трансформації зазнали лучні і водні екосистеми в результаті бездумної меліорації, зарегулювання річок та забруднення їх промисловими й побутовими відходами.

Значних збитків природним екосистемам завдали: інтенсивне застосування в агроценозах інсектицидів і гербіцидів, будівництво дачних ділянок на непридатних для сільського господарства землях, надмірний випас худоби та щорічне випалювання сухої рослинності в степових балках, лісосмугах, заплавах річок.

Середоутворюючі функції природних угруповань ґрунтовані на їх спроможності до самовідтворення, в результаті чого негативний вплив людської діяльності може бути нейтралізованим. Умовою збереження здатності природних угруповань до самовідтворення є їх екологічний зв'язок між собою, що дає можливість природного відтворення порушених ділянок за рахунок міграції живих організмів з сусідніх ділянок, які краще збереглися.

Проте при перевищенні певного рівня навантаження настає розрив екологічних зв'язків, а потім деградація цих ізольованих ділянок. Відповідно, погіршуються умови для ведення господарства, для відпочинку населення та в цілому для соціально-економічного розвитку області.

5.1.3. Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття

Стратегічним напрямом держави, що закладений на міжнародному рівні і реалізується в конкретних національних програмах, є охорона, збалансоване і виправдане використання біологічного різноманіття як національного багатства кожної країни.

Біологічне різноманіття є найважливішим спадком будь якої держави і є не тільки потенційним джерелом часто ще невідомих людині колосальних матеріальних благ – старих і нових видів продовольства, одягу, ліків та інших предметів забезпечення його життєдіяльності і творчості, але й основою що забезпечує стабільність функціонування біосфери, а стало бути - є запорука існування людства взагалі.

Збереження та невиснажливе використання біорізноманіття визнано одним з пріоритетів державної політики України в сфері природокористування, екологічної безпеки та охорони довкілля, невід'ємною умовою поліпшення його стану та екологічно збалансованого соціально-економічного розвитку.

Ключовим підходом до збереження біологічного різноманіття на всіх його рівнях (видовому, популяційному, ценотичному, генетичному) – є збереження

різноманіття місць мешкання і різноманіття життєздатних популяцій, що, в свою чергу, закладено в основу концепції екологічної мережі.

Основною метою створення екомережі є збільшення площі земель країни з природними ландшафтами до рівня, достатнього для збереження їх різноманіття, близького до притаманного їм природного стану, та формування їх територіально єдиної системи, побудованої відповідно до забезпечення можливості природних шляхів міграції та поширення видів рослин і тварин, яка б забезпечувала збереження природних екосистем, видів рослинного і тваринного світу та їх популяцій. При цьому, національна екологічна мережа має відповідати вимогам щодо її функціонування у Всеєвропейській екологічній мережі та виконувати провідні функції щодо збереження біологічного різноманіття.

З метою збереження біологічного та ландшафтного різноманіття протягом 2012 року в Запорізькій області продовжувалася робота по створенню нових та розширенню існуючих ключових територій регіональної екологічної мережі – територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого і загальнодержавного значення, а також встановленню в натурі (на місцевості) меж цих територій.

За поданням Держуправління з метою збереження особливо цінних природних комплексів та об'єктів, рішеннями Запорізької обласної ради від 22.11.2012 № 27 та № 28 оголошена нова територія природно-заповідного фонду, це: ландшафтний заказник місцевого значення «Верхів'я річки Малої Токмачки» площею 44,5 га в Пологівському районі та розширено площу існуючого лісового заказника місцевого значення «Лісовий масив біля р. Домузла» з 65,0 до 145,0 га в Приазовському районі Запорізької області. Також, рішенням облради від 24.12.2012 № 15 на території Веселівського району створено одну заповідну територію: ландшафтний заказник місцевого значення «Урочище Білорецький ставок» площею 37,0 га.

Таким чином, станом на 01.01.2013 на території Запорізької області розташовано 316 територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 121 тис. га, з них 23 загальнодержавного значення та 293 місцевого значення. Відсоток заповідності становить 4,48%.

На реалізацію заходів по запобіганню пошкодженню природних територій та об'єктів, за поданням Держуправління охорони навколишнього природного середовища в Запорізькій області виділено кошти з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища.

Станом на 01.01.2012 повністю визначено та встановлено у натурі (на місцевості) межі 86 (з 293) об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення на площі 9010,75 га, що становить 58% від їх загальної площі, та 18 з 23 об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення на площі 44638,2 га, що становить 42,2% від їх загальної площі. Межі заповідних територій, які передані під охорону державним лісгосподарським підприємствам встановлені відповідно до матеріалів лісовпорядкування. Роботи по встановленню меж інших територій та об'єктів проводяться відповідно до вимог постанови Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 № 1094 «Про затвердження порядку розроблення проектів землеустрою з організації та

встановлення меж територій природно-заповідного фонду, іншого природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного, та історико-культурного призначення» організаціями, що мають відповідні ліцензії.

5.1.4. Формування національної екомережі

Екологічна мережа (екомережа) – єдина територіальна система, яка включає ділянки природних ландшафтів, що підлягають особливій охороні, і території та об'єкти природно-заповідного фонду, курортні і лікувально-оздоровчі, рекреаційні, водозахисні, полезахисні території та об'єкти інших типів, що визначаються законодавством України, і є частиною структурних територіальних елементів (далі - елементи) екологічної мережі - природних регіонів, природних коридорів, буферних зон.

Розбудова екомережі передбачає створення екологічних мереж не лише з метою підтримки екологічного балансу, але і рекреації, водоохоронних функцій, оптимізації структури сільськогосподарського землекористування, відновлення занедбаних, екологічно безперспективних земель і збільшення продуктивності природних ресурсів.

Екологічна мережа є комплексною, багатофункціональною природною системою, до основних функцій якої належить збереження біорізноманіття, стабілізація екологічної рівноваги, підвищення продуктивності ландшафтів, покращення стану довкілля, перехід до збалансованого розвитку регіону і формування належних природних умов комфортної життєдіяльності населення.

Зважаючи на важливість розробки регіональної програми формування екологічної мережі відповідні заходи включені до складу обласної комплексної програми охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, яка розроблена в 2012 році.

Протягом року підготовлено матеріали для включення схеми екомережі в схему планування Запорізької області, які передані до управління містобудування та архітектури Запорізької обласної державної адміністрації.

Виконання заходів по реалізації загальнодержавної програми формування національної екомережі у 2012 році по Запорізькій області за рахунок різних джерел фінансування, в тому числі й місцевих екофондів відбувалось за такими напрямками:

- створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду, розробка проектів землеустрою по встановленню меж цих територій;

- збільшення площі лісів та інших лісовкритих площ, зелених насаджень;

- заходи щодо охорони та відтворення земельних ресурсів;

- заходи щодо відновлення біорізноманіття;

- заходи щодо інформування про стан та перспективи формування національної екомережі.

Найпріоритетнішими для створення у межах Запорізької області є Придніпровський та Азово-Чорноморський екологічні коридори.

Національний природний парк «Великий Луг» є ключовим ядром в Придніпровському екологічному коридорі, до складу якого також входять території природно-заповідного фонду загальнодержавного значення: «Великі

та Малі кучугури»; «Крутосхили Каховського водосховища»; «Дніпровські пороги».

Приазовський національний природний парк є ключовим ядром в Азово-Чорноморському коридорі, основними територіями якого є заказники: «Сивашик»; «Молочний лиман»; «Коса Федотова»; «Коса Обіточна»; «Заплава річки Берда».

Таким чином Парк поєднав між собою ключові території екологічного коридору Херсонської та Донецької областей.

Реалізація концепції екомережі на регіональному рівні дозволить вирішити ряд важливих завдань, щодо збереження біологічного різноманіття, підтримання динамічної рівноваги між природними та антропогенними ландшафтами в регіоні, узгодженості використання природно-ресурсного потенціалу. Важливим здобутком впровадження концепції екомережі є можливість оптимізувати природно-ресурсний потенціал, насамперед рекреаційний, туристичний та біоресурсний.

Формування регіональної екологічної мережі також передбачає подальший розвиток природозаповідання, особливо в природних та адміністративних районах, в яких недостатньо репрезентовані природні заповідні ландшафти. Регіональна екологічна мережа сприятиме збалансуванню структури землекористування, оптимізації ландшафтно-екологічної структури території, що в свою чергу створить сприятливу екологічну ситуацію та високий рівень комфортності природних просторових умов проживання населення.

5.1.5. Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами

Звичайному споживачу, звісно цікаво – чи є ГМО в Україні. Адже майже всі продукти в магазинах чи супермаркетах мають маркування «без ГМО».

Відповідно до нового закону, українські супермаркети почали маркування харчових продуктів для сертифікації щодо вмісту генетично модифікованих організмів.

Але критики кажуть, що, враховуючи незадовільний стан державних інспекцій, етикетки не є гарантією заспокоєння рядового споживача щодо наявності ГМО на їхньому обідньому столі.

Дебати з приводу генетично модифікованих продуктів - рослин або тварин, ДНК яких було змінено для появи нових властивостей чи маніпуляцій з вже наявними, посилюються. Ніхто не впевнений, чи ці продукти безпечні чи вони

представляють серйозну довгострокову загрозу для здоров'я людей і нормального функціонування навколишнього середовища.

Деякі медичні та екологічні експерти попереджають, що такі модифіковані продукти харчування можуть спровокувати алергічні реакції або зробити людей менш сприйнятливими до антибіотиків протягом довгого часу. Розвиток сектору сільського господарства супроводжується збільшенням частки генетично модифікованих продуктів на ринку. Визначення є різні, але продукт, як правило, вважається органічним, якщо він був вирощений без синтетичних хімічних

речовин, або, у випадку з тваринами, без гормонів або антибіотиків.

Прихильники генетично модифікованих організмів, що застосовуються в сільському господарстві запевняють, що їхні методи забезпечують ефективні способи збільшення виробництва продуктів харчування для задоволення постійно зростаючих потреб голодного населення.

Генетично модифіковані культури офіційно вирощують на 134 млн. га в світі, в основному в США, Бразилії, Аргентині, Індії та Китаю.

Нові маркування – це вимоги в рамках закону, який набрав чинності в 2011 році. Але, незважаючи на добрі наміри, етикетки є не дуже надійними, і мають мало сенсу в Україні, де офіційно не вирощують ГМО.

Виробники почали поспішно наносити етикетки для запобігання штрафам. Для підприємств роздрібної торгівлі такі штрафи становлять до 50 відсотків вартості продукту харчування без належного маркування.

Але ті компанії, які використовують такі інгредієнти порушують українське законодавство - і етикетки лише привертають увагу до цього порушення.

У результаті незаконного і неконтрольованого вирощування, генетично модифіковані сільськогосподарські культури поширилися по всій території України і проклали собі шлях на обідній стіл українців.

Деякі експерти кажуть, що близько одного мільйона гектарів української землі засіяні трансгенним насінням. Більше 50 відсотків соя, 20 відсотків кукурудзи, а решту картопля та буряки.

Найбільше таких сільських господарств в Херсонській області на півдні України. Однак, представник з міжнародних відносин сільськогосподарського гіганту Monsanto заперечує продаж генетично модифікованого насіння в Україну.

Компанія «Монсанто» останнім часом робила спроби офіційно зареєструвати генетично модифікований варіант сої, але не змогла через відсутність документації та наукових досліджень.

«Реєстрація генетично модифікованих продуктів компанією означає, що вона бере на себе відповідальність за свою продукцію. Так, наприклад, якщо хтось облісіє в 20-річному віці і причина виявиться в застосуванні генетично модифікованих продуктів, компанія, де був зареєстрований продукт, несе юридичну відповідальність за наслідки».

В даний час в Україні не відрегульована система контролю за ГМО на різних ланках виробництва. Контроль за обігом ГМО «від поля до столу» – це і контроль за насінням для посівів, і моніторингові дослідження стану агроценозів, контроль за вхідною сировиною при переробці та виготовленні кінцевої продукції тощо. Кожна з цих ланок потребує спеціальної системи контролю.

Створювати національний Реєстр в Україні не поспішають. Процедура реєстрації ГМО на відміну від тестування безоплатна. Надавши інформацію до відкритого громадськості Реєстру, підприємець може понести значні збитки, зважаючи на ставлення українців до ГМО. Але, це вже буде його особистим ризиком, якщо він свідомо обирає модифіковану сировину. Зараз же додаткові збитки несуть всі виробники, незважаючи на своє ставлення до ГМО у своїй продукції.

Дієва система біобезпеки потребує зваженої державної політики, професійного підходу та експертного громадського контролю.

5.2. Природоохоронні території та об'єкти

На території області розташовано 316 територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 121 тис. га, з них 23 загальнодержавного значення та 293 місцевого значення. Відсоток заповідності становить 4,49% (таблиці 5.2.1 та 5.2.1.1).

Шість територій та об'єктів природно-заповідного фонду увійшли до складу Національного природного парку «Великий Луг» загальною площею 16756 га, оголошеного в 2006 році.

Двадцять три території та об'єкти природно-заповідного фонду увійшли до складу Приазовського національного природного парку загальною площею 78126,92 га, оголошеного в 2010 році.

5.2.1. Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду

З метою збереження особливо цінних природних комплексів та об'єктів продовжується планомірна робота по збільшенню площ існуючих природно-заповідних територій в межах Запорізької області. В стадії розробки перебувають проекти створення семи територій природно-заповідного фонду місцевого значення. Це ботанічний заказник місцевого значення «Роздольненська цілинна ділянка» площею 53,8 га в Гуляйпільському районі. Ландшафтні заказники місцевого значення «Балка Драна» площею 52 га, «Балка Зеленянська» площею 70 га та «Балка Жовтокручанська» площею 110 га в Орхівському районі, «Тиха Заводь» площею 8 га в Михайлівському районі, «Більманська лісова дача» площею 389 га в Куйбишевському районі, «Балка

Успенівська» площею 62,9 га в Токмацькому районі, «Грушева Балка» в Гуляйпільському районі.

На сьогодні, одним із основних чинників, що опосередковано сприяють негативному впливу на стан природно-заповідного фонду в Запорізькій області, є відсутність закріплених на місцевості меж об'єктів природно-заповідного фонду, що створює підґрунтя для різних порушень.

Станом на 01.01.2013 повністю визначено та встановлено у натурі (на місцевості) межі 86 територій ПЗФ місцевого значення площею 9010,75 га, що становить 58% від їх загальної площі, та 18 територій ПЗФ загальнодержавного значення площею 44638,2 га, що становить 42,2% від їх загальної площі. Межі заповідних територій, які передані під охорону державним лісогосподарським підприємствам області встановлені відповідно до матеріалів лісовпорядкування.

Роботи з встановлення меж інших територій та об'єктів проводяться відповідно до вимог постанови Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 № 1094 «Про затвердження порядку розроблення проектів землеустрою з організації та встановлення меж територій ПЗФ, іншого природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного, та історико-культурного призначення» організаціями, які мають відповідні ліцензії.

5.2.2.Водно-болотні угіддя міжнародного значення

Водно-болотні угіддя є важливими елементами у загальній структурі екомережі регіонального та загальноєвропейського рівнів. Їх території входять до складу одного з широтних екологічних коридорів України – приморсько-степового, який простягається від Дунаю та Дністра на заході до Дону на сході вздовж морського узбережжя Азовського і Чорного морів, охоплюючи приморські частини Одеської, Миколаївської, Херсонської, Запорізької та Донецької областей. На територіях водно-болотних угідь - «Молочного лиману» та «Гирло р. Берди, коса Бердянська та затока Бердянська» знаходяться такі значущі природні комплекси екологічного коридору, як залишки цілинних земель, літоральні і аквальні комплекси лиманів та Азовського моря, гирла малих степових річок, плавневі та галофітні ценози.

На території області розташовано 5 водно-болотних угідь міжнародного значення – «Молочний лиман», «Коса Обіточна та затока Обіточна», «Гирло р. Берди, коса Бердянська та затока Бердянська», «Архіпелаг Великі і Малі Кучугури» та «Заплава Сім Маяків». Загальна площа водно-болотних угідь області складає 36014,25 га.

В межах територій водно-болотних угідь розташовані території об'єкти природно-заповідного фонду загальнодержавного значення. А саме – заказники «Коса Обіточна», «Молочний лиман», «Заплава р. Берда», «Великі та Малі Кучугури», Приазовський НПП, НПП «Великий луг».

Згідно із постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.1995 № 935 на території області створено 3 водно-болотних угіддя міжнародного значення «Молочний лиман», «Коса Обіточна та затока Обіточна», «Гирло р. Берди, коса Бердянська та затока Бердянська».

В 2011 року на території області відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 вересня 2011 року № 895-р «Про погодження надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення» двом новим територіям в Василівському районі було надано статус водно-болотних угідь міжнародного значення: «Архіпелаг Великі і Малі Кучугури» площею 7674,25 га та «Заплава Сім Маяків» площею 2140 га. Новостворені ВБУ знаходяться в межах національного природного парку «Великий Луг».

Розроблено та затверджено паспорти на водно-болотні угіддя міжнародного значення «Молочний лиман», «Коса Обіточна та затока Обіточна», «Гирло річки Берди, Бердянська затока та Бердянська коса».

В 2012 році наказом Держуправління від 26.11.2012 № 81 було внесені зміни до паспортів водно-болотних угідь міжнародного значення «Молочний лиман», «Коса Обіточна та Затока Обіточна», «Гирло р. Берда, коса Бердянська та затока Бердянська», що затверджені наказом Держуправління від 25.05.2009 № 25, було затверджено паспорти на «Архіпелах Великі і Малі Кучугури», «Заплава Сім Маяків» наказом Держуправління від 15.11.2012 № 79.

5.2.3. Біосферні резервати та об'єкт Всесвітньої природної спадщини

Згідно положень Сівільської стратегії, біосферні резервати – це особливі природні території, які охороняються, з еталонними ділянками головних біомів землі, що виділяється для збереження природних екосистем та генофонду рослин та тварин. Поскілки метою створення біосферних резерватів є забезпечення та розвиток збалансованих взаємовідносин між корінним населенням та навколишнім середовищем, а структура резервату передбачає 3 зони (зона спокою, буферна зона, зона взаємодії), такі вимоги не дозволяють на сучасному етапі існування парку виділити на його території певні біосферні резервати. Можливо виділення Молочного лиману та суміжних з ним територій як ядра ПНПП та ВБУ міжнародного значення в окремий біосферний резерват «Молочний лиман» в межах Приазовського національного природного парку.

Потенційним об'єктом для створення біосферного резервату може бути Обіточна коса, як еталонна територія приморських ландшафтів Азовського узбережжя, яка є частиною, як і Молочний лиман, головного Європейського міграційного коридору птахів, що потребує приєднання цієї коси до складу Приазовського НПП.

З числа об'єктів Всесвітньої спадщини на території Запорізької області можна виділити Національний заповідник «Хортиця», історико-археологічний заповідник «Кам'яні Могили» та «Садиба Попова».

Острів Хортиця - найбільший острів на Дніпрі (довжина 12,5 км, найбільша ширина - до 2,5 км). Національний заповідник «Хортиця» занесений до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. На його території нараховується 63 пам'ятки археології та історії, 33 з яких поставлено на державний облік.

Острів Хортиця - унікальна комплексна історико-культурна та природна пам'ятка, що охоплює період від мезоліту до ХХ століття, всесвітньо відома як

колиска Запорозького козацтва та осередок першої в світі демократичної республіки.

На території Національного заповідника «Хортиця» створено музей історії запорозького козацтва, який є структурним підрозділом заповідника. Експозиція музею складається з чотирьох розділів, чотирьох діорам та виставок.

Державний історико-археологічний заповідник «Кам'яна Могила» (Мелітопольський район) площею 15 га, на території якого знаходиться пагорб з плит пісковика площею 3 га, який є унікальною пам'яткою стародавньої історії та культури. У гротах та печерах цього пагорбу, яких на сьогодні відкрито 60, було знайдено петрогліфічні комплекси - унікальні зразки первісного мистецтва віком до 9 тис. років.

Заповідник «Кам'яні Могили» (Розівський район). Засновано 5 квітня 1927 року, як особлива природоохоронна територія місцевого значення. Його площа складає близько 400 га, з них 300 га у складі Донецької області і 100 га в Запорізькій. Зараз він є одним з чотирьох відділів Українського державного степового природного заповідника, який підпорядкований Президії НАН України. Район урочища «Кам'яні Могили» у геологічному, біологічному, художньо-емоційному та історичному аспектах є водночас унікальним і репрезентативним.

Історико-архітектурний заповідник «Садиба Попова» (Василівський район) - диво містобудування, музей замкової архітектури пізнього класицизму, побудований в 1884 році. Аналогів високоякісного мурування стін з цегли, за свідченнями фахівців, немає ні в Україні, ні в країнах СНД, ні взагалі в Європі.

5.2.4 Формування української частини Смарагдової мережі Європи

Смарагдові об'єкти – це такі території, на яких мешкають види рослин, мешкають або перебувають тимчасово види тварин та знаходяться оселища (біотопи), що охороняються Бернською конвенцією. На території Приазовського НПП є значна кількість видів тварин і рослин, занесених до списків Бернської конвенції: рослини вищі судинні – 6, тварини 316 (птахи – 262, ссавці – 24, риби – 14, рептилії – 8, безхребетні - 5, амфібії - 3), усього – 322 види. На території парку виділено 13 типів оселищ, подібних до Європейської класифікації оселищ, які потребують спеціальних заходів до їх збереження. В 2011р. вийшла книга (Смарагдова мережа в Україні/ під ред. Проценка Л.Д.. – К.: «Хімджест», 2011. – 192 с.), де на сторінці 129 Приазовський НПП названий як потенційний об'єкт Смарагдової мережі.

Територія національного природного парку «Великий Луг» з 2009 року входить до складу Смарагдової мережі. Рідкісні види рослин, тварин та оселищ, які знаходяться на території Парку охороняються. Плавні Великого Лугу були створені ріками Конки та Дніпра, алювіальні відкладення та наноси сприяли появленню такого феномена як архіпелаг “Великі та Малі Кучугури”.

Трансгресія водойм у післяльодовиковий період вплинула на створення урвищ і байраків з відповідним набором флори і фауни. Затоплення Великого Лугу призвело до зникнення біотопів і зміни біорізноманіття регіону.

Унікальною є вся територія Парку – водно болотні угіддя архіпелагу «Великі та Малі Кучугури», заплави «Сім маяків», яким в 2011 році надано статус водно-болотних угідь міжнародного значення (Рамсарська конвенція), псамофітні та петрофітні степові, водні ділянки, печери, байрачні та заплавні ліси.

Найбільш важливі та цінні об'єкти для рослинного та тваринного світу на території Запорізької області, які не входять до складу ПЗФ України (на нашу думку) – Кушугумські, Балабинські та Біленько-Розумівські плавні.

5.3. Охорона, використання та відтворення рослинного світу

5.3.1. Загальна характеристика рослинного світу

Для Запорізької області, яка лежить у степовій зоні, характерне безлісся. Природних лісів майже не збереглося – це, переважно незначні масиви байрачних лісів, ліси в долинах річок, а також штучні лісові насадження.

Однак цей ресурс можна охарактеризувати як «непродуктивний». З погляду екологічного значення всі ліси області можна віднести до «групи А», тобто вони виконують насамперед природоохоронну функцію. Штучні лісонасадження складаються з акації білої, ясеня звичайного, американського, береста звичайного і дрібнолистоного, клена, гледичії, маслини. В підліску - жовта акація, бруслина, дика груша, жовта смородина, аморфа, вишня, скумпія, крушина, терен.

Панівна роль у рослинному покриві області належить травам. У минулому територія області представляла собою безмежний цілинний степ з розкішною трав'яною рослинністю. Сьогодні ж запорізькі степи майже повністю розорані. Невеликі цілинні площі зберіглися на заплавах і схилах річкових долин і балок у тих місцях, які непридатні для обробки сільським господарством і використовуються як пасовища.

Зону справжніх степів поділяють на дві підзони: різнотравно-типчаково-ковилових і типчаково-ковилових степів.

Північно-східна частина області розташована в різнотравно-типчаково-ковиловій підзоні. Для рослинного покриву характерні зімкнутість травостою, видове різноманіття бобових і різнотрав'я, наявність дернинних і кореневищних злаків у травостої перелогів і майже цілковитій відсутності ефемерів. В місцях, де збереглася первинна рослинність, можна знайти злаки ковила пірчаста та волосиста, типчак, тонконіг, костер безостий, пирій повзучий і сизий та інші.

Серед бобових – конюшина альпійська і гірська, люцерна серповидна і хмелевидна. З різнотрав'я – земляни горіхи, горицвіт весняний, півонія тонколиста, молочай, шалфей, астрагал пухнастоквітковий, подорожник, волошки.

Північно-західна частина області знаходиться в підзоні типчаково-ковилових степів. Тут травостій більш розріджений, значна кількість ефемерів. Незначне видове різноманіття – степ майже вигоряє. У рослинному покриві переважають дернові злаки – типчак, ковила пірчаста і волосиста, тонконіг лучний, пирій гребінчастий і костер прямий. Серед різнотрав'я поширені

кермеки, ферула, ромашка, а серед ефемерів – тюльпани, ряска, гусяча цибулька та ін.

Крайній південний захід області – це так званий Молочно-Утлюкський півострів, має рослинність, притаманну полино-типчакowo-ковиловому і полино-типчакowoму степу зони спустинених степів (дернинні злаки – типчак, ковила, пирій гребе невидний; мохи лишайники).

5.3.2. Лісові ресурси

Ліси області за призначенням і розміщенням виконують екологічні (водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі та інші) функції, мають обмежене експлуатаційне значення.

Ліси та лісове господарство області мають певні особливості порівняно з західними областями та АР Крим: відносно низький середній рівень лісистості території області, що має істотні відмінності щодо лісорослинних умов, методів ведення лісового господарства, використання лісових ресурсів та корисних властивостей лісу (Табл. 5.3.2.1).

В області історично сформована ситуація з закріпленням лісів за постійними лісокористувачами (для ведення лісового господарства ліси надані в постійне користування державними лісogосподарським підприємствам).

Ліси області сформовані багатьма видами деревних порід, серед яких домінують сосна (*Pinus silvestris*), акація (*Robinia pseudoacacia* L.).

Загальна площа земель лісового фонду області складає 76,8 тис. га. Ліси області характеризуються відносно невисокою продуктивністю.

Основними лісоутворюючими породами є акація біла, сосна кримська, дуб звичайний. При загальній площі області 2718 тис. га, лісистість з урахуванням полезахисних лісових смуг складає 3,96%, при загальній по Україні – 15,9%. Всі ліси області виконують переважно природоохоронні функції.

Спеціальне використання лісових ресурсів загальнодержавного значення не здійснюється.

Табл. 5.3.2.1 Землі лісogосподарського призначення регіону (станом на 01.01.2013 року)*

№ з/п		Од. виміру	Кількість	Примітка
1	2	3	4	5
1.	Загальна площа земель лісogосподарського призначення	тис. га	66,8*	-
1.1	площа земель лісogосподарського призначення державних лісogосподарських підприємств	тис. га	66,8*	-
1.2	площа земель лісogосподарського призначення комунальних лісogосподарських підприємств	тис. га	-	-
1.3	площа земель лісogосподарського призначення власників лісів	га	-	-
1.4	площа земель лісogосподарського призначення, що не надана у користування	га	-	-
2.	Площа земель лісogосподарського призначення, що вкрита лісовою рослинністю	тис. га	34,6	-
3.	Загальний запас деревини за звітний період	тис. м ³	30,1	-
4.	Запас деревини у розрахунку на один гектар земель лісogосподарського призначення	тис м ³	0,039	-
5.	Площа лісів у розрахунку на одну особу	га	0,018	-

6.	Запас деревини у розрахунку на одну особу	м ³	1,36	-
7.	Лісистість (відношення покритої лісом площі до загальної площі регіону)	%	3,96	-

* - землі, на яких проведено лісовпорядкування

Лісовідновлення та лісорозведення здійснюється в області за рахунок посадки лісових культур. В 2012 році створено 2151 га лісових культур, з них 1940 га – захисні лісові насадження, на землях підпорядкованих державних лісогосподарських підприємств. Захисних насаджень на непридатних для сільськогосподарського виробництва землях та полезахисні лісові смуги не створювалися.

Переведено у вкриті лісовою рослинністю землі 478 га лісових культур на землях державного лісового фонду. Динаміка лісовідновлення та створення захисних лісонасаджень наведена в табл. 5.3.2.2.

У 2012 році на території Запорізької області виникло 96 випадки лісових пожеж на площі 148,79 га, в тому числі 29,22 га верхові лісові пожежі.

Збитки, що заподіяні лісовому господарству пожежами, склали 46841 грн.

Для попередження виникнення лісових пожеж підпорядкованими державними лісогосподарськими підприємствами створено 2110 км мінералізованих смуг, проведено догляд за ними на протязі 8700 км, перекрито 184 позапланових доріг, встановлено 53 шлагбаумів, 4 пости на дорогах. Посилена робота по застосуванню адміністративних заходів до порушників правил пожежної безпеки в лісах: проведено 524 рейдів, притягнуто до адміністративної відповідальності 96 порушників правил пожежної безпеки в лісових насадженнях на суму 3026 грн.

Сільгосппали сприяють неконтрольованому розповсюдженню вогнища та виникненню лісових пожеж (рис. 5.3.1.3).

Вогнем знищуються гектари захисних лісових насаджень та полезахисних лісових смуг, мікрофлора та мікрофауна, гинуть птахи, звірі, наносяться збитки державі, завдається значна шкода довкіллю. Степові пожежі спричиняють лісові пожежі.

Для боротьби з лісовими пожежами була посилена профілактична робота державної лісової охорони серед населення в засобах масової інформації: проведено 27 виступів по телебаченню, з яких 11 по центральному телебаченню, 119 виступів на радіо, надруковано 143 статей на протипожежну тематику, проведено 425 лекції, встановлено 430 шт. наглядної агітації, 51 біг-борд з охорони лісу від пожеж.

Табл. 5.3.2.2. Динаміка лісовідновлення, лісорозведення та створення захисних насаджень

№ з/п	Рік	Лісокористувачі (всього по області)	Усього створено лісових насаджень, га										
			лісовідновлення, га			лісорозведення, га			створення захисних насаджень на землях, непридатних для сільського господарства, га	створення ползахисних лісових смуг, га	створення інших захисних насаджень, га	природне поновлення лісу, га	усього створено лісів
			у тому числі:		усього	у тому числі:		усього					
			посадка лісу	посів лісу		посадка лісу	посів лісу						
	2010	Разом	173	-	173	1831	-	1831	-	-	-	13	2004
	2011	Разом	169	35	204	1581	447	2028	-	-	-	3	2235
	2012	Разом	184	27	211	1781	159	1940					2151

Найбільш поширеними шкідниками лісових насаджень були: зелена дубова листовійка, звичайний сосновий пильщик та рудий сосновий пильщик.

Після реформування колективних сільськогосподарських підприємств на засадах приватної власності на землю, рішення щодо визначення постійних або тимчасових користувачів та механізм надання у користування захисних насаджень та полезахисних лісових смуг, не прийнято.

В табл. 5.3.2.3 наведено динаміку загибелі лісових насаджень від пожеж.

Таблиця 5.3.2.3 Динаміка загибелі лісових насаджень від пожеж

	Держком-лісгосп	Мінагро-політики	Мін-оборони	Мін-природи	Інші	Усього
1	2	3	4	5	6	7
Усього за 2009 рік	595,73	-	-	-	-	-
Усього за 2010 рік	1003,23					
Усього за 2011 рік	916,72					
Усього за 2012 рік	1205					
у тому числі:						
1. усього загиблих лісових насаджень, га	1205	-	-	-	-	-
пожеж						
несприятливих погодних умов	1205	-	-	-	-	-
1.1 з них загиблих лісових культур, га	1205	-	-	-	-	-
пожеж						
несприятливих погодних умов	1205	-	-	-	-	-
хвороб та шкідників лісу	-	-	-	-	-	-
Інше	-	-	-	-	-	-

Проблема охорони лісів від пожеж – одна з найбільш складних, яка вирішуються працівниками лісового господарства всієї України і в Запорізькій області зокрема.

Значне підвищення пожежної небезпеки в лісах зумовлюється стрімким зростанням відвідуваності населенням лісових масивів. Для підвищення рівня пожежної безпеки потрібно проводити роз'яснювальну роботу і навчання серед

сільського і міського населення з питань збереження лісів і дотримання встановлених норм і правил пожежної безпеки в лісах, правильно організувати використання лісів для масового відпочинку населення в цілях зменшення неорганізованого припливу людей в ліс підвищуючи пожежну

безпеку, а також проводити заходи з посилення протипожежної охорони в місцях відпочинку.

Лісогосподарськими підприємствами області проводяться рубки, спрямовані на поліпшення якісного складу лісів.

Для поновлення породного складу насаджень, підвищення їх стійкості регулярно проводяться роботи по догляду за лісом. У 2012 році рубки формування та оздоровлення лісів та інші заходи проведені на площі 1926 га. Від цих робіт заготовлено ліквідної деревини – 25,944 тис. м³.

Рубки догляду за лісом проведені на площі 330 га, від яких заготовлено 2,176 тис. м³ деревини. Вибіркові санітарні рубки проведені на площі 1528 га. Від вибіркового санітарних рубок заготовлено 21,2 тис. м³ деревини (табл. 5.3.2.4).

Табл. 5.3.2.4 Спеціальне використання лісових ресурсів державного значення у 2012 році

Рік	Загальна площа, га	Фактично зрубано, тис. м ³	Зрубано по господарствах					
			хвойні		твердолистяні		м'яколистяні	
			площа, га	фактично зрубано, га/тис. м ³	площа, га	фактично зрубано, га/тис. м ³	площа, га	фактично зрубано, га/тис. м ³
<i>Усього рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства</i>								
2012	1926	30,136	204	2,504	1661	26,712	61	0,920
<i>у тому числі: 1. Рубки догляду</i>								
2012	330	2,741	93	0,547	232	2,181	5	-
<i>2. Лісовідновні рубки</i>								
2012	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>3. Суцільні санітарні рубки</i>								
2012	17	2,811	5	0,513	12	2,298	-	-

5.3.3. Стан використання природних недеревних рослинних ресурсів

На території області в 2012 році спеціальне використання природних не деревних рослинних ресурсів не здійснювалось. Заготівля лікарської сировини не проводилась.

Ліміти на спеціальне використання природних ресурсів на територіях природно-заповідного фонду загальнодержавного значення в 2012 році Мінприроди було затверджено Приазовському національному природному парку на територію Приазовського НПП, НПП «Великий Луг» та Національному історико-археологічному заповіднику «Кам'яна Могила» - територія геологічної пам'ятки природи загальнодержавного значення «Кам'яна могила над р. Молочна». На підставі затверджених Мінприроди лімітів Держуправлінням було видано 3 дозволи на спеціальне використання природних ресурсів в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення.

5.3.4. Охорона та відтворення видів рослин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів України

Запорізька область розташована у Степовій зоні, тому основу флори складають степові види рослин. Найбільш вивченим є флора о. Хортиця, яка складає понад 1090 видів вищих судинних рослин. Взагалі на території області

зростає понад 1400 видів рослин.

Інститутом ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України підготовлено та направлено на розгляд до Держуправління новий «Перелік видів рослин, які не занесені до Червоної книги України, але є рідкісними або такими, що перебувають під загрозою зникнення на території Запорізької області».

За поданням Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Запорізькій області, враховуючи пропозицію Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України рішенням сесії Запорізької обласної ради від 24.02.2011 № 31 затверджено новий перелік видів рослин, які не занесені до Червоної книги України, але є рідкісними або такими, що перебувають під загрозою зникнення на території Запорізької області.

Усього в області зростає 62 вида рослин занесених до Червоної книги України та 27 рослинних угруповань занесених до Зеленої книги України. Більша кількість рослин відносяться до II та III категорії – вразливі та рідкісні. Найресповсюдженими є родина Ковилевих (гранітна, відокремлена, волосиста, Граффа, дніпровська, Заслеського, Лессінга, пірчаста, пухнаста, українська, шорстка) (рис. 5.3.3.).

В табл. 5.3.3 наведено кількість видів рослин та рослинних угруповань занесених до Червоної та Зеленої книги України що зростають на території області.

Табл. 5.3.3 Охорона невиснажливого використання та відтворення дикорослих рослин

Район	Усього видів рослин, занесених до Червоної книги України, екз.	Усього рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, од.	Кількість видів рослин, занесених до Червоної книги України, відтворено на територіях та об'єктах ПЗФ, екз., назва	Кількість популяцій видів рослин, занесених до Червоної книги України, які зникли, од., назва
Запорізька	62	27	-	-

В області зростає близько 20 видів судинних рослин яким загрожує небезпека. Більшість цих рослин згідно категорій Червоної книги МСОП віднесено до групи низького ризику.

5.3.5. Адвентивні види рослин

Типовим представником є *Ambrosia artemisifolia* – масовий вид, який у останні 20 років призвів до чисельних захворювань населення м. Запоріжжя. Ростає вздовж доріг, на насипах, перелогах і ріллі, навіть на засолених ґрунтах. Вид з катастрофічно високою інвазійною спроможністю (рис. 5.3.5.1)

Cenchrus longispinus – раніше наводився лише для околиць м. Бердянська. У 2003 р. цей вид знайдено на пісках біля промійни, яка з'єднує Молочний лиман з Азовським морем.

Cynodon dactylon – типовий представник залізничних насипів, луків, в т.ч. і літоральних (формує асоціації у заплавах річок, на пасовищах, залізничних насипах і на косах).

Zygodontia albicarpa – раніше наводився лише для околиць смт. Новоолексіївка (Генічеський р-н, Херсонська обл.). Знайдено 2 нових локалітети на Степанівській (б/в «Северянін») і Федотовій (б/в «Золотий берег») косах Якимівського району.

Grindelia squarrosa – поширення цього виду у Південному Приазов'ї викликає значну занепокоєність. Вид типово трапляється у малопорушених степових петрофітностепових і трансформованих фітоценозах сходу Запорізької області. Спостереження у балці Воловій (Куйбишевський район) дають підстави стверджувати, що вид докорінно і невідомо змінив степові ценози, його участь в угрупованнях часто досягає співдомінантної, витісняючи основних едифікаторів степу – *Fesuca valesiaca*, *Stipa capillata*, *Koeleria cristata*, *Bothriochloa ischaetum* тощо. На залізничних насипах між м. Бердянськом і

ст. Верхній Токмак досить часто трапляються монодомінантні угруповання цього карантинного виду.

Xanthium albinum – масовий вид луків, солончаків, літоральних пісків, селітебних територій, залізничних насипів. Відзначається високою інвазійною спроможністю. Теперішній таксономічний склад флори області, свідчить про

посилення впливу діяльності людини на природні та квазіприродні угруповання регіону (розорювання, іригація, випас, сінокосіння, будівництво). Відбуваються швидкі і незворотні процеси адвентизації флори регіону (за останні 20 років з'явилося до 10 нових видів).

На степах (в тому числі на збоях і перелогах) активно поширюються *Acroptilon repens*, *Amaranthus retroflexus*, *Atriplex tatarica*, *Ballota nigra*, *Cardaria draba*, *Conium maculatum*, *Tribulus terrestris*; на луках – *Amaranthus blitoides*, *A. retroflexus*, *Ambrosia artemisifolia*, *Centaurea diffusa*, *Cynodon dactylon*, *Daucus carota*, *Xanthium albinum*; на літоральних пісках – *Ambrosia artemisifolia*, *Anisantha tectorum*, *Conyza canadensis*, *Iva xanthiifolia*, *Setaria glauca*, *Xanthium albinum*; на залізничних насипах – *Ailanthus altissima*, *Ambrosia artemisifolia*, *Iva xanthiifolia*, *Cannabis ruderalis*, *Lepidium ruderales*, *Lycium barbarum*, *Oxybaphus nuytagineus*, *Tripleurospermum inodorum*, види родів *Galium*, *Sisymbrium* тощо.

Основним комплексом заходів щодо припинення інвазійного пресу на корінні та порушені фітоценози регіону повинні слугувати «Рекомендації до Національної стратегії», а саме контроль за інвазійними видами, відновлення ділянок з аборигенними комплексами, освітні заходи для землевласників, тощо.

5.3.6. Стан зелених насаджень

Щорічно, в межах міст та інших населених пунктів області проводяться роботи по посадці зелених насаджень, у тому числі при проведенні весняних загальнодержавних акцій (Зелений паросток майбутнього, День довкілля, Озеленення та благоустрій країни тощо).

Держуправлінням охорони навколишнього природного середовища в Запорізькій області проведено «День довкілля» і висвітлено виконання комплексу природоохоронних заходів з благоустрою, озеленення, покращення санітарного стану зелених зон та природно-заповідного фонду, узбіч автомобільних доріг, прибережних захисних смуг р. Дніпро. Крім того, районні держадміністрації та міські ради надали інформацію щодо виконання заходів акції до Держуправління для узагальнення.

Друковані періодичні видання області оприлюднили інформацію щодо Всеукраїнської акції «День довкілля». Також, інформація щодо початку акції в Запорізькій області була оприлюднена на сайтах екологічних організацій в Запорізькій області і на сайті Держуправління.

Практичні акції з озеленення, благоустрою та покращення санітарного стану зон озеленення, прибережних захисних смугах річок та водоймищ, прибирання узбіч автошляхів були проведені по всій території області.

На острові Хортиця силами ініціативної групи за участю керівництва облдержадміністрації та представників міської влади було висаджено близько 10 тисяч дерев.

Заходи, організовані та проведені Держуправлінням в Запорізькій області, були висвітлені на відкритому сайті управління. За результатами проведення Всеукраїнської акції «День довкілля» планується відзначення найактивніших учасників заходів серед спеціалістів Держуправління.

Працівниками підприємств, учнями навчальних закладів, активістами політичних партій здійснювались заходи щодо благоустрою та озеленення міської території, парків.

З метою примноження зелених насаджень, поліпшення естетичного, санітарного стану прибудинкових територій і об'єктів масового перебування та відпочинку населення, санітарно-захисних зон підприємств на території області були проведенні загальноміські суботники. Для приведення території міста Запоріжжя та області у належний санітарний стан були залучені підприємства, установи, громадськість, учнівська та студентська молодь.

В рамках акції «Дерево доброї волі» на території Південного мікрорайону м. Запоріжжя було висаджено 106 дерев, 17 кущів, вивезено 2 т сміття.

В рамках заходів до «Дня довкілля» на території Національного заповідника «Хортиця» за участю обласної державної адміністрації, виконавчих органів міської ради проведена висадка 3000 саджанців дерев, зібрано та вивезено 18 т сміття.

За даними Департаменту житлово-комунального господарства міської ради м. Запоріжжя на території міста, під час проведення заходів до Дня довкілля та в рамках акції «Дерево доброї волі» висаджено 4690 дерев та 2218 кущів.

Активну участь у заходах, які спрямовані на поліпшення стану довкілля, прийняли вищі, середні, спеціальні навчальні заклади, загальноосвітні школи. Так, наприклад, постійними учасниками акцій з озеленення та благоустрою вже стали студенти біологічного факультету Запорізького національного університету. Протягом акції студентами та співробітниками біологічного факультету в місті Запоріжжя, з метою покращення естетичного вигляду територій висаджувались дерева, проводились роботи з благоустрою територій та прибирання сміття.

Щороку в проведенні «Дня довкілля» беруть участь місцеві органи виконавчої влади, неурядові організації та широкі кола громадськості. Особливу активність в цьому році проявили громадські екологічні організації області.

Крім закладів освіти, органів влади та екологічних громадських організацій до акції залучались небайдужі громадяни, приймаючи участь у запропонованих практичних та просвітницьких заходах.

Всеукраїнська акція «День довкілля» була широко висвітлена в засобах масової інформації. Особливо необхідно відзначити такі обласні газети як «Запорізька правда», «Запорізька січ», «Верже», «МИГ», телеканали «Алекс», «ТВ-5», «Запоріжжя» та інші. Журналісти цих видань оперативно висвітлювали хід проведення акції, а також завжди привертали увагу громадян до екологічних проблем регіону.

Таким чином, Всеукраїнська акція «День довкілля» знайшла відгук та відбулась на всій території Запорізької області. У заходах акції були задіяні широкі кола громадськості - від учнівської та студентської молоді до працівників державних та приватних організацій.

В м. Мелітополь у рамках місячника з благоустрою міста проводилася планова робота по санітарному очищенню, озелененню й благоустрою. Щорічно

виконавчим комітетом Мелітопольської міської ради Запорізької області в рамках акції «Дерево доброї волі» спільно із студентами Мелітопольських вищих навчальних закладів проводиться заготівля саджанців зелених насаджень із самосіву на території парків, які потім роздаються безкоштовно мешканцям міста для озеленення територій.

В м. Токмак було проведено екологічні акції «День Довкілля» та «За чисте довкілля».

Запорізьким обласним управлінням лісового та мисливського господарства було проведено заходи в рамках Акції «Майбутнє лісу у твоїх руках».

На території всіх підпорядкованих лісогосподарських підприємств пройшли суботники з прибирання прилеглих територій та лісових масивів. Окрім цього, спільно з цим проводиться Акція «Посади своє дерево», за участю дошкільнят, школярів та студентів усіх населених пунктів.

У проведенні Акції взяли участь 44 підприємства та установи, кількість учасників склала 846 чоловік, прибрано 13,7 га лісових насаджень та прилеглих територій, ліквідовано 18 несанкціонованих сміттєзвалищ. Висаджено 539 дерев та 208 кущів. Закладено 2 нових парки. 21 квітня на території о. Хортиця пройшов обласний суботник з прибирання лісових масивів та з посадки нових лісових насаджень (з використанням сіянців сосни та крупномірного посадкового матеріалу сосни кримської та кленів).

Слід зазначити, що на території області останній час робота щодо озеленення, благоустрою територій, ліквідації сміттєзвалищ поступово стає постійним принципом життя громадян, що неодмінно позначається на всіх куточках регіону та зокрема м. Запоріжжя.

Кількісні показники озеленення міст обласного підпорядкування наведено в табл. 5.3.6.1.

Табл. 5.3.6.1 Озеленення населених пунктів

Заходи		Рік		
		2010	2011	2012
м. Запоріжжя	Створено зелених насаджень	Висаджено: дерев - 2688 шт., чагарників – 6028 шт. (у тому числі троянди), газонів, квітників – 30,733 га	Висаджено: дерев - 5127 шт., чагарників – 5755 шт., 94500 шт. розсади квітів 6030 шт. троянд, газонів – 1,89 га	Висаджено дерев – 5209 шт кущів – 10863 шт газон – 2,3 га
м. Мелітополь	Створено зелених насаджень	Висаджено: дерев - 928 шт., чагарників – 1236 шт., газонів - 0,8 га	Висаджено: дерев - 1359 шт., чагарників – 1441 шт., газонів - 2,19 га	Висаджено дерев – 514 шт кущів – 120 шт
м. Енергодар	Створено зелених насаджень	Висаджено: дерев - 232 шт., чагарників – 255 шт., газони – 0,45 га, 2079 п.м. квітів	Висаджено: дерев - 453 шт., чагарників – 2214 шт.	Висаджено дерев – 325 шт кущів – 2814 шт
м. Пологи	Створено зелених насаджень	Висаджено: дерев - 27 шт.	Інформація не надана	Інформація не надана
м. Бердянськ	Створено зелених насаджень	Інформація не надана	Висаджено: дерев - 957 шт., чагарників – 955 шт.	Висаджено дерев – 879 шт кущів – 400 шт

м. Токмак	Створено зелених насаджень	Висаджено: дерев – 451 шт., троянд - 2500 шт..	Висаджено: дерев – 491 шт., троянд - 2500 шт..	Висаджено дерев – 250 шт кущів – 1700 шт газонів – 4,0 га
-----------	----------------------------------	--	--	--

5.3.7. Заходи щодо збереження рослинного світу

Охорона біотичного різноманіття включає систему правових, організаційних, економічних, матеріально-технічних, освітніх та інших заходів, спрямованих на збереження, відтворення і використання рослинного світу.

Основні вимоги законодавства щодо забезпечення охорони рослинного світу визначені ст. 25, 26 Закону України «Про рослинний світ», рідкісних та зникаючих видів флори – ст. 11 Закону України «Про Червону книгу України».

Держуправлінням вживаються заходи зі збереження біотичного та ландшафтного різноманіття області.

Основними заходами є:

- створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду в місцях зростання або мешкання рідкісних та зникаючих видів;
- організація проведення обстежень території області з метою виявлення ділянок із значним біо- та ландшафтним різноманіттям;
- розробка планів дій зі збереження рідкісних та зникаючих видів, занесених до Червоної книги України;
- реалізація державних та обласних програм щодо збереження біорізноманіття, розвитку заповідної справи, формування екомережі.

5.4. Охорона, використання та відтворення тваринного світу

5.4.1 Загальна характеристика тваринного світу

Різноманітність природних умов зумовлює багатство тваринного світу області. На території області водяться ссавці, птахи, риби, плазуни, земноводні.

У степовій зоні найбільш типовими із ссавців є ховрах сірий, тушканчик великий, полівки сіра та степова, хом'ячок сірий, сліпак, тхір степовий, степова мишівка, куниця кам'яна, дикий кролик. У південно-східних районах поширені бабак, лисиця-корсак, тхір-перев'язка, їжак вухатий.

З птахів – жайворонок, перепілка, вівсянка, сіра куріпка. Зрідка трапляються дрофа, степовий журавель, степовий орел, канюк.

Типовими степовими плазунами є полоз жовтобрюхий і гадюка степова.

На Азовському узбережжі, де степові ділянки чергуються з піщаними косами, заплавними лісами, луками і болотами, лиманами і прибережними морськими просторами, тваринний світ багатий і різноманітний. Поряд із степовими водяться болотні і водоплавні тварини.

З птахів характерні чайка, мартин сріблястий, норець, качка, чапля, бугай. У дельті Дніпра гніздяться гуска сіра, лебідь-шипун, пелікан. На території «Коси Обіточної» акліматизовано оленя європейського.

Для Азовського моря характерні оселедець керченський, пузанок, хамса, велика камбала, тюлька, бичок.

5.4.2 Стан і ведення мисливського та рибного господарств

В області існують сприятливі умови для багатьох видів тварин. Основними видами спеціального використання тваринного світу є ведення мисливського та рибного господарства.

Об'єктами полювання в основному є заєць-русак, качки, голуби, сіра куріпка, лиска, фазан, перепілка, гуси, лисиця, дикий кабан, козуля, єнотоподібний собака, вовк, ондатра. (рис. 5.4.2.1, 5.4.2.2).

На території Запорізької області знаходиться 33 користувача мисливських угідь (всі юридичні особи) з них: УТМР – 19 користувачів угідь; Держагентства лісового господарства України – 6 користувачів угідь; ТВМР (військові) – 1 користувач мисливських угідь; інші господарства – 7 користувачів угідь.

Загальна площа мисливських угідь Запорізької області складає - 2533,08 тис. га, з них: площа не наданих у користування угідь - 407,198 тис. га; площа мисливських угідь наданих у користування по області складає - 2126,541 тис. га.

Динаміка основних видів мисливських тварин наведена в табл. 5.4.2.1.

Табл. 5.4.2.1 Динаміка чисельності основних видів мисливських тварин (голів)

Види мисливських тварин	2010 рік	2011 рік	2012 рік
Лось	-	-	0
Олень благородний	133	112	101
Кабан	778	766	862
Козуля європейська	1114	1092	1069
Лань європейська	-	-	0
Заєць-русак	134127	133975	131329
Ондатра	5955	5910	5945

Добування парнокопитних тварин здійснюється за ліцензіями у відповідності до затверджених Мінприроди лімітів.

Протягом 2012 року ліміти на добування парнокопитних тварин було затверджено 9 користувачам мисливських угідь області - ДП «Бердянське ЛМГ», ДП «Запорізьке ЛМГ», ДП «Мелітопольське ЛМГ» у т.ч. ЛЗЗДЗ «Старобердянський» ПЗФ, ДП «Пологівське ЛМГ», у т.ч. ЛЗМЗ «Кам'янська лісова дача» ПЗФ, Бердянське ТМР, Куйбишевська міжрайонна організація УТМР, ТМР «Олексіївка», ТОВ «Мотор Січ-Руна», ТОВ «Агрофірма «Жовтневий».

Добування основних видів мисливських тварин наведено в табл. 5.4.2.2.

Табл. 5.4.2.2. Добування основних видів мисливських тварин

Рік	Види мисливських тварин	Затверджений ліміт добування	Видано ліцензій	Добуто	Не використано ліцензій	Причина невикористання
1	2	3	4	5	6	7
2009	кабан	45	45	40	-	-
	козуля	2	2	-	2	відсутність попиту
	олень	5*	-	5*	-	-
2010	кабан	48	48	26	22	ТОВ «Мотор-Січ Руна», не використало ліміт з метою збереження поголів'я дикого кабана (ліцензії не реалізовувались). ДП «Пологівське ЛМГ», та СФГ «Віктор», не використало ліміт добування із-за несприятливих погодних умов у грудні 2010 року. ДП «Запорізьке ЛМГ», не використало ліміт добування в зв'язку з особливостями стації перебування кабана в плавнях Каховського водосховища – їх важко доступності, а також несприятливих погодних умов
	кабан	28**	28**	27**	1**	людський фактор, погодні умови
	козуля	-	-	-	-	-
	олень	5**	5**	4**	1**	людський фактор, погодні умови

2011	кабан	75	75	64, з них 15**	3	ДП «Запорізьке ЛМГ», не використало ліміт добування в зв'язку з особливостями стації перебування кабана в плавнях Каховського водосховища – їх важко доступності, а також несприятливих погодних умов. Зменшення чисельності відбулося завдяки міграції кабана з островів на материк. ДП «Мелітопольське ЛМГ», не використало ліміт з метою збереження поголів'я дикого кабана (ліцензії не реалізовувались). Куйбишевська міжр/о УТМР не використала ліміт добування із-за несприятливих погодних умов у грудні 2011 року. СФГ «Віктор» полювання не проводило.
	олень	3**	3**	3**	-	-
2012	кабан	81	78	63	3	1. Несвоечасно було відкрито полювання в зв'язку із карантинним щодо африканської чуми свиней 2. Несприятливі погодні умови
	козуля	-	-	-	-	-
	олень	-	-	-	-	-

* - селекційний відстріл

** - регулювання чисельності

Регулювання чисельності диких тварин на території мисливських угідь у 2012 році не проводилось.

Каховське водосховище відрізняється відносною глибоководністю (середня глибина - 7,7 м за максимальною до 38 м), при цьому площа мілководних ділянок складає біля 5% площі водного дзеркала. У порівнянні з попередніми (річковими) умовами, у водосховищі істотно збільшилися глибини та значно зменшилися проточність і водообмін. Внаслідок несприятливого гідрологічного режиму в період нересту відсутня затоплена лугова рослинність і риба змушена у якості нерестового субстрату використовувати вегетуючу та відмираючу водну рослинність, кореневища верби, очерета. Таким чином, нормальні умови природного відтворення риб у верхній та середній частинах Каховського водосховища формуються лише за сприятливим гідрологічним режимом.

На даний час іхтіофауна Каховського водосховища нараховує 42 види риб, з яких промислове значення мають біля 20 видів. Основними промисловими видами є лящ, плітка, судак, сріблястий карась, тюлька, білий і строкатий товстолобики. Останні два види вселяються у водойму починаючи з 1966р.

Забезпечення оптимальних умов рибогосподарського використання Каховського водосховища повинно здійснюватися шляхом раціональної організації промислу та посилення контролю за виловом. Раціональний та збалансований промисел забезпечує необхідне розрідження популяції, знижує природну загибель, запобігає виникненню напружених кормових відносин в іхтіофауні.

На Каховському водосховищі на 2012 р. в межах Запорізької області було видано квоти для спеціального використання водних живих ресурсів 27 рибодобувним організаціям.

На Запорізькому водосховищі в межах Запорізької області здійснювало промисел 6 рибодобувних організацій.

Згідно наказу Держрибагентства України № 592 від 23.12.10р. на Каховському та Запорізькому водосховищах лімітуються всі види риб, за винятком рослиноїдних.

В цілому в Каховському водосховищі в межах області в 2012р. було вилучено 2413,2685 т водних живих ресурсів (табл. 5.4.3.1).

Виллов карася становить 1232,71 т, що складає 51% від загального улову. Окрім карася, основу уловів склали тюлька – 9%, плітка – 13%, лящ - 11%, рослиноїдні - 10%.

Табл. 5.4.3.1 Виллов риби у Каховському та Запорізькому водосховищах.

Види водних живих ресурсів	Назва рибогосподарського водного об'єкту					
	Каховське водосховище		Запорізьке водосховище		Разом	
	квота	виллов	квота	виллов	квота	виллов
Улов водних живих ресурсів	1657,015	1255,0694	162,905	142,8325	1819,92	1397,902
Риба всього, в тому числі	1657,015	1255,0694	162,905	142,8325	1819,92 0 0	1397,902 0 0
тюлька	145,5	102,922	35,00	25,922	180,5	128,844
судак	41,8	24,581	4,04	2,968	45,84	27,549
сазан	16,15	7,545	5,04	2,804	21,19	10,349
сом	32,67	21,571	1,94	0,309	34,61	21,88
лящ	197,05	121,198	27,00	18,9475	224,05	140,1455
плітка	244,9	204,7583	42,7	33,353	287,6	238,1113
щука	4,15	1,336	0,77	0,186	4,92	1,522
плоскирка	23,27	11,0308	3,35	1,691	26,62	12,7218
окунь	11,05	4,6856	1,55	0,707	12,6	5,3926
карась	930,0	671,4352	39,46	32,284	969,46	703,7192
чехоня	1,1	0,118	0,36	0,103	1,46	0,221
краснопірка	5,81	1,917	0,58	0,129	6,39	2,046
рослиноїдні	не лімітується	79,408	не лімітується	23,406	0	102,814
білизна	0,71	0,052	0,98	0,023	1,69	0,075
інший дрібний частик	0,51	0,000	0,03	0,0000	0,54	0
головень	0,10	0,0000	0,00	0,0000	0,1	0
в'язь	0,10	0,0000	0,00	0,0000	0,1	0
синець	0,00	0,0000			0	0
річковий рак	2,045	0,6252	0,105	0,0000	2,15	0,6252

5.4.3. Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів України

Видовий склад хребетних області включає 52 види ссавців, 308 видів птахів, 10 видів плазунів, 6 видів земноводних і біля 70 видів риб. Фауна безхребетних в цілому представлена майже 4 тис. видів тварин. В області мешкає майже 144 видів тварин занесених до Червоної книги України. В області створено зоологічний парк «Таврія» на території якого мешкають туркменський кулан та кінь Пржевальського, які занесено до Червоної книги МСОП.

Табл. 5.3.3.1 Охорона та відтворення тваринного світу

Район	Усього видів тварин, занесених до Червоної книги України, екз.	Кількість видів тварин, занесених до Червоної книги України, відтворено на територіях та об'єктах ПЗФ, екз., назва	Кількість популяцій видів тварин, занесених до Червоної книги України, які зникли, од., назва
Запорізька	144	-	-

Видове різноманіття птахів на терені області утримується завдяки мігруючих та зимуючих видів з інших географічних регіонів Європи або Азії. Натомість, місцеві (локальні) види поступово загрозливо зменшують чисельність. Це стосується куріпок, сірої гуски, крижня, чирянки, степового журавля, дрохви та практично всіх видів куликів, з яких переважна більшість знаходиться під охороною Бернської Конвенції, або занесені до Червоної книги України. Така ситуація є результатом похибок у природокористуванні луками, заплавами малих та середніх річок, лиманами: їх схилами, акумулятивними утвореннями (косами та островами), а також природними та штучними пасовищами.

На території Запорізької області зафіксовано 39 з 67 занесених до Червоної книги України видів птахів.

Баклан малий – зальотний, чапля жовта – рідкий, кочуючий, коровайка – рідкий, кочуючий, лелека чорний – прольотний, казарка червоновола – прольотний, огар – рідкий, кочуючий, гніздуєчий, чернь білоока – можливе гніздування, гага – рідкий, кочуючий, крохаль довгоносий – рідкий, скопа – рідкий, мігруєчий, шуліка рудий – рідкий, мігруєчий, яструб-тювик – рідкий, зимуючий, лунь польовий – зимуючий, багаточисельний, лунь степовий – рідкий, мігруєчий, зміїд – рідкий, підорлик великий – рідкий, мігруєчий, підорлик малий – рідкий, мігруєчий, беркут – рідкий, зимуючий, орлан – білохвіст – рідкий, зимуючий, гніздуєчий, балабан – рідкий, кочуючий, сапсан – рідкий, зимуючий, журавель сірий – рідкий, кочуючий, журавель степовий – рідкий, гніздуєчий, дрохва – рідкий, гніздуєчий, мігруєчий, хохітва – рідкий, кочуючий, лежень – рідкий, гніздуєчий, мігруєчий, зуйок морський – рідкий, гніздуєчий, мігруєчий, ходуличник – рідкий, гніздуєчий, мігруєчий, кулик-сорока – рідкий, мігруєчий, поручайник – рідкий, мігруєчий, кроншнеп малий – рідкий, мігруєчий, кроншнеп великий – рідкий, кочуючий, мігруєчий, зимуючий, кроншнеп середній – рідкий, мігруєчий, дерихвіст лучний – рідкий, гніздуєчий, кочуючий, реготун чорноголовий – рідкий, кочуючий, чеграва – рідкий, кочуючий, сорокопуд сірий – рідкий, зимуючий, вівсянка чорноголова – рідкий, гніздуєчий, шпак рожевий – рідкий, гніздуєчий, кочуючий.

5.4.4. Інвазивні види тварин

В Каховському та Запорізькому водосховищі із неаборігенних видів риб

є: білий та строкаті товстолобики, білий амур – цінні промислові види риб дальносхідного комплексу, вселені в 70-х роках в водосховищах з метою підвищення їх рибопродуктивності (рис. 5.4.4.1).

Амурський чобачьок – риба дальносхідного комплексу, завезена разом з зарибком товстолобика і білого амура, промислового значення не має. Атеріна,

перкаріна, бички, риба-голка вселенці з Чорного моря. Промислового значення не мають, розміри їх популяції в водосховищах значні. Тюлька – промисловий вид риби, вселенець із Чорного моря. Теляпія мозамбікська (родина цихлових) – виявлена в Каховському водосховищі в 2001 році внаслідок зариблення ставка-охолоджувача агрогосподарством Запорізької АЕС. В зимовий період концентрується в районі скидного каналу Запорізької АЕС та Водянського

ковша. С прогрівом води розповсюджується по прилеглий акваторії водосховища. Більш широкого розповсюдження не отримала.

5.4.5. Заходи щодо збереження тваринного світу

Щорічно в області фіксуються випадки захворювання тварин на сказ. Для профілактики хвороби користувачами мисливських угідь проводиться викладка

«приманок» проти захворювання на сказ. Викладка проводиться користувачами мисливських угідь області спільно з Держветмедициною біля жител тварин, що є основними переносниками хвороби, проводиться відстріл хижих та шкідливих тварин.

Перед початком полювання на пернату дичину та хутрового звіра користувачі обов'язково здають до органів ветеринарної медицини кров

птахів, тушки тварин на аналіз щодо захворювання на сказ, пташиний грип та інших вірусологічних досліджень.

В 2012 році витрати користувачами угідь області на охорону, облік, відтворення диких тварин, включаючи біотехнічні заходи з їх збереження та відтворення тваринного світу склали - 1918842 грн., або 902,3 грн. на 1 тис. га мисливських угідь області, що відповідає чинному законодавству.

Для охорони рибних ресурсів в 2011р. були введені додаткові обмеження їх використання згідно вимог Режиму промислу на 2011 р., введені заборони на лов риби на зимувальних ямах та на період весняно-літньої заборони на період нересту.

Для охорони рибних ресурсів в 2011р. були введені додаткові обмеження їх використання згідно вимог Режиму промислу на 2011 р., введені заборони на лов риби на зимувальних ямах та на період весняно-літньої заборони на період нересту.

В 2012р. проведено зариблення Каховського та Запорізького водосховищ в межах Запорізької області в обсягах 362,482 тис. екз. двохліток рослиноїдних риб та коропа (рис 5.4.5.2, 5.4.5.3).

В тому числі зариблено: за рахунок коштів рибодобувних підприємств та громадських

організацій – 202,859 тис. екз. товстолобика – 284 тис. екз.; за рахунок компенсаційних коштів від проведення гідротехнічних робіт на Каховському водосховищі – 103,044 тис. екз. товстолобика - 185,479 тис. грн.(табл. 5.4.5.1).

Таблиця 5.4.5.1 Відтворення водних живих ресурсів у 2012 році на Каховському водосховищі та Запорізькому водосховищі в межах Запорізької області

<i>Водосховище</i>	<i>Вид вселених водних живих ресурсів</i>	<i>Кількість, тис. шт.</i>	<i>Сума, тис. грн.</i>
Каховське	2-х річка товстолоба	324,934	335,291
Запорізьке	2-х річка товстолоба	10,357	

Вказані роботи було проведено відповідно до вимог Інструкції про порядок проведення робіт з відтворення водних живих ресурсів, оформлені актами встановленого зразку.

5.5. Стан рекреаційних ресурсів та розвиток курортних зон

Запорізька область має значні рекреаційно-курортні та туристичні ресурси. Південь області омивається водами Азовського моря, берегова лінія якого в межах області складає біля 350 км.

Сприятливий клімат, чудові прибережні пейзажі Дніпра, джерела мінеральної води і лікувальні грязі, ласкаве, тепле Азовське море приваблюють туристів. Курорт державного значення Бердянськ, місто Приморськ та смт. Кирилівка користуються великою популярністю у відпочиваючих, як курортні центри. Всього на Азовському узбережжі та в акваторії р. Дніпро в регіоні функціонує близько 500 оздоровчих закладів, понад 20 садіб зеленого туризму.

У межах області розвідані та використовуються мінеральні води та лікувальні грязі практично всіх відомих бальнеологічних типів. В оздоровчих і лікувальних цілях широко використовується озокерит та спелеотерапія.

У цілому курортні та рекреаційні території складають майже 15% площі області.

Своєрідністю краю є унікальне поєднання природних умов, ландшафтів, різноманітних рекреаційних ресурсів із рядом емоційно потужних пам'яток історії, археології, монументального мистецтва та архітектури.

Рекреаційний потенціал Запорізького Приазов'я створює передумови для перспективного розвитку курортного господарства України. На сучасному етапі ця територія є рекреаційним резервом країни, знаходиться, в більшості, на шляху екстенсивного освоєння.

Бердянський грязьовий приморський курорт розміщений на південному сході області і територіально об'єднує у собі Бердянську косу з її кореневою частиною, курортну зону міста Бердянська, а в перспективі приєднає до себе Луначарські, розташовані на захід від міста Бердянська, і Новопетровські – на схід від міської межі, рекреаційні угіддя стихійного тривалого і короткочасного відпочинку локального значення.

Бердянський курорт має сприятливі соціально-економічні передумови, основу яких складає достатньо розвита транспортна інфраструктура, що забезпечує доступність курорту усіма видами транспорту.

Кирилівський бальнеокліматичний грязьовий приморський курорт розташований на південному заході Запорізької області і територіально об'єднує власне смт. Кирилівку, коси Пересип і Федотова. На території курорту, що займає площу 203,3 га, переважає оздоровчий сезонний відпочинок дітей і дорослих.

Система розселення у межах курортів носить розосереджений характер. Відсутня система центрів забезпечення, у яких є зосереджені об'єкти культурно-побутового обслуговування, тому в перспективі, найбільш оптимальним, є формування групових систем населених місць із виділенням в них рекреаційних центрів забезпечення.

Рекреаційна сфера в області являє собою складний міжгалузевий господарчий механізм, структура якого: і адміністративно-господарська, і функціональна, і економічна – повинна бути реформована і переведена на ринкові механізми господарювання і комплексного управління цієї сфери на рівні регіону, поєднана з конвенцією природокористування, що формується в державі.

Запорізька область характеризується поєднанням природних умов, ландшафтів і різноманітних рекреаційних ресурсів, які сприяють розвитку курортно-рекреаційної сфери, що відноситься до Приазовського рекреаційного району в межах Азово-Чорноморського рекреаційного регіону.

Актуальною проблемою є надання рекреаційним територіям статусу курортів державного та місцевого значення. На сьогодні вирішується питання про надання статусу курорту місцевого значення природним територіям курортів «Кирилівка» Якимівського району та «Великий Луг» м. Запоріжжя.

Для створення сприятливих умов розбудови туристичної галузі затверджено Програму розвитку рекреаційно-курортного комплексу та туризму в Запорізькій області на 2011-2015 роки.

З метою формування позитивного туристичного іміджу регіону та презентації нових пропозицій в туристично-рекреаційній та оздоровчій сфері щороку проводиться міжрегіональна спеціалізована виставка «Відпочинок. Туризм. Курорт». Залучення інвестицій в розвиток туристичної та курортно-рекреаційної сфери здійснюється в рамках Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2015 року. З метою формування позитивного туристичного іміджу регіону, впровадження нових пропозицій в туристично-рекреаційній та оздоровчій сфері при Запорізькому обласному краєзнавчому музеї створено обласний туристично-інформаційний центр та веб-портал «Край козацької звитяги» (www.zotic.zp.ua) з мультимедійною базою даних про більш ніж 3 тис. туристичних об'єктів краю (понад 85,0 тис. відвідувачів сайту); забезпечено проведення щорічної міжрегіональної спеціалізованої виставки «Відпочинок. Туризм. Курорт»; 4 прес-турів («Запоріжжя духовне», «Запоріжжя заповідне», «Запоріжжя – місто-супутник Євро-2012», «Відроджуємо українське етносело разом»); семінарів для суб'єктів туристичної діяльності та екскурсиводів;

представлення регіону на виставкових заходах міжнародного (UITT, Ялтинський туристичний форум, Західноукраїнська виставка-ярмарок тощо), всеукраїнського та регіонального рівнів.

Спільно з провідними туроператорами регіону розроблено та затверджено на засіданні обласної науково-методичної ради з питань туризму понад 80 тем та напрямів нових туристичних маршрутів, до яких увійшли оглядові та тематичні маршрути по м. Запоріжжя, міжрегіональні та міжрайонні туристичні маршрути.

На приморських територіях області за рахунок інвестиційних коштів активно здійснюється розбудова курортної та готельної інфраструктури: аквапарк «Мис доброї надії», боулінг-центр в СПА-клубі «Діодон», зоопарк «Сафарі» у м. Бердянськ; аквапарк «Острів скарбів», дельфінарій та кінноспортивний театр в Кирилівській оздоровчій зоні.

Для всебічного сприяння розвитку туристично-курортної сфери області створена та активно працює низка дорадчих органів: Регіональна рада по координуванню туристичної та курортної діяльності при обласній державній адміністрації, обласна науково-методична рада з питань туризму при Департаменті культури, туризму, національностей та релігій облдержадміністрації; ведеться активна співпраця з громадською організацією «Запорізька обласна туристична асоціація».

В рамках просування місцевих брендів, популяризації туристичного, курортно-рекреаційного та оздоровчого потенціалу Запорізького краю видано низку інформаційно-рекламних проспектів та довідників, в тому числі: «Запорізький край – степова перлина України», «Перспективні туристичні маршрути Запорізької області», «Запоріжжя туристичне», «Мандруємо запорізькими просторами», «Туристичні маршрути Запоріжжя до чемпіонату Європи з футболу 2012 року», «Запорізька область. Персональний гід», календар туристичних подій «Запоріжжя фестивальне», туристичну карту-схему Запорізької області українською, російською та англійською мовами.

У 2012 році метою раціонального використання і подальшого освоєння природно-рекреаційного потенціалу Північного Приазов'я головою обласної державної адміністрації ініційовано прийняття Державної програми «Курорти Приазов'я». Наразі облдержадміністрацією погоджено проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з комплексного розвитку туризму і курортів Приазов'я до 2016 року», розроблений Державним агентством України з туризму та курортів.

5.6. Туризм

Розвиток туристичної галузі несе за собою безліч, як позитивних так і негативних наслідків. Одним з негативних є вплив туризму на екологічний стан навколишнього середовища. Адже зараз туристична галузь насамперед розглядається, як одне з основних джерел поповнення державного та місцевого бюджетів. А навколишнє середовище відходить на другий план.

З розвитком туристичної галузі збільшуються тенденції до розвитку рекреаційних зон. Але найбільшим попитом в останні роки користуються

рекреаційні території, на яких не змінене або малозмінене природне середовище. В туристичній діяльності цей вид туризму прийнято називати, як «екологічний туризм».

Розвиток будь-якого виду туризму приносить шкоду екологічному стану навколишнього середовища. Для того, щоб не загальмовувати розвиток туризму та не знищувати природу, повинні бути обмеження щодо кількості туристичних комплексів на певній території, та вдосконалення вже існуючих.

Туристична інфраструктура Запорізької області представлена готелями, базами відпочинку, пансіонатами, санаторіями, дитячими оздоровчими таборами, розважальними закладами для дітей та молоді, закладами харчування, аварійно - рятувальними службами, транспортною мережею та мережею зв'язку.

Розвиток туристичної та курортно-рекреаційної сфери характеризується позитивною динамікою: зростають обсяги в'їзного та внутрішнього туризму, підвищується ефективність господарської діяльності підприємств галузі, чітко простежується динаміка зростання суб'єктів туристичної діяльності.

Розвиток історико-культурного та курортно-рекреаційного компоненту в регіоні є другим пріоритетним напрямом соціально-економічного розвитку області згідно із Стратегією регіонального розвитку Запорізької області на період до 2015 року, затвердженої рішенням Запорізької обласної ради від 06.06.2008 № 2.

З метою врахування природного фактору при розбудові туристично-рекреаційної інфраструктури регіону, було забезпечено взаємодію відповідних місцевих органів виконавчої влади, територіальних органів та наукової громадськості.

Результатом цієї взаємодії стала систематизація туристичних ресурсів регіону, складовою яких є території та об'єкти природно-заповідного фонду, з врахуванням концепції туристичного зонування області.

В продовження цієї роботи нагальною потребою є встановлення меж заповідних територій в природі, визначення об'єктів для відвідування та зон абсолютної заповідності.

На часі діє моніторинг рекреаційних навантажень та визначення ризиків та загроз для функціонування об'єктів довкілля з метою їх збереження для прийдешніх поколінь.

Одним із елементів туризму в Україні є об'єкти культурної спадщини.

Культурна спадщина Запорізької області є невід'ємною частиною культурного надбання України. Її збереження і примноження є пріоритетним напрямом діяльності обласної державної адміністрації у сфері культури.

У Запорізькій області на державному обліку перебуває **8315 пам'яток**, з них 6563 – пам'ятки археології, 1700 – історії, 32 – монументального мистецтва, 20 – науки і техніки; 12 об'єктів культурної спадщини регіону (3 пам'ятки історії і 9 – археології) занесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України національного значення.

У 2012 році до Державного реєстру нерухомих пам'яток України місцевого значення занесено 103 об'єкти, до переліку щойно виявлених – 80

пам'яток історії та культури. У 2013 році до Державного реєстру нерухомих пам'яток України занесено 2 пам'ятки історії.

Найбільш туристично привабливими є заповідники.

В області перебуває на обліку близько 8 тис. об'єктів історико-культурного надбання, найбільш туристично привабливими із них є:

Острів Хортиця - найбільший острів на Дніпрі (довжина 12,5 км, найбільша ширина - до 2,5 км). Національний заповідник «Хортиця» занесений до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. На його території нараховується 63 пам'ятки археології та історії, 33 з яких поставлено на державний облік.

Острів Хортиця - унікальна комплексна історико-культурна та природна пам'ятка, що охоплює період від мезоліту до ХХ століття, всесвітньо відома як колиска Запорозького козацтва та осередок першої в світі демократичної республіки.

На території Національного заповідника «Хортиця» створено музей історії запорозького козацтва, який являється структурним підрозділом заповідника. Експозиція музею складається з чотирьох розділів, чотирьох діорам та виставок.

Державний історико-археологічний заповідник «Кам'яна Могила» (Мелітопольський район) - на території 15 га заповідника знаходиться пагорб з плит пісковика площею 3 га, який є унікальною пам'яткою стародавньої історії та культури. У гротах та печерах цього пагорбу, яких на сьогодні відкрито 60, було знайдено петрогліфічні комплекси - унікальні зразки первісного мистецтва віком до 9 тис. років.

Історико-архітектурний заповідник «Садиба Попова» (Василівський район) - диво містобудування, музей замкової архітектури пізнього класицизму, побудований в 1884 році. Аналогів високоякісного мурування стін з цегли, за свідченнями фахівців, немає ні в Україні, ні в країнах СНД, ні взагалі в Європі.

Заповідник «Кам'яні Могили» (Розівський район). засновано 5 квітня 1927 року, як особлива природоохоронна територія місцевого значення. Його площа складає близько 400 га, з них 300 га у складі Донецької області і 100 га в Запорізькій. Зараз він є одним з чотирьох відділів Українського державного степового природного заповідника, який підпорядкований Президії НАН України. Район урочища «Кам'яні Могили» у геологічному, біологічному, художньо-емоційному та історичному аспектах є водночас унікальним і репрезентативним.

В області діє 24 музейних заклади державного підпорядкування з загальною кількістю понад 384 тис. предметів основного фонду. Щороку музеї відвідують понад 600 тис. чол. з України і зарубіжжя.

До туристичних маршрутів постійно включаються нові туристичні об'єкти, особливо активно розвиваються історичний, зелений, спортивний, дитячий, фестивальний та етнотуризм.

Ключовими об'єктами для показу учасникам та гостям Євро-2012 визначено Національний заповідник «Хортиця», Запорізький обласний краєзнавчий музей, Дніпровська ГЕС, Музей історії зброї. Розроблено понад 80

нових туристичних маршрутів, серед яких 2 національного значення: «Хортиця»: погляд крізь віки» та «Слідами тачанок Нестора Махна».

Забезпечення певного мінімуму культурних послуг для всіх верств населення, збереження народних мистецьких традицій, етнокультурного різноманіття здійснюється потужним культурним потенціалом галузі області: 5 театрів, філармонія, 2 вищих навчальних заклади I-II рівнів акредитації, 66 шкіл естетичного виховання, 16 кінотеатрів, 510 бібліотек, 412 установ культури клубного типу.

З метою створення позитивного іміджу культурно-мистецького середовища регіону продовжується проведення традиційних творчих проєктів.

З метою збереження, відродження та популяризації народного мистецтва, підвищення ролі національної культури у формуванні світогляду та духовності з 2010 року започатковано проведення Міжнародного козацького фестивалю «Покрова на Хортиці», який проходить на території історико-культурного комплексу «Запорозька Січ» Національного заповідника «Хортиця» до Дня Покрови Пресвятої Богородиці.

Сьогодні Запорізькі обласні театри – це відремонтовані приміщення, забезпечені сучасним сценічним, світловим та звукопідсилюючим обладнанням, в яких створено сприятливі умови для повноцінної діяльності колективів. Мають стабільний, як творчий так і технічний кадровий склад.

Академічний обласний український музично-драматичний театр ім. В.Г. Магара продовжує кращі театральні традиції: розвиває театральний фестиваль «Данапріс», творчо експериментує, приємно вражає новими прем'єрами. Обласний театр юного глядача ініціював проведення на своїй сцені фестивалю дитячих аматорських театральних колективів, неодноразово здобував перемоги на фестивалях в інших містах України. Обласний театр ляльок брав участь у фестивалі «Ессен - культурна столиця Європи-2010» в Німеччині, в «Лялькових зустрічах» в Донецьку, з успіхом проводить Всеукраїнський фестиваль театрів ляльок „Лялькова веселка”. Плідна співпраця театрів з провідними режисерами та художниками України з року в рік підвищує рівень постановочної роботи, створення креативної сценографії, втілення цікавого драматургічного матеріалу.

Запорізька обласна філармонія продовжує кращі філармонійні традиції. Крім популярних концертів рубрик «Класика і сучасність», «Зарубіжні гастролери» колективом артистів академічного симфонічного оркестру створені нові яскраві програми для дітей та юнацтва.

Відзнакою є діяльність козацького ансамблю пісні і танцю «Запорожці», який по праву вважається візитною карткою Запорізького краю. Поряд з традиційними концертами, популярними у глядачів, створено нові тематичні програми до державних, народних та календарних свят.

Шість населених пунктів Запорізької області – Запоріжжя, Бердянськ, Гуляйполе, Мелітополь, Оріхів, Токмак – занесені у 2001 році відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України до списку історичних населених місць.

Питання збереження та охорони культурної спадщини регулярно розглядаються на нарадах облдержадміністрації, засіданнях колегії управління

культури і туризму облдержадміністрації. На виконання Програми охорони земель історико-культурного призначення Запорізької області на 2010-2014 роки здійснюється інвентаризація пам'яток археології Бердянського району на території земель Луначарської та Червонопільської сільських рад, ведеться робота щодо виготовлення облікової документації на щойно виявлені об'єкти та пам'ятки археології.

Спільно з правоохоронними органами здійснено перевірки за фактом розграбування археологічних пам'яток поблизу с. Мордвинівка у Мелітопольському районі та несанкціонованих земляних робіт на пам'ятці національного значення «Кам'янське городище» у Кам'янсько-Дніпровському районі. За вищезазначеними фактами порушені кримінальні впровадження.

Здійснювались заходи щодо подальшого розвитку Національного заповідника «Хортиця», Національного історико-археологічного заповідника «Кам'яна Могила» та Василівського історико-архітектурного музею-заповідника «Садиба Попова».

З метою збереження і популяризації архітектурного комплексу «Садиба Попова» затверджено «Програму з охорони, збереження та розвитку об'єктів культурної спадщини, що знаходяться у КЗ «Василівський історико-архітектурний музей-заповідник «Садиба Попова» ЗОР на 2012-2016 роки», Стратегію розвитку туристично-рекреаційної сфери Василівського району «Ренесанс Новоросії» та здійснюється їх реалізація. У поточному році розроблено проектно-кошторисну документацію на модернізацію електромережі комплексу та облаштування освітлення будівель музею-заповідника; проведено круглий стіл «Проблеми пошуку коріння населених пунктів Запорізького краю: нові документи з історії заснування м. Василівка», присвячений 20-річчю створення Василівського історико-архітектурного музею-заповідника «Садиба Попова» (30.01.2012).

6. ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ І ГРУНТИ

6.1. Структура та використання земельних ресурсів

6.1.1. Структура та динаміка змін земельного фонду

Станом на 01.01.2013 року, за інформацією Головного управління Держземагентства у Запорізької області, в області пройшли незначні зміни в складі земельних угідь.

Структура та динаміка земельного фонду наведена в додатку до розділу 6.1.1.

6.1.2. Господарська освоєність земельних угідь

Надзвичайно високий рівень господарської освоєності земель області обумовлений наявністю у земельному фонді угідь із родючими ґрунтами,

високою щільністю населення, підпорядкованістю у розвитку економіки та розміщенню значною концентрацією продуктивних сил.

Станом на 01.01.2013 року сільськогосподарські угіддя займають площу 2242,234 тис. га (82,48% від загальної площі області), з них ріллі – 84,9%; забудовані землі – 94,010 тис. га (3,46%), в тому числі – землі промисловості, транспорту, зв'язку, технічної інфраструктури 33,463 тис. га – 1,49% (від загальної площі області).

Площа лісів та інших лісовкритих площ області складає лише 4,37% (118,844 тис. га).

Господарська освоєність земельних угідь Запорізької області показана на діаграмі.

6.2. Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси

Основними чинниками антропогенного впливу на земельні ресурси області є сільське господарство, промисловість, енергетика, транспорт, гірничодобувна промисловість.

Природно-кліматичні умови, а також нераціональне використання сільськогосподарських земель збільшує площу деградованих ґрунтів. Ерозія, засолення, осолонцювання, ущільнення, підтоплення, порушення, зсуви – всі ці види деградації земель характерні для області.

Незважаючи на те, що область знаходиться в зоні недостатнього зволоження, процеси підтоплення набули широкого розповсюдження і суттєво впливають на екологічний стан території та умови життєдіяльності людей. Підвищення рівня ґрунтових вод і, як наслідок, розвиток процесів підтоплення відбувається, головним чином, за рахунок надмірного техногенного навантаження, а природні фактори лише підсилюють цей вплив. В умовах

плаского рельєфу і низької фільтраційної спроможності ґрунтів більша частина випадаючої вологи не встигає випаровуватись або просочуватись в більш глибокі шари ґрунту, а накопичується в його верхніх шарах, викликаючи підвищення рівня першого від поверхні водоносного горизонту.

У деяких випадках розвитку процесів підтоплення сприяє порушення правил планування та забудови території, що мають забезпечити своєчасний водовідвід. Через замулення, особливо на території населених пунктів, русла малих річок значно знизили свою дренажну спроможність. Викликає також занепокоєння стан гідротехнічних споруд і гребель, водопропускних труб і мостів на автодорогах та ін.

Площа зрошуваних земель займає близько 240,7 тис. га. Більшість зрошувальних і дренажних систем в результаті реформування аграрного сектору економіки в більшості своїй передані на баланс сільськогосподарських підприємств та сільських громад, які через брак коштів у місцевих бюджетах та відсутність кваліфікованих кадрів не в змозі забезпечити виконання всіх технічних вимог до їх експлуатації.

З метою створення сприятливих умов для життєдіяльності сільських населених пунктів у паводко- та повеневонебезпечних регіонах в Україні діє "Комплексна програма захисту від шкідливої дії вод сільських населених пунктів і сільськогосподарських угідь від шкідливої дії вод на період до 2010 року та прогноз до 2020 року», яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 03.07.2006 № 901. Програмою передбачено максимальне використання раніше збудованої мережі головних колекторів, перш за все для відводу поверхневого стоку, дощової та талої води, а також існуючої колекторно-дренажної мережі.

В області діє «Програма ліквідації наслідків підтоплення в містах і селищах Запорізької області». Загальна вартість виконання всіх заходів, передбачених Програмою на період до 2010 року складає 113,67 млн. грн., на період 2010-2030 рр. – ще 192,66 млн. грн. Програму затверджено рішенням сесії обласної ради від 29 грудня 2004 року № 12, але джерела фінансування заходів не визначені. В такій ситуації в умовах дефіциту коштів, вважаємо доцільним щорічне визначення обсягів та джерел фінансування заходів Програми під час розгляду проектів обласного та місцевих бюджетів.

Пріоритетним для попередження причин розвитку підтоплення в майбутньому Програмою визнано суворе додержання затверджених Генеральних схем та будівельних норм і правил при плануванні і забудові міст і селищ, що відноситься до компетенції управління містобудування та архітектури обласної державної адміністрації, органів місцевого самоврядування та виконавчої влади. Такі організаційні заходи практично не потребують додаткових фінансових затрат.

З метою попередження небезпечного підняття рівнів ґрунтових вод, своєчасного виявлення та усунення причин розвитку процесів підтоплення та визначення ділянок, що потребують першочергового виконання робіт по захисту від підтоплення, вкрай необхідним є організація та постійне функціонування системи моніторингу рівня ґрунтових вод на урбанізованих

територіях міст і селищ, що сприятиме ефективному використанню обмежених фінансових ресурсів. Через відсутність фінансування моніторинг не ведеться. Мережа режимно-спостережувальних свердловин на урбанізованих територіях практично відсутня.

Внаслідок зарахування в повному обсязі зборів за спеціальне водокористування з водних об'єктів загальнодержавного значення до Державного бюджету місцеві бюджети втратили одне з основних джерел надходження для фінансування водоохоронних програм, включаючи програми, спрямовані на захист населених пунктів і земель від підтоплення. Таким чином, без залучення всіх можливих джерел фінансування заходів, спрямованих на попередження небезпечного розвитку процесів підтоплення населених пунктів та ліквідацію їх наслідків, вирішення цієї проблеми в межах Запорізької області найближчим часом неможливе. У кількісному відношенні значний вплив на порушення земель чинить гірничодобувна промисловість.

*Таблиця 6.2.1. Порушення та рекультивація земель**

<i>Землі</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>
Порушені, тис. га	1,535	1,540	1,546	2,342	0
% до загальної площі території	0,0565	0,0566	0,0569	0,0861	0
Відпрацьовані, тис. га	0,821	0,822	0,828	0,790	0
% до загальної площі території	0,03	0,03	0,0303	0,0291	0
Рекультивовані, тис. га	0,010	0,0025	0,0175	0	0
% до загальної площі території	0,0004	0,0001	0,0007	0	0

*За даними Головного управління Держгемагенства у Запорізькій області

Значної шкоди земельним ресурсам завдає металургійна промисловість, транспорт, енергетика. Також, значний вплив на забруднення ґрунтів здійснюють звалища промислових та побутових відходів. Недостатньо або повністю відсутні промислові потужності з переробки окремих видів відходів та їх утилізації. Актуальним залишається питання зберігання та знешкодження непридатних пестицидів та агрохімікатів.

6.3. Стан і якість ґрунтів

6.3.1. Якість ґрунтів сільськогосподарського призначення

Ґрунтовий покрив області представлений такими зональними ґрунтами, як чорноземи звичайні малогумусні, чорноземи звичайні малогумусні малопотужні, чорноземи південні, темно-каштанові та каштанові. Вони розрізняються за умовами залягання, морфологічними ознаками та фізико-хімічними властивостями. В комплексі з зональними, особливо по південній межі області, широко представлені солонці і солонцюваті ґрунти, рідше - солончаки.

Зміна зональних ґрунтів на території області відбувається з північного сходу та південний захід. В цьому напрямку збільшується вміст рухомого фосфору, що пов'язано, з більш тривалим теплим періодом і більшою сумою активних температур в південних районах і, відповідно кращими умовами для проходження мікробіологічних процесів мінералізації фосфатів. В загальних

рисах в цьому напрямку змінюється ступінь забезпеченості ґрунтів обмінним калієм, в середині типів та підтипів ґрунтів залежить від механічного складу та інших особливостей.

В землеробстві області склався гостродефіцитний баланс гумусу і елементів мінерального живлення рослин. В середньому за 1996-2000 роки від'ємний баланс гумусу в області досяг 121 кг/га, по районах коливався від 26 до 287 кг/га. За цей же період щорічний середній винос урожаєм елементів живлення на 1 га посівів перевищував їх надходження в ґрунт на 138 кг. Ґрунти області по всій посівній площі щороку втрачають в середньому понад 93 тис. тонн поживних речовин.

За результатами агрохімічної паспортизації земель, проведеної Запорізьким центром "Облдержродючість" в 2003-2008 роках, ґрунти області вміщують 3,22% гумусу, у 2012 році частка гумусу в ґрунті склала 3,36%. Найбільше гумусу мають чорноземи звичайні Розівського, Куйбишевського, Новомиколаївського, Гуляйпільського районів - 3,93-4,41%. Найменше - 2,40-2,99% вміщують гумусу темно-каштанові ґрунти в Якимівському, Приазовському, Мелітопольському районах та чорноземи звичайні з середньо-та легкосуглинковим складом у Кам'яно-Дніпровському, Василівському та Запорізькому районах.

Гумус є важливим джерелом елементів живлення, але динаміка цього показника незадовільна. В цілому по області вміст гумусу знизився на 0,1%. У більшості районів присутня тенденція до зниження вмісту гумусу. Особливо велике зниження вмісту гумусу (на 0,11-0,15%) виявлено в Приморському, Бердянському та Вільнянському районах. Головною причиною зниження гумусу є дуже мале внесення (0,1 т/га) в останні роки органічних добрив, недостатнє надходження органічних речовин за рахунок поживних та кореневих залишків, посилена мінералізація органічної речовини в результаті інтенсивного вирощування просапних культур, змиття родючого гумусового шару ґрунту в результаті водної ерозії.

Середній вміст гумусу в ґрунтах області (3,36%), по відношенню до еталонного (6,2%) складає тільки 54%. Отже, усі ґрунтові відміни області потребують збереження і збільшення кількості гумусу. Зменшення вмісту гумусних речовин у ґрунті зумовлює погіршення їх фізичних властивостей і, насамперед, структурного стану і водопроникності. Погано-оструктурені ґрунти легше піддаються водній і вітровій ерозії. Внаслідок ерозії посилюється процес дегуміфікації. Вміст гумусу в ґрунтах змінюється залежно від структури посівних площ, від площі просапних культур і багаторічних трав у сівозміні.

Вміст гумусу зменшується в ґрунтах під просапними культурами значно швидше, ніж під багаторічними травами. На зрошуваних землях також спостерігаються зменшення вмісту гумусу і перерозподіл його за профілем. В орному горизонті вміст його зменшується, а в перехідному - збільшується. Одночасно, в складі гумусу зменшується відносний вміст гумінових кислот. Зміна якісного складу гумусу при зрошенні спричинює погіршення структурного стану і появу ознак злитості ґрунтової маси, особливо у чорноземів.

Якщо не виправити ситуацію з внесенням добрив, поживних речовин ще вистачить на 7-10 років, а після цього терміну врожаї сільськогосподарських культур різко зменшаться, тому що ґрунти будуть остаточно виснажені. На чорноземних та каштанових ґрунтах слід запроваджувати поєднане лісонасадження, агротехнічні методи боротьби з ерозією, сівозміни з часткою багаторічних трав і бобових культур не менше 25%, внесення органічних і мінеральних добрив.

Золотим фондом області є особливо цінні ґрунти. Поняття «особливо цінні ґрунти» розглядаються в двох аспектах:

- ґрунти особливо цінні, загальнодержавного рівня;
- регіональні особливо цінні ґрунти.

До першої групи віднесені такі ґрунти, що відзначаються найвищою родючістю в межах України, незалежно до їх територіального розташування. Це переважна частина сформованих на лесових породах звичайних чорноземів, сприятливого гранулометричного складу та без проявів процесів деградації (еродованості, засолення, солонцюватості тощо).

До другої групи ґрунтів відносяться такі, що є найбільш родючими у межах певних регіонів, проте на інших територіях за показниками продуктивності, можуть поступатися (подекуди досить суттєво) більш родючим ґрунтам. Перелік особливо цінних ґрунтів затверджений наказом Держкомзему України від 06.10.2003 №245. До особливо цінних ґрунтів в межах Запорізької області віднесено: чорноземи звичайні (шифри агропромислових груп ґрунтів 58,59,60,61), чорноземи південні (шифр агропромислової групи ґрунтів-71), та лучно-чорноземні ґрунти (шифр агропромислової групи ґрунтів - 121).

Загальна площа особливо цінних ґрунтів сільськогосподарських угідь області складає 586,9 тис. га, вони підпадають під юрисдикцію статті 150 Земельного кодексу України, згідно з якою вилучення таких ґрунтів для несільськогосподарських потреб, як правило, не допускається. Використання земель з особливо цінними ґрунтами є, за рідким виключенням, землеробським, вони підлягають особливій охороні, збереженню та відтворенню їх родючості.

6.3.2. Забруднення ґрунтів

На виконання Програми моніторингу довкілля Запорізької області, затвердженою рішенням Запорізької обласної ради від 27.07.2001 № 2, в області проводиться щорічний моніторинг земельних ресурсів. Контролюється вміст важких металів та залишкові кількості пестицидів в ґрунтах області. Зведена інформація за 2012 рік представлена у табл. 6.3.2.1.

За даними Запорізького обласного центру родючості ґрунтів і якості продукції, в 2012 році обстежені землі сільськогосподарського призначення п'яти районів області: Приазовського, Приморського, Якимівського, Веселівського, Гуляйпільського. Загальна площа обстежених ґрунтів склала 318,2 тис. га.

При обстеженні ґрунтів на вміст важких металів було проведено 92191 аналізів, за результатами яких визначались такі елементи: цинку, кобальт, ртуть,

та марганець. Перевищень ГДК по вмісту важких металів в зазначених районах виявлено не було.

При проведенні аналізів на вміст пестицидів (ДДТ, ГХЦТ) були виявлені перевищення ГДК в 15 зразках, що складає 0,51 тис.га земель сільськогосподарського призначення. В Запорізькому районі більш ніж в три рази було перевищення по вмісту ДДТ на землях трьох сільських рад. А в Веселівському районі в 1 зразку ґрунту перевищення ДДТ сягнули 0,51 мг/кг, що перевищило показник ГДК в 5 разів.

Дані по забрудненню земель сільськогосподарського призначення в 2012 році надані в табл. 6.3.2.2.

6.3.3. Деградація земель

Земельному фонду області притаманна певна двоїстість: з одного боку, в її ґрунтовому покриві переважають родючі чорноземні ґрунти, з другого – процеси деградації ґрунтів охоплюють практично всю її територію. В цьому важливу роль відіграють фактори, що пов'язані з використанням земель.

Використання деградованих та малородючих ґрунтів, безпідставно включених до складу орних земель, завдають щорічно збитків у середньому 65 грн. на кожному гектарі, оскільки виробничі витрати на них не компенсуються отриманими врожаями. Крім того наносяться невіправні збитки екологічного характеру за рахунок змиву родючого шару ґрунту. Втрати від ерозії вимірюються десятками мільйонів гривень на рік, знищуються найродючіші шари ґрунту та його найважливіша складова – гумус.

В Запорізькій області по даних земельного обліку налічується 1107,135 тис. га еродованих сільськогосподарських угідь.

Надмірна розораність території погіршує екологічні умови та можливості саморегулювання агроландшафту, знижує активність ґрунтоутворюючих процесів та природної родючості ґрунтів, посилює їх ерозію. Відомо, що на швидкість ерозійних процесів впливають природні та антропогенні фактори. Розглянемо їх на прикладі області. Клімат області континентальний, з високими температурами. За даними Мелітопольської, Бердянської та Якимівської метеостанції мінусові середньомісячні температури спостерігаються тільки для зимових місяців (грудень-лютий), середня липнева температура близька до +28°C, середньорічна +9,3°C.

Такі температури забезпечують досить високе випаровування, ґрунти більшу частину року знаходяться в сухому стані і легко піддаються дефляції та розмиву. Кількість опадів недостатня, розподіляються вони упродовж року нерівномірно. Найменшу кількість отримує крайній південний захід (368 мм в рік). Максимум опадів влітку, припадає на червень-липень, мінімум - в лютому-березні. Літні дощі випадають в основному у вигляді злив. В східній частині (Приазовська височина) найбільша сума опадів за добу складає 161 мм, інтенсивність 7 мм/хв., тривалість 50 хв. На решті території відповідно 104-106 мм, 3,7 мм/хв., 130 мм. Зливи викликають розмив поверхні, змив

висушеної поверхні ґрунту. Цим пояснюється той факт, що водна ерозія ґрунтів поширена по всій області.

Інтенсивність ерозії відмічається в залежності від рельєфу. В західній частині області переважають плоскі, слабо задерновані, майже безстічні рівнини (Михайлівський, Веселівський, Велико-Білозерський райони). Рельєф південних районів розчленований малими річками та балками. Саме тут поширена дефляція. Найбільші площі вона займає в Приазовському, Приморському, Якимівському та Мелітопольському районах. Найбільш розчленований рельєф в східних, північних та прилеглих до Дніпра районах. Зливи в поєднанні з розчленованим рельєфом і дефляцією викликають тут найбільший прояв ерозії ґрунтів. Вище зазначене свідчить, що сільське господарство Запорізької області розвивається в складних природно-кліматичних умовах.

За останні 35 років площа еродованих земель збільшилась на 25,2%. На теперішній час водною ерозією охоплено 35,5%, а вітровою - більш ніж 90% площі сільськогосподарських угідь (в роки з пиловими бурями практично вся територія області піддається дії вітрової ерозії). Значно зменшився вміст гумусу в ґрунтах, спостерігається ущільнення орного шару, збільшуються площі засолених, солонцюватих, осолоділих та підтоплених земель. Щорічно з кожного гектара внаслідок ерозії втрачається 350 кг гумусу. Основні причини зменшення гумусу: посилення його мінералізації, втрати при змиві верхнього (найбільш гумусованого) горизонту, недостатня кількість внесення органічних добрив.

До 1991 року інтенсивність деградаційних процесів значною мірою послаблювалась за рахунок збільшення обсягів застосування органічних і мінеральних добрив, проведення гіпсування, інших заходів з підвищення родючості ґрунтів, проте за останнє десятиріччя значно зменшилося, а гіпсування практично припинене. Якщо у 1980-1990 рр. в середньому по області на гектар землі вносили по 6-7 тонн органічних і по 130-150 кілограмів (у фізичній вазі) мінеральних добрив, що майже відповідало рекомендованим агромінімумом нормам, то в 2009 році внесено лише по 100 кг органіки і по 29 кг мінеральних добрив, тоді як для забезпечення бездефіцитного балансу гумусу треба вносити 9-10 т/га органіки.

За результатами досліджень Головного управління Держкомзему, які проводилися в 2000 році, на території області площі земель, які піддаються деградації, складають 1289,148 тис. га. З 2000 року обстеження земель, які піддаються деградації, не виконувалися.

Крім високої розораності сільськогосподарських угідь (84,8%), причинами незадовільного стану захисту ґрунтів від ерозії є розміщення просапних культур на схилах понад 3 град., прямокутне розташування полів, лісосмуг і шляхів без урахування рельєфу, слабка захищеність полів лісонасадженнями, недостатня кількість техніки для реалізації ґрунтозахисних технологій, відсутність комплексності в проведенні протиерозійних заходів. Тому реструктуризація господарств повинна здійснюватись на основі апробованих методів контурно-меліоративної організації території, внесення, при необхідності, змін у склад і

співвідношення угідь, що забезпечить необхідні умови для інтенсивного використання земель при певній спеціалізації виробничої діяльності, а також збереження та відтворення родючості ґрунтів.

Згідно із характеристикою сільськогосподарських угідь за якісним станом з обстежених земель: засолених – 76,419 тис. га, солонцюватих – 37,65 тис. га, осолоділих – 53,3 тис. га, перезволожених – 86,8 тис. га, заболочених – 9,869 тис. га, кам'янистих – 2,5 тис. га.

Із обстежених земель піддано ерозії 1107,135 тис. га (54%) всіх сільськогосподарських угідь, з них: водній – 693,527 тис. га (62,9%), вітровій – 413,608 тис. га (34,1%). За ступенем еродованості вони розділяються наступним чином: слабоеродованих – 685,9 тис. га (32,8%), середньоеродованих – 331,2 тис. га (15,9%), сильноеродованих 195,6 тис. га (9,4%).

Найбільш піддані водній ерозії Гуляйпільський (98% до сільгоспугідь), Запорізький (84%), Новомиколаївський (81%), Куйбишевський (80%), Кам'яно-Дніпровський (79%) райони; вітровій – Веселівський (75% до ріллі) та Михайлівський (67%). Одночасно водній та вітровій ерозії найбільш піддані Приморський (32% до ріллі) та Бердянський райони (23%).

Останні вишукувальні роботи щодо якісного стану ґрунтів Запорізької області, були проведені ДП «Запорізький науково-дослідний та проектний інститут землеустрою» у 1996 році, в наступні роки через відсутність фінансування роботи не проводились.

Створення нових агроформувань без достатнього науково-методичного, організаційного і фінансового забезпечення характеризується порушенням практично усіх сівозмін. У 2 рази збільшилися площі під культурами, які призводять до екологічної кризи деградованих та малородючих земель. Так, в середньому по області, соняшник в структурі орних земель займав 25,4%. В окремих господарствах цю культуру вирощують понад трьох років на одних і тих самих ділянках.

Вирішення питань поліпшення якісного стану ґрунтового покриву залежить від державного фінансування довгострокової програми з охорони земельних ресурсів та підвищення їх родючості, а також сумління землевласників, землекористувачів та орендарів.

Економічна оцінка земель сільськогосподарського призначення проведена в 1988 році, бонітування ґрунтів в 1993 році, нормативна грошова оцінка сільськогосподарських угідь – в 1995 році.

6.4 Оптимізація використання та охорона земель

З метою охорони ґрунтів, для подолання пагубного впливу ерозійних процесів, досягнення екологічної рівноваги в агроландшафтах обласним управлінням земельних ресурсів у Запорізькій області із залученням фахівців Запорізького філіалу інституту землеустрою УААН у відповідності з постановою Кабінету Міністрів України від 07.05.1993 № 334 розроблена Комплексна програма захисту ґрунтів від водної та вітрової ерозії, інших видів деградації земель на період 1996-2010 роки.

Згідно із Програмою в області всі середньо- та сильноеродовані ґрунти на схилах 0-5° підлягають консервації (залуженню) – 341,8 тис. га, а сильнозмиті ґрунти на схилах понад 5° і піски відводяться під залісення – 11,4 тис. га.

Протягом 1996-1998 років в усіх категоріях господарств області було залужено лише 36,8 тис. га та заліснено 1,2 тис. га орних земель.

Таке становище виникло, головним чином, через відсутність підтримки охорони земель на державному рівні.

Відповідно до інформації Головного управління Держземагентства у Запорізькій області в 2012 році від юридичних та фізичних осіб до місцевих бюджетів надійшли кошти від відшкодування втрат земель сільськогосподарського та лісгосподарського виробництва на суму 2817,448 тис. грн., в тому числі до обласного бюджету – 704,362 тис. грн., до районних бюджетів – 422,617 тис. грн., до бюджетів сільських, селищних і міських рад – 1690,469 тис. грн.

Всього за 2012 рік використано по області 2216,717 тис. грн.:

366,368 тис. грн. – розроблення робочих проектів землеустрою щодо охорони земель;

13,474 – створення захисних лісових насаджень та полезахисних лісових смуг;

1547,501 тис. грн. - поновлення нормативної грошової оцінки земель;

289,373 тис. грн. - проведення інвентаризації земель.

Станом на 01.01.2013 залишки невикористаних коштів від відшкодування втрат сільськогосподарського та лісгосподарського виробництва складають по області 11712,852 тис. грн., в тому числі 710,598 тис. грн. – в обласному бюджеті, 11002,254 тис. грн. – в районних, сільських, селищних і міських бюджетах.

Що стосується вжитих заходів щодо використання коштів від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісгосподарського виробництва на проведення робіт з охорони земель, то в області затверджені рішенням обласної ради від 24.02.2011 № 12 обласна Програма підвищення родючості ґрунтів в Запорізькій області на 2011 - 2015 роки, рішенням обласної ради від 08.09.2010 № 12 Програма освоєння земель для сільськогосподарських та лісгосподарських потреб, поліпшення відповідних угідь і охорону земель у Запорізькій області на 2010-2014 роки, рішенням обласної ради від 08.09.2010 № 13 затверджені зміни та доповнення до Програми з розмежування земель державної та комунальної власності у Запорізькій області на 2008-2012 роки, затвердженої рішенням обласної ради 29.11.2007 №20 з метою фінансування у 2010-2012 роках основних заходів Програми, які було передбачено, але не здійснено у 2008-2009, рішенням обласної ради від 24.02.2011 затверджені зміни та доповнення до програми з інвентаризації земель у Запорізькій області на 2008-2012 роки, затвердженої рішенням обласної ради від 06.11.2008 № 2, рішенням обласної ради від 24.02.2011 затверджені зміни та доповнення до Програми з проведення нормативної грошової оцінки земель у Запорізькій області на 2008-2012 роки, затвердженої рішенням обласної ради від 06.06.2008 № 4.

7. НАДРА

7.1. Мінерально-сировинна база

Запорізька область – визначний геологічний регіон, який щедро наділений розмаїттям геологічних споруд та потужними мінеральними ресурсами. За різноманітністю та багатством мінерально-сировинних ресурсів область займає одне з провідних місць в Україні. Займаючи площу 27,2 тис. км² (4,5% території України), область спроможна забезпечити державу рудами марганцю, багатими рудами заліза, гірничо-хімічними корисними копалинами, нерудними корисними копалинами для металургії, будівельними корисними копалинами. Відносно загальних запасів мінеральної сировини держави в області знаходиться: пегматитів — 88,06%, апатитів — 63,42%, марганцевих руд — 69,1%, каолінів — 22,9%, багатих залізних руд — 10%, вогнетривких глин — 8,6%.

7.1.1. Стан та використання мінерально-сировинної бази

Згідно із державним балансом запасів в області налічується 20 видів корисних копалин, розвідано 131 родовище, 114 родовищ враховано Державним балансом України, із яких 33 знаходиться в експлуатації. Із 20 видів корисних копалин в області розробляється тільки 10: залізна руда, каолін, глина для вогнетривів, пегматит, пісок формувальний, пісок будівельний, камінь облицювальний, камінь будівельний, цегельно-черепична сировина, лікувальні мулові грязі (табл.7.1.1.1).

У звітному періоді детальне геологічне вивчення нових родовищ з підрахунком запасів корисних копалин не виконувалось.

Для розробки перспективними видами корисних копалин є руди марганцю, апатит, фтор, графіт, скляна сировина (пісок кварцовий) та інше.

У 2012 році, на території області розроблялось 22 родовища корисних копалин (табл. 7.1.1.2).

Видобуток корисних копалин місцевого значення у порівнянні з 2010 роком: збільшився на 55% видобуток каменю будівельного, значно зменшився видобуток піску будівельного – більш ніж на 90%, цегельної сировини – на 20%.

Видобуток майже всіх корисних копалин загальнодержавного значення зменшився: пегматиту більш ніж в 4 рази, каменю облицювального на 25%, глини вогнетривкої на 22%, піску формувального більш ніж у 2 рази. Видобуток каоліну збільшився на 22%.

Видобуток лікувальної грязі на родовищі «Озеро Велике» на курорті «Бердянськ» в порівнянні з 2010 роком знизився майже у 1,5 рази.

Таблиця 7.1.1.1. Мінерально-сировинна база Запорізької області

Види корисних копалин	Загальна кількість родовищ		Родовища, що розробляються		Одиниця виміру	Видобуток сировини в 2010 р.	Видобуток сировини в 2011 р.	Балансові запаси станом на 01.01.2013р.
	2010р.	2011р.	2010р.	2011р.				
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Камінь будівельний	32	32	13	8	тис м ³	1262,35	1951,6	2192870,93
2. Камінь облицювальний	3	3	2	1	тис. м ³	4,41	3,3	3700,09
3. Цегельна сировина	45	45	6	3	тис. т	10,0	8,0	4098000,8
4. Пісок будівельний	8	8	5	2	тис.м ³	245,8	18,2	41400,5
5. Пісок формувальний	2	2	1	1	тис. т	94,8	45,0	0,0
6. Пегматит	1	1	1	1	тис. т	2,0	0,467	1410,0
7. Каолін	2	2	2	2	тис. т	79,0	96,41	83900,0
8. Залізна руда	6	6	2	2	тис. т	4500,0	4500	446810,0
9. Глина вогнетривка	1	1	1	1	тис. т	203,0	159,6	229400,0
10. Горючий газ	2	2	-	-	тис.м ³	-	-	
11. Марганець	1	1	-	-	тис. т	-	-	
12. Графіт	1	1	-	-	тис. т	-	-	
13. Апатити	1	1	-	-	тис. т	-	-	
14. Кремій сировина	1	1	-	-	тис.м ³	-	-	
15. Вапняк	1	1	-	-	тис. т	-	-	
16. Пісок для закладання	1	1	-	-	тис.т	-	-	
17. Камінь пиляний	1	1	-	-	тис.т	-	-	
18. Керамзітова сировина	2	2	-	-	тис.т	-	-	
19. Скляна сировина	1	1	-	-	тис.т	-	-	
20. Фтор	1	1	-	-	тис. т	-	-	
Всього	114	114	33	22		-	-	
Лікувальні мулові гряди	4	4	1	1	тис.т	0,972	0,629	325,699

Таблиця 7.1.1.2. Використання надр

№ з/п	Загальна кількість кар'єрів, шахт, розрізів та розробок	Наявність документації			Загальна площа порушених земель, га	Площа відпрацьованих земель, що підлягають рекультивации, га	Рекультивовано в 2012р., га
		гірничий відвід	земельний відвід	ліцензії			
1	2	3	4	5	6	7	8
1	22	22	20	22	2342,0	789,0	-

Гірничодобувними підприємствами області, діючими за принципом «хто погіршує стан довкілля – той його і відновлює», впроваджувалися природоохоронні заходи відповідно до затвердженої «Обласної програми з екологічної реабілітації гірничодобувних районів Запорізької області». Серед підприємств слід визначити наступні.

Підприємством з іноземними інвестиціями у формі ЗАТ «Запорізький залізорудний комбінат» на виконання заходів з охорони надр, земельних ресурсів, підземних і поверхневих вод, недопущення проявів небезпечних геологічних процесів просідання земної поверхні) проведено:

закладка 1,2 млн. м³ виробленого простору відвальними породами;

перероблено 809,726 тис. т порід відвалів;

постійно ведеться об'єктовий моніторинг в межах шахтного поля та ставку-випаровувача в Утлюкському лимані.

Загальні витрати підприємства на природоохоронні заходи склали за рік 249,813 млн. грн.

Головним негативним фактором на території області залишається проблема екологічної і, головним чином, соціально-економічної реабілітації і

відновлення роботи Таврійського ГЗК. На даний час проектний термін мокрої консервації шахти №1, який був прийнятий на 7 років, закінчився і тому питання відновлення роботи Таврійського ГЗК потребує негайного вирішення.

7.2. Система моніторингу геологічного середовища

Моніторинг геологічного середовища включає такі обов'язкові елементи: еколого-геологічне картування, довгострокове спостереження за змінами екологічних параметрів довкілля, оцінки та прогноз його екологічного стану. Він здійснюється на об'єктовому, регіональному та державному рівнях.

Основними виконавцями (суб'єктами) моніторингу є Бердянська комплексна гідрогеологічна та інженерно-геологічна партія та Білозерська геологорозвідувальна експедиція Державної геологічної служби України, гірничодобувні підприємства.

7.2.1. Підземні води: ресурси, використання, якість

Підземні води широко використовуються в народному господарстві Запорізької області і є важливим резервом для забезпечення економічного та соціального розвитку. В умовах незначних ресурсів придатних для питного водопостачання поверхневих вод вивчення підземної гідросфери на території Запорізької області має важливе загальнодержавне значення.

В геоморфологічному відношенні територія Запорізької області розташована в межах північно-східної частини Причорноморської низовини й Азовсько-Придніпровської височини, що розрізняються за умовами формування підземного і поверхневого стоку.

Придніпровська височина охоплює північну частину території області. Абсолютні відмітки поверхні складають 120-140 м, на границі з Дніпропетровською областю, досягають 170-180 м. Розчленованість поверхні рівнини різна. Відносне перевищення вододілів над лінією ерозійних врізів 20-40 м.

Приазовська височина займає південно-східну частину області. Абсолютні відмітки поверхні досягають 200-234 м. Поверхня височини сильно розчленована ерозійною мережею. Глибина ерозійного врізу 140-160 м.

Запорізька область знаходиться в межах двох великих геолого-тектонічних структур - Причорноморської западини і Українського кристалічного щита.

Відповідно до геолого-тектонічної будови, що визначає регіональні умови формування підземних вод, на території області виділяються наступні гідрогеологічні басейни першого порядку - Причорноморський артезіанський басейн і Український басейн тріщинних вод.

В межах Українського басейну тріщинних вод на території Запорізької області виділяються гідрогеологічні басейни другого порядку - Придніпровський басейн тріщинних вод, Приазовський басейн тріщинних вод і Кінксько-Ялинський дрібний артезіанський басейн.

Загальною закономірністю Українського басейну тріщинних вод і Причорноморського артезіанського басейну є приуроченість ґрунтових і міжпластових підземних вод не тільки до окремих стратиграфічних відкладів, а нерідко і до їхніх комплексів.

Основні водоносні горизонти Причорноморського артезіанського басейну, підземні води якого використовуються для господарсько-питного і технічного водопостачання в межах області, приурочені до осадових крейдових, палеогенових, неогенових і четвертинних відкладів.

На Українському кристалічному щиті найбільш важливе значення для господарсько-питного і технічного водопостачання мають підземні води, приурочені до тріщинуватої зони кристалічних порід докембрію та продуктів їх вивітрювання, осадових крейдових, палеогенових, неогенових відкладів, що поширені в знижених ділянках кристалічного масиву (Кінксько-Ялинському дрібному артезіанському басейні).

Одним з основних джерел постачання населення якісною питною водою на території області є водоносні горизонти неогенових і палеогенових відкладів. Підземні води неогенових відкладів на території області поширені практично повсюдно, за винятком Приазовського та Придніпровського масивів. Водоносний комплекс палеогенових відкладів, порівняно з іншими водоносними горизонтами, має найбільше практичне значення по якості, водозбагаченості і кількості експлуатаційних запасів підземних вод.

Гідрогеологічні умови формування ресурсів підземних вод в різних частинах області неоднакові. Територія Причорноморського басейну характеризується більш сприятливими умовами і тут кількість попередньо розвіданих підземних вод (ПРПВ) у межах адміністративного району, як правило, наближається або перевищує 100,0 тис. м³/добу. На площі Українського басейну гідрогеологічні умови значно гірші, тут є райони з величиною ПРПВ 2,0-13,2 тис. м³/добу, а Вільнянський і Запорізький райони їх зовсім не мають. В цілому сума прогнозних ресурсів підземних вод області становить 1644,6 тис.м³/добу, серед яких з мінералізацією до 1,5 г/дм³ – 1232,4 тис.м³/добу.

Станом на 01.01.2013 експлуатаційні запаси підземних вод (ЕЗПВ) розвідані та затверджені ДКЗ СРСР, Укр. ТКЗ, ДКЗ України по 12 РПВ (39 ДРПВ) у кількості 299,5 тис.м³/добу. Найбільше розвідано і затверджено запасів підземних вод у Мелітопольському (60,0 тис.м³/добу) і Кам'янсько-Дніпровському районі (70,5 тис.м³/добу), в інших районах їх величина змінюється від 5,4 тис.м³/добу до 39,9 тис.м³/добу. Дев'ять районів з двадцяти, у межах Українського басейну, не мають експлуатаційних запасів.

Кількість попередньо розвіданих (прийняті НТР та такі, що пройшли попередню експертизу ДКЗ України) ЕЗПВ станом на 01.01.2013 по 10 РПВ (14 ДРПВ) становить 561,6 тис. м³/добу. У Кам'янсько-Дніпровському районі кількість попередньо розвіданих ЕЗПВ становить 483,0 тис.м³/добу (86,0%).

Процент водовідбору з ПРПВ коливається від 0,9% (Токмацький район) до 42,15% (Бердянський район), а в 2-ох адміністративних районах (Вільнянський і Запорізький) водовідбір перевищує ПРПВ на 0,81 тис. м³/добу.

Процент освоєння експлуатаційних запасів змінюється від 2% (Приазовський, Куйбишевський та Розівський райони) до 60% (Бердянський і Кам'янсько-Дніпровський райони).

Таким чином, в Запорізькій області спостерігається значна територіальна нерівномірність запасів і забезпеченості окремих районів підземними водами.

Відсутність підземних та поверхневих вод питної якості або їх розповсюдження на окремих локальних ділянках обумовлює важкі умови господарсько-питного водопостачання населених пунктів, в першу чергу сільських, у Бердянському, Куйбишевському, Приморському та Чернігівському районах. Поліпшення питного водопостачання у даних районах може бути виконано за рахунок пошуків підземних вод питної якості (буріння пошукових свердловин на воду), а також впровадження технологій опріснення води.

Залишається гострою проблема водопостачання ряду населених пунктів Вільнянського, Запорізького та Новомиколаївського районів, де геолого-тектонічна будова обумовила поширення підземних вод тільки у тріщинній зоні кристалічних порід докембрію, яка має низьку водозбагаченість в умовах дуже нерівномірного ступеню тріщинуватості в розрізі та по площі. Незахищеність підземних вод від поверхневого забруднення обумовлює низьку якість підземних вод.

Реструктуризація сільськогосподарської галузі з початку 2000 р. приводить до змін умов водопостачання сільського населення. Виникає необхідність здійснення інвентаризації водозаборів на території області з виконанням ліквідаційного тампонажу покинутих свердловин або їх тимчасової консервації.

У 2009 році на виконання п. 4.3 Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27.02.2009 «Про стан безпеки водних ресурсів держави та забезпечення населення якісною питною водою в населених пунктах України», яке введено в дію Указом Президента України від 06.04.2009 № 221/2009, територіальними органами Державної геологічної служби проведено обстеження експлуатаційних водозабірних свердловин в межах області, дані якого щорічно уточнюються при погодженні клопотань для отримання дозволів на спеціальне водокористування. Станом на 01.01.2013 на території області нараховується 260 колодязів та 2247 експлуатаційних водозабірних свердловин, з яких 1215 свердловин знаходяться в робочому стані, 195 – законсервовані, 98 – резервні, 239 – підлягають санітарно-ліквідаційному тампонажу, виявлено 500 безгосподарних свердловин. Крім того, для захисту від підтоплення населених пунктів працює 51 свердловина вертикального дренажу. На протязі 2012 року пробурено 5 свердловин, виконано ліквідаційний тампонаж 2 свердловин непридатних до подальшої експлуатації, тимчасово законсервовано 32 свердловини.

В межах області спостерігається забруднення лише першого від поверхні ґрунтово-техногенного водоносного горизонту. Виділяється декілька основних джерел забруднення ґрунтових вод, обумовлених різними факторами:

1. Для очисних споруд госпобутових стоків міст та селищ міського типу, полігонів твердих та рідких побутових відходів характерне перевищення

фону по сполуках азоту (нітрати, нітроти, солі амонію), БСК, ХСК пов'язане з відсутністю або недосконалістю протифільтраційних екранів.

2. Для полігонів промислових відходів, шламонакопичувачів промислових стоків характерне перевищення фону по загальній мінералізації, зважених речовинах, вмісту солей важких металів (залізо, марганець, свинець, цинк, тощо), сульфідах, сульфітах, фенолах, та споруди доочистки роданідах, фторидах, нафтопродуктах пов'язане з тривалою експлуатацією без протифільтраційних екранів.

3. Для нафтобаз та нафтосховищ характерне перевищення вмісту нафтопродуктів пов'язане з тривалим порушенням технології експлуатації в період 1970-1990 рр.

Окремим випадком є перевищення фону по сполуках Cr^{6+} та Cr^{3+} , заліза, нафтопродуктах пов'язане з забрудненням ґрунтових вод та ґрунтів внаслідок розгерметизації ємностей гальванічних стоків на ВАТ «Мелітопольський завод тракторних гідроагрегатів». На підприємстві проведені еколого-геологічні вишукування для визначення площі та глибини забруднення, виконані заходи по очищенню вентиляційних каналів від хромвміщуючих сполук, що дозволило локалізувати осередок забруднення.

Крім того, потенційним джерелом забруднення підземних водоносних горизонтів, що використовуються для господарсько-питного водопостачання, є покинуті експлуатаційні водозабірні свердловини, які при реформуванні сільськогосподарської галузі та розпаюванні земель не передані на баланс територіальним громадам.

Видобування залізної руди підприємством з іноземними інвестиціями у формі ЗАТ «Запорізький залізорудний комбінат» пов'язане з необхідністю відкачування підземних вод з шахтних виробок. При цьому прісні підземні води понтичного і сарматського водоносних горизонтів видобуваються і подаються Таврійським експлуатаційним цехом водопостачання і водовідведення КП «Облводоканал» Запорізької обласної ради для водопостачання м. Дніпрорудне та ряду сільських населених пунктів Василівського району. Свердловини Таврійського експлуатаційного цеху водопостачання і водовідведення КП «Облводоканал» Запорізької обласної ради, обладнані на бучакський водоносний горизонт, тимчасово законсервовані. Підземні води верхньокрейдового водоносного горизонту використовуються для власних потреб підприємства. Мінералізовані шахтні води частково використовуються для потреб виробництва, а решта відкачується в ізольований ставок-випаровувач, розташований в Утлюкському лимані. За висновками оцінки впливу ставка-випаровувача на навколишнє природне середовище «ставка-випаровувач не завдає шкідливої дії на геологічне, водне і повітряне середовище».

За даними державного моніторингу підземних вод, який в межах області проводиться Бердянською комплексною гідрогеологічною та інженерно-геологічною партією, рівні бучакського і верхньокрейдового водоносних горизонтів в зоні впливу ЗАТ «Запорізький залізорудний комбінат» є стабільними, за останні п'ять років спостерігається їх поступове підвищення.

Згідно ст. 105 Водного кодексу України ЗАТ «Запорізький залізорудний комбінат», як підприємство, діяльність якого може негативно впливати на стан підземних вод, здійснює відомчий моніторинг стану підземних вод в зоні впливу. Ведення моніторингу покладено на гідрогеологічну службу підприємства. Інформація про гідрогеологічне становище щорічно надається до Держуправління охорони навколишнього природного середовища в Запорізькій області. За даними гідрогеологічної служби ЗАТ «Запорізький залізорудний комбінат» після припинення поверхневого водовідливу рівні бучакського та верхньокрейдового водоносних горизонтів відновились, депресійна воронка в межах зони впливу залишається стабільною, розширення гірничих виробок на глибоких горизонтах не відбивається на їх рівневому режимі. Рівень бучакського водоносного горизонту протязі 2003 – 2012 років коливається на абсолютних відмітках від – 106 м до – 112 м.

7.2.2. Екзогенні геологічні процеси

Поширення екзогенних геологічних процесів на території області наведені в таблиці 7.2.2.1.

Таблиця 7.2.2.1. Поширення екзогенних геологічних процесів (ЕГП)

№ з/п	Вид (ЕГП)	Площа поширення, км ²	Кількість проявів, од.	% ураженості регіону
1	2	3	4	5
1	Зсуви	3,6	205	0,013
2	Абразія	2,68 (по відстані 357 км)	5	0,009

В основному, екзогенні геологічні процеси (ЕГП) розвинені на узбережжях Азовського моря, Каховського та Дніпровського водосховищ. Поширення екзогенних геологічних процесів на території області не спостерігаються, але спостерігається їх періодична активізація на узбережжі Азовського моря.

Роботи по вивченню динаміки поширення та розвитку екзогенних геологічних процесів (ЕГП) на території Запорізької області виконувались Бердянською КГПГП відповідно до проектно-кошторисної документації і згідно «Пооб'єктного плану на 2012 рік» наданого КП «Південукргеологія».

На протязі 2012 року виконані такі польові роботи:

1. Інженерно-геологічне обстеження ділянки I категорії – узбережжя Азовського моря. Роботи проводились один раз – навесні.
2. Інженерно-геологічне обстеження ділянки I категорії на узбережжі Каховського та Дніпровського водосховищ. Загальна довжина ділянок I категорії складає 87 км. Роботи проводились один раз – восени.
3. Періодичне інженерно-геологічне обстеження акумулятивної ділянки II категорії (Бердянська коса). Проведено одне обстеження – восени.

За результатами виконаних робіт встановлено:

1. Активні зсувні процеси на узбережжі Дніпровського водосховища поширені на ділянці берегового схилу між селами Круглик і Грушівка, амплітуда просідання блоків зсуву дорівнює 0,1-0,6 м; також на цій ділянці спостерігаються активні процеси абразії, про що свідчать свіжі осипи ґрунту біля підніжжя схилу, а також повалені дерева. На узбережжі Каховського водосховища зсувні процеси активно розвивались в районах сіл Балки і Маячка, а також на ділянці спостереження Мамаєва гора, амплітуда просідання зсувних блоків від 0,1-0,5 м до 1,0 м. Загалом, швидкість протікання зсувних процесів у порівнянні з минулими роками знизилась, це, зокрема, зумовлено берегозахисними роботами проведеними на різних ділянках узбережжя водосховища.

2. На ділянці I категорії – узбережжя Азовського моря, за результатами проведених робіт можна зробити наступні висновки: як і раніше, вже протягом більш ніж 20 років, корінний береговий схил Азовського моря і Азовські коси (Федотова, Обіточна, Бердянська) інтенсивно розмиваються під дією активних процесів морської абразії. Активізація абразії в основному пов'язана із різкою зміною швидкості підняття рівня моря на початку 80-х років минулого сторіччя. Середньобагаторічна швидкість підняття рівня з тих пір складала 1,0 см на рік. В останні кілька років, у зв'язку з відмовою метеостанції надавати безкоштовну інформацію необхідну для прогнозування швидкості розвитку ЕГП, практично неможливо дати чітку оцінку змін в темпах протікання зазначених процесів. Також, техногенне втручання людини є важливим фактором що впливає на активізацію абразійних процесів.

Найбільш інтенсивно корінний береговий схил розмивається в Обіточній затоці:

- Якимівський район: біля сіл Степанівка-I і Миронівка швидкість відмиву складала 0,5-2,0 м за рік (довжина активної ділянки 19 км), подекуди місцевим населенням виконана хаотична берегозахисна підсипка уламками залізобетонних конструкцій;

- Приморський район: ділянка берегового схилу (від р. Лозоватка на схід) довжиною 6 км, швидкість відмиву в середньому складає 0,5-1,0 м за рік.

Азовські коси:

Федотова – східний берег від села Степок на південь довжиною 4 км, швидкість відмиву на цій ділянці складала 0,0 – 0,3 м за рік, довжина вимоїни за рік практично не збільшилась, подекуди, на момент обстеження, простежувалась акумуляція пляжних відкладів. В селі Степок місцевим населенням виконано будівництво берегоукріплювальної підпірної стінки, та берегозахисних споруд які сприяли збільшенню ширини пляжної смуги.

Обіточна – південно-східний берег кінцевої частини коси довжиною 8 км, під дією природних факторів, відмивався із швидкістю 1-2 м за рік, процеси абразії тут змінюються акумуляцією і навпаки з загальною невеликою перевагою абразії.

На акумулятивно-абразійній ділянці Бердянська коса у 2012 році процеси акумуляції переважали майже скрізь, окрім кількох ділянок в гирлі р. Берда і кінцевої її частини. В середньому ширина пляжів збільшилась на 2-10 м,

подекуди до 25 м. Така різка зміна в переважанні одного геологічного процесу над іншим (аккумуляції над абразією) не випадкова, і зумовлена втручанням людини.

Навесні 2012 року в середній частині Бердянської коси, органами місцевої влади, були ініційовані берегоукріплювальні роботи із застосуванням земснаряду (намив пляжу). Позитивний результат на теперішній час – збільшення ширини пляжів, припинення руйнації тіла коси і асфальтованої дороги в середній частині коси, наскільки довготривалими будуть досягнуті успіхи покаже час.

Проте у зазначених робіт можливі і негативні наслідки. Так, при відборі піщано-глинистого матеріалу в прибережній зоні коси з боку Бердянської затоки можуть активізуватися абразійні процеси в цьому місці і викликати руйнацію тіла коси. Також особливу увагу слід звернути на загрозу розмиву, що виникає для острова Малий Дзендик через відбір ґрунту у Бердянській затоці. Є велика ймовірність того, що намитий пляж під впливом енергії хвиль буде поступово руйнуватись, як це вже відбувалось раніше, якщо не будуть прийняті міри щодо подальших берегоукріплювальних заходів, насамперед демонтажу бун побудованих на цій ділянці в 2006 році. Отже роботи, що проводяться в середній частині коси несуть не тільки позитивний характер, а можуть мати і негативні наслідки в подальшому.

Вирішення проблем, пов'язаних з активізацією ЕГП, укріплення берегів з метою запобігання подальшої ескалації екологічного лиха, подолання наслідків небезпечної екологічної ситуації, вирішення проблем захисту і збереження цінних природно-лікувальних ресурсів та рекреаційного потенціалу регіону можливе тільки за умови комплексного підходу на державному рівні з залученням можливостей місцевого рівня.

7.3. Геологічний контроль за вивченням та використанням надр

Геологічний контроль за вивченням та використанням надр на території області здійснює Південна територіальна інспекція Держгеоконтролю Державної геологічної служби Мінприроди України.

7.4. Дозвільна діяльність у сфері використання надр

В 2012 році Держуправлінням погоджено 10 матеріалів щодо надання спеціальних дозволів (ліцензій) на користування надрами, в тому числі надано 5 екологічних карток на видобування корисних копалин та 1 – на геологічне вивчення надр.

Після прийняття постанови Кабінету Міністрів України від 30.05.2011 № 615 «Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами» та затвердження наказом Мінприроди України від 26.07.2011 № 262, зареєстрованим в Мінюсті України 29.07.2011 за № 932/19670, Регламенту погодження Мінприроди України надання надр у користування, матеріали клопотань на отримання спеціального дозволу

(ліцензії) на користування надрами для видобування підземних вод одержуються Держуправлінням від Мінприроди України. За 2012 рік одержано від Мінприроди України 36 таких клопотань, надано 36 екологічних карток.

За 2012 рік розглянуто і погоджено 18 проектів буріння експлуатаційних водозабірних свердловин, розроблених організаціями, які мають спеціальний дозвіл Мінприроди на виконання робіт по проектуванню експлуатаційних водозабірних свердловин.

8. ВІДХОДИ

8.1. Структура утворення та накопичення відходів

Область відноситься до регіонів, де зосереджена значна кількість підприємств важкої промисловості: 45% від загальної кількості виробленої продукції в області займає продукція металургії та оброблення металу, 20% – виробництво та розподілення електроенергії, газу, тепла, води. В області також зосереджені хімічні, машинобудівні підприємства та підприємства гірничодобувного комплексу.

З метою зменшення обсягів відходів, які розміщуються протягом року та утворюються практично на всіх підприємствах – основних забруднювачах, вдосконалюються діючі та впроваджуються сучасні технології і обладнання, виконуються заходи щодо поводження з відходами, передбачені природоохоронними програмами.

Виробнича діяльність 559 підприємств (в 2011 році – 556) пов'язана з утворенням небезпечних відходів. Протягом року на цих підприємствах утворилось 25,0 тис. т небезпечних відходів I-III класів небезпеки, що на 3,8% менше, ніж у 2011 році (29,3 тис. т) таблиця 8.1.1.

Таблиця 8.1.1. Накопичення відходів (станом на початок року)

№ з/п	Показник	Одиниця виміру	Кількість	Примітка
1	Суб'єкти підприємницької діяльності, виробнича діяльність яких пов'язана з утворенням небезпечних відходів	од.	559	кількість підприємств, охоплених спостереженням
2	Накопичено небезпечних відходів, усього	т	6120912,2 ¹	
	у тому числі:			
3	відходи 1 класу небезпеки	т	290,6	
4	відходи 2 класу небезпеки	т	617,6	
5	відходи 3 класу небезпеки	т	24091,1	

¹У 2012 році наведені дані від економічної діяльності підприємств та організацій з урахуванням відходів, утворених у домогосподарствах

Згідно із даними статистичного спостереження Головного управління статистики у Запорізькій області за результатами узагальнення річних форм державної статистичної звітності (форма 1-відходи (річна) «Поводження з відходами»), аналіз динаміки утворення відходів основних підприємств показав, що у звітному році на 276,8 тис. тонн зменшилася кількість утворених відходів (табл. 8.1.2).

Таблиця 8.1.2. Показники утворення відходів у динаміці за 2010-2012 роки

Показник	2010 рік	2011 рік	2012 рік
Обсяги утворення відходів ² , т (I-IV кл.):	5537749,8	6106492,9	6120912,2
Промислові (у т.ч. гірничопромислові) відходи, т	-	-	-
Відходи за формою 14-МТП (номенклатура з 57 видів), т	-	-	-
Небезпечні (токсичні) відходи, т (I-III кл.)	41880,3	29336,9	24999,3
Загальна кількість відходів, т	5579630,1	64227716,5	6145911,5

Для зменшення техногенного впливу промислових відходів на навколишнє природне середовище підприємствами виконувалося наступне:

ПАТ «Запорізький феросплавний завод» – в результаті розвитку шлакових відвалів та розширення дільниці переробки шлаків зменшилась кількість розміщених шлаків (утилізовано 6582088 т);

ВАТ ЗМК «Запоріжсталь» – в результаті впровадження повторного використання вогнетривкого брухту зменшена кількість відходів, які надходять до промполігону б. Середня, а саме за рік: використано вогнетривкого брухту – 11709,9 т; реалізовано підприємствам, що мають ліцензію – 4938,2 т;

З метою запобігання екологічних та соціально-економічних збитків проводиться моніторинг (комплексні еколого-геологічні дослідження) полігонів промислових відходів б. Середня. Роботи проводяться підприємствами-власниками полігонів: ВАТ «Запоріжсталь», ПАТ «Дніпроспецсталь», ПАТ «Запорізький завод феросплавів», ПАТ «Запоріжжокс», а також ТОВ НВП «Дніпроенергосталь» за погодженням Держуправління. Як результат цих робіт – своєчасне виявлення негативних наслідків накопичення відходів, проведення заходів, спрямованих на їх відвернення, прогнозування впливу ділянок полігонів промислових відходів на навколишнє природне середовище.

8.2. Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення)

Масштабність ресурсовикористання і енергетично-сировинної спеціалізації економіки регіону в цілому сприяють значному утворенню і накопиченню відходів виробництва і споживання. Протягом року спостерігається зменшення обсягів утворення відходів в порівнянні з 2011 роком.

Динаміка утворення, використання та розміщення відходів основних підприємств області наведена в додатку до розділу 8.2.

Основні показники поведження з відходами I-III класів небезпеки наведені в таблиці 8.2.1.

Таблиця 8.2.1. Основні показники поведження з відходами I-III класів небезпеки

№ з/п	Показники	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012
1	Утворилося, тис. тонн	75,5	41,88	29,3	25,0
2	Одержано від інших підприємств, тис. тонн	5,9	7,0	10,6	20,8
	у тому числі з інших країн	-	-	-	-
3	Використано, тис. тонн	8,2	12,1	9,2	20,2

4	Знешкоджено (знищено), тис. тонн	0,2	-	0,1	0,0
	у тому числі спалено, тис. тонн	0,2	-	0,1	0,0
5	Направлено в сховища організованого складування (поховання), тис. тонн	57,0	21,2	21,0	17,0
6	Передано іншим підприємствам, тис. тонн	14,0	15,4	10,0	8,9
	у тому числі іншим країнам	-	-	-	-
7	Направлено в місця неорганізованого складування за межі підприємств	-	-	-	-
8	Втрати відходів внаслідок витікання, випаровування, пожеж, крадіжок	-	-	-	0,1
9	Наявність на кінець року у сховищах організованого складування та на території підприємств, тис. тонн	8259,00	8280,2	8267,2	7659,7

На сьогодні в області особливо гостро постає проблема поводження з твердими побутовими відходами, виникнення і ліквідації несанкціонованих звалищ відходів.

Роботу з підтримання санітарного стану території, організації збору побутових відходів, виявлення та ліквідації стихійних звалищ проводять комунальні та приватні підприємства, сільські ради із залученням суб'єктів підприємницької діяльності, розташованих на підпорядкованій території.

Протягом року на території області розміщення відходів здійснювалось на 24 полігонах твердих побутових відходів. Дані наведені в таблиці 8.2.2.

Таблиця 8.2.2. Інформація про кількість полігонів станом на 01.01.2013 року

№ з/п	Назва одиниці адміністративно-територіального устрою регіону	Кількість	Площі під твердими побутовими відходами, га	Зміни площі (+/-) у відношенні до попереднього року
1.	м. Запоріжжя	1	47,07	-
2.	м. Вільнянськ	1	5	-
3.	м. Мелітополь	1	21,97	-
4.	м. Бердянськ	1	16,47	-
5.	м. Енергодар	1	7,6	-
6.	м. Приморськ	1	7	-
7.	м. Пологи	1	7,5	-
8.	м. Оріхів	1	4,9	-
9.	м. Гуляйполе	1	2,9	-
10.	м. Токмак	1	17,26	-
11.	смт. Новомиколаївка	1	5,5	-
12.	смт. Чернігівка	1	2	-
13.	Якимівський р-н, смт. Якимівка	1	6,0	-
14.	Якимівський р-н, смт. Кирилівка	1	8	-
15.	Якимівський р-н, смт. Радивонівка	1	0,10	-
16.	Куйбишевський р-н, с. Новоукраїнка	1	1,81	-
17.	К.Дніпровський р-н, м. К.Дніпровська	1	5,35	-
18.	К.Дніпровський р-н, с. Заповітне	1	1,2065	-
19.	Василівський р-н, м. Василівка	1	2,5	-
20.	Василівський р-н, м. Дніпрорудне	1	3,724	-
21.	Веселівський р-н, м. Веселе	1	2,0	-
22.	Пологівський район, с. Верbove	1	1,20	-
23.	Пологівський район, с. Інженерне	1	0,8	-
24.	Бердянський район, с. Новопетрівка	1	0,5	-
	Всього	24	178,36	-

На виконання наказу Мінприроди від 04.03.2008 № 111 «Про проведення у 2008 році інвентаризації непридатних пестицидів та запровадження регуляторного обміну інформацією щодо їх обліку» в області проведена інвентаризація непридатних пестицидів, за даними якої на теперішній час на

території області зберігається 353,347 тонн непридатних пестицидів (табл. 8.2.3.). На виконання зазначеного наказу в області впроваджений регулярний обмін інформацією щодо непридатних пестицидів.

Таблиця 8.2.3. Поводження з непридатними пестицидами

№ з/п	Район	Перезатарено впродовж року, т	Знешкоджено впродовж року, т	Кількість тонн на початок року, т	Кількість на кінець року, т
1.	Бердянський	-	-	22,538	22,538
2.	Василівський	-	-	63,8	22
3.	Великобілозерський	-	-	33,76	33,76
4.	Веселівський	-	-	2,8	2,8
5.	Вільнянський	-	-	2 (забруднена земля)	2,8
6.	Гуляйпільський	-	-	57,056	7,056
7.	К-Дніпровський	-	-	9,91	10
8.	Мелітопольський	-	-	10,635	10,635
9.	Михайлівський	-	-	8,74	8,74
10.	Новомиколаївський	-	-	9,481	9,481
11.	Оріхівський	-	-	70	31,8
12.	Пологівський	-	-	156,879	156,879
13.	Приазовський	-	-	14,3	14,3
14.	Приморський	-	-	16,992	16,992
15.	Токмацький	-	-	120,22	0
16.	Чернігівський	-	-	1,21	1,21
17.	Якимівський	-	-	2,356	2,356
Усього		-	-	603,476	353,347

За звітний період проведено 441 перевірка додержання вимог природоохоронного законодавства щодо поводження з відходами. Складено 424 протоколи про адміністративні правопорушення, 442 посадових осіб притягнуто до адміністративної відповідальності. На порушників природоохоронного законодавства накладено штрафів на загальну суму 126,990 тис.грн., з яких 113,781 тис.грн. сплачено.

8.3. Використання відходів як вторинної сировини

Проблема управління у сфері поводження з відходами є однією з вагомих та найважливіших складових управління соціально-економічного розвитку регіону.

На території області працюють заготівельні підприємства, які здійснюють первинну переробку вторинної сировини: відбір та сортування, пакетування, постачання переробним організаціям.

Перелік суб'єктів підприємницької діяльності, що здійснюють збирання, заготівлю окремих видів відходів, як вторинної сировини, наведені в таблиці 8.3.2.

Таблиця 8.3.2. Перелік підприємств Запорізької області, які отримали ліцензії на здійснення операцій по збиранню, заготівлі окремих видів відходів як вторинної сировини

№ з/п	Назва	Місце знаходження	Номер та строк дії ліцензії	Спеціалізація (види вторинної сировини)
1	2	3	4	5
1	ТОВ «ЗАПОРІЖІНВЕСТРЕСУРСИ»	69035, м. Запоріжжя, прос. Маяковського, буд. 18, кв. 41 (юридична адреса)	Серія АВ № 433544 дійсна з 07.08.08 до 07.08.13	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура, склобій, відходи полімерів, відходи гумові, матеріали текстильні вторинні, використана метал. тара)
2	ВАТ «ЗАПОРІЗЬКИЙ ШИНОРЕМОНТНИЙ ЗАВОД»	69084, м. Запоріжжя, вул. Кольорова, буд. 3 (юридична адреса)	Серія АВ № 361221 дійсна з 15.07.2007 до 15.07.2012	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (відходи гумові)
3	ПрАТ «ЗАПОРІЖЖЯВТОРРЕСУРСИ»	69000, м. Запоріжжя, вул. Перемоги, 81-В (юридична адреса)	Серія АГ № 594625 дійсна з 16.08.07 до 16.08.12	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (відходи полімерів, відходи гумові)
4	ТОВ «Югомет Плюс»	69068, м. Запоріжжя, вул. Березня, буд. 54 (юридична адреса)	Серія АВ № 433674 дійсна з 06.02.09 до 06.02.14	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура, склобій, відходи полімерів, відходи гумові, матеріали текстильні вторинні, використана метал. тара)
5	ТОВ «Торговий дім «Торнадо-Буд»	69120, м. Запоріжжя, вул. Куйбишева, буд. 468, кв. 39 (юридична адреса)	Серія АВ № 433518 дійсна з 29.07.08 до 29.07.13	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура, склобій, відходи полімерів, відходи гумові, матеріали текстильні вторинні, використана метал. тара)
6	ТОВ «Екотехнологічна компанія «Гранік»	69002, м. Запоріжжя, вул. Глісерна, 14-А (юридична адреса)	Серія АВ № 396668 дійсна з 21.03.08 до 21.03.13	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура, склобій, відходи полімерів, відходи гумові, матеріали текстильні вторинні, використана метал. тара)
7	ТОВ «Екомост»	69035, м. Запоріжжя, просп. Леніна, буд. 139 кв. 3 (юридична адреса)	Серія АВ № 396665 дійсна з 21.03.2008 до 21.03.2013	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура, склобій, відходи полімерів, відходи гумові, матеріали текстильні вторинні)
8	ТОВ «Дефт»	69063, м. Запоріжжя, вул. Залізнична, буд. 46 (юридична адреса)	Серія АВ № 433788 дійсна з 20.11.08 до 20.11.13	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура, склобій, відходи полімерів, відходи гумові, матеріали текстильні вторинні)
9	Приватне промислово - комерційне підприємство «Запоріжбудсервіс»	71500, Запорізька область, м. Енергодар, вул. Комсомольська, буд. 39, кв.7 (юридична адреса)	Серія АВ № 361467 дійсна з 16.11.07 до 16.11.12	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура)

10	ТОВ «МК Групп»	69006, м. Запоріжжя, просп. Металургів, буд. 20, кв. 15 (юридична адреса)	Серія АВ № 396629 дійсна з 14.12.07 до 14.12.12	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура, склобій, відходи полімерів, відходи гумові, матеріали текстильні вторинні, використана метал. тара)
11	ФОП Купрев В.М.	69095, м. Запоріжжя, вул. Володарська, 1-А (юридична адреса)	Серія АВ № 396618 дійсна з 15.01.08 до 15.01.13	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура, склобій, відходи полімерів, відходи гумові, матеріали текстильні вторинні)
12	ФОП Кретьова Л.С.	70500, Запорізька область, м. Орхів, вул. Запорізька, буд. 20 (юридична адреса)	Серія АВ № 396608 дійсна з 15.01.08 до 15.01.13	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура, склобій, відходи полімерів, відходи гумові, матеріали текстильні вторинні)
13	ТОВ «ЗСУ-443 Електромонтаж»	69008 м. Запоріжжя, вул. Південне шосе, буд. 67а (юридична адреса)	Серія АВ № 396743 дійсна з 23.04.08 до 23.04.13	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура, склобій, відходи полімерів, відходи гумові, матеріали текстильні вторинні)
14	ПП «Ніттіс»	69063, м. Запоріжжя, вул. Артема, буд. 47, 67 (юридична адреса)	Серія АВ № 396755 дійсна з 23.04.08 до 23.04.13	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура)
15	ТОВ «Олександрівськваторресурс»	69104, м. Запоріжжя, вул. Олімпійська, буд.10, кв.68 (юридична адреса)	Серія АВ № 433507 дійсна з 29.07.08 до 29.07.13	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура, склобій, відходи полімерів, відходи гумові, матеріали текстильні вторинні, використана метал. тара)
16	Приватне мале науково-виробниче підприємство «Агропромсервіс»	71700, Запорізька область м. Токмак вул. К. Лібкнехта, буд. 108 (юридична адреса)	Серія АВ № 361304 дійсна з 14.08.07 до 14.08.12	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (відходи гумові)
17	ТОВ «Ремондіс Ольф»	69500, м. Запоріжжя, бульв. Центральний, буд. 21 (юридична адреса)	Серія АВ № 433612 дійсна з 09.10.08 до 09.10.13	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура, склобій, відходи полімерів, відходи гумові, матеріали текстильні вторинні, використана метал. тара)
18	ТОВ «Енергокоресурс 999»	69002, м. Запоріжжя, вул. Грязнова, буд. 2, кв. 61 (юридична адреса)	Серія АВ № 396790 дійсна з 26.06.08 до 26.06.13	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (відходи полімерів, відходи гумові)
19	ТОВ «Запоріжтара-інвест»	69081, м. Запоріжжя, вул. Панфьорова, буд. 211 (юридична адреса)	Серія АВ № 433670 дійсна з 26.06.08 до 26.06.13	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура, склобій, відходи полімерів)
20	ФОП Литвак Ю.Ф.	71100, Запорізька область, м. Бердянськ, вул. Морозова, буд. 3, кв. 74 (юридична адреса)	Серія АВ № 433696 дійсна з 06.02.09 до 06.02.14	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (відходи гумові)

21	ТОВ «Юсон Плюс»	69015, м. Запоріжжя, вул. Ак. Весніна, буд. 17-А (юридична адреса)	Серія АВ № 396758 дійсна з 23.04.08 до 23.04.13	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура, склобій, відходи полімерів, відходи гумові, матеріали текстильні вторинні)
22	ПП «Європейський Авторитет»	69069, Запорізька область, м. Запоріжжя, вул. Бородинська, буд. 5, кв. 25 (юридична адреса)	Серія АВ № 487588 дійсна з 23.09.09 до 23.09.14	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура, склобій, відходи полімерів, відходи гумові, матеріали текстильні вторинні)
23	ФОП Малишев О.С.	69005, м. Запоріжжя, вул. Патріотична, буд. 58, кв. 37 (юридична адреса)	Серія АВ № 487555 дійсна з 27.08.09 до 27.08.14	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (відходи гумові)
24	ПП «Екосервіс-Т»	71700, Запорізька область, м. Токмак вул. Карла Лібкнехта, буд. 108 (юридична адреса)	Серія АВ № 487566 дійсна з 27.08.09 до 27.08.14	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (відходи гумові)
25	ТОВ «Ремондіс Запоріжжя»	69068, м. Запоріжжя, вул. Іванова, буд. 99 (юридична адреса)	Серія АВ № 433727 дійсна з 20.03.09 до 20.03.14	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура, склобій, відходи полімерів, відходи гумові, матеріали текстильні вторинні, використана метал. тара)
26	ТОВ «Укрпівденкольормет»	71100, Запорізька область, м. Бердянськ, пров. Панфілівців, буд. 8 (юридична адреса)	Серія АВ № 433780 дійсна з 07.07.09 до 07.07.14	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура, склобій, відходи полімерів, відходи гумові, матеріали текстильні вторинні)
27	ВАТ «Пиво-безалкогольний комбінат "Славутич»	69076, м. Запоріжжя, вул. Георгія Сапожнікова, буд. 6 (юридична адреса)	Серія АВ № 487694 дійсна з 07.12.09 до 07.12.14	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура, склобій, відходи полімерів, відходи гумові, матеріали текстильні вторинні)
28	ФОП Черняк Л.О.	69035, м. Запоріжжя, вул. 40 років Радянської України, буд. 53 (юридична адреса)	Серія АВ № 433757 дійсна з 14.05.09 до 14.05.14	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура, склобій, відходи полімерів, матеріали текстильні вторинні, використана метал. тара)
29	ФОП Руденко О.М.	71504, Запорізька область, м. Енергодар, вул. Курчатова, буд. 34, кв.65 (юридична адреса)	Серія АВ № 487642 дійсна з 29.10.09 до 29.10.14	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура, склобій, відходи полімерів, відходи гумові, матеріали текстильні вторинні, використана метал. тара)
30	ТОВ «СТС-Сервіс»	69041, м. Запоріжжя, вул. Кремлівська, буд. 65, кв. 199 (юридична адреса)	Серія АВ № 487673 дійсна з 26.11.09 до 26.11.14	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (склобій)
31	ТОВ «Пеко»	69063, м. Запоріжжя, вул. Дзержинського, буд. 3 (юридична адреса)	Серія АВ № 487592 дійсна з 23.09.09 до 23.09.14	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура, склобій, відходи полімерів, відходи гумові, матеріали текстильні вторинні, використана метал. тара)

32	ФОП Коленко А.Г.	69067, м. Запоріжжя, вул. Автодорівська, пров. Сталевий, буд. 26/11 (юридична адреса)	Серія АВ № 487554 дійсна з 27.08.09 до 27.08.14	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (відходи гумові)
33	ФОП Німченко Г.О.	69069, м. Запоріжжя, вул. Ладозька, буд. 14, кв. 159 (юридична адреса)	Серія АВ № 433762 дійсна з 22.06.09 до 22.06.14	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура, склобій, відходи полімерів, відходи гумові, матеріали текстильні вторинні)
34	ФОП Ашифіна М.С.	71100, Запорізька область, м. Бердянськ, вул. Карла Лібкнехта, буд. 28 (юридична адреса)	Серія АВ № 527561 необмежений	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура, склобій, відходи полімерів, відходи гумові, матеріали текстильні вторинні, використана метал. тара)
35	ТОВ «Югсталь»	69035, м. Запоріжжя, просп. Леніна, буд. 167, кв. 25 (юридична адреса)	Серія АВ № 527584 необмежений	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура, склобій, відходи полімерів, відходи гумові, матеріали текстильні вторинні)
36	ТОВ «Алто Сервіс Плюс»	69067, м. Запоріжжя, вул. Гончара, буд. 83 (юридична адреса)	Серія АВ № 487843 необмежений	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (відходи гумові)
37	ФОП Селіванов Д.В.	69040, м. Запоріжжя, вул. Культурна, буд. 93 (юридична адреса)	Серія АВ № 487816 необмежений	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура, склобій, відходи полімерів, матеріали текстильні вторинні)
38	ФОП Ісупов В.Л.	69071, м. Запоріжжя, вул. Чарівна, буд. 127, кв. 97 (юридична адреса)	Серія АВ № 487811 необмежений	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура, склобій, відходи полімерів, відходи гумові, матеріали текстильні вторинні, використана метал. тара)
39	ТОВ «Універсал-Буд»	69096, м. Запоріжжя, вул. Маршала Чуйкова, буд. 19, кв. 24 (юридична адреса)	Серія АВ № 487779 необмежений	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура, склобій, відходи полімерів, відходи гумові, матеріали текстильні вторинні, використана метал. тара)
40	ТОВ «Дніпровторресурси»	69035, м. Запоріжжя, просп. Маяковського, буд. 11 (юридична адреса)	Серія АВ № 500719 необмежений	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура, склобій, відходи полімерів, відходи гумові, матеріали текстильні вторинні)
41	ФОП Шинкарук С.О.	72364, Запорізька область, Мелітопольський р-н, с. Костянтинівка, вул. Комсомольська, буд. 13 (юридична адреса)	Серія АВ № 500684 необмежений	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура, склобій, відходи полімерів, відходи гумові, матеріали текстильні вторинні)
42	ТОВ «Інтер-Пет»	69035, м. Запоріжжя, вул. Анголенка, буд. 18 (юридична адреса)	Серія АГ № 500722 необмежений	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (відходи полімерів)
43	ТОВ «Запоріжполімерресурси»	69007, м. Запоріжжя, вул. Тимірязєва, буд. 254 (юридична адреса)	Серія АГ № 507042 необмежений	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура, склобій, відходи полімерів, відходи гумові, матеріали текстильні вторинні)

44	ТОВ НВТ «Екополігон»	70561, Запорізька область, Оріхівський р-н, с. Нестерянка, вул. Оріхівська, буд. 16 (юридична адреса)	Серія АГ № 507087 необмежений	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (макулатура, склобій, відходи полімерів, відходи гумові, матеріали текстильні вторинні, використана метал. тара)
45	ФОП Таращик О.Г.	69068, м. Запоріжжя, вул. Тельмана, буд. 37 (юридична адреса)	Серія АГ № 507137 необмежений	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (відходи полімерів)
46	Державне підприємство «Підприємство Біленьківської виправної колонії управління державного департаменту України з питань виконання покарань у Запорізькій області»	70441, Запорізька область, Запорізький р-н, с. Біленьке, вул. Запорізька, буд. 32 (юридична адреса)	Серія АГ № 507143 необмежений	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (відходи полімерів)
47	ФОП Пономаренко А.І.	70600, Запорізька область, Пологівський р-н, м. Пологи, вул. Дружби, буд. 78, 18 (юридична адреса)	Серія АВ № 540779 необмежений	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (відходи полімерів, відходи гумові)
48	ПП «Юж мет ком»	69063, м. Запоріжжя, вул. Гоголя, буд. 31 (юридична адреса)	Серія АВ № 540776 необмежений	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (відходи полімерів)
49	ФОП Воробйов І.В.	69037, м. Запоріжжя, вул. Правди, буд. 5-А, кв. 57 (юридична адреса)	Серія АВ № 540805 необмежений	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (відходи полімерів)
50	ФОП Дузь А.В.	72364, Запорізька область, Мелітопольський район, с. Костянтинівка, вул. Робоча, буд. 44 (юридична адреса)	Серія АГ № 594563 термін дії необмежений	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (відходи полімерів, відходи гумові)
51	ТОВ «Вторма Запоріжжя»	69013, м. Запоріжжя, вул. Базова, буд. 11 (юридична адреса)	Серія АГ № 594638 термін дії необмежений	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (відходи полімерів, відходи гумові)
52	ТОВ «ТЕХНОЛОГІЇ РЕЦИКЛІНГА»	69009, м. Запоріжжя, вул. Скворцова, буд. 232, кв. 21 (юридична адреса)	Серія АГ № 581891 термін дії необмежений	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (відходи полімерів, відходи гумові)
53	ТОВ «ЗАСС.»	69091, м. Запоріжжя, вул. Нижньодніпровська, буд. 8 (юридична адреса)	Серія АГ № 581925 термін дії необмежений	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (відходи полімерів, відходи гумові)
54	ТОВ «ЛЮКС СТРОЙ СЕРВІС»	69114, м. Запоріжжя, вул. Гудименка, буд. 6, кв. 92 (юридична адреса)	Серія АГ № 581974 термін дії необмежений	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (відходи полімерів, відходи гумові)
55	ТОВ «ЗАПОРОЖВАГОНОКОМПЛЕКТ»	70530, Запорізька область, Оріхівський район, смт. Комишуваха, вул. Смирнова, буд. 5, оф.9 (юридична адреса)	Серія АГ № 581987 термін дії необмежений	Збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (відходи полімерів, відходи гумові)

8.4. Транскордонне перевезення небезпечних відходів

Екологічний контроль при транскордонному перевезенні відходів здійснюється відповідно до «Положення про контроль за транскордонним перевезення небезпечних відходів та їх утилізацією/видаленням», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13.07.2000 р. № 1120.

8.5. Державне регулювання в сфері поводження з відходами

Згідно із постановою Кабінету Міністрів України від 20.06.1995 № 440 розглянуті заяви підприємств щодо видачі дозволів на виробництво, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізацію отруйних речовин, на підставі яких надано 8 відповідних дозволів. На підставі листа Мінекології від 22.05.2012 № 10202/07/10-12 припинено надання дозволів, передбачених постановою КМУ від 20.06.1995 № 440 «Про затвердження Порядку одержання дозволу на виробництво, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізацію отруйних речовин, у тому числі продуктів біотехнології та інших біологічних агентів».

Держуправлінням постійно виконується значна робота щодо нормування утворення та розміщення відходів. В звітному році розглянуті заяви від підприємств та організацій та надані 453 дозвола на розміщення відходів, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 03.08.1998 № 1218 із змінами. Розглянуто, погоджено та підготовлено до затвердження 331 ліміт на утворення та розміщення відходів. При розгляді заявок на одержання дозволів на розміщення відходів та лімітів на утворення та розміщення відходів, враховувалась необхідність передачі ресурсоцінних відходів та небезпечних відходів на утилізацію підприємствам, які мають відповідну ліцензію (табл. 8.3.2. и 8.5.1.).

Продовжена робота з підприємствами власниками МВВ на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 03.08.1998 р. № 1216 щодо розгляду паспортів місць видалення відходів. За рік розглянуто 3 паспорти місць видалення відходів, які були направлені до Запорізької обласної державної адміністрації на затвердження.

Таблиця 8.5.1. Перелік підприємств Запорізької області, які отримали ліцензії на поводження з небезпечними відходами.

№ з/п	Назва	Місце знаходження	Номер та строк дії ліцензії	Спеціалізація (операції та види небезпечних відходів)
1	2	3	4	5
1	МАЛЕ ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО «ЧЕРВЕНЬ»	71600, Запорізька область, Василевський р-н, м. Василівка, вул. Каховська 209 (юридична адреса)	Серія АВ №2988777 дійсна з 23.05.2007 до 23.05.2012	1. Залишки вилугування після обробки цинку у вигляді пилу, шламу (ярозит, гематит та ін.). 2. Цинкові залишки, не включені до Зеленого переліку відходів, що містять свинець і кадмій в кількості, достатній для виявлення ними небезпечних властивостей. (збирання, зберігання)

2	ТОВ «ІНКОМСЕРВІС»	69002, м. Запоріжжя, Жовтневий р-н. вул. Героїв Сталінграду, буд. 50, кв. 137 (юридична адреса)	Серія АВ № 361441 дійсна з 26.10.2007 до 26.10.2012	1. Непотрібні мінеральні масла, що не придатні для використання за призначенням. (перевезення)
3	ЗАТ «АСТРОМ»	71100, Запорізька область, м. Бердянськ, вул. Шаумяна, буд. 2 (юридична адреса)	Серія АВ №298788 дійсна з 01.06.2007 до 01.06.2012	1. Відпрацьовані нафтопродукти, не придатні для використання за призначенням (у тому числі відпрацьовані моторні, індустріальні масла та їх суміші). (збирання, перевезення, зберігання)
4	ТОВ «ФЕРО-РЕСУРС»	69057, м. Запоріжжя, вул. 40 років Радянської України, 92 А (юридична адреса)	Серія АВ № 433650 дійсна з 20.11.2008 до 20.11.2013	1. Відходи титано-магнієвого виробництва - кек вапняний печі випалювання пульпи (ПВП) очистки технічного тетраклориду титану. (збирання, зберігання)
5	ТОВ «ЗАПОРІЖАГРОТЕХ»	69013, м. Запоріжжя, вул. Базова, буд. 2 (юридична адреса)	Серія АВ № 433537 дійсна з 09.09.2008 до 09.09.2013	1. Залишки від операцій видалення промислових відходів (кек вапняний печі випарювання пульпи очищення технічного тетраклориду титану). (збирання, зберігання)
6	ПАТ «АЗОВСЬКІ МАСТИЛА І ОЛИВИ»	71100, Запорізька область, м. Бердянськ, вул. Шаумяна, буд. 2 (юридична адреса)	Серія АГ №594714 дійсна з 05.10.2007 до 05.10.2012	1. Відпрацьовані нафтопродукти, не придатні для використання за призначенням (у т.ч. моторні, індустріальні масла та їх суміші). (зберігання, оброблення)
7	ПП «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ АВТОРИТЕТ»	71100, Запорізька область, м. Запоріжжя, вул. Бородінська, буд. 5, кв. 25 (юридична адреса)	Серія АГ № 500725 дійсна з 25.02.2010 до 25.02.2015	1. Відходи, що містять як складові або забруднювачі ртуть, сполуки ртуті (у т.ч. відпрацьовані люмінесцентні лампи та прилади, що містять ртуть). 2. Відходи, що містять як складові або забруднювачі свинець, сполуки свинцю. 3. Відпрацьовані батареї свинцевих акумуляторів, цілі чи розламані. 4. Відходи і брухт електричних та електронних вузлів, що містять компоненти такі, як акумуляторні батареї або інші батареї, ртутні вимикачі, скло від електронно-променевих трубок або інше активоване скло. 5. Відходи розчинів кислот та основ. 6. Відпрацьовані нафтопродукти, не придатні для використання за призначенням (у тому числі відпрацьовані моторні, індустріальні масла та їх суміші). 7. Відходи сумішей масло/вода, вуглеводні/вода, емульсії. 8. Відходи, що містять як складові гальванічний шлам. 9. Відходи виробництва, одержання і застосування чорнил, барвників, пігментів, фарб, лаків, оліф. 10. Відходи виробництва, одержання і застосування фармацевтичних препаратів. 11. Полі хлоровані біфеніли (ПХБ) - конденсатори. (збирання, перевезення, зберігання)
8	ПП «ЕКОСЕРВІС-Т»	71700, Запорізька область, м. Токмак, вул. Карла Лібкнехта, буд. 108 (юридична адреса)	Серія АГ №507133 дійсна з 27.08.2009 до 27.08.2014	1. Відпрацьовані нафтопродукти, не придатні для використання за призначенням (у т.ч. відпрацьовані моторні, індустріальні масла та їх суміші, відходи, забруднені нафтопродуктами - промаслені ганчір'я, папір, пісок, ґрунт, деревина, фільтри). 2. Відходи сумішей масло/вода, вуглеводні/вода, емульсії. 3. Відходи у вигляді смолистих залишків(крім асфальтових в'язучих що утворюються під

				час рафінування, перегонки чи будь-якої піролітичної обробки органічних матеріалів. 4. Відходи що містять як складові або забруднювачі ртуть, сполуки ртуті (у т.ч. відпрацьовані люмінесцентні лампи). (збирання, перевезення, зберігання, оброблення)
9	ТОВ «РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКЕ СПІЛЬНЕ НАУКОВО-ВИРОБНИЧЕ ПІДПРИЄМСТВО АГРІНОЛ»	71100, Запорізька область, м. Бердянськ, вул. Будівельна, буд. 3А (юридична адреса)	Серія АГ №594648 дійсна з 04.07.2011 до 04.07.2016	1. Відпрацьовані нафтопродукти, не придатні для використання за призначенням (у т.ч. моторні, індустриальні масла та їх суміші). (збирання, оброблення, утилізація)
10	ДЕРЖАВНА АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНА СЛУЖБА (АВАРІЙНО РЯТУВАЛЬНИЙ ЗАГІН СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ) ГУ МНС УКРАЇНИ В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ	69035, м. Запоріжжя, вул. Заводська, буд. 1А (юридична адреса)	Серія АГ №594643 дійсна з 04.07.2011 до 04.07.2016	1. Відходи виробництва, одержання і застосування біоцидів та фітофармацевтичних препаратів, включно з відходів пестицидів та гербіцидів які не відповідають стандартам, мають прострочений термін придатності чи не придатні для використання за призначенням (збирання)
11	ТОВ «АГРОТРАНСОЙЛ»	71100, Запорізька область, м. Бердянськ, вул. Свободи, буд. 117/3 (юридична адреса)	Серія АГ №594652 дійсна з 26.07.2011 до 26.07.2016	1. Відпрацьовані нафтопродукти, не придатні для використання за призначенням (у тому числі відпрацьовані моторні, індустриальні масла та їх суміші). (збирання, зберігання)
12	ТОВ «НАУКОВО-ВИРОБНИЧЕ ОБ'ЄДНАННЯ «УКРПРОМЕКОЛОГІЯ»	69013, м. Запоріжжя, пров. Архангельський, буд. 20а (юридична адреса)	Серія АГ №594662 дійсна з 26.07.2011 до 26.07.2016	1. Відходи металів та відходи які складаються із сплавів (за винятком відходів, включених до Зеленого переліку відходів). 2. Гальванічний шлам. 3. Шламові відходи, за винятком анодних шламів із систем електролітичного чищення та виділення міді. 4. Відпрацьовані каталізатори, за винятком відходів, включених до Зеленого переліку відходів. (збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізація)
13	ТОВ «НАУКОВО-ВИРОБНИЧЕ ПІДПРИЄМСТВО ЗАПОРІЖБУДМАТЕРІАЛИ»	69014, м. Запоріжжя, вул. Миколи Краснова, буд. 10 (юридична адреса)	Серія АГ №399837 дійсна з 06.10.2011 до 06.10.2016	1. Відходи що містять як складові або забруднювачі будь-які з нижче наведених речовин, за винятком відходів металів у кусковій (масивній) формі: берилій, сполуки берилію; кадмій, сполуки кадмію; свинець та сполуки свинцю; 2. Відходи, що містять як складові або забруднювачі будь-які з нижче наведених речовин: арсен, сполуки арсену; ртуть, сполуки ртуті. (збирання, зберігання)

9. ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА

9.1. Екологічна безпека як складова національної безпеки

Екологічна безпека – це сукупність дій, станів і процесів, що прямо чи побічно не призводять до серйозних збитків (або загроз таких збитків), що завдаються природному середовищу, окремим людям і людству загалом; комплекс станів, явищ та дій, що забезпечують екологічний баланс на Землі і у будь-яких її регіонах на рівні, до якого фізично, соціально-економічно, технологічно та політично готове (може без серйозних збитків адаптуватися) людство.

Екологічна безпека може бути розглянута в глобальних, регіональних, локальних і умовно точкових межах, у тому числі в межах держав і будь-яких їхніх підрозділів. Фактично вона характеризує геосистеми (екосистеми) різного ієрархічного рангу – від біогеоценозів (агро-, урбоценозів) до біосфери загалом. Екологічна безпека обмежена часом й розмірами акцій, що проводяться в її межах: короткочасна дія може бути відносно безпечною, а довготривала – небезпечною, локальні зміни майже нешкідливі, а широкомасштабні – фатальними.

Екологічна безпека – це сукупність певних властивостей навколишнього середовища і створюваних цілеспрямованою діяльністю людини умов, за яких з урахуванням економічних, соціальних чинників і науково обґрунтованих допустимих навантажень на об'єкти біосфери утримуються на мінімально можливому рівні ризику антропогенний вплив на навколишнє середовище і негативні зміни, що відбуваються в ньому, забезпечується збереження здоров'я життєдіяльності людей і виключаються віддалені наслідки цього впливу для теперішнього і наступних поколінь. Першочерговими постають питання збереження генофонду людства, виживання, забезпечення права на життя і сприятливе природне середовище.

Об'єктами екологічної безпеки є все, що має життєво важливе значення для суб'єктів безпеки: права, матеріальні та духовні потреби особистості, природні ресурси та довкілля як матеріальної основи державного та суспільного розвитку.

Суб'єктами екологічної безпеки є індивідуум, суспільство, біосфера, держава.

Екологічна безпека, як частина національної безпеки, сприяє забезпеченню безпеки населення, природи та економіки регіону в процесі їх життєдіяльності, захисту життєво важливих інтересів розвитку регіону та його населення від різноманітних загроз.

Рівень екологічної безпеки визначає стан захищеності особи, суспільства, держави від несприятливого впливу, обумовленого природними та антропогенними факторами.

Найбільш імовірно небезпечними, які можуть виникнути на території області, можуть бути явища та процеси природного характеру (високі рівні води - паводки, повінь, підвищення рівня ґрунтових вод - підтоплення, зсуви), або

техногенного характеру (аварії з викиданням, або загрозою викидання радіоактивних речовин на Запорізькій АЕС, аварії з викиданням або загрозою викидання небезпечних хімічних речовин під час виробництва, переробки або зберігання, прориви гребель з утворенням хвиль прориву та катастрофічних затоплень, наявність на території області складів МО України, на яких зберігаються непридатні до використання боєприпаси, непридатні до застосування хімічні засоби захисту рослин, хімічно небезпечні речовини, завезені з інших країн та ін.

Постановою КМУ від 27.07.1995 №554 затверджено перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, для яких є обов'язковим здійснення державної екологічної експертизи. До таких об'єктів, зокрема, відносяться будівництво каналізаційних систем та очисних споруд, збір, обробка, зберігання, поховання, знешкодження і утилізація всіх видів промислових і побутових відходів, металургія (чорна і кольорова), хімічна промисловість, виробництво електроенергії і тепла на базі органічного палива, гірничодобувна промисловість та ін.

Несприятлива структура промислового виробництва Запорізької області, з переважаючим розвитком найбільш забруднюючих галузей промисловості - хімічної, металургійної галузей та електроенергетики, призвела до високої концентрації екологічно-небезпечних виробництв. Зважаючи на відсутність дієвих, і, в першу чергу, економічних стимулів та механізмів, рівень застосування інноваційних, ресурсозберігаючих та екологічно чистих технологій залишається низьким.

9.2. Об'єкти, що становлять підвищену екологічну небезпеку

На засіданні постійної обласної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій протоколом від 28.10.2011 № 8 затверджений Перелік потенційно-небезпечних об'єктів Запорізької області. До складу Переліку включено 1138 потенційно-небезпечних об'єктів.

На території області функціонує 33 хімічно-небезпечних об'єктів, на яких зберігається та використовується у виробничій діяльності 9650,9 т небезпечних хімічних речовин, у тому числі: хлору – 839,033 т, аміаку – 1667,31 т , інших небезпечних речовин – 7144,548 т (додаток до розділу 9.2).

Ці об'єкти розподілені по ступенях хімічної небезпеки: I ступінь – 3 об'єкти, II ступінь – 7 об'єктів, III ступінь – 4 об'єктів, IV ступінь – 19 об'єкт. Обладнані автоматичними системами виявлення небезпечних хімічних речовин 22 хімічно-небезпечних об'єктів, у тому числі за ступенями небезпеки: I ступінь – 3 об'єкта, II ступінь – 6 об'єктів, III ступінь – 3 об'єкти, IV ступінь – 10 об'єктів (табл. 9.2.1.).

Таблиця 9.2.1. Відомість про класифікацію адміністративно-територіальних одиниць Запорізької області за ступенем хімічної небезпеки

№ з/п	Найменування АТО (міста та райони)	Кількість населення, що мешкає в АТО, тис. чол.	Кількість хімічних об'єктів, які впливають на АТО, од.	Кількість населення у ПЗХЗ, тис. чол.	Частка території, що потрапляє у ЗМХЗ, %	Ступінь хімічної небезпеки АТО
1	м. Запоріжжя	776,535	18	93,611	100	I
2	м. Бердянськ	120,287	1	0,036	2,1	IV
3	м. Мелітополь	157,141	3	0,712	8	IV
4	м. Енергодар	54,484	2	-	24,2	III
5	Василівський р-н	66,285	2	1,393	10,53	III
6	Веселівський р-н	22,285	1	0,005	0,025	IV
7	Вільнянський р-н	48,220	4	15,716	85	I
8	Запорізький р-н	57,341	4	9,365	100	I
9	Мелітопольський р-н	50,929	1	0,1	0,02	IV
10	Михайлівський р-н	29,940	1	0,28	0,09	III
11	Новомиколаївський р-н	17,045	1	-	0,0008	IV
12	Оріхівський р-н	47,871	1	6,65	25	III
13	Пологівський р-н	42,552	1	0,062	4,2	IV
14	Приазовський р-н	28,956	1	0,002	0,0001	IV
15	Токмацький р-н	24,090	1	0,04	0,056	IV
16	Якимівський р-н	34,937	2	0,34	0,047	IV
За область:		1801,315	37	128,312	19,2	III

До найбільш хімічно-небезпечних об'єктів відносяться:

КП «Запорізький титано-магнієвий комбінат», де може зберігатися до 520 т хлору (в одиничній максимальній технологічній ємності 150 т), який знаходиться в 3-х танках об'ємом по 125 м³ на відкритому майданчику (висота обвалування Н=3 м), та в герметичному будинку – 4 ємності по 38 м³ та 2 по 32 м³, піддон h =0,6 м, є система зрошення.

ЗДП «Кремнійполімер», де може зберігатися до 246 т хлору та 50 т аміаку (в одиничній максимальній технологічній ємності до 150 т хлору та до 50 т аміаку). Хлор зберігається в 1-му танку об'ємом 125 м³ на відкритому майданчику (висота обвалування Н=4 м) та у герметичному будинку 3 ємності по 40 м³, піддон h =0,6 м., є система зрошення. Аміак зберігається відкрито в 3 ємностях по 50 м³ з обваловкою Н=3 м, піддон h =0,6 м, є система зрошення.

ПрАТ «Завод напівпровідників», на якому за проектною документацією, може зберігатися до 228 т трихлорсилану, а в одиничній максимальній технологічній ємності – 57,2 т.

Через територію Вільнянського району поблизу сіл Придолинівка, Ясиновате, Орлівське, Дніпровка та Тернівка проходить ділянка магістрального аміакопроводу «Тольятті-Одеса» Придніпровського державного управління «Трансаміак», протяжністю 26,4 км, ємністю 1484,0 т.

До Переліку еколого-небезпечних об'єктів України входять наступні підприємства, які здійснюють скидання забруднених зворотних вод у водні об'єкти: ВАТ «Запоріжсталь», ПАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат».

У 2011 році ПАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат» припинено скидання забруднених зворотних вод у р. Дніпро через комплекс позамайданчикowego шламовидалення.

За даними державної статистичної звітності по формі 2-ТП (водгосп) за 2012 рік обсяг скидання забруднених зворотних вод ВАТ «Запоріжсталь» склав 61,79 млн. м³ або 86,7% від загального обсягу скиду забруднених зворотних вод.

Значну небезпеку для стану навколишнього природного середовища через відсутність очисних споруд становлять об'єкти Управління державної пенітенціарної служби України в Запорізькій області. 5 колоній, що розташовані на території Запорізької області, не облаштовані ефективно функціонуючими очисними спорудами стічних вод.

Підприємствами житлово-комунального сектору в 2012 році скинуто у водні об'єкти області 5,616 млн. м³ або 7,9% від загального обсягу скиду забруднених зворотних вод усіма водокористувачами області.

Побудовані в минулі роки в багатьох випадках із застарілою технологією існуючі в області комплекси очисних споруд каналізації не забезпечують очищення до встановлених нормативами ГДС значень концентрацій речовин на скиді зворотних вод у водні об'єкти, працюють неефективно і потребують реконструкції. Експлуатація каналізаційних систем ускладнюється ще й тим, що через постійний дефіцит коштів каналізаційні колектори побудовані в одну нитку. При такій системі транспортування стоків у процесі експлуатації неминучі періодичні скидання неочищених стоків у водні об'єкти у випадках аварійних зупинок насосних станцій, поривів напірних колекторів і раптових відключень електроенергії. З наявних в межах області 74 каналізаційних насосних станцій тільки 33 забезпечені резервним електропостачанням і системами автоматичного режиму роботи, 13 насосних станцій вимагають капітального ремонту. У 80% на насосних станціях встановлене устаткування, що вичерпало свій ресурс роботи й у будь-який момент може вийти з ладу. Ремонтні роботи на спорудах і мережах каналізації виконуються практично не для попередження аварійних ситуацій, а тільки для їх ліквідації.

Водопровідні і каналізаційні мережі міст Запоріжжя, Мелітополя, Токмака, Полог, Оріхова знаходяться в незадовільному стані. Застаріле і зношене технологічне обладнання, аварійний стан водопровідних і каналізаційних мереж та відсутність коштів на їх ремонт, придбання обладнання і нове будівництво загрожують виникненням серйозних аварійних ситуацій в роботі водопровідно – каналізаційного господарства. Часті пориви напірних водопровідних трубопроводів призводять до значних втрат питної води (до 30-50% від загальної подачі), підтоплення будівель і споруд, загальному підвищенню рівня ґрунтових вод. Аварії на каналізаційних насосних станціях і колекторах призводять до значного забруднення водних об'єктів та прилеглої території, створюють небезпечну санітарно – епідеміологічну обстановку.

Завдяки дотриманню режиму експлуатації, своєчасній заміні технологічного обладнання, що відпрацювало встановлені терміни, стабільно працюють очисні споруди міст Запоріжжя, Бердянськ, Токмак, Вільнянськ, Пологи.

Передача підприємств водопровідно-каналізаційного господарства у комунальну власність привела до різкого зниження рівня технічної експлуатації об'єктів (міста Василівка, Дніпрорудне, Кам'янка-Дніпровська, сел. Веселе). У

районних центрах сел. Велика Білозерка, Розівка, Приазовське взагалі відсутні централізована каналізація і очисні споруди.

9.3. Радіаційна безпека

За даними Запорізької обласної СЕС – на території області відсутні промислові підприємства, які є джерелом радіоактивних викидів.

На території області розташована Запорізька АЕС, де експлуатується 6 реакторів ВВЕР. Безперервний контроль потужності дози гамма-випромінювання здійснюється інформаційно-вимірною системою «Кільце».

Вимірною інформаційною системою «Кільце» (ІВС «Кільце») введена в промислову експлуатацію в лютому 2002 року. Безперервний контроль потужності дози гамма-випромінювання здійснюється на 18 постах радіаційного контролю (РК).

Фон на території 30-ти кілометрової зони навколо атомної станції становить $\leq 0,14$ мкЗв/год. На станції запроваджено комплекс заходів, що гарантує безпечне й екологічно чисте виробництво електроенергії.

На промайданчику ВП ЗАЕС розташовані 3 сховища для тимчасового зберігання твердих радіоактивних відходів та 2 сховища для тимчасового зберігання рідких радіоактивних відходів.

Радіаційний контроль довкілля виконувала лабораторія зовнішнього радіаційного контролю (ЛРВК) ЗАЕС, атестована у сфері державного метрологічного нагляду на проведення вимірів при радіаційному контролі об'єктів довкілля (свідоцтво про атестацію № Z-8/14-57-3, видане 11.02.2010 строком на 5 років).

Для контролю за радіаційною обстановкою, обумовленою газо-аерозольними викидами в атмосферу, в зоні спостереження ЗАЕС створена мережа спеціально обладнаних постів, розташованих переважно в населених пунктах 30 км зони. На контрольному посту в с. В.Знам'янка (21 км ЗЮЗ) встановлений повний об'єм відбору проб для фонового контролю.

Відбір проб ґрунту здійснюється 1 раз на рік в місцях розташування кювет в період максимальної вегетації рослин (травень-червень). Одночасно з відбором ґрунту в місцях установки кювет проводиться відбір проб трав'янистої рослинності.

Запорізька АЕС розташована на лівому березі центральної ділянки Каховського водосховища в 70 км нижче м. Запоріжжя, в 160 км вище за греблю Каховською ГЕС. Каховське водосховище замикає дніпровський каскад водосховищ. На ділянці Запорізької АЕС ширина водосховища складає 8-11 км.

Для контролю радіаційного стану відкритих водоймищ відбиралися проби води, водоростей, донних відкладень і риби в ставку-охолоджувачі і прилеглій акваторії Каховського водосховища вище за АЕС, у 500 м нижче за продувальну споруду і у першого пункту водокористування нижче за течією, а також на протилежному березі Каховського водосховища в районі водозаборів м. Нікополь і м. Марганець.

Радіаційний контроль за станом підземних вод на території промайданчика ЗАЕС здійснюється щоквартально за допомогою мережі спостережних свердловин.

Аналіз багаторічних спостережень з радіаційної дії об'єктів Запорізької АЕС на персонал і довкілля підтверджує наступні висновки:

газо-аерозольні викиди в атмосферу і рідкі скидання радіоактивних речовин в ставок-охолоджувач об'єктами ЗАЕС протягом усього періоду експлуатації значно нижче встановлених допустимих рівнів;

радіаційна обстановка визначається радіонуклідами природного і космогенного походження; додатковий вклад ЗАЕС в забруднення повітря, водних об'єктів, ґрунтового і рослинного покриву довгоживучими радіонуклідами Cs - 137 і Sr - 90 за межами санітарно-захисної зони не виявлені;

потужність дози гамма-випромінювання і інтегральна доза на місцевості в межах зони спостереження ЗАЕС знаходиться на рівні фонових значень, характерних для цього регіону;

в цілому, рівень радіаційної дії ЗАЕС на населення і оточує середовище не перевищує 0,05% рівня дози, що створюється природними джерелами випромінювання, і не змінює природний рівень природної радіації в районі розташування ЗАЕС.

За весь період експлуатації ССВЯП зміст радіонуклідів в пробах навколишнього середовища в районі майданчика ССВЯП відповідає природному рівню.

Таким чином, результати багаторічного радіологічного моніторингу дозволяють говорити про відсутність помітної радіаційної дії від АЕС на довкілля, що оточує середовище в районі розташування Запорізької АЕС.

У 2010 році на ЗАЕС тривали роботи по вдосконаленню радіаційної безпеки і радіаційного захисту, а саме:

продовжувалася реалізація заходів, передбачених прийнятою в 2005 році "Програмою підвищення рівня радіаційної безпеки і забезпечення радіаційного захисту в ВП ЗАЕС";

виконана дослідна експлуатація програмного комплексу «DoseCalc», призначеного для розрахунку ефективних доз внутрішнього опромінення за результатами ІДК. Вказаний програмний комплекс в грудні 2010 року введений в промислову експлуатацію;

продовжена реалізація заходів «Програми реконструкції систем радіаційного контролю АЕС України».

У таблиці 9.3.1. наведені дані щодо забруднення території техногенними та техногенно-підсиленими джерелами природного походження надані Головним управлінням Держсанепідслужби в Запорізькій області.

Таблиця 9.3.1. Забруднення території техногенними та техногенно-підсиленими джерелами природного походження

№ з/п	Назва одиниці адміністративно-територіального устрою регіону	Кількість населення, тис. чол.	Радіаційний фон на території, мкЗв/год	Питома активність забруднюючих радіонуклідів, Бк/кг земель				
				цезій-137 (техногенний)	стронцій-90 (техногенний)	Радій(природний)	Торій (природний)	Калій (природний)
1	2	3	5	6	7	8	9	10
Головне управління Держсанепідслужби в Запорізькій області								
	м. Запоріжжя	772,6	0,12-0,14		-	-	-	-
	м. Енергодар	54,6	0,08-0,12					
	Кам'яно-Дніпровський район	41,5	0,12-0,13	3,9	3,3	-	-	-
	Запорізький район	57,7	0,12-0,14	2,5	2,6	-	-	-

У таблиці 9.3.2 наведені дані щодо використання джерел іонізуючого випромінювання за інформацією, наданою ВП «Запорізька АЕС» та Запорізькою обласною СЕС.

Таблиця 9.3.2. Використання джерел іонізуючого випромінювання (ДІВ)

№ з/п	Назва одиниці адміністративно-територіального устрою регіону, назва підприємства	Кількість радіаційно-небезпечних об'єктів (усього), од.	Джерела іонізуючого випромінювання (ДІВ), що використовуються		
			кількість джерел іонізуючого випромінювання, од.	загальна активність ДІВ, Бк	радіаційний фон на території підприємства, мкЗв/год
1	2	3	4	5	6
1	ПАТ «Завод завод феросплавів»	-	51	$8,6 \times 10^{11}$	0,12-0,14
2	ВАТ «Запоріжсталь»	-	187	$1,05 \times 10^{13}$	0,12-0,14
3	ЗАТ «ЗЗРК»	-	70	$5,17 \times 10^{12}$	0,12-0,13
4	Технічний університет	-	1	$1,3 \times 10^{10}$	0,12-0,14
5	ВАТ ЗТМК	-	101	$1,4 \times 10^{12}$	0,12-0,16
6	ЗАТ «Масложирпром»	-	3	$12,95 \times 10^{10}$	0,12-0,14
7	Агротехнічна академія	-	1	$3,05 \times 10^7$	0,12-0,14
8	ЗНВЦСМС	-	135	$2,6 \times 10^{12}$	0,12-0,14
9	Облкондиспансер	-	5	$3,7 \times 10^{14}$	0,12-0,14
10	Обласна лікарня	-	1	$1,009 \times 10^{13}$	0,11-0,14
11	КУ Міська клінічна лікарня екстреної та швидкої медичної допомоги	-	3	$2,96 \times 10^{14}$	0,12-0,14
12	КУ Міжрайонний онкодиспансер	-	8	$2,12 \times 10^{14}$	0,12-0,14
13	КУ Бердянська міська лікарня	-	5	$1,49 \times 10^{14}$	0,12-0,13

Протягом року на 7 пунктах системи спостереження та лабораторного контролю (ССЛК) Запорізького обласного центру з гідрометеорології вчасно та якісно проводились спостереження за потужністю експозиційної дози гамма – випромінювання. Рівень радіації не перевищував природний фон і змінювався від 9 до 13 мкр/год. Щоденно проводився відбір проб атмосферних опадів в м. Пришиб та на авіаційній метеорологічній станції (АМС) м. Запоріжжя. Випадків радіоактивного забруднення територій не зафіксовано.

Запорізька філія ДУ «Центрдержрідючість» виконує роботи з агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення. Відділ

експериментальних досліджень, екологічної безпеки ґрунтів та якості продукції виконує аналізи зразків ґрунту, що характеризують екологічні показники – вміст важких металів, пестицидів та радіонуклідів.

Ґрунти Запорізької області не забруднені довгоживучими радіонуклідами, а щільність забруднення по Cs^{137} не перевищує 1 Кі/км^2 , а по Sr^{90} - $0,02 \text{ Кі/км}^2$.

Щільність забруднення радіонуклідами земель сільськогосподарського призначення наведено у таблиці 9.3.3

Таблиця 9.3.3 Щільність забруднення радіонуклідами земель сільськогосподарського призначення

Район, населений пункт, де розташовано контрольний майданчик	Площа, тис. га	Щільність забруднення						
		Цезій-137				Стронцій-90		
		До 1	1-5	5-15	>15	0,02 – 0,15	0,15 – 3,00	>3,00
<i>Запорізький обласний державний проектно-технологічний центр охорони родючості ґрунтів і якості продукції</i>								
Якимівський, смт Якимівна, СВК "Промінь"	0,0868	0,0868					0,0868	
Якимівський, с.Вовчанськ, СВК "Авангард"	0,1463	0,1463					0,1463	
Бердянський, с.Луначарські, ЧСП "Зоря"	0,1543	0,1543					0,1543	
Веселівський, смт Веселе, ФГ "Руслан"	0,1413	0,1413					0,1413	
Веселівський, с.Матвіївна, ФГ "Искра"	0,0953	0,0953					0,0953	
Василівський, с.Балки, ЗАТ "Балки"	0,08	0,08					0,08	
Василівський, с. Лугове, СВК "Восток"	0,0695	0,0695					0,0695	
Вільнянський, с.Матвіївка, СВК "Матвіївка"	0,0892	0,0892					0,0892	
Гуляйпільський, смт Гуляйполе, ТОВ "Колос"	0,0775	0,0775					0,0775	
Запорізький, м.Запоріжжя, ДГ "Запорізьке"	0,0662	0,0662					0,0662	
Запорізький, с.Лукашево, ТОВ "Олександр-Агро"	0,0578	0,0578					0,0578	
К-Дніпровський, с.Дніпровка, ТОВ "Дніпровське"	0,1142	0,1142					0,1142	
Куйбишевський, с.Благовіщенка, СВК "Дружба"	0,1005	0,1005					0,1005	
Куйбишевський, с. Гусарка, СВК "Гусарське"	0,1181	0,1181					0,1181	
Мелітопольський, с. Н-Богданівка, СВК "Авангард"	0,1235	0,1235					0,1235	
Мелітопольський, с.Долинське, СВК "Долинське"	0,051	0,051					0,051	
Мелітопольський, с.Спаське, АФ "Мир"	0,1126	0,1126					0,1126	
Михайлівський, с.Тимошівка, АФ "Родіна"	0,0745	0,0745					0,0745	
Михайлівський, смт. Михайлівна, АФ ім.Мічуріна	0,0775	0,0775					0,0775	
Михайлівський, с.Роздол, Кор.Агросинтез "Таврія"	0,071	0,071					0,071	
Н-Миколаївський, смт Н-Миколаївка, СВК "Золотий колос"	0,1276	0,1276					0,1276	
Оріхівський, с.Преображенка, СВК "Росія"	0,059	0,059					0,059	
Пологівський, с.Тарасівка, СВК "Росія"	0,1141	0,1141					0,1141	
Приморський, с.Петрівка, СВК "Прогрес"	0,0493	0,0493					0,0493	
Приморський, с. Н-Олексіївка, СВК ім.Шевченко	0,0613	0,0613					0,0613	

Приазовський, смт. Приазовське, ЧСП "Росса"	0,0573	0,0573					0,0573	
Приазовський, с.Нововасилівка, СВК ім.Калініна	0,1264	0,1264					0,1264	
Приазовський, с.Дунаївка, СВК "Прилиманський"	0,1703	0,1703					0,1703	
Токмацький, м.Токмак, СВК ім.Калініна	0,0742	0,0742					0,0742	
Чернігівський, смт Чернігівка, ЧСП "Зоря"	0,1397	0,1397					0,1397	
К- Дніпровський, с.В-Знам'янка, ЗАЕС "Лиманна"	0,0253	0,0253					0,0253	
К-Дніпровський, с.Завітне, АТ "Степовий"	0,0929	0,0929					0,0929	
К-Дніпровський, с. Н-Дніпровка, Новодніпровська с/р	0,1326	0,1326					0,1326	
К-Дніпровський, с.В-Знам'янка, ЗАЕС "Знам'янське"	0,0651	0,0651					0,0651	
В-Белозерський, смт. В-Білозірка, СВК ім.Гагаріна	0,0656	0,0656					0,0656	
В-Белозерський, смт. В-Білозірка, СВК "Нива"	0,0751	0,0751					0,0751	
Веселівський, с.Чкалово, ФГ ім.Чкалова	0,0773	0,0773					0,0773	
Василівський, с.Орлянське, СВК "Орлянський"	0,0892	0,0892					0,0892	
Василівський, м. Василівка, СВК ім.Ватутіна	0,0331	0,0331					0,0331	
Василівський, с.Приморське, ВАТ "Мир"	0,0699	0,0699					0,0699	
Запорізький, с.Біленьке, ТОВ "Агро - Бакай"	0,045	0,045					0,045	
Запорізький, с.Мар'ївка, АФ "Росія"	0,0818	0,0818					0,0818	
Запорізький, с.Розумівка, ТОВ "Розумівське Агро"	0,0555	0,0555					0,0555	
Запорізький, с.Широке, ТОВ "Оріс Нива"	0,0529	0,0529					0,0529	
Розівський, с.Новомлинівка	0,0615	0,0615					0,0615	

За звітний період Держекоінспекцією проведено 16 перевірок дотримання природоохоронного законодавства підприємств:

- 5 перевірок складських приміщень перед отриманням ліцензій;
- 7 перевірок суб'єктів господарювання, перед отриманням ліцензій на право проведення операцій з металобрухтом;
- 4 перевірки суб'єктів господарювання, що здійснюють свою діяльність з металобрухтом, перед продовженням ліцензій.

10. ПРОМИСЛОВІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

10.1. Структура та обсяги промислового виробництва

Запорізька область - один з найбільш розвинених промислових регіонів України. На частку промисловості доводиться більша частина ВВП регіону. Практично усі види промисловості розташовані на території регіону. У структурі промислового виробництва регіону найбільшу питому вагу мають чорна та кольорова металургія, теплоенергетика, атомна енергетика, хімія, машинобудування, на які припадає приблизно 90,0 % викидів всіх забруднюючих речовин.

За даними Головного управління статистики в Запорізькій області обсяги

реалізації промислової продукції за 2012 рік представлені в тис. грн. та наведені таблиці 10.1.1.

Таблиця 10.1.1. Обсяги реалізації промислової продукції за видами економічної діяльності

	Обсяги реалізації промислової продукції 2012 рік	
	тис. грн.	у % до підсумку
Промисловість	82654667,3	100,0
Добувна промисловість	2390496,5	2,9
Переробна промисловість тому числі:	59541290,2	72,0
виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	7422662,6	9,0
легка промисловість	193875,4	0,2
виготовлення виробів з деревини, паперу та поліграфічна діяльність	334065,0	0,4
виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	3615558,6	4,4
виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	1417680,0	1,7
виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	184152,2	0,2
виробництво гумових і пластмасових виробів, виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	2019021,2	2,4
металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	24950909,6	30,2
машинобудування	16507876,8	20,0
виробництво меблів, іншої продукції; ремонт і монтаж машин і устаткування	2895488,8	3,5
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	19816580,4	24,0
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	906300,2	1,1

Примітка: дані наведені Головним управлінням статистики в Запорізькій області без урахування зміни підприємствами основного виду діяльності.

10.2. Вплив на довкілля

В 2012 році у цілому по області відбулось зменшення викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря, що сталося за рахунок зменшення обсягів промислового виробництва на 9,4% у порівнянні з попереднім роком.

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення за викидами економічної діяльності представлені в таблиці 10.2.1.

Таблиця 10.2.1. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря за видами економічної діяльності

Види економічної діяльності	Кількість підприємств, які мали викиди, одиниць	Обсяги викидів по регіону		Викинуто в середньому одним підприємством, т.
		тис. т	у % до 2012 р.	
Усі види економічної діяльності	269	207,6	100,0	771,7
у тому числі:				
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство:	18	1,0	0,5	55,9
Рибальство, рибництво	-	-	-	-
Промисловість:	168	205,1	98,8	1221,0
Добувна промисловість	13	1,1	0,5	84,6
Переробна промисловість, у тому числі:	128	93,02	44,8	726,7

виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	28	1,96	0,9	70,2
виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення	3	3,2	1,5	1050,2
хімічне виробництво	3	0,5	0,3	177,1
виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	13	3,5	1,7	266,9
металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	27	80,5	38,8	2981,6
виробництво машин та устаткування	15	0,1	0,1	7,1
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	27	111,01	53,5	4111,6
Будівництво	5	0,02	0,0	5,8
Діяльність транспорту та зв'язку	31	0,4	0,2	12,1
Діяльність наземного транспорту	3	0,02	0,0	7,0
Інші види економічної діяльності	47	1,04	0,5	22,2

На сьогоднішній день в регіоні найбільша кількість підприємств є підприємства переробної промисловості, що складає близько 50% від загальної кількості.

Складною в області залишається проблема накопичення відходів, яка представляє реальну небезпеку для життя населення та навколишнього середовища і потребує особливої уваги (табл. 10.2.2).

Масштабність ресурсовикористання і енергетично-сировинної спеціалізації економіки регіону в цілому сприяють значному утворенню і накопиченню відходів виробництва і споживання. З метою зменшення обсягів розміщених відходів, які утворюються практично на всіх підприємствах - основних забруднювачах, вдосконалюються діючі та впроваджуються сучасні технології і обладнання, виконуються заходи щодо поводження з відходами, передбачені природоохоронними програмами.

За даними Головного управління статистики в Запорізькій області в 2012 році, згідно видів економічної діяльності, поводження з відходами I-IV небезпеки відбувалось таким чином.

Таблиця 10.2.2. Показники поводження з відходами I-IV класу небезпеки за основними видами економічної діяльності в 2012 році, т

<i>Вид економічної діяльності</i>	<i>Утворення відходів</i>	<i>Утилізовано, оброблено (перероблено)</i>	<i>Наявність відходів на кінець року</i>
Усього			
Добувна промисловість	661596,4	100012,5	5051924,7
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	3849990,5	1397682,1	99713528
Хімічна та нафтохімічна промисловість	8527,6	516,8	113,3
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	502714,9	93345,2	72,9

10.2.1 Гірничодобувна промисловість

Займаючи площу 27,2 тис. км² (4,5% території України), Запорізька область спроможна забезпечити державу рудами марганцю, багатими рудами заліза, гірничохімічними корисними копалинами, нерудними корисними копалинами для металургії, будівельними корисними копалинами. Відносно загальних запасів мінеральної сировини держави в області знаходиться: пегматитів — 88,06%, апатитів — 63,42%, марганцевих руд — 69,1%, каолінів — 22,9%, багатих залізних руд — 10%, вогнетривких глин — 8,6%.

Формування потужного промислового комплексу Запорізької області зумовило розвиток гірничодобувної промисловості. На початкових стадіях, найбільш значного розвитку набули роботи по видобутку будівельних матеріалів в районах прилеглих до м. Запоріжжя, що було обумовлено будівництвом підприємств енергетичної, металургійної, машинобудівної та інших галузей.

До добувної промисловості регіону входять підприємства з добування залізних руд, декоративного та будівельного каменю, піску та гравію, глини та каоліну тощо.

Добуванням залізних руд в області займається підприємство з іноземними інвестиціями у формі ЗАТ «Запорізький залізорудний комбінат», обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел якого складають 538,799 тонн, що на 31,318 тонн менше ніж у попередньому році.

Найбільшим підприємством в області з добування декоративного та будівельного каменю є ПАТ «Янцівський гранітний кар'єр».

Обсяги викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел підприємств галузі добування декоративного та будівельного каменю представлені в таблиці 10.2.1.1.

Таблиця 10.2.1.1. Обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферу від стаціонарних джерел забруднення у 2012 році

	Всього, т	у % до 2011 року, %	Збільшення/ зменшення (-) проти 2010р.	Розподіл обсягів викидів, %	Частка у сумарних обсягах викидів, %
Запорізька область	171,598	113,8	20,815	100,0	100,0
ПАТ «Янцівський гранітний кар'єр»	98,156	100,0	-	57,2	100,0
ТОВ «Мокрянський кам'яний кар'єр № 3» (проммайданчик № 1)	35,209	112,4	3,889	20,5	100,0
ТОВ «Токмацький гранітний кар'єр»	33,868	200,0	16,930	19,7	100,0
«Трудівське кар'єроуправління» ДП «УПП ДА ЗТУ»	4,365	99,9	-0,004	2,5	100,0

Найбільшим підприємством в області з добування піску та гравію є ПАТ «Запоріжнерудпром» (кар'єр).

Обсяги викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел підприємств галузі добування піску та гравію надані в таблиці 10.2.1.2.

Таблиця 10.2.1.2. Обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферу від стаціонарних джерел забруднення у 2012 році

	Всього, т	у % до 2011 року, %	Збільшення/ зменшення (-) проти 2010р.	Розподіл обсягів викидів, %	Частка у сумарних обсягах викидів, %
Запорізька область	203,583	108,7	16,257	100,0	100,0
ПрАТ «Запорізьке карероуправління»	32,079	138,1	8,857	15,8	100,0
ПАТ «Запоріжнерудпром» (кар'єр)	125,147	115,6	16,883	61,5	100,0
ПАТ «Новополтавський кар'єр»	46,357	83,0	-9,483	22,8	100,0

Найбільшим підприємством в області з добування глини та каоліну є ТОВ ЗСМ «Юг кераміка».

Обсяги викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел підприємств галузі добування глини та каоліну представлені в таблиці 10.2.1.3.

Таблиця 10.2.1.3. Обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферу від стаціонарних джерел забруднення у 2012 році

	Всього, т	у % до 2011 року, %	Збільшення/ зменшення (-) проти 2010р.	Розподіл обсягів викидів, %	Частка у сумарних обсягах викидів, %
Запорізька область	184,748	100,8	1,483	100,0	100,0
ТОВ «Гірничодобувна компанія «Мінерал»	72,421	100,0	-	39,2	100,0
ТОВ «Агробуд, ЛТД»	26,791	100,0	-	14,5	100,0
ТОВ ЗСМ «Юг кераміка»	79,732	100,0	-	43,2	100,0
ТОВ «Альянс Керамік»	5,804	134,3	1,483	3,1	100,0

Іншою галуззю добувної промисловості в області займається підприємство ТОВ «Пегматит», обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел якого складають 1,0 тонн, що на 0,827 тонн більше ніж у попередньому році.

ЗАТ «Запорізький залізорудний комбінат» - водопостачання підприємства здійснюється від мереж Таврійського експлуатаційного цеху водопостачання і водовідведення (далі – Таврійський ЕЦВВ) КП «Облводоканал» Запорізької обласної ради, експлуатаційних водозабірних свердловин, обладнаних на крейдовий (проммайданчик підприємства) та сарматський (база відпочинку «Горняк») водоносні горизонти та часткового використання високо мінералізованих шахтних вод. Відведення господарсько-побутових стічних вод з проммайданчика підприємства здійснюється на поля фільтрації. Скидання зворотних вод у водні об'єкти здійснюється згідно дозволу на спеціальне водокористування та затверджених нормативів ГДС речовин, що надходять із зворотними водами у водні об'єкти.

Видобування залізної руди ЗАТ «Запорізький залізорудний комбінат» пов'язане з необхідністю відкачування підземних вод з шахтних виробок. При цьому прісні підземні води понтичного і сарматського водоносних горизонтів видобуваються і подаються Таврійським ЕЦВВ КП «Облводоканал» Запорізької обласної ради для водопостачання м. Дніпрорудне та ряду

сільських населених пунктів Василівського району. Свердловини Таврійського ЕЦВВ КП «Облводоканал» Запорізької обласної ради, обладнані на бучакський водоносний горизонт, тимчасово законсервовані. Підземні води верхньокрейдового водоносного горизонту використовуються для власних потреб підприємства. Мінералізовані шахтні води частково використовуються для потреб виробництва, а решта відкачується в ізолюваний ставок-випаровувач, розташований в Утлюкському лимані. За висновками оцінки впливу ставка-випаровувача на навколишнє природне середовище «ставка-випаровувач не завдає шкідливої дії на геологічне, водне і повітряне середовище».

За даними державного моніторингу підземних вод, який в межах області проводиться Бердянською комплексною гідрогеологічною інженерно-геологічною партією, рівні бучакського і верхньокрейдового водоносних горизонтів в зоні впливу ЗАТ «Запорізький залізорудний комбінат» є стабільними, за останні п'ять років спостерігається їх поступове підвищення.

Згідно ст. 105 Водного кодексу України ЗАТ «Запорізький залізорудний комбінат», як підприємство, діяльність якого може негативно впливати на стан підземних вод, здійснює відомчий моніторинг стану підземних вод в зоні впливу. Ведення моніторингу покладено на гідрогеологічну службу підприємства. За даними гідрогеологічної служби ЗАТ «Запорізький залізорудний комбінат» після припинення поверхневого водовідливу рівні бучакського та верхньокрейдового водоносних горизонтів відновились, депресійна воронка в межах зони впливу залишається стабільною, розширення гірничих виробок на глибоких горизонтах не відбивається рівневому режимі. Рівень бучакського водоносного горизонту на протязі 2003 – 2012 років коливається на абсолютних відмітках від – 106 м до – 112 м.

В ході зростання кількості гірничих підприємств і формування розвиненого гірничодобувного комплексу із значними обсягами вилучення корисних копалин та гірничих порід стали відбуватися негативні зміни стану довкілля.

Протягом останніх десятиріч набули масштабного характеру техногенно-екологічні проблеми, серед яких необхідно виділити:

1. порушення земель, рекультивация яких не виконується;
2. формування великих обсягів відходів (відвали гірничих порід);
3. порушення гідрогеологічних умов, що приводить до погіршення водопостачання підземними водами;
4. втрати корисних копалин;
5. не комплексне використання родовищ.

Пошкодження геологічного та всього природного середовища відбувається при пошуках корисних копалин – на стадії геологорозвідувальних робіт. Сучасні свердловини можуть досягати глибини кількох кілометрів. При бурінні таких свердловин на поверхню Землі піднімаються великі об'єми гірських порід, які захаращують і забруднюють околиці місце розташування свердловин. Залишені у вигляді відвалів ці техногенні відклади розмиваються

дощовими й талими водами і забруднюють навколишню територію шкідливими для живих організмів сполуками.

При бурінні свердловин часто використовують бурові розчини, до складу яких входять водорозчинні солі, органічні речовини та різноманітні обважнювачі, які забруднюють не лише земну поверхню в місцях буріння свердловин, а й підземні водоносні та водопроникні горизонти. Атмосфера інтенсивно забруднюється у процесі бурових робіт. При бурінні глибоких свердловин кількість вихлопних отруйних газів двигунів бурових установок сягає близько 260 000 м³ на добу.

Поверхневі розвідувальні виробки: шурфи, канали тощо активізують ерозійні процеси, стимулюють яроутворення, яке вилучає із сільськогосподарської сфери значні площі родючих земель. Крім того, в місцях проведення геологорозвідувальних робіт ґрунтово-рослинний покрив, як правило, сильно пошкоджується транспортними засобами, забруднюється нафтопродуктами, засмічується виробничими та побутовими твердими відходами. Ці явища дуже поширені в Запорізькій області, тому що рельєф цієї місцевості є ерозійно-небезпечним.

При видобутку корисних копалин діють ті самі фактори руйнування середовища, як і при геологорозвідувальних роботах, але в значно більших масштабах. При підземному видобутку твердих корисних копалин підземні гірські виробки (штреки, штольні тощо), як правило, залишаються незабутованими (тобто незаповненими) відпрацьованою породою і над ними починається осідання земної поверхні, що захоплює великі території. Це осідання часто супроводжується заболочуванням земель, яке виводить їх частково або повністю зі сфери природокористування. Крім того, при видобутку та збагаченні твердих корисних копалин на поверхні Землі накопичуються величезні маси гірських порід, позбавлених корисних копалин, але все ще збагачених ендегенними мінералами. Ці нагромадження техногенних відкладів у вигляді териконів або відвалів вилучають із природного кругообігу значні площі, псують навколишні ландшафти, а при розмиванні дощовими й талими водами забруднюють навколишнє середовище шкідливими для живих організмів хімічними елементами. Особливо небезпечні нагромадження радіоактивних порід.

При видобутку корисних копалин відкритим способом (для Запорізької області це марганцеворудна промисловість) геологічне середовище порушується виїмками гірських порід – кар'єрами, площа яких може досягати десятків квадратних кілометрів, а глибина – сотень метрів. Щоб запобігти затопленню кар'єру, з метою пониження рівня підґрунтових вод кар'єр оточують колом гідрогеологічних свердловин, з яких безперервно викачують воду. Якщо у навколишніх товщах гірських порід містяться легкорозчинні відклади (вапняки, гіпси, ангідрити, кам'яна сіль тощо), такі відкачки сприяють розчиненню їх і утворенню глибинних карстових порожнин, які стають причиною виникнення карстових провалів на прилеглих до кар'єру територіях.

На теперішній час закінчився термін дії Обласної програми з екологічної реабілітації гірничодобувних районів Запорізької області. Оцінюючі

ефективність впровадження програми, слід відзначити як позитивні, так негативні фактори.

На 1 етапі програми – комплексна оцінка екологічної ситуації - виконано:

- оцінку впливу на навколишнє середовище (ОВНС) гірничодобувної діяльності основних підприємств області, серед яких підприємство з іноземною інвестицією у формі ТОВ «Гірничодобувна компанія «Мінерал», ТОВ «Мокрянський кам'яний кар'єр № 3», ТОВ «Турстрой Червонодніпровське», ПрАТ «Запорізьке кар'єроуправління»;

- впроваджено і удосконалюється моніторинг природного середовища на об'єктному рівні, особливого значення цей захід має для Запорізького залізничного комбінату і де він виконується на достатньо високому рівні.

10.2.2. Металургійна промисловість

До металургійної промисловості в Запорізькій області входять підприємства, що займаються виробництвом чавуну, сталі та феросплавів, виробництвом дроту, виробництвом алюмінію, міді, інших кольорових металів, також литтям чавуну, легких кольорових металів.

Найбільшим підприємством - забруднювачем атмосферного повітря в області з металургійного виробництва є ВАТ «Запоріжсталь».

Обсяги викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел підприємств виробництва чавуну, сталі та феросплавів надані в таблиці 10.2.2.1.

Таблиця 10.2.2.1. Обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферу від стаціонарних джерел забруднення у 2012 році

	Всього, т	у % до 2011 року, %	Збільшення/ зменшення (-) проти 2009р.	Розподіл обсягів викидів, %	Частка у сумарних обсягах викидів, %
Запорізька область	78983,637	76,7	-23992,486	100,0	100,0
ПАТ «Дніпроспецсталь»	1630,409	62,9	-961,8	2,1	100,0
ПАТ «Запорізький завод феросплавів»	21013,535	95,7	-946,024	26,6	100,0
ВАТ «Запоріжсталь»	56257,15	71,9	-22037,294	71,2	100,0
ТОВ «Метпромсервіс» (п/м № 1)	18,256	100,0	0,006	-	100,0
ТОВ НВО «Укрпромекологія»	4,978	168,0	2,015	-	100,0
ПрАТ «Ферротрейдінг»	23,178	40,9	-33,559	-	100,0
ТОВ «Бістар 3000»	3,289	132,8	0,813	-	100,0
ТОВ «Запорізький сталеливарний завод»	32,842	66,4	-16,643	-	100,0

За даними Головного управління статистики в Запорізькій області в 2012 році виробництвом дроту займається ПАТ «Запорізький сталепрокатний завод», обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел якого складають – 14,945 тонн, що на 4,496 тонн більше ніж в попередньому році; виробництвом міді – ТОВ «Запорізький завод кольорових сплавів», обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел якого складають 93,603 тонн, що на 33,723 тонн більше ніж в 2011 році; виробництвом інших кольорових металів - ДП «Запорізький титано - магнієвий комбінат», обсяги викидів забруднюючих речовин в

атмосферне повітря від стаціонарних джерел якого складають 1251,132 тонн що на 196,653 тонн більше ніж в попередньому році.

Найбільшим підприємством - забруднювачем атмосферного повітря в області з виробництва алюмінію є ПАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат».

Обсяги викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел підприємств з виробництва алюмінію надані в таблиці 10.2.2.2.

Таблиця 10.2.2.2. Обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферу від стаціонарних джерел забруднення у 2012 році

	<i>Всього, т</i>	<i>у % до 2011 року, %</i>	<i>Збільшення/ зменшення (-) проти 2010р.</i>	<i>Розподіл обсягів викидів, %</i>	<i>Частка у сумарних обсягах викидів, %</i>
Запорізька область	12,655	2,0	-621,611	100,0	100,0
ПАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат»	10,357	1,7	-616,222	81,8	100,0
ТОВ «Мрія»	2,298	37,8	-3,774	18,2	100,0
ПАТ «Василівський завод технологічного обладнання»	-	-	-1,615	-	-

Найбільшим підприємством - забруднювачем атмосферного повітря в області з лиття чавуну є ТОВ «Автомашлитво».

Обсяги викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел підприємств з лиття чавуну надані в таблиці 10.2.2.3.

Таблиця 10.2.2.3. Обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферу від стаціонарних джерел забруднення у 2012 році

	<i>Всього, т</i>	<i>у % до 2011 року, %</i>	<i>Збільшення/ зменшення (-) проти 2010р.</i>	<i>Розподіл обсягів викидів, %</i>	<i>Частка у сумарних обсягах викидів,%</i>
Запорізька область	38,401	46,5	-44,134	100,0	100,0
ВАТ «Мелітопольський завод «Автокольорлит»	8,878	56,1	-6,955	23,1	100,0
ТОВ «Мелітопольський ливарний завод»	0,296	62,8	-0,175	0,8	100,0
ТОВ «Азовський ливарно-механічний завод»	2,657	89,9	-0,3	6,9	100,0
ТОВ «Автомашлитво»	26,57	42,0	-36,704	69,2	100,0

Найбільшим підприємством - забруднювачем атмосферного повітря в області з лиття легких кольорових металів є ТОВ «Тайврійська ливарна компанія «ТАЛКО».

Обсяги викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел підприємств з лиття легких кольорових металів надані в таблиці 10.2.2.4.

Таблиця 10.2.2.4. Обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферу від стаціонарних джерел забруднення у 2012 році

	<i>Всього, т</i>	<i>у % до 2011 року, %</i>	<i>Збільшення/ зменшення (-) проти 2010р.</i>	<i>Розподіл обсягів викидів, %</i>	<i>Частка у сумарних обсягах викидів, %</i>
Запорізька область	51,046	96,3	-1,937	100,0	100,0
ТОВ «Біол»	5,408	136,2	1,438	10,6	100,0

ТОВ «Таврійська ливарна компанія «ТАЛКО»	45,638	93,1	-3,375	89,4	100,0
---	--------	------	--------	------	-------

В Запорізькій області здійснюють виробничу діяльність наступні підприємства чорної та кольорової металургії: ВАТ «Запоріжсталь», ПАТ «Електрометалургійний завод «Дніпроспецсталь» ім. А.М. Кузьміна», ПАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат», ДП «Запорізький титано-магнієвий комбінат», ПАТ «Запорізький завод феросплавів», ПАТ «Укрграфіт», ПАТ «Запорізький сталепрокатний завод», ПАТ «Запоріжжкокс», ПАТ «Запоріжвогнетрив».

ВАТ «Запоріжсталь» - водопостачання підприємства для господарсько-побутових і виробничих потреб здійснюється з р. Дніпро, відведення зворотних вод здійснюється в р. Дніпро по 6 випусках згідно дозволу на спеціальне водокористування та затверджених нормативів ГДС речовин, що надходять із зворотними водами у водні об'єкти.

Важливість реалізації першочергових водоохоронних заходів на ВАТ «Запоріжсталь» ґрунтується на необхідності припинення забруднення р. Дніпро. Обсяг скидання зворотних вод комбінату у водні об'єкти є одним з найбільших в області і склав у 2012 році 71,04 млн. м³, у тому числі забруднених через комплекс позамайданчикового шламовидалення, розташований в б. Капустяній – 61,79 млн. м³, що становить 86,7% загального обсягу скидання забруднених зворотних вод області. З метою припинення забруднення р. Дніпро на підприємстві розпочато реалізацію заходу «Перехід на соляно-кисле травлення НТА 1,2 ЦХП - 1 з установкою регенерації відпрацьованих травильних розчинів».

ПАТ «Електрометалургійний завод «Дніпроспецсталь» ім. А.М. Кузьміна» спеціалізується на виробництві спеціальних сталей та прокату. Для задоволення потреб виробництва у підприємство здійснює забір технічної і питної води від мереж ВАТ «Запоріжсталь» та питної води від мереж КП «Водоканал» У 2012 році на виробничі і госпобутові потреби було використано: технічної води 6,369 млн. м³, питної води 2,741 млн. м³.

Підприємство здійснює скидання виробничих стічних вод в р. Дніпро через комплекс позамайданчикового шламовидалення ВАТ «Запорізький металургійний комбінат «Запоріжсталь». За рахунок реалізації заходу «Будівництво насосної повернення стічних вод від прокатного цеху» підприємством у 2012 році відведено скорочено скидання виробничих стічних вод на 0,345 млн.м³ у порівнянні з 2011 роком і склало 4,023 млн.м³.

ПАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат» - водопостачання підприємства для господарсько-побутових і виробничих потреб здійснюється від ВАТ «Запорізький металургійний комбінат «Запоріжсталь» та КП «Водоканал», відведення зворотних вод здійснюється в р. Дніпро по 3 випусках згідно дозволу на спеціальне водокористування та затверджених нормативів ГДС речовин, що надходять із зворотними водами.

За рахунок суттєвого спаду виробництва та скорочення сортаменту продукції ПАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат» фактично

зупинило основне технологічне виробництво, що привело до припинення скидання забруднених зворотних вод.

Обсяг скидання зворотних вод комбінату у р. Дніпро склав у 2012 році 0,073 млн. м³, в порівнянні з 2011 роком обсяг скидання зворотних вод скоротився на 0,445 млн. м³ що обумовлено скороченням обсягів виробництва.

Будівництво очисних споруд промзливових стічних вод залишається пріоритетним водоохоронним заходом на підприємстві.

Умовами дозволу на спеціальне водокористування передбачено виконання проектних робіт та будівництво очисних споруд промзливових стоків. Екологічний ефект після введення в експлуатацію очисних споруд – зниження концентрацій по завислих речовинах, нафтопродуктах, фенолах, міді, БСК₅.

ДП «Запорізький титано-магнієвий комбінат» - водопостачання підприємства для господарсько-побутових і виробничих потреб здійснюється від ВАТ «Запоріжсталь» та КП «Водоканал», відведення зворотних вод здійснюється у Дніпровське водосховище по випусках № № 1,2 та по одному випуску у р. Дніпро, згідно дозволу на спеціальне водокористування та затверджених нормативів ГДС речовин, що надходять із зворотними водами у водні об'єкти. У 2012 році відведено 2,096 млн. м³, з них 0,632 млн. м³ забруднених.

Головною екологічною проблемою ДП «Запорізький титано-магнієвий комбінат» є скидання у р. Дніпро забруднених зворотних вод з перевищенням концентрацій по солемісту та вмісту кальцію.

На підприємстві продовжується реалізація заходу по зниженню солемісту в зворотних водах за рахунок зниження концентрацій солей кальцію до рівня ГДК.

ПАТ «Запорізький завод феросплавів» - водопостачання підприємства для господарсько-побутових і виробничих потреб здійснюється від ВАТ «Запоріжсталь» та КП «Водоканал», відведення зворотних вод здійснюється в р. Дніпро по 1 випуску згідно дозволу на спеціальне водокористування та затверджених нормативів ГДС речовин, що надходять із зворотними водами у р. Дніпро.

Умови спеціального водокористування виконуються, заходи по досягненню нормативів ГДС забруднюючих речовин виконано в повному обсязі, кількість і якість зворотних вод знаходяться в межах затверджених нормативів ГДС речовин.

ПАТ «Укрграфіт» - водопостачання підприємства для господарсько-побутових і виробничих потреб здійснюється від ВАТ «Запоріжсталь», ТОВ «Гелметресурс», КП «Водоканал». Відведення зворотних вод здійснюється в р. Дніпро по 2 випусках згідно дозволу на спеціальне водокористування та затверджених нормативів ГДС речовин, що надходять із зворотними водами у Дніпровське водосховище.

Умови спеціального водокористування виконуються, заходи по досягненню нормативів ГДС забруднюючих речовин виконано в повному обсязі, кількість і якість зворотних вод знаходяться в межах затверджених нормативів ГДС речовин.

ПАТ «Запорізький сталепрокатний завод» водопостачання підприємства для господарсько-побутових і виробничих потреб здійснюється від ВАТ «Запорізький металургійний комбінат «Запоріжсталь» та КП «Водоканал». Відведення зворотних вод здійснюється в р. Дніпро по 1 випуску згідно дозволу на спеціальне водокористування та затверджених нормативів ГДС речовин, що надходять із зворотними водами.

Умови спеціального водокористування виконуються в частині проведення організаційно-технічних заходів, спрямованих на визначення джерел надходження міді та цинку у зворотних водах та їх локалізацію.

ПАТ «Запоріжжкокс» працює по безстічній системі водопостачання. Всі виробничі, госппобутові та зливові води з території підприємства і частини вулиці Діагональне шосе проходять очистку на очисних спорудах біохімічного очищення та використовуються на гасіння коксу та підживлення системи оборотного водопостачання.

ПАТ «Запоріжжвогнетрив» водопостачання підприємства здійснюється від мереж КП «Водоканал», водовідведення – до мереж міської каналізації, підприємство не здійснює скидання зворотних вод у р. Дніпро.

Також до металургійної промисловості в Запорізькій області входять підприємства, що займаються виробництвом чавуну, сталі та феросплавів (ПАТ «Дніпроспецсталь», ПАТ «Запорізький завод феросплавів», ВАТ «Запоріжсталь», ТОВ «Метпромсервіс», ТОВ НВО «Укрпромекологія», ТОВ «Запорізький сталеливарний завод»), виробництвом дроту (ТОВ «Меткан Ко ЛТД»), виробництвом кольорових металів (КП «Запорізький титано-магнієвий комбінат»).

З метою зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище в результаті розміщення відходів, які утворюються в процесі виробництва, підприємствами виконуються заходи щодо подальшої їх утилізації, оброблення (перероблення).

Таблиця 10.2.2.9 Показники поводження з відходами I-IV класу небезпеки на основних підприємствах металургійної промисловості, т

	<i>Утворилося відходів</i>	<i>Утилізовано, оброблено (перероблено)</i>
ПАТ «Дніпроспецсталь»	135498,0	129459,0
ПАТ «Запорізький завод феросплавів»	10222,0	11003,0
ВАТ «Запоріжсталь»	3464087,0	2428344,0
КП «Запорізький титано-магнієвий комбінат»	34138,0	31125,0

10.2.3. Хімічна та нафтохімічна промисловість

До хімічної промисловості в Запорізькій області входять підприємства, що займаються виробництвом пластмас у первинних формах, іншої основної неорганічної продукції та іншої хімічної продукції для промислових цілей.

Найбільшим підприємством - забруднювачем атмосферного повітря в області з виробництва іншої основної неорганічної продукції є ТДВ «Пологівський хімічний завод «Коагулянт».

Обсяги викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел підприємств з виробництва іншої основної неорганічної продукції надані в таблиці 10.2.3.1.

Таблиця 10.2.3.1. Обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферу від стаціонарних джерел забруднення у 2012 році

	Всього, т	у % до 2011 року, %	Збільшення/ зменшення (-) проти 2010р.	Розподіл обсягів викидів, %	Частка у сумарних обсягах викидів, %
Запорізька область	195,069	83,7	-38,018	100,0	100,0
ТДВ «Пологівський хімічний завод «Коагулянт» (майданчик № 1)	195,069	83,9	-37,548	100,0	100,0
ТОВ фірма «Сувенір»	-	-	0,47	-	-

За даними Головного управління статистики в Запорізькій області в 2012 році виробництвом пластмас у первинних формах займається ЗДП «Кремнійполімер», обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел якого складають – 26,159 тонн, що на 9,835 тонн більше ніж в попередньому році; виробництвом іншої хімічної продукції для промислових цілей – ПАТ «Запорізький завод зварювальний флюсів та скловиробів», обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел якого складають 310,013 тонн, що на 59,399 тонн менше ніж в 2011 році.

До підприємств хімічної та нафтохімічної промисловості на території Запорозької області відносяться наступні підприємства: ЗДП «Кремнійполімер», ПрАТ «Завод напівпровідників», ПАТ «АЗМОЛ».

ЗДП «Кремнійполімер» - водопостачання підприємства питною водою здійснюється від мереж КП «Водоканал» м. Запоріжжя, технічною – від мереж КП «Запорізький титано-магнієвий комбінат». Усі стічні води, що утворюються в процесі виробництва, надходять на попереднє очищення на заводські споруди біохімічного очищення та відводяться через комплекс позамайданчикowego шламовидалення ВАТ «Запоріжсталь» згідно діючого договору.

По б. Панській у р. Дніпро надходять переливні води з оборотних циклів, дренажні та злизові води підприємства.

До проблем в галузі охорони та раціонального використання водних ресурсів на підприємстві варто віднести повільне впровадження комплексу заходів щодо повного припинення скиду забруднених високомінералізованих (солевміст становить 8,0 - 10,0 г/дм³, що перевищує ГДК у 8 -10 разів) зворотних вод у р. Дніпро через комплекс позамайданчикowego шламовидалення ВАТ «Запоріжсталь» і заходів щодо очищення промзливових і дренажних вод, що надходять у р. Дніпро через б. Панську, з поверненням їх у виробництво.

ПрАТ «Завод напівпровідників» - водопостачання підприємства здійснюється від мереж ДП «Запорізький титано-магнієвий комбінат» та КП «Водоканал» м. Запоріжжя.

Відведення зворотних вод здійснюється у затоку Осокорову (Дніпровське водосховище) через б. Панську по 3 випусках згідно дозволу на спеціальне

водокористування та затверджених нормативів ГДС речовин, що надходять із зворотними водами у р. Дніпро.

Умови спеціального водокористування виконуються, заходи по досягненню нормативів ГДС забруднюючих речовин виконуються в межах затверджених нормативів ГДС речовин.

ПАТ «Азовські мастила та оливи» (ПАТ «АЗМОЛ») - водопостачання підприємства у 2012 році здійснювалося від мереж КП «Бердянськводоканал» БМР та за рахунок власних артезіанських свердловин, розташованих на території підприємства. Підприємство працює без скиду зворотних вод у водний об'єкт. Після очищення виробничих та госппобутових стічних вод на очисних спорудах біологічного очищення, частина очищених вод повертається у виробництво для подальшого використання, а решта відводиться до мереж міської каналізації.

До хімічної промисловості в Запорізькій області входять підприємства, що займаються виробництвом основної хімічної продукції (ТДВ «Пологівський хімічний завод «Коагулянт») та виробництвом іншої хімічної продукції для промислових цілей (ПАТ «Запорізький завод зварювальний флюсів та скловиробів»).

З метою зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище в результаті розміщення відходів, які утворюються в процесі виробництва, підприємствами виконуються заходи щодо подальшої їх утилізації, оброблення (перероблення) (табл. 10.2.1).

Таблиця 10.2.1. Показники поводження з відходами I-IV класу небезпеки на основних підприємствах хімічної та нафтохімічної промисловості, т

	<i>Утилізовано, оброблено (перероблено)</i>	<i>Утворилося відходів</i>
ТДВ «Пологівський хімічний завод «Коагулянт»	34,7	52,01
ПАТ «Запорізький завод зварювальний флюсів та скловиробів»	68,06	553,06

10.2.4. Харчова промисловість

До харчової промисловості в Запорізькій області входять підприємства, що займаються виробництвом м'яса, нерафінованих олій та жирів, рафінованих олій та жирів, переробленням молока та виробництвом сиру, морозива, продуктів борошномельно-круп'яної промисловості, готових кормів для тварин, що утримуються на фермах, хліба та хлібобулочних виробів, какао, шоколаду та цукристих кондитерських виробів, дистильованих алкогольних напоїв, пива, мінеральних вод та інших безалкогольних напоїв.

За даними Головного управління статистики в Запорізькій області в 2012 році виробництвом м'яса займається ПАТ «Мелітопольський м'ясокомбінат», обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел якого складають – 21,262 тонн, що на 2,03 тонн менше ніж в попередньому році; виробництвом рафінованих олій та жирів – ТОВ Фірма «Оліс, ЛТД», обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від

стаціонарних джерел якого складають 4,152 тонн; виробництвом морозива – ТОВ «Айс Запоріжжя», обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел якого складають 6,785 тонн; виробництвом продуктів борошномельно-круп'яної промисловості – ДП «ДП Агросервіс - 2000» обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел якого складають 6,049 тонн; виробництвом готових кормів для тварин, що утримуються на фермах – ТОВ «Куйбишевський комбикормовий завод», обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел якого складають 1,110 тонн; виробництвом какао, шоколаду та цукристих кондитерських виробів – ПАТ «Запорізька кондитерська фабрика», обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел якого складають 6,363 тонн; виробництвом дистильованих алкогольних напоїв – ДП «Імідж Холдінг» АК «Імідж Холдінг, АПС», обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел якого складають 39,551 тонн.

Найбільшим підприємством - забруднювачем атмосферного повітря в області, що займається виробництвом нерафінованих олій та жирів є ПАТ «Пологівський олійноекстракційний завод».

Обсяги викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел підприємств, що займаються виробництвом нерафінованих олій та жирів надані в таблиці 10.2.4.1.

Таблиця 10.2.4.1. Обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферу від стаціонарних джерел забруднення у 2012 році

	<i>Всього, т</i>	<i>у % до 2011 року, %</i>	<i>Збільшення/ зменшення (-) проти 2010р.</i>	<i>Розподіл обсягів викидів, %</i>	<i>Частка у сумарних обсягах викидів, %</i>
Запорізька область	1617,3	117,3	238,154	100,0	100,0
ПрАТ «Мелітопольський олійноекстракційний завод»	333,97	81,6	-75,222	20,6	100,0
ПАТ «Запорізький оліяжиркомбінат»	612,874	101,6	9,803	37,9	100,0
ПАТ «Пологівський олійноекстракційний завод»	668,45	186,7	310,416	41,3	100,0
ТОВ «ОЛВІАС-04»	2,006	-	2,006	0,1	100,0
ТОВ «Іверія»	-	-	-8,849	-	-

Найбільшим підприємством - забруднювачем атмосферного повітря в області, що займається переробленням молока та виробництвом сиру є ПрАТ «Новомиколаївський молокозавод».

Обсяги викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел підприємств, що займаються переробленням молока та виробництвом сиру в надані в таблиці 10.2.4.2.

Таблиця 10.2.4.2. Обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферу від стаціонарних джерел забруднення у 2012 році

	Всього, т	у % до 2011 року, %	Збільшення/ зменшення (-) проти 2010р.	Розподіл обсягів викидів, %	Частка у сумарних обсягах викидів, %
Запорізька область	90,434	131,2	21,482	100,0	100,0
ТДВ «Веселівський завод сухого знежиреного молока»	6,473	173,3	2,737	7,2	100,0
ПРАТ «Новомиколаївський молокозавод»	50,471	135,1	13,118	55,8	100,0
ТДВ «Приазовський сирзавод»	8,246	97,9	-0,174	9,1	100,0
ПП «Молокозавод - ОЛКОМ»	4,05	152,5	1,394	4,5	100,0
ТОВ «ВО «Моліс»	21,194	126,3	4,407	23,4	100,0

Найбільшим підприємством - забруднювачем атмосферного повітря в області, що займається виробництвом хліба та хлібобулочних виробів є ПАТ «Запорізький хлібозавод № 5».

Обсяги викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел підприємств, що займаються виробництвом хліба та хлібобулочних виробів у в надані в таблиці 10.2.4.3.

Таблиця 10.2.4.3. Обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферу від стаціонарних джерел забруднення у 2012 році

	Всього, т	у % до 2011 року, %	Збільшення/ зменшення (-) проти 2010р.	Розподіл обсягів викидів, %	Частка у сумарних обсягах викидів, %
Запорізька область	132,492	95,4	-6,371	100,0	100,0
ПАТ «Запорізький хлібозавод № 3»	22,509	92,1	-1,928	17,0	100,0
ПАТ «Оріхівський хлібокомбінат»	22,933	113,2	2,676	17,3	100,0
ПАТ «Бердянський хлібокомбінат»	21,441	90,2	-2,333	16,2	100,0
ПАТ «Запорізький хлібозавод № 5»	23,162	93,4	-1,624	17,5	100,0
ПАТ «Запорізький хлібокомбінат № 1»	10,801	111,1	1,076	8,2	100,0
Українсько-іспанське ТОВ «Уражай»	1,637	105,9	0,091	1,2	100,0
ТОВ «Велич» (фабрика-кухня)	0,954	44,2	-1,205	0,7	100,0
ТОВ «Хліб Токмака»	6,369	100,8	0,05	4,8	100,0
ТОВ «Мелітопольський хлібокомбінат»	22,686	88,6	-2,906	17,1	100,0
ЗАТ «Чернігівський завод продтоварів»	-	-	-0,268	-	-

Найбільшим підприємством - забруднювачем атмосферного повітря в області, що займається виробництвом пива є ПАТ «Карлсберг Україна» таблиця 10.2.4.4..

Таблиця 10.2.4.4. Обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферу від стаціонарних джерел забруднення у 2012 році

	Всього, т	у % до 2011 року, %	Збільшення/ зменшення (-) проти 2010р.	Розподіл обсягів викидів, %	Частка у сумарних обсягах викидів, %
Запорізька область	36,053	92,5	-2,906	100,0	100,0
ПАТ «Карлсберг Україна»	34,469	88,5	-4,490	95,6	100,0
ТОВ «Метаморфоза»	1,584	-	1,584	4,4	100,0

Найбільшим підприємством - забруднювачем атмосферного повітря в області, що займається виробництвом мінеральних вод та інших безалкогольних напоїв є ТОВ «Квас Бевериджиз» таблиця 10.2.4.5..

Таблиця 10.2.4.5. Обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферу від стаціонарних джерел забруднення у 2012 році

	Всього, т	у % до 2011 року, %	Збільшення/ зменшення (-) проти 2010р.	Розподіл обсягів викидів, %	Частка у сумарних обсягах викидів, %
Запорізька область	4,581	245,0	2,711	100,0	100,0
ТОВ «Квас Беверіджиз»	4,581	250,3	2,751	100,0	100,0
ТОВ «Соцінновація»	-	-	-0,04	-	-

ТОВ «Виробниче об'єднання «Моліс» - в межах області підприємство здійснює свою виробничу діяльність в 3-х відділеннях, розташованих в містах Дніпрорудному, Оріхові та в селищі Михайлівка. Водопостачання всіх діляниць здійснюється за рахунок власних експлуатаційних водозабірних свердловин, водовідведення з Дніпрорудненського та Оріхівського відділень здійснюється до мереж каналізації відповідних населених пунктів, Михайлівського відділення – на поля фільтрації.

ТОВ «Оліс ЛТД» - водопостачання підприємства здійснюється за рахунок власної експлуатаційної водозабірної свердловини, відведення господарсько-побутових та виробничих стічних вод - на очисні споруди Василівського ЕЦВВ КП «Облводоканал» Запорізької обласної ради, відведення зливових вод з території підприємства – в Каховське водосховище.

ПАТ «Пологівський ОЕЗ» - водопостачання підприємства здійснюється за рахунок власних експлуатаційних водозабірних свердловин, відведення господарсько-побутових та виробничих стічних вод - на очисні споруди ГКП ВКГ «Міськводоканал» Пологівської міської ради, відведення зливових вод з території підприємства – в р. Конка.

ПАТ «Запорізький оліяжиркомбінат» - водопостачання підприємства для господарсько-побутових і виробничих потреб здійснюється від мереж КП «Водоканал», відведення зворотних вод здійснюється в р. Мокра Московка по 1 випуску згідно дозволу на спеціальне водокористування та затверджених нормативів ГДС речовин, що надходять із зворотними водами у р. Мокра Московка.

Основним заходом по охороні та раціональному використанню водних ресурсів є «Будівництво очисних споруд промислових та зливових стічних вод», яке включено до комплексу проекту «Реконструкція на ПАТ «Запорізький оліяжиркомбінат» об'єктів олійно-екстракційного виробництва по вул. Харчова, 3, Харчова, 6 з будівництвом нових об'єктів м. Запоріжжя».

Умови спеціального водокористування виконуються, якість і кількість зворотних вод знаходяться в межах затверджених нормативів ГДС речовин.

ПРАТ «Мелітопольський олійноекстракційний завод» - водопостачання підприємства для господарсько-побутових і виробничих потреб здійснюється від мереж КП «Водоканал», відведення зворотних вод здійснюється в р. Молочна по 1 випуску згідно дозволу на спеціальне водокористування та затверджених нормативів ГДС речовин, що надходять із зворотними водами у р. Молочна.

Умови спеціального водокористування виконуються, якість і кількість зворотних вод знаходяться в межах затверджених нормативів ГДС речовин.

ПАТ «Мелітопольський м'ясокомбінат» - водопостачання підприємства для господарсько-побутових і виробничих потреб здійснюється від мереж КП «Водоканал» та з підземного водоносного горизонту. Відведення зливових та дренажних вод з території підприємства здійснюється в р. Молочну по 1 випуску.

Умови спеціального водокористування всіма підприємствами харчової промисловості виконуються, кількість і якість зворотних вод знаходяться в межах затверджених нормативів ГДС речовин.

До харчової промисловості в Запорізькій області входять підприємства, що займаються виробництвом м'яса (ПАТ «Мелітопольський м'ясокомбінат»), нерафінованих олій та жирів (ПрАТ «Мелітопольський олійноекстракційний завод», ПАТ «Запорізький оліяжиркомбінат».

З метою зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище в результаті розміщення відходів, які утворюються в процесі виробництва, підприємствами виконуються заходи щодо подальшої їх утилізації, оброблення (перероблення).

Таблиця 10.2.4.5 Показники поводження з відходами I-IV класу небезпеки на основних підприємствах харчової промисловості, т

	<i>Утилізовано, оброблено (перероблено)</i>	<i>Утворилося відходів</i>
ПАТ «Мелітопольський м'ясокомбінат»	587	1323,31
ПАТ «Запорізький оліяжиркомбінат»	233249,130	230638,130

10.3. Заходи з екологізації промислового виробництва

Регулювання природокористування здійснюється державними територіальними органами через систему правової, економічної, управлінської, планової й контрольної діяльності відповідно до діючого законодавства.

Основний метод впливу на процес екологізації в регіоні - це надання певних податкових пільг, зокрема, у частині податків, які зараховуються в регіональний бюджет. Практика надання таких пільг підприємствам для стимулювання їхньої природоохоронної діяльності існує і, безумовно, впливає на процеси екологізації господарської діяльності в регіоні.

На сьогоднішній день прийнятий новий податковий Кодекс України, згідно з яким підвищені ставки платежів за забруднення навколишнього природного середовища, що буде стимулюватиме підприємства впроваджувати природоохоронні заходи.

Основні функції екологічного регулювання в регіоні покладені на Держуправління охорони навколишнього природного середовища в Запорізькій області та Державну екологічну інспекцію в Запорізькій області. Так, на теперішній час Державним управлінням охорони навколишнього природного середовища в Запорізькій області при прийнятті рішень про встановлення граничнодопустимих (дозволенних) обсягів викидів забруднюючих речовин в

атмосферне повітря враховується комбінований підхід регулювання викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами, а саме:

з урахуванням оцінки впливу викидів забруднюючих речовин на стан атмосферного повітря;

з урахуванням аналізу відповідності фактичних викидів забруднюючих речовин встановленим нормативам на викиди, затвердженим в установленому порядку.

Це передбачає впровадження найкращих існуючих технологій виробництва та додержання нормативів граничнодопустимих викидів відповідно до чинного законодавства, а також надасть змогу знизити рівень забруднення атмосферного повітря, що призведе до покращення стану повітряного басейну регіону.

Основними цілями екологізації промислового виробництва є зменшення впливу наявних джерел забруднення на довкілля, покращення еколого-економічних показників підприємств, модернізація системи екологічного управління, забезпечення випуску екологічнобезпечної продукції. Основними забруднювачами в басейні р. Дніпро залишаються підприємства металургійного комплексу.

З метою припинення антропогенного навантаження на природні ресурси, раціонального їх використання підприємствами металургійного комплексу розробляються та впроваджуються у процеси виробництва сучасні технології, спрямовані на її досягнення, реалізуються природоохоронні заходи, приймаються управлінські рішення які дозволяють підвищувати ефективність використання природних ресурсів.

11. СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

11.1. Тенденції розвитку сільського господарства

Запорізька область – один з найбільших виробників сільськогосподарської продукції в Україні. Питома вага області в загальнодержавних обсягах виробництва складає 4%, а по окремих товарних позиціях 14 – 15%.

Сільськогосподарські угіддя області займають 2298,546 тис. га (82,64% території області), що складає 5,4% угідь по Україні. Їх структура наступна: рілля – 84,9% (1904,961 тис. га), багаторічні насадження – 1,74% (38,623 тис. га), сіножаті і пасовища – 13,35% (299,548 тис. га). Площа зрошуваних земель в області складає близько 240,7 тис. га,

Враховуючи ґрунтово-кліматичні умови, землеробські традиції, що сформувалися, в рослинництві область спеціалізується на виробництві зернових (52,2%), олійних (36,6%), овочево-баштанних культур (5,0%) і фруктів (4,2%).

За інформацією Головного управління статистики у Запорізькій області, виробництво продукції сільського господарства в 2012р. проти 2011р. збільшилося на 9%, у т.ч. у сільськогосподарських підприємств – на 12 %, у

господарствах населення – на 7 %.

Господарствами всіх категорій у 2012 році одержано 2570,4 тис. т зерна (у вазі після доробки), що на 12,1% більше, ніж у 2011 р., у т.ч. у сільськогосподарських підприємств – 1692,7 тис. га (на 16,4%). Збільшення обсягів зернових культур зумовлено як зростанням урожайності (3,3 ц з га, або на 12,7%), так і збільшенням зібраної площі на 0,5%.

Валовий збір пшениці в 2012р. становив 1458,0 тис.т (на 15,4% більше, ніж торік), ячменю – 493,9 тис.т (на 4%), кукурудзи на зерно – 165,8 тис.т (більше на 47,6%).

Виробництво насіння соняшника становило 750,9 тис.т.

Картоплі накопано 320,5 тис.т (на 5,9% більше, ніж 2011р.).

Урожайність овочів збільшилася проти 2011р. на 15% і склала 346,2 тис.т.

З метою підтримки і розвитку аграрного сектора області ведеться робота по формуванню системи надання допомоги товаровиробникам і сільському населенню в збільшенні прибутковості виробництва через мережу сільських інформаційно-консультаційних служб обласного і районних рівнів (дорадчі служби).

11.2 Вплив на довкілля

11.2.1 Внесення мінеральних і органічних добрив на оброблювані землі та під багаторічні насадження

Сучасне ведення сільського господарства практично неможливе без застосування мінеральних добрив, пестицидів та агрохімікатів.

За даними агрохімічного обстеження, на території області не спостерігається стабільного накопичення рухомого азоту, внаслідок внесення добрив, що пов'язано із значним виносом врожайми та невиробничими втратами.

Про позитивну дію інтенсифікації землеробства свідчать результати розрахунків балансу основних елементів живлення. За останній період баланс азоту з гостродефіцитного трансформувався у слабо позитивний, фосфору – із слабodefіцитного у позитивний, по калію – компенсація виносу відповідає допустимому рівню застосування калійних добрив, який забезпечує стабілізацію калійного режиму ґрунтів на досягнутому рівні.

Протягом року сільськогосподарськими підприємствами області в ґрунт було внесено 520,1 тис. ц мінеральних добрив та 130,6 тис. ц органічних добрив. Таким чином, удобрена площа під урожай склала 835,2 тис. га. Інформація щодо внесення мінеральних та органічних добрив у ґрунт сільськогосподарськими підприємствами наведена у таблиці 11.2.1.

Таблиця 11.2.1 Внесення мінеральних та органічних добрив у ґрунт сільськогосподарськими підприємствами

	2008	2009	2010	2011	2012
Загальна посівна площа, тис. га	1155,6	1125,6	1114,8	1103,7	1066,9
Мінеральні добрива:					
Всього внесено в поживних речовинах, тис. ц	393,4	328,6	420,1	460,1	520,1
У тому числі: азотних, тис. ц	300,2	259,2	335,4	347,7	391,8
фосфорних, тис. ц	59,7	46,3	58,7	75,5	83,8
калійних, тис. ц	33,4	23,1	26,0	37	44,5
азотно-фосфорно-калійних, тис. ц	-	-	-	-	-
Удобрена площа під урожай, тис. га	734,6	660,1	755,7	827,3	828,4
% удобреної площі	63,6	58,6	67,8	75	77,6
Внесено на 1 га, кг	34	29	38	42	49
У тому числі: азотних, кг	25	23	30	31,5	37
фосфорних, кг	5	4	5	7,3	8
калійних, кг	2	2	3	3,6	4
азотно-фосфорно-калійних, кг	-	-	-	-	-
Органічні добрива:					
Всього внесено в поживних речовинах, тис. т	155,9	70,1	125,2	92,0	130,6
Удобрена площа, тис. га	5,8	3,6	4,4	7,9	7,7
% удобреної площі	0,5	0,3	0,4	0,7	0,7
Внесено на 1 га, т	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1

11.2.2 Використання пестицидів

За даними Головного управління агропромислового розвитку облдержадміністрації у 2012 році по області всього було використано 1,328 тис. т пестицидів.

Всього в господарствах області у звітному році біологічно-хімічним способом оброблено 1758,7 тис. га.

Кількість внесених пестицидів на 1 га склала 0,75 кг. Динаміка застосування засобів захисту рослин на території області по рокам наведена у таблиці 11.2.2.

Таблиця 11.2.2 Застосування засобів захисту рослин

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Витрати засобів захисту рослин, тис. т	0,860	1,224	0,9785	1,225	1,328	-
Площа, на якій застосовувалися засоби захисту рослин, тис. га	1307,3	1594,7	1633,1	1695,8	1758,7	778,2
Кількість внесених пестицидів на 1 га, кг	0,65	0,76	0,6	0,72	0,75	-

Зважаючи на значну вартість хімічних засобів захисту рослин, на території області не зафіксовано фактів перевищення дозування зазначених агрохімікатів або безконтрольного та безмірного їх внесення.

11.2.3 Екологічні аспекти зрошення та осушення земель

Меліорація земель є одним з головних чинників інтенсифікації сільського господарства, важливою складовою забезпечення сталого виробництва сільськогосподарської продукції, особливо в роки з несприятливими кліматичними умовами.

За рік випадає близько 380-460 мм опадів, в теплий період їх кількість становить 260-310 мм або 65-70%. Опади випадають нерівномірно, в основному, у вигляді злив. Бездощовий період становить 25-30 і більше днів, що призводить до ґрунтової посухи (один раз на два-три роки). Середньобагаторічне випаровування з водної поверхні складає 900-1000 мм, що перевищує кількість атмосферних опадів у 2-2,6 рази.

Невелика кількість опадів при значному надходженні теплових ресурсів призводить до того, що ведення землеробства знаходиться на межі постійного ризику, а врожайність сільськогосподарських культур коливається в широких межах.

Зменшення негативного впливу ґрунтової і повітряної посухи на продуктивність культур, оптимізація умов їх вирощування, максимальне використання родючості ґрунтів, генетичних можливостей сортів гібридів, добрив та інших агресурсів у Запорізькій області може бути досягнуто тільки за рахунок зрошення.

Світовий досвід показує: єдиний шлях інтенсивного ведення сільського господарства в районах з нестійким зволоженням є зрошуване землеробство. Наукою і практикою доведено, що тільки водні меліорації є вирішальним заходом у боротьбі з посухою. Альтернативи зрошенню немає.

Площа зрошуваних земель в області складає 240,7 тис. га.

Зрошувальна система – це складна структура, що виникає внаслідок взаємодії техніки і природи і її слід розглядати як геотехнічну систему, яка впливає на природне середовище.

Найбільш характерні моменти впливу зрошувальних систем на навколишнє середовище наведені нижче.

Гідрогеолого-меліоративні умови, які в районах зрошувального землеробства формуються під впливом комплексу природних та водогосподарських факторів.

До категорії підтоплених сільськогосподарських земель та сільських населених пунктів належать землі, де ґрунтові води залягають на глибині не більше 2 м від поверхні. Контроль за змінами гідрогеолого-меліоративної обстановки на зрошуваних і прилеглих до них землях, а також ведення меліоративного кадастру здійснює Запорізька гідрогеолого-меліоративна експедиція Запорізького облводгоспу. Спостереження ведуться на площі 1229,4 тис.га за допомогою мережі спеціальних свердловин в зоні регулярного зрошення, на сольових стаціонарах.

Переважає частина зрошуваних земель Запорізької області має сприятливий та задовільний меліоративний стан (станом на 01.04.2012р.), а саме:

- сприятливий – 163,0 тис. га (67,7% від загальної площі зрошуваних земель);
- задовільний – 68,4 тис. га (28,4%);
- незадовільний – 9,3 тис. га (3,9%).

Підвищення рівня ґрунтових вод – це процес, що прогнозується з достатнім ступенем точності. Тому можливо планувати і вчасно здійснювати заходи по захисту від підтоплення.

На території області дренаж побудований на площі 73,3 тис. га.

Дренажно-скидні води. Якість скидних вод залежить від якості джерела поливної води, а також геохімічного складу зрошувальних масивів, внаслідок чого до водоприймача в басейн вносяться солі, добрива, пестициди, органічні рештки, мікроелементи.

Підвищення екологічної безпеки зрошення та поліпшення еколого-меліоративного стану зрошуваних земель за рахунок створення умов для оптимального водовідведення шляхом забезпечення надійної роботи діючих колекторно-дренажних систем та будівництва дренажних систем для захисту населених пунктів, сільськогосподарських угідь від підтоплення.

З більшості дренажних систем відвід дренажних вод виконується насосними станціями, а також скидними колекторами. Частина цих споруд експлуатується трьома міжрайонними управліннями облводгоспу: Веселівським, Кам'янським та Придніпровським. Відповідно до ст.70 Водного кодексу України всі управління мають проекти нормативів гранично допустимих скидів речовин, які поступають у водні об'єкти з дренажними водами.

Нормативи екологічно допустимих скидів забруднюючих речовин у водні об'єкти області дотримуються.

Економія та раціональне використання води при поливі. Впроваджуються сучасні енергозберігаючі екологічно-безпечні засоби і технології поливу

сільгоспкультур. Застосування систем мікрозрошення дозволяє економити поливну воду до 50%, зберігаючи та підтримуючи родючість ґрунтів.

Найбільша економія поливної води на одиницю площі одержують при використанні систем мікрозрошення – крапельного і підкранового, при яких зрошувальні норми в 2-2,5 рази менше, ніж за традиційних способів поливу.

Останнім часом в області зростає впровадження крапельного зрошення. Так, у 2013 році буде полито цим способом поливу більше 3 тис. га.

Проблема забезпечення зрошення водними ресурсами відповідної якості.

Площі зрошуваних земель за якістю поливної води в Запорізькій області розподіляються таким чином:

- вода I класу (придатна без обмежень) – 17436 га (34,2% від запланованої площі поливу);
- водами II класу – 32085 (63,1%) (обмежено придатна за показниками: небезпека вторинного засолення – 435 га; небезпека підлуження – 30150 га, токсичного впливу на рослини – 400 га, осолонцювання – 1100 га);
- вода III класу (непридатні для зрошення) – 1393 га (2,7%).

11.2.4 Тенденції в тваринництві

Пріоритетним напрямком у розвитку тваринництва області на найближчі роки визначені такі галузі, як птахівництво і свинарство.

За інформацією Головного управління агропромислового розвитку облдержадміністрації та Головного управління статистики у Запорізькій області в 2012 році виробництво основних видів тваринницької продукції склало: м'яса (реалізовано на забій) – 85,1 тис. т, молока – 256,6 тис. т, яєць – 727,0 млн. шт. Порівняно з 2011 роком загальні обсяги виробництва м'яса (реалізації худоби та птиці на забій у живій вазі) зменшилась майже на 2,1%, молока та яєць – збільшилась відповідно на 1,5% та 12,9%.

У структурі реалізації худоби та птиці на забій сільськогосподарськими підприємствами частка свиней становила 76,4% (в 2010р. – 69,4%), птиці всіх видів – 15,4% (20,1%), з них бройлерів – 72,3% (75,7%), великої рогатої худоби – 8,1% (10,2%).

Станом на 1 січня 2013 року у всіх категоріях господарств нараховувалося 117,7 тис. голів великої рогатої худоби, в т.ч. корів – 61,1 тис. голів, свиней – 335,6 тис. голів, овець та кіз – 52,3 тис. голів, птиці всіх видів – 6046,4 тис. голів.

Таблиця 11.2.4 Динаміка поголів'я худоби та птиці в Запорізькій області

Види сільськогосподарських тварин	2011	2012	% до попереднього року
Велика рогата худоба, тис. голів;	107,8	117,7	109,1
в т.ч. корів, тис. голів	60,7	61,1	100,6
Свині, тис. голів	342,6	335,6	97,95
Вівці та кози, тис. голів	49,9	52,3	107,8
Птиця, тис. голів	5672,3	6046,4	106,5

За розрахунками, господарствами населення утримувалося 71,8% загальної чисельності великої рогатої худоби, (торік - 69,7%), у т.ч. корів –

84,5% (торік – 83%), свиней – 30,8% (30,5%), овець і кіз – 78,8% (79,5%) та птиці всіх видів – 47,9% (49,4%).

11.3 Органічне сільське господарство

Сучасний етап розвитку сільського господарства потребує зниження антропогенного навантаження, дотримання системи впливу на природні ресурси, орієнтованої на підтримку гармонії між діяльністю людини та довкіллям, розробки та розвитку різноманітних альтернативних методів сільськогосподарського виробництва, які ґрунтуються на глибшому розумінні процесів, що відбуваються в природі; спрямовані на поліпшення структури ґрунтів; відтворення їхньої природної родючості і сприяють утворенню екологічно стійких агроландшафтів та краще відповідають життєвим інтересам суспільства.

Органічне (екологічне) сільське господарство в різних його формах має давню традицію. Так, в 1924 році було запроваджено біологічно-динамічний спосіб ведення господарства.

Відповідальним ставленням та підтримкою балансу в природних екосистемах та їх збереженням характеризується ведення сільськогосподарського господарства *органічним методом*, що повністю виключає використання синтетичних хімікатів (добрив, пестицидів, стимуляторів росту, гормонів, вакцин, антибіотиків), генетично модифікованих організмів (ГМО), використовує мінімальну обробку ґрунту та охоплює різні сфери: рослинництво, овочівництво, садівництво, тваринництво, птахівництво тощо.

Повільний розвиток органічного виробництва в нашій країні спричинений все ще незавершеністю створення законодавчої та нормативно-правової бази, яка б чітко окреслила державну політику у сфері органічного виробництва, створила умови для законодавчого визнання та захисту органічних продуктів, формування національної системи сертифікації, затвердження правил, стандартів і чіткої, ефективної системи державної підтримки та стимулювання розвитку органічного виробництва.

В Україні поки що не існує жодного вітчизняного нормативного акту, який би регулював органічне виробництво. Відповідно, вітчизняні виробники проходять процедуру органічної сертифікації свого виробництва за діючими міжнародними стандартами, частіше за все – це норми Європейського Союзу. На сьогоднішній день держава все ж намагається підтримати цей сектор економіки. Державною цільовою Програмою розвитку села на період до 2015 р. планується довести обсяг частки органічної продукції у загальному обсязі валової продукції сільського господарства до 10 відсотків, передбачається стимулювання ведення органічного сільського господарства, унормування розвитку органічного землеробства та створення системи його сертифікації

Маючи значний потенціал родючих ґрунтів, Запорізька область є перспективним регіоном для створення органічних господарств. На жаль, на сьогодні в області ще не створено жодного такого господарства.

12. ЕНЕРГЕТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

12.1. Структура виробництва та використання енергії

Запорізька область є однією з найбільш енергогенеруючих та енергоспоживаючих серед інших регіонів України. Всі напрямки енергетики присутні в області: теплоенергетика, атомна енергетика, гідроенергетика, а також «альтернативна» енергетика.

На території області знаходяться три енергогенеруючих станції, які виробляють більше чверті електричної енергії від загального виробництва в Україні.

Значний обсяг споживання енергоресурсів обумовлений наявністю в регіоні потужного промислового комплексу, представленого підприємствами металургійної, хімічної, машинобудівної та інших галузей промисловості.

Використання енергії за даними Головного управління статистики у Запорізькій області наведені у таблицях 12.1.1. – 12.1.2.

Таблиця 12.1.1. Динаміка використання енергетичних матеріалів та продуктів перероблення нафти¹

	2000 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Всього, т умовного палива	11474380	10216803,4	7843053,8	8379564,2	8440788,3	8304549,1
Первинні види палива						
Вугілля кам'яне, т	5663416	5036175,3	3906603,4	4241808,7	4538332,2	4706678,6
Газ природний, тис.м ³	3246535	1886265,6	1334878,0	1460293,3	1402457,0	1205475,0
Дрова для опалення, м ³ щільних	3219	3333,2	4002,4	6480,1	7715,2	5558,7
Інші види первинного палива, т умовного палива	5157	29836,3	44562,4	49650,6	49388,1	47061,5
Продукти переробки палива						
Кокс та напівкокс з вугілля кам'яного, вугілля бурого та торфу, т	2076883	2078119,1	1728416,8	1768718,4	1654168,8	1553627,0
Бензин авіаційний, т	224,0	... ²	... ²	... ²	... ²	... ²
Бензин моторний, т	85929,0	64495,1	50007,3	48371,6	45300,6	41530,8
Фракції легкі інші, т	...	1077,0	554,6	29,5	46,1	41,7
Паливо реактивне типу гас, т	11686,8	11343,2	8684,3	8847,3	9439,9	10721,0
Гас для технічних цілей, т	710,6	451,2	237,5	263,1	301,9	181,2
Гас освітлювальний, т	31,1	47,4	28,0	36,3	37,0	34,1
Газойлі (дизельне паливо), т	201223,3	179861,0	142617,1	160742,1	160579,6	157209,7
Мазути топкові важкі, т	51144,2	18136,2	26834,2	18839,7	13677,5	10504,1
Масла мастильні для процесів очищення, т ²	,7	–	–	–
Масла мастильні, т	68651,4	131213,0	104222,5	95417,1	94057,0	106627,3
Пропан і бутан скраплені, т	2165,0	5481,0	5051,3	5561,8	5908,3	5389,9
Вазелін нафтовий, парафін, озокерит, інші мінеральні воски, т	...	15,9	6,1	31,8	13,8	350,8
Бітум нафтовий і сланцевий, т	4416	16428,2	8464,1	11572,6	11849,1	7098,4
Мастила відпрацьовані, т	1157,7	5071,1	3232,5	3237,2	3118,3	14569,5
Присадки до масил та палива, т	...	3354,7	2833,7	2915,3	2964,1	5572,3
Інші види нафтопродуктів, т умовного палива	...	3033,9	2094,6	2146,5	2517,3	1056,3
Кам'яновугільний газ, одержаний шляхом перегонки в коксових печах, тис.м ³	889198	711130,0	495219,0	501092,0	505107,0	509643,0
Інші продукти переробки палива, т умовного палива	140214	232006,8	128208,0	148118,0	148220,7	123033,2

¹ Без урахування обсягів енергетичних матеріалів і продуктів перероблення нафти, реалізованих населенню.

² Інформація конфіденційна відповідно до Закону України "Про державну статистику".

Таблиця 12.1.2. Використання основних видів енергетичних матеріалів та продуктів перероблення нафти за видами економічної діяльності у 2012 році

	Витрачено т умовного палива	Витрати палива в натуральному вимірі			
		вугілля кам'яне, т	газ природний, тис м ³	бензин моторний, т	газойлі (паливо дизельне), т
Усього	8304549,1	4706678,6	1205475,0	41530,8	157209,7
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	112072,0	765,8	2816,9	9504,8	62702,6
Промисловість	7998822,1	4678535,3	1168533,2	13695,2	36131,0
Добувна	20456,7	... ¹	739,7	497,8	5534,1
Переробна	5676345,2	2505213,0	643188,7	8639,0	26091,8
у тому числі металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	3310086,9	643806,1	431460,0	2630,7	11452,7
виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення та ядерних матеріалів	1904690,4	... ¹	–	323,0	... ¹
виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	107738,1	948,7	43738,1	1651,4	4327,6
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	2302020,2	2173317,4	524604,8	4558,4	4505,1
Будівництво	11248,8	552,7	440,6	1503,9	5257,1
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	20841,3	234,5	3833,9	4244,5	5635,8
Діяльність транспорту та зв'язку	94397,6	2372,7	9889,0	3908,3	42616,3
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	12055,4	113,6	3767,0	2056,9	1199,9
Державне управління	24147,0	14861,4	7721,9	1781,5	411,9
Освіта	9309,2	6011,2	2301,5	689,0	439,6
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	12794,2	2831,7	5205,4	1973,6	231,7
Інші види діяльності	8861,5	399,7	965,6	2173,1	2583,8

¹ Інформація конфіденційна відповідно до Закону України "Про державну статистику".

12.2. Ефективність енергоспоживання та енергозбереження

З метою впровадження енергозберігаючих заходів та енергоефективних технологій на підприємствах усіх сфер господарювання, сприяння розвитку використання альтернативних (нетрадиційних) та відновлюваних джерел енергії в області діє Регіональна програма підвищення енергоефективності Запорізької області на 2010 – 2015 роки, яку затверджено рішенням обласної ради від 12.11.2010 № 4 (далі - Регіональна програма).

За рахунок проведення комплексу організаційно-технічних заходів з енергозбереження, передбачених Регіональною програмою та територіальними програмами енергоефективності, в області зекономлено 213,33 тис. т у. п. (з урахуванням скорочення споживання природного газу за рахунок використання штучних газів зекономлено 835,58 тис. т у. п.). Загальний обсяг споживання енергоресурсів підприємствами, організаціями та установами Запорізької області в рамках виконання Регіональної програми – 3905175,3 т у.п., що на 160920,10 т у.п менше за попередній період (4066095,4 т у.п.) у зв'язку із падінням обсягів промислового виробництва на 3,2 % по відношенню до відповідного періоду 2011 року.

На виконання заходів з енергозбереження у 2012 році було витрачено 783,142 млн. грн., з них: власні кошти підприємств складають 746,042 млн. грн., кошти місцевих бюджетів – 10,725 млн. грн., субвенції державного бюджету – 19,588 млн. грн., інші кошти – 6,787 млн. грн.

Так, наприклад, на ПАТ «Дніпроспецсталь» за рахунок впровадження таких заходів, як: проведення комплексу організаційних заходів щодо скорочення проміжплавочних простоїв дугових печей, використання просвітньої техніки в залежності від режимів роботи устаткування, а також регулювання тиристорних перетворювачів намагнічування машин в режимі роботи на холостому ході дало можливість заощадити підприємству 6,9 млн.кВт.г електроенергії на суму 4,315 млн. грн.

Враховуючи специфіку промислового виробництва нашого регіону, одним з найбільш ефективних напрямків підвищення ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів є використання вторинних газів виробничого походження та скидного тепла на підприємствах металургійного комплексу області (доменний, коксовий та феросплавний гази, які утворюються під час основних технологічних (виробничих) процесів на ВАТ «ЗМК «Запоріжсталь», ПАТ «Запорізький завод феросплав» та ПАТ «Дніпроспецсталь»).

За рахунок використання штучних газів на підприємствах металургії скорочення споживання природного газу за 2012 рік склало 541,165 млн. м³.

З метою економії теплової енергії у корпусах КП «НБК «Іскра» було впроваджено автономне електроопалення замість централізованого тепlopостачання. Економія теплової енергії при впровадженні зазначеного заходу склала 1,996 тис. Гкал. Економічний ефект становив 1,337 млн. грн.

На АТ «Мотор Січ» з метою зменшення витрат електроенергії на виробітку стиснутого повітря на турбокомпресорній станції підприємства було виконано реконструкцію (замінені існуючі холодильні апарати на нові енергоефективні, а також встановлені додаткові маслоохолоджувачі). Економія електроенергії при впровадженні зазначеного заходу склала 1,936 млн. кВт.г.

Крім того, АТ «Мотор Січ» активно впроваджує на своїх турбазах відпочинку та оздоровчих комплексах вітрові електростанції (далі – ВЕС), для забезпечення цих об'єктів гарячою водою - сонячні колектори. Впроваджено 4 ВЕС загальною потужністю 21кВт та 3 системи сонячних колекторів, загальною тепловою потужністю – 2,549 МВт. Також на стадії впровадження знаходиться ще один проект АТ «Мотор Січ» - системи сонячного тепlopостачання для забезпечення комбінату харчування теплом на базі сонячних колекторів.

На підприємствах житлово-комунального господарства у звітному періоді отримано економію ПЕР в обсязі 1,595 тис. т у.п. за рахунок заміни трубопроводів теплових мереж та гарячого водопостачання із застосуванням попередньоізолюваних труб (КП «ВК «Тепловодоканал» м. Енергодар), технічного переоснащення та автоматизації насосних станцій (КП «Водоканал» м. Запоріжжя), заміни застарілих котлів на вискоефективні, дообладнання перетворювачами частоти електроприладів насосів підживлення та гарячого

водопостачання (Концерн «Міські теплові мережі» м. Запоріжжя), реконструкції центральних котелень (с/мт Якимівка, м. Оріхів) та інш.

У бюджетній сфері з метою утеплення приміщень учбових закладів та економії паливно-енергетичних ресурсів майже у всіх районах області проведено капітальні та поточні ремонти будівель, замінені дерев'яні віконні та дверні блоки на металопластикові, зроблена реконструкція котельного обладнання та системи опалення, впроваджені енергозберігаючі прилади тощо було заощаджено 0,648 тис. т у.п.

Запорізька область у 2012 році стала одним з переможців у рамках компоненти енергоефективності проекту Європейського Союзу та Організації об'єднаних націй, отримавши фінансування для реалізації ще 8 енергоефективних проектів сільських громад Запорізької області на безповоротній основі, а також на закупівлю мобільної лабораторії для проведення енергоаудиту бюджетних установ, створення інтерактивної Енергетичної карти Запорізької області, що відображатиме технічно-досяжний потенціал відновлюваних та альтернативних джерел енергії за окремими адміністративно-територіальним одиницям області, технічну можливість приєднання до електричних мереж генеруючих потужностей за рахунок використання альтернативних джерел енергії, а також можливість постійного оновлення Карти (відображення проектів, що реалізуються і впроваджених проектів з використання та виробництва альтернативних джерел енергії) та інших енергозберігаючих проектів.

Таблиця 12.2.1. Динаміка споживання енергетичних матеріалів та продуктів перероблення нафти¹

	2000 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Усього по Україні, млн.т умовного палива	176,2	194,5	169,7	172,2	182,6	171,9
Запорізька область, у %	8,5	5,7	5,2	5,2	5,0	5,4
Вугілля кам'яне, млн.т	63,3	70,4	63,0	67,8	72,5	73,3
Запорізька область, у %	12,7	7,2	6,2	6,3	6,3	6,4
Газ природний, млрд.м ³	68,4	63,5	50,1	55,9	57,4	53,4
Запорізька область, у %	7,0	3,8	3,7	3,6	3,5	3,3
Бензин моторний, млн.т	2,9	5,1	4,7	4,6	4,4	4,2
Запорізька область, у %	6,1	4,4	4,2	4,4	4,8	4,7
Газойлі (паливо дизельне), млн.т	4,9	6,2	5,3	5,7	6,1	6,3
Запорізька область, у %	4,5	3,7	3,6	4,0	3,7	3,5
Мазути топкові важкі, млн.т	1,2	1,2	2,1	0,8	0,9	0,3
Запорізька область, у %	5,0	1,5	1,3	2,2	1,6	3,2

¹ Включаючи обсяги енергетичних матеріалів і продуктів перероблення нафти, реалізованих населенню.

Таблиця 12.2.2. Динаміка використання паливно-енергетичних ресурсів підприємствами Запорізької області

	2001	2008	2009	2010	2011	2012
Споживання паливно-енергетичних ресурсів, тис. т у.п.	12 259	11 913	9 431	9 615	9 613	9 087
Темп зміни, % до обсягу 2001 р.	1,00	-2,82	-23,07	-21,57	-21,58	-25,87
Споживання електроенергії, млн.кВт.г.	9 619	10 166	6 997	7 532	7 053	6 644
Темп зміни, % до обсягу 2001 р.	1,00	+5,69	-27,26	-21,70	-26,68	-30,93
Споживання палива, тис.т у.п.	8 182	7 728	5 996	6 476	6 612	6 267
Темп зміни, % до обсягу 2001 р.	1,00	-5,55	-26,72	-20,5	-19,19	-23,41
Споживання теплоенергії, тис Гкал	5 527	5 125	4 237	4 018	4 181	3 847
Темп зміни, % до обсягу 2000 р.	1,00	-7,27	-23,34	-27,30	- 24,35	-30,40

12.3. Вплив енергетичної галузі на довкілля

Підприємства енергетичної галузі здійснюють суттєвий негативний вплив на стан довкілля Запорізької області.

ВП Запорізька ТЕС ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго» - в 2012 році обсяг викидів збільшився та склав 106,589 тис. тонн.

Відповідно до статті 21 Закону України «Про інформацію» конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також інших випадках визначених законам.

Інформація, щодо обсягів викидів на одиницю реалізованої продукції підприємства відноситься до конфіденційної.

ВП «Запорізька атомна електростанція» ДП «Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом» - в 2012 році обсяг викидів на одиницю реалізованої продукції зменшився на 85,7% в порівнянні з 2011 роком та склав 0,0000012 кг/грн.

Таблиця 12.3.1. Викиди забруднюючих речовин стаціонарними джерелами паливно-енергетичного комплексу у 2012 році

	Кількість підприємств	Обсяги викидів, тис. т	Обсяг викидів на одиницю реалізованої продукції, кг/грн	Темп зміни, % порівняно з 2008 роком	
				обсягів викидів	викиди на одиницю продукції
Усього стаціонарними джерелами	27	114,1		128,7	
у тому числі за видами діяльності:					
Добувна промисловість	–	–		–	
Виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення	3	3,2		66,5	
Виробництво коксу	1	3,1		67,5	
Виробництво продуктів нафтоперероблення	2	0,0		19,2	
Виробництво та розподілення електроенергії, газу, пари та гарячої води, в т.ч.	24	110,9		132,3	
Виробництво електроенергії	3	106,6		134,0	
Розподілення та постачання електроенергії	1	0,0		–	
Виробництво газу	2	0,1		45,5	
Розподілення та постачання газу	2	2,9		105,1	
Постачання пари та гарячої води	16	1,3		102,5	

12.4. Використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики

В Запорізькій області постійно впроваджуються інноваційні енергоефективні проекти з використанням місцевих альтернативних видів палива, що значно знижує залежність від постачання імпортованих та завізних видів палива, таких як природній газ та вугілля, а також розвиває місцеве виробництво паливно-енергетичних ресурсів.

Наприклад, в м. Приморськ переведено котельню № 2 міських теплових мереж на альтернативний вид палива – відходи деревини. Економія паливно-енергетичних ресурсів складає 0,194 тис. т у.п.,

В Орхівському районі протягом 2011-2012 років переведені 12 об'єктів бюджетної сфери (дошкільні навчальні заклади, центральну району лікарню, районний будинок культури, тощо) на альтернативний вид палива – пелети, що надає змогу щорічно економити більш ніж 700 тис. куб. м природного газу.

На підприємствах харчової та переробної промисловості, таких як ПАТ «Запорізький оліяжиркомбінат», ПАТ «Пологівський олійноекстракційний завод» та ПрАТ «Мелітопольський олійноекстракційний завод» виробництво пару за рахунок спалювання 70 тис. тонн лушпиння соняшнику дало можливість заощадити у 2012 році 35,861 млн.м³ природного газу.

За підтримки обласної державної адміністрації в області за рахунок коштів інвесторів продовжується реалізація проектів з будівництва парків вітрових електростанцій на територіях Приазовського, Приморського, Мелітопольського та Бердянського районів області, та сонячних електростанцій на територіях Приморського, Запорізького та Токмацького районів.

На території Приазовського району Запорізької області ТОВ «Вінд Пауер» будується Ботієвська вітрова електростанція. Наприкінці 2012 року були введені в експлуатацію 30 вітрових генераторів першого етапу будівництва ВЕС Ботієвська «ДТЕК Приазовський» потужністю 90 МВт. Вітряні турбіни другого етапу будівництва буде запущено до середини 2014 року. Загальна проектна потужність станції складає 200 МВт. Введення в експлуатацію Ботієвської ВЕС дозволить скоротити викиди в атмосферу в еквіваленті 730 тис. тонн вуглецю на рік. Ботієвська вітрова електростанція стане частиною вітропарку «Приазовський», запланована потужність якого 500 МВт. Також до парку мають увійти Бердянська ВЕС та Приморська ВЕС. Інвестиції в будівництво Ботієвської ВЕС становитимуть майже 350 млн. євро. Загалом у створення вітропарку «Приазовський» планується спрямувати близько 900 млн. євро інвестицій.

У Токмацькому районі в 2012 року відбулось відкриття першої черги комплексу сонячних електростанцій потужністю 1,5 МВт. Загальна потужність станції складатиме 15 МВт. Для їх розташування на території Новенської сільської ради Токмацького району виділено майже 33 га землі. В результаті будівництва сонячної електростанції сільські території отримають не тільки додаткове екологічно чисте джерело електроенергії, а й нові робочі місця. Крім того, щороку в бюджет Новенської сільської ради буде додатково надходити

близько 230 тис. грн. Проект планується реалізувати до кінця 2013 року. Термін окупності проекту – приблизно 4,5 роки. Вартість проекту складає 40 млн. доларів.

Наприкінці 2012 року було відкрито ще один унікальний об'єкт – фотоелектричну установку на даху виставкового комплексу Запорізької торгово-промислової палати «Козак-Палац» потужністю майже 33 кВт, що складає близько четвертої частини споживання електроенергії всього виставкового центру. Аналогічна установка є тільки на будівлі Посольства Німеччини в Києві.

13. ТРАНСПОРТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

13.1. Транспортна мережа України

Запорізька область має розвинуту транспортну систему.

Мережа шосейних доріг довжиною 6683,0 км зв'язує всі населені пункти області. Через територію регіону проходить ряд стратегічних трас, таких як: Одеса - Мелітополь - Новоазовськ, Харків - Сімферополь - Севастополь, Бориспіль - Дніпропетровськ - Запоріжжя.

Розгалужена мережа залізничних доріг з'єднує всі основні промислові центри регіону з містами України та країнами СНД.

На долю автомобільного та залізничного транспорту припадає велика частка як вантажних, так і пасажирських перевезень. Відбувається постійне зростання кількості агентств, які надають послуги з міжнародних автоперевезень.

Важливу роль у транспортній системі Запорізької області відіграє велика суднохідна артерія – ріка Дніпро, яка тече по території області з півночі на південь.

Значна доля загального потоку вантажу у регіоні приходить на Запорізький річковий вантажний порт, який є спеціалізованим по переробці промислових, у тому числі металургійних вантажів.

Бердянський морський порт (на Азовському морі) є морськими воротами в Запорізьку область. Термінали та інше портальне обладнання дозволяють приймати та зберігати всі види вантажу, окрім наливного, та обслуговувати всі типи судів, у тому числі річкові та океанські.

Важливу роль в транспортній системі області відіграє Запорізький регіональний аеропорт, який має статус міжнародного і займає одне з провідних місць в Україні за інтенсивністю потоку пасажирів. Аеропорт м. Бердянська Запорізької області, який також має статус міжнародного, є складовою частиною розвинутої транспортної інфраструктури регіону.

Такі авіакомпанії, як «Lufthansa», «Austrian Airline Group» та «Eurowings» відкрили свої представництва в Запорізькій області.

В області розвинуті всі види зв'язку. Регіон має розгалужену телефонну мережу. Активно розвиваються системи мобільного та пейджингового зв'язку, впроваджено цифрові телефонні станції. Глобальна мережа «Інтернет» у режимі

«он-лайн» використовується у всіх галузях господарського життя. Є декілька потужних серверів електронної пошти.

Запорізька область посідає перше місце серед регіонів України за показниками телефонізації на душу населення.

13.1.1. Структура та обсяги транспортних перевезень

За підсумками звітного року на території Запорізької області зареєстровано 488379 транспортних засобів.

Дані Головного управління статистики в Запорізькій області, щодо обсягів транспортних перевезень в області за рік та динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від окремих видів автотранспорту підприємств області наведені у таблицях 13.1.1.1. (додаток 13.1) та 13.1.1.2. відповідно.

Таблиця 13.1.1.2. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від окремих видів автотранспорту підприємств області, тис. т.

Роки	Вантажні автомобілі	Пасажирські автобуси	Пасажирські легкові автомобілі	Спеціальні легкові автомобілі	Спеціальні нелегові автомобілі
2000
2005	18,8	5,8	8,9	1,3	4,5
2006	17,6	5,4	8,9	1,2	4,7
2007	15,1	4,0	8,9	1,2	3,9
2008	14,0	3,7	8,4	1,1	3,7
2009	10,8	3,0	6,9	1,0	3,1
2010	11,5	3,1	6,9	1,0	3,1
2011	11,7	3,0	6,7	1,0	3,0
2012	11,0	2,9	6,4	0,9	2,6

13.1.2. Склад парку та середній вік транспортних засобів

Інформація стосовно середнього віку парку дорожніх механічних транспортних засобів надана Державною автомобільною інспекцією ГУМВС України в Запорізькій області в таблицях 13.1.2.2. (додаток 13.2).

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря пересувними джерелами забруднення від використання окремих видів палива надана за даними Головного управління статистики в Запорізькій області та наведена в таблиці 13.1.2.1.

Таблиця 13.1.2.1. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря пересувними джерелами забруднення від використання окремих видів палива

Роки	Обсяги викидів, тис.т.	У тому числі від використання			Частка викидів забруднюючих речовин від використання бензину у загальних обсягах викидів, %
		бензину	газойлів (дизельного палива)	зрідженого та стисненого газу	
2000	102,1*	94,8	5,9	1,4	92,8
2005	118,5*	109,4	7,0	2,1	92,3
2006	117,5*	107,8	7,0	2,7	91,7
2007	116,0**	87,3	22,2	6,0	75,3
2008	113,4**	85,1	21,4	6,4	75,0
2009	99,7**	76,2	17,6	5,5	76,5
2010	108,6**	79,9	21,0	7,4	73,6
2011	111,9	81,6	21,8	8,2	72,9

2012	108,4	77,1	21,4	9,7	71,1
------	-------	------	------	-----	------

* Дані надані Головним управлінням статистики в Запорізькій області без урахування викидів від залізничного, авіаційного та водного транспорту.

** Дані надані Головним управлінням статистики в Запорізькій області з урахуванням викидів від залізничного, авіаційного та водного транспорту та виробничої техніки, де крім вищезазначених видів палива було використано паливо реактивне типу гас.

13.2. Вплив транспорту на довкілля

Автомобільний транспорт в процесі функціонування викидає з відпрацьованими газами токсичні речовини, створює високий рівень шуму, забруднює ґрунти та водойми в результаті змиву та потоку паливо-мастильних матеріалів, що спричиняє утворення пилу та інших забруднюючих речовин, які здійснюють несприятливу дію на навколишнє природне середовище та безпосередньо на людину.

Основними проблемами забруднення атмосферного повітря пересувними джерелами є:

використання палива, яке не відповідає вимогам сучасних екологічних норм;

навантаження головних магістралей міст транзитним транспортом;

відсутність нейтралізаторів в основній масі автомобілів вітчизняних марок та старих іномарок.

13.3. Заходи щодо зменшення впливу транспорту на довкілля

Для вирішення проблем забруднення атмосферного повітря пересувними джерелами, необхідно запровадження наступних заходів:

забезпечення постачання паливо-мастильних матеріалів, які відповідають вимогам сучасних екологічних норм відповідно до чинного законодавства;

перенаправлення потоків транзитного транспорту за межі населених пунктів, скорочення кількості автостоянок та паркувальних майданчиків в центрі міст, житлових забудовах, рекреаційних зонах, а також перегляд маршрутів міських перевезень;

зменшення кількості автомобілів, які не забезпечені нейтралізаторами, шляхом оснащення діючих автомобілів нейтралізаторами, перейняття практики європейських країн щодо введення податку на використання автомобілів з великим вмістом забруднюючих речовин у відпрацьованих газах (без нейтралізаторів) або виведення цих автомобілів з експлуатації. Але ці заходи вимагають прийняття ряду відповідних нормативно-правових актів, а також суттєвого підняття матеріального рівня населення.

Крім того, для області важливо вирішення питання розширення доріг з поліпшеним покриттям, збільшення кількості метанових заправок для активізації роботи по переходу на природний газ, як більш екологічно-чистого палива.

Аналізуючи дані Головного управління статистики в Запорізькій області (див. табл. 13.1.2.2.), можна відзначити тенденцію до збільшення обсягів

викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від пересувних джерел за рахунок збільшення використання автомобілями бензину, газойлів (дизельного палива) та зрідженого газу, в порівнянні з попередніми роками. У той же час, частка викидів забруднюючих речовин від загальних обсягів викидів при використанні бензину збільшилась на 10,7%.

14. ЗБАЛАНСОВАНЕ ВИРОБНИЦТВО ТА СПОЖИВАННЯ

14.1. Тенденції та характеристика споживання

Рушійною силою розвитку людського суспільства залишається протиріччя між безмежною здатністю розвивати матеріальні й духовні потреби й обмеженістю природних і енергетичних ресурсів - це тимчасова невідповідність між рівнем розвитку продуктивних сил, характером виробничих відносин і можливостями природи до відтворення ресурсів.

Нерозумне господарювання, велика оранка ґрунту, забруднення водних ресурсів, накопичення величезної кількості відходів, забруднення атмосферного повітря в населених пунктах, проживання в яких пов'язане з ризиком для здоров'я людини, - всі ці фактори можуть призвести до погіршення здоров'я населення.

Тому основна мета розвитку виробництва полягає в необхідності екологізації економіки та визначенні шляхів становлення екологізації.

Основні цілі, до яких ми прагнемо при екологізації економіки - зменшення техногенного навантаження, підтримка природного потенціалу шляхом самовідновлення природних процесів у природі, скорочення втрат природних ресурсів, комплексність витягу корисних компонентів, використання відходів як вторинних ресурсів.

У теперішній час існує об'єктивна необхідність втручання держави в природно-екологічну сферу з метою досягнення збалансованого стану навколишнього середовища, доцільність розробки безвідходних технологій виробництва, ефективних систем і технологій очищення.

Одним із основних компонентів природних ресурсів є якість земель, від природного стану яких безпосередньо залежить і стан інших об'єктів природи, всього довкілля та нарешті здоров'я людей.

Одним із аспектів екологізації права землевикористання є необхідність створення моделі поведінки суб'єкта, яка б одночасно включала раціональне використання земельної ділянки у встановлених в законі цілях і охорону цієї земельної ділянки. При цьому охорона може здійснюватися як у формі регулювання способу використання цього об'єкта природи, так і у формі покладення на суб'єкта додаткових обов'язків, обмежень чи заборон.

Вплив землевикористання на сучасну екологічну ситуацію в першу чергу обумовлений природними і економічними характеристиками землі як об'єкта природи. Відомо, що всі природні ресурси в єдиному біогеоценозі пов'язані між собою, але центральною, цементуючою ланкою є земля, яка виступає перш за

все як територіальна база. Саме завдяки цьому фактору вона має безпосередній зв'язок з усіма іншими природними ресурсами: надрами, рослинним світом, водами та ін.

В умовах науково-технічного прогресу вплив землевикористання на навколишнє середовище диктує необхідність визначення оптимального співвідношення між раціональним використанням землі і охороною навколишнього середовища в цілому.

14.2. Структурна перебудова та екологізація економіки

Рушійною силою розвитку людського суспільства залишається протиріччя між безмежною здатністю розвивати матеріальні й духовні потреби й обмеженістю природних і енергетичних ресурсів - це тимчасова невідповідність між рівнем розвитку продуктивних сил, характером виробничих відносин і можливостями природи до відтворення ресурсів.

Нерозумне господарювання, велика оранка ґрунту, забруднення водних ресурсів, накопичення величезної кількості відходів, забруднення атмосферного повітря в населених пунктах, проживання в яких пов'язане з ризиком для здоров'я людини, - всі ці фактори можуть призвести до погіршення здоров'я населення.

Тому основна мета розвитку виробництва полягає в необхідності екологізації економіки та визначенні шляхів становлення екологізації.

Основні цілі, до яких ми прагнемо при екологізації економіки - зменшення техногенного навантаження, підтримка природного потенціалу шляхом самовідновлення природних процесів у природі, скорочення втрат природних ресурсів, комплексність витягу корисних компонентів, використання відходів як вторинних ресурсів.

У теперішній час існує об'єктивна необхідність втручання держави в природно-екологічну сферу з метою досягнення збалансованого стану навколишнього середовища, доцільність розробки безвідходних технологій виробництва, ефективних систем і технологій очищення.

Одним із основних компонентів природних ресурсів є якість земель, від природного стану яких безпосередньо залежить і стан інших об'єктів природи, всього довкілля та нарешті здоров'я людей.

Одним із аспектів екологізації права землевикористання є необхідність створення моделі поведінки суб'єкта, яка б одночасно включала раціональне використання земельної ділянки у встановлених в законі цілях і охорону цієї земельної ділянки. При цьому охорона може здійснюватися як у формі регулювання способу використання цього об'єкта природи, так і у формі покладення на суб'єкта додаткових обов'язків, обмежень чи заборон.

Вплив землевикористання на сучасну екологічну ситуацію в першу чергу обумовлений природними і економічними характеристиками землі як об'єкта природи. Відомо, що всі природні ресурси в єдиному біогеоценозі пов'язані між собою, але центральною, цементуючою ланкою є земля, яка виступає перш за все як територіальна база. Саме завдяки цьому фактору вона має безпосередній

зв'язок з усіма іншими природними ресурсами: надрами, рослинним світом, водами та ін.

В умовах науково-технічного прогресу вплив землевикористання на навколишнє середовище диктує необхідність визначення оптимального співвідношення між раціональним використанням землі і охороною навколишнього середовища в цілому.

14.3. Впровадження елементів «більш чистого виробництва»

Екологічно небезпечна економіка вимагає вдосконалювання промислового виробництва з метою перетворення в екологічно чисте (коротка форма - «чисте виробництво»). У трактуванні, прийнятій на конференції міністрів по охороні навколишнього середовища для Європи (Софія, 1995), екологічно чисте виробництво визначається як «безперервний додаток комплексної превентивної стратегії охорони навколишнього середовища до технологічних процесів і продукції з метою зниження ризику для здоров'я людей і навколишнього середовища».

З іншого боку, як показує аналіз світової практики чисте виробництво можна розглядати як логічне завершення багатоетапного процесу перетворень у системі маар по охороні навколишнього середовища: технології «кінця труби» - маловідходні технології та технології, що зберігають ресурси – чисте виробництво, орієнтоване на запобігання утворення відходів, а у випадку їхнього утворення – на переробку відходів у місцях їхнього утворення. Основний технологічний принцип чистого виробництва – скорочення відходів у технологічному процесі й повторне використання відходів у місцях їхнього виникнення (у теж технологічному процесі або в іншому, але усередині підприємства). В ідеалі в чистому виробництві повинні бути відсутні очисні спорудження й місця складування відходів.

І, нарешті, є ще одна сторона чистого виробництва - його функціонування передбачає випуск екологічно чистої продукції, тобто такої продукції, що по можливості виробляється з поновлюваної сировини й вторинних матеріалів, не містить сторонніх шкідливих домішок, відрізняється низьким рівнем енергоспоживання при її виробництві й експлуатації, не забруднює навколишнє середовище. Природно, що в тім, і в іншому випадках термін «екологічно чисте (чиста)» не можна розуміти буквально. Мова йде про ступінь екологічної чистоти технологій, що застосовуються і продукції, що випускається.

Становлення чистого виробництва припускає реалізацію стратегії поступового зменшення шкідливого впливу виробництва на навколишнє середовище за рахунок постійного виконання екологічно ефективних заходів (проектів) організаційного й технологічного характеру, націлених на зміну технологічних процесів, складу продукції й технологій послуг.

Окремі підприємства області, визнаючи можливість потенційного отримання значних природоохоронних та економічних вигод від впровадження систем екологічного управління та екологічно чистих методів виробництва, провели роботу по створенню та сертифікації систем екологічного управління

на підприємствах відповідно до вимог міжнародного стандарту ISO 14001:2004. Це такі підприємства, як ПАТ «Український графіт», ВАТ ЗМК «Запоріжсталь», ПАТ «Запоріжкокс», ПАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат», ПАТ «Запоріжтрансформатор», ВП Запорізька ТЕС ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго», ПАТ «Карлсберг Україна».

На ВАТ ЗМК «Запоріжсталь» та ПАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат» проведені аудит та ресертифікація на відповідність міжнародним стандартам ISO 9002:2000, OHSAS 18001:2007.

Також, підприємство ПАТ «Запорізький абразивний комбінат» сертифіковане відповідно до вимог міжнародного стандарту ISO 9001:2003.

Підприємством ПАТ «Запорізький автомобілебудівний завод» наразі визначаються терміни проведення екологічного аудиту та впровадження системи екологічного менеджменту за стандартом ISO 14001:2004.

14.4. Ефективність використання природних ресурсів

Земля - це природний фактор, природне багатство і першооснова господарської діяльності.

У сільському господарстві земля виступає не тільки просторовим базисом для розміщення виробничих споруд, а й водночас є предметом праці, засобом праці та основним засобом виробництва. Особливості землі як засобу праці пов'язані з її родючістю. На відміну від інших факторів виробництва однією з важливих властивостей «землі» є її обмеженість. Тому зараз у всьому світі гостро постає питання щодо оптимізації земельних ресурсів та їх раціонального і ефективного використання.

Організація та функціонування ринку сільськогосподарських земель в Україні, як важливої складової ринкової економіки, повинні орієнтуватись на вирішення важливих завдань, пов'язаних із: забезпеченням ефективного використання земельного фонду; формуванням і реалізацією принципів раціонального використання землі; раціоналізацією форм землекористування; стимулюванням раціонального використання і підвищення родючості ґрунтів; обслуговуванням обороту земель, які перебувають у приватній власності громадян.

Становлення ринку сільськогосподарських земель, та забезпечення її ефективного обігу, передбачає вдосконалення оподаткування землевласників та землекористувачів, у тому числі встановлення спеціальних податків та нових пільг з оподаткування, згідно природно-економічних особливостей господарювання на землі. При цьому на регульованому земельному ринку повинен дотримуватись баланс інтересів, тобто інтереси держави повинні бути врівноважені інтересами власників землі. Успішне вирішення стратегічних завдань земельної реформи потребує комплексного і цілеспрямованого проведення юридичних, економічних, організаційних та науково-технічних заходів стосовно удосконалення земельних відносин. А саме:

- реалізація політики держави щодо наукового перерозподілу земель;
- формування раціональної системи землеволодіння і землекористування;

- розробка системи заходів щодо збереження і поліпшення природних ландшафтів, територій з особливими природоохоронними, рекреаційними і заповідними режимами;
- відновлення і підвищення родючості ґрунтів, рекультивації порушених земель, захисту земель від ерозії, підтоплення, вторинного засолення, заболочування та інших видів деградації;
- консервації деградованих і малопродуктивних земель;
- створення екологічно сталих ландшафтів і агросистем.

Така схема земельної реформи дає обґрунтування подальшого використання земельних угідь, що надасть змогу зберегти екологічний баланс земельних угідь.

В процесі формування ринкових умов, господарювання на землях законодавчо закріплено різними формами власності. Зміна форм власності на землю призвела до появи великої кількості суб'єктів земельних відносин, фізичних та юридичних осіб з певними правами й обов'язками, що суттєво ускладнило процес управління земельними ресурсами. Загострилися старі проблеми екологічного характеру та з'явилися нові соціально-економічні проблеми, пов'язані з розвитком ерозійних процесів, зниженням природної родючості ґрунтів, зі спадом ефективності господарювання в сільськогосподарських підприємствах. Ведення сільського господарства стало спрямовуватись виключно на одержання максимального прибутку за будь-яких обставин. З цією метою новими землевласниками та землекористувачами (орендарями) перевага стала надаватися вирощуванню найбільш економічно вигідних культур, таких як соняшник та ріпак, не враховуючи, що ці культури посилюють дію ерозійних процесів та деградацію земель. Наприклад в останні роки у Приморському районі області більше як 30% структури посівних площ займав соняшник, в Пологівському районі цією культурою було зайнято 27,7% посівної площі, в Чернігівському районі – 27%, у Куйбишевському районі – 24,2%.

Перестали враховуватись стан ґрунтів, агротехнічні вимоги. Соняшник продовжує масово засіватись по три і більше років на одних і тих же земельних ділянках. Практично нікого із сьгоднішніх землекористувачів не цікавить, що таке використання земель призводить до надмірного виснаження ґрунтів, сприяє посиленню процесів деградації, призводячи до екологічної кризи деградованих та малородючих земель.

Сьгоднішні землекористувачі та землевласники, в своїй більшості, нажаль не замислюються над питаннями про важливість застосування системи сівозмін, необхідність внесення добрив, правильність обробітку ґрунту.

Втім, про позитивність чергування сільськогосподарських культур для підвищення родючості ґрунтів було відомо ще за древніх часів. Ще тоді було встановлено, що правильне чергування культур дає можливість більш ефективно використовувати наявні в ґрунтах елементи живлення та вологу, тоді як постійне вирощування однієї культури призводить до одностороннього виснаження ґрунтів. Правильне чергування вирощуваних культур значно підвищує результативність боротьби з бур'янами, знижує можливість

захворювання культури, сприяє підвищенню врожайності та отриманню якісної продукції.

По-різному впливають сільськогосподарські культури і на фізичні властивості ґрунту: структуру, щільність і т.д., що в свою чергу впливає на родючість ґрунту.

Значно, у порівнянні з минулими роками, зменшилась і кількість вносимих мінеральних та органічних добрив, що також не сприяє забезпеченню бездефіцитного балансу гумусу і поживних речовин у землеробстві області.

Не знаходять широкого розповсюдження і такі можливості поліпшення гумусового стану ґрунтів, як заорювання соломи, або інших рослинних решток після збору урожаю та засівання багаторічними травами.

Сьогодні ми отримуємо урожаї лише за рахунок природного біоенергетичного потенціалу ґрунтів – не турбуючись про відновлення їх родючості.

Тому, особливої актуальності набуває розвиток системи управління земельними ресурсами, основним завданням якої є формування зацікавленості землекористувачів не тільки в ефективному, а також у раціональному використанні, охороні і відтворенні земельних ресурсів. Сучасне управління земельними ресурсами все більше вимагає застосовувати нові підходи та принципи до організації території землекористувань і володінь.

За рахунок експлуатації систем оборотного та повторно-послідовного водопостачання у 2012 році зекономлено 9368,0 млн. м³ води. Економія свіжої води у звітному році склала 93,94%.

Високий відсоток використання води в системах оборотного та повторно-послідовного водопостачання є показником ефективної роботи в напрямку економії водних ресурсів, а також зниження техногенного навантаження на навколишнє природне середовище.

Мінералізовані шахтні води ЗАТ «Запорізький залізорудний комбінат» після механічного очищення відводяться в ізольований ставок-випаровувач, розташований у верхів'ї Утлюкського лиману Азовського моря. У 2012 році відведено 15,12 млн. м³.

За висновками оцінки впливу ставка-випаровувача на навколишнє середовище, виконаною УкрНДІЕП, «ставка-випаровувач не завдає шкідливої дії на геологічне, водне і повітряне середовище». Залишковий вплив господарської діяльності ЗАТ «Запорізький залізорудний комбінат» полягає в тривалому виключенні частини акваторії Утлюкського лиману, зайнятої ставком-випаровувачем, з загальної екосистеми Азовського моря.

На замовлення підприємства інститутом УкрНДІЕП розроблено «Заходи з поетапного повернення ставка-випаровувача ЗАТ «Запорізький залізорудний комбінат» в Утлюкському лимані до єдиної екосистеми Азовського моря», який знаходиться в стані реалізації.

З метою скорочення відведення у ставок-випаровувач мінералізовані шахтні води підприємством частково використовуються для приготування суміші для закладки виробленого простору шахти. У 2012 році для цих цілей використано 513,0 тис. м³ мінералізованих шахтних вод. На підприємстві

впроваджена система роздільної відкачки шахтних вод. Відведення слабомінералізованих шахтних вод (з мінералізацією до 1,5 г/дм³) здійснюється у р. Велика Білозерка, що сприяє покращенню екологічного стану водного об'єкта. У 2012 році у р. Велика Білозерка відведено 559,0 тис. м³ слабомінералізованих шахтних вод.

15. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

15.1. Національна та регіональна екологічна політика

Екологічна політика – це науковий напрямок, що вивчає взаємозв'язки між процесами техногенної зміни природного середовища і політичними процесами в житті суспільства, як в регіональному, так і в глобальному вимірі. Екологічна політика являє собою теоретичну систему політичних, економічних, юридичних та інших заходів, спрямованих на врегулювання стану навколишнього середовища і раціонального використання природних ресурсів на будь-якій території або світу загалом (глобальна політика).

Наукові дослідження у сфері екологічної політики, цілеспрямовані практичні заходи з боку держави, громадських організацій, юридичних і фізичних осіб. Головною метою є розв'язання проблеми коеволюції біосфери та суспільства, можливості їхньої безконфліктної взаємодії.

Центральне місце в процесі формування загальної концепції екологічної політики посідають проблеми створення ефективних механізмів регулювання як найважливішого засобу політики у сфері природокористування, за допомогою яких реалізуються її соціальні, економічні та власне політичні начала. Практична реалізація екологічної сфери державної політичної діяльності, яка сьогодні практично в усіх країнах розглядається не тільки як найважливіша умова підтримання необхідної якості оточуючого середовища життя, екологічної рівноваги у природі і раціонального використання її ресурсів, але й як самостійна сфера суспільних відносин, пов'язаних з реалізацією національних і глобальних цілей, соціально-економічного розвитку сучасного суспільства.

Нормативно-правові інструменти встановлюють нормативні вимоги для підприємств-забруднювачів (стандарти та дозволи, як інструменти досягнення дотримання стандартів). Для спонукання та стимулювання підприємств щодо дотримання природоохоронних вимог використовуються також такі інструменти, як моніторинг довкілля, звітність, інспекційні перевірки та санкції за порушення природоохоронного законодавства, застосування норм відповідальності за шкоду, нанесену довкіллю. Вагомим інструментом є еколого-експертна діяльність та оцінка впливу на навколишнє середовище (ОВНС) нових джерел забруднення.

Основним економічним інструментом екологічної політики є екологічний податок, метою якого є створення стимулів для зменшення забруднення, а також

отримання та концентрація коштів для фінансування природоохоронної діяльності.

Теперішнім часом іде процес реформування та удосконалення окремих інструментів екологічної політики, у тому числі системи природоохоронних дозволів, удосконалення системи моніторингу довкілля, інструментів стратегічного планування та ін.

В звітному році продовжувалося введення в дію нового механізму регулювання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, яким передбачено планування підприємствами заходів щодо застосування найкращих існуючих технологій виробництва (ВАТ).

Держуправлінням підготовлено та надано в облдержадміністрацію інформацію щодо індикаторів моніторингу Стратегії регіонального розвитку Запорізької області по екологічному напрямку.

Основним напрямком екологічної політики в галузі охорони та відтворення водних ресурсів є впровадження заходів, спрямованих на припинення забруднення водних об'єктів та раціональне використання водних ресурсів.

Політика області з охорони навколишнього природного середовища у сфері поводження з відходами спрямовується на скорочення обсягів розміщення відходів та своєчасне виявлення негативних наслідків накопичення відходів.

Основні напрямки діяльності щодо поводження із промисловими відходами: послідовне скорочення обсягів накопичення відходів шляхом утилізації, знешкодження та видалення, обмеження утворення відходів шляхом реструктуризації виробництва, регенерації, впровадження маловідходних технологій та процесів замкнутого циклу, очищення забруднених токсичними відходами територій.

Основні напрямки діяльності щодо поводження з твердими побутовими відходами: зменшення кількості накопичення побутових відходів шляхом будівництва сортувальних ліній та комплексів по їх переробці, будівництво або реконструкція полігонів твердих побутових відходів; проектування та будівництво малих полігонів твердих побутових відходів; реабілітація забруднених територій від несанкціонованого розміщення відходів.

Основні напрямки діяльності щодо поводження з непридатними пестицидами: організація відповідного безпечного тимчасового зберігання накопичених непридатних пестицидів; впровадження екологічно безпечних технологій знешкодження непридатних пестицидів; реабілітація забруднених територій зберігання непридатних пестицидів.

Реалізація концепції екомережі на регіональному рівні дозволить вирішити ряд важливих завдань, щодо збереження біологічного різноманіття, підтримання динамічної рівноваги між природними та антропогенними ландшафтами в регіоні, узгодженості використання природно-ресурсного потенціалу. Важливим здобутком впровадження концепції екомережі є можливість оптимізувати природно-ресурсний потенціал, насамперед рекреаційний, туристичний та біоресурсний.

Протягом року Держуправління працювало в напрямку розширення заповідної мережі та встановлення в натурі меж існуючих об'єктів. Для цієї роботи залучались інші зацікавлені органи. Найбільш потужним потенціалом серед них є районні державні адміністрації.

15.2. Удосконалення системи управління та нормативно-правового регулювання у сфері охорони довкілля та екологічної безпеки

В 2001 році в Україні розпочалося впровадження нової системи регулювання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами згідно з новою редакцією Закону України «Про охорону атмосферного повітря».

За 2012 рік Держуправлінням було розглянуто 466 матеріалів підприємств про взяття їх на державний облік (зняття з обліку), згідно яких 173 об'єктів підприємницької діяльності поставлено на державний облік, 293 – не підлягають взяттю.

На запити підприємств, спеціалістами Держуправління були розглянуті та проаналізовані наступні документи:

441 звітів по інвентаризації джерел викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря;

для 146 об'єктів встановлено величини фонових концентрацій забруднюючих речовин (визначені розрахунковим методом);

578 заяви та документи, у яких обґрунтовуються обсяги викидів для отримання дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, з яких:

534 документів розглянуто та видано дозволи на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами;

44 документів розглянуто та повернуто на доопрацювання.

В звітному році Держуправлінням продовжувалось отримання інформації від підприємств – основних забруднювачів навколишнього природного середовища та проведення аналізу з виконання ними природоохоронних заходів, передбачених діючими регіональними програмами, які в подальшому враховуються при видачі дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря та при наданні пропозицій щодо внесення змін до діючих регіональних природоохоронних програм.

Протягом року спеціалісти Держуправління приймали участь в семінарах та нарадах з питань, пов'язаних з видачею дозволів на спеціальне використання природних ресурсів та дотримання вимог чинного законодавства в галузі охорони навколишнього природного середовища.

У 2012 році виконана робота по розробці обласної Програми природоохоронних заходів, спрямованих на охорону довкілля, раціональне використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки Запорізької області. Програма проходить необхідні обговорення та узгодження. Також приймали участь у погодженні Програми заходів, спрямованих на

охорону довкілля, раціональне використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки м. Запоріжжя.

Спеціалістами Держуправління були проведені два семінари на тему: «Підготовка документів щодо отримання дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами з урахуванням технологічних нормативів»; «Підготовка матеріалів для отримання дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами згідно матеріалів ОВНС» з представниками організацій – розробників дозвільних документів

В 2012 році Держуправлінням продовжувалась робота з видачі підприємствам дозволів на викиди за новою формою, що передбачає впровадження найкращих існуючих технологій виробництва та додержання нормативів граничнодопустимих викидів відповідно до чинного законодавства, а також надасть змогу знизити рівень забруднення атмосферного повітря, що призведе до покращення стану повітряного басейну регіону.

Протягом 2012 року на вимоги правоохоронних органів надавалась інформація стосовно дозвільної діяльності Держуправління та стану виконання природоохоронних заходів та програм.

В звітному році нараховувалось 1153 водокористувача, яким Держуправлінням видано дозволи на спеціальне водокористування на 2012 та наступні роки. У 2010 та 2011 роках їх кількість складала відповідно 1268 та 1250. Коливання кількості водокористувачів пов'язане з реформуванням аграрного сектору економіки, розвитком малого бізнесу, включаючи користування водними об'єктами на умовах оренди для риборозведення та з не своєчасним зверненням водокористувачів з відповідними клопотаннями про видачу нових дозволів.

За 2012 рік Держуправлінням видано 212 (у 2011 році – 482) дозволів на спеціальне водокористування для суб'єктів господарювання, що використовують воду водних об'єктів загальнодержавного значення. В дозволах встановлювались ліміти забору, використання води та скидання забруднюючих речовин.

Постановою Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 року № 991 внесені зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 13.03.2002 № 321, яка регулює порядок видачі дозволів на спеціальне водокористування. Вищезазначеними змінами функцію видачі дозволів на спеціальне водокористування у разі використання води водних об'єктів загальнодержавного значення покладено на Мінприроди України.

У зв'язку з цим Держуправлінням з 1 листопада 2012 року припинено видачу дозволів на спеціальне водокористування

Держуправління охорони навколишнього природного середовища у Запорізькій області відновило видачу дозволів на спеціальне водокористування з 03.01.2013 після оприлюднення на Урядовому порталі і публікації в газеті «Урядовий кур'єр» від 03.01.2013 № 1, змін, що вносяться до постанови Кабінету Міністрів України від 13.03.2002 № 321 «Про затвердження Порядку погодження та видачі дозволів на спеціальне водокористування», якими

функцію видачі дозволів на спеціальне водокористування до 17.05.2013 покладено на Держуправління.

На даний час реалізація державної політики в сфері регулювання природокористування, охорони та відтворення водних ресурсів ускладнюється через недосконалість та суперечливість законодавчої та нормативно-правової бази, а саме: невідповідність статей Водного кодексу України (далі – ВКУ) та чинних нормативно-правових актів відносно видачі, анулювання (припинення дії), переоформлення стосовно дозволів на спеціальне водокористування Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» Невідповідності не врегульовані через невиконання прикінцевих положень Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» від 11.02.2010 № 1869-IV.

1. Термін видачі документів дозвільного характеру, встановлений ст. 4-1 Закону, становить 10 робочих днів, якщо інше не встановлено законом. У ст. 49 ВКУ взагалі не визначено термінів видачі дозволу, але встановлено, що . Порядок погодження та видачі дозволів на спеціальне водокористування (далі – Порядок) затверджується Кабінетом Міністрів України (далі – КМУ). Порядком (п. 4), затвердженим постановою КМУ від 13.03.2002 № 321, встановлено, що дозволи на спеціальне водокористування видаються в місячний термін з дня подання в установленому порядку клопотання. Клопотання водокористувачів розглядаються в місячний термін.

2. Спеціальними Законами не визначено перелік підстав для відмови у видачі або подовженні терміну дії дозволу на спеціальне водокористування, анулювання (припинення дії) та переоформлення. ВКУ та чинним Порядком взагалі не передбачена відмова у видачі дозволу на спеціальне водокористування.

3. ВКУ чітко не встановлена необхідність отримання дозволів на спеціальне водокористування водокористувачами, що тільки використовують воду не здійснюючи забір з водних об'єктів та скидання до них зворотних вод, тобто вторинними водокористувачами.

4. Відсутні зразки бланків дозволу та клопотання щодо його отримання, які відповідно до Порядку погодження та видачі дозволів на спеціальне водокористування, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13.03.2002 № 321, затверджуються спільним наказом Мінприроди України, Мінохоронздоров'я України і Держводагенства України. Даними бланками мають бути встановлені вичерпні дані, що характеризують водогосподарську та водоохоронну діяльність водокористувача і обґрунтовують прийняття рішення про видачу йому дозволу.

Впродовж року постійно проводиться робота щодо нормування утворення та розміщення відходів. Розглядаються, погоджуються та підготовлюються до затвердження ліміти на утворення та розміщення відходів.

Видаються дозволи на виробництво, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізацію отруйних речовин.

Проводиться робота з підприємствами власниками місць видалення відходів щодо розгляду паспортів місць видалення промислових та побутових

відходів. Розглядаються та затверджуються реєстрові карти об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів.

В 2012 році до Держуправління на розгляд надійшло 1728 матеріалів на загальну площу 11297,34 га. З них, погоджено 1579 на загальну площу 10203,44 га, не погоджено 149 матеріалів на загальну площу 1093,9 га.

Стосовно розгляду матеріалів за категоріями земель.

Землі сільськогосподарського призначення. В процентному відношенні найбільша кількість матеріалів надходила саме за цією категорією. Позитивні висновки надані по 961 матеріалам на загальну площу 9760,39 га. Матеріали на погодження за цільовим призначенням, в основному надходили від фермерських та особистих селянських господарств, а також на об'єкти сільськогосподарського призначення (механізовані токи, майстерні, майданчики для сільгосптехніки та ін.).

За невиконання вимог підпункту 2.3 Порядку погодження природоохоронними органами матеріалів щодо вилучення (викупу), надання земельних ділянок (далі – Порядок) не погоджені та повернуті на доопрацювання матеріали по 71 об'єкту загальною площею 668,1 га через надання документації не в повному обсязі. Наданий негативний висновок на підставі п. 4 ст. 84 Земельного кодексу України щодо неможливості передачі землі під об'єктами природно-заповідного фонду у приватну власність.

Землі водного фонду. Позитивні висновки надані по 17 об'єктам на загальну площу 173,04 га. В представлених матеріалах використання земельних ділянок водного фонду не суперечить ст. 59 Земельного кодексу України щодо користування землями водного фонду. Більшість об'єктів на умовах оренди надавалась для рибогосподарських потреб. Надано 5 негативних висновки в зв'язку не відповідністю планованого розміщення об'єктів ст. 59 Земельного кодексу України та наявністю недостовірних даних у проектах.

Землі рекреаційного призначення. Погоджено 6 матеріалів проектів відведення земельних ділянок (загальною площею 1,36 га) для розташування парків і скверів.

Землі житлової та громадської забудови. Землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення. Позитивні висновки надані на 643 об'єкти на загальну площу 292,09,52 га. За невиконання вимог підпункту 2.3 Порядку не погоджені та повернуті на доопрацювання матеріали по 48 об'єктам загальною площею 23,44 га.

На сьогодні одним із основних чинників, що опосередковано сприяють негативному впливу на стан природно-заповідного фонду в області, є відсутність закріплених на місцевості меж об'єктів природно – заповідного фонду (далі – ПЗФ). В першу чергу це пов'язано з недостатнім фінансуванням розробки відповідних проектів землеустрою.

Більша частина територій ПЗФ була створена в 80-90 роки і матеріали їх створення не збереглися, що не дає можливості визначати їх межі за матеріалами створення.

Законодавчо не визначені установи, які мають право готувати наукові обґрунтування щодо створення нових чи розширення існуючих територій ПЗФ.

Не проведено розмежування земель державної та комунальної власності. Сільські ради відмовляються брати охоронні зобов'язання на заповідні території, посилаючись на те, що їх повноваження розповсюджуються лише в межах населених пунктів і вони не є землевласниками (землекористувачами) за межами населених пунктів. Районні державні адміністрації відмовляються від підписання охоронних зобов'язань посилаючись на те, що вони лише розпоряджаються землями і також не є землевласниками (землекористувачами).

Однією з проблем щодо створення нових територій є дуже складна процедура отримання погоджень (сільська рада, райдержадміністрація, райрада, районний відділ Держкомзему, архітектури, СЕС тощо).

Потребує вирішення питання забезпечення збереження полезахисних лісових смуг колишніх сільськогосподарських підприємств, шляхом передачі їх під охорону спеціалізованим підприємствам. В Запорізькій області такими є державні лісгосподарські підприємства.

15.3. Державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства

Державний контроль за охороною навколишнього природного середовища та раціональним використанням природних ресурсів в Запорізькому регіоні здійснює Державна екологічна інспекція у Запорізькій області.

Для забезпечення нормальної екологічної ситуації в регіоні Державною екологічною інспекцією в Запорізькій області за 2012 рік проведено 1694 перевірки підприємств та організацій, в тому числі здійснено 24 перевірок об'єктів, що входять до «Переліку 100 найбільших забруднювачів»: ПАТ «Запорізький завод феросплавів», ВП «Запорізька ТЕС» ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго», ВАТ «Запоріжсталь», ПАТ «Запорізький алюмінієвий комбінат», ПАТ «Електрометалургійний комбінат «Дніпроспецсталь».

З метою усунення виявлених порушень вимог природоохоронного законодавства було складено 1287 протоколів про адміністративні правопорушення, передано у судові органи 109 адмінпротоколів.

До адміністративної відповідальності у вигляді штрафів у звітному періоді притягнуто 1162 посадові особи і громадяни на загальну суму 246,619 тис. грн., з яких 218,824 тис. грн. стягнуто.

За 2012 рік сума розрахованих збитків склала- 74330,559 тис. грн.

З метою відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення вимог природоохоронного законодавства, в даному звітному періоді було пред'явлено 143 претензії на суму 69981,975 тис. грн.

Сума стягнення збитків склала – 810,016 тис.грн. До правоохоронних органів передано 200 матеріалів, порушено 8 кримінальні справи.

В даному звітному періоді було 18 про призупинку виробничої діяльності.

Контроль за охороною і використанням вод та відтворенням водних ресурсів

За 2012 рік здійснено 371 перевірку додержання вимог водоохоронного законодавства, складено 275 протоколи про адміністративні правопорушення. 269 посадових осіб притягнуто до адміністративної відповідальності на загальну суму 30,532 тис. грн., з яких стягнуто 28,849 тис. грн.

За 2012 рік сума розрахованих збитків склала – 30960,328 тис. грн.

Пред'явлено 55 позовів на суму 33466,607 тис. грн., сума стягнення становить 134,287 тис. грн.

До правоохоронних органів передано 46 матеріалів перевірок, порушено 1 кримінальну справу по підприємству ПП «Поправка».

Контроль за охороною атмосферного повітря

За 2012 рік здійснено 367 перевірок додержання вимог законодавства у сфері охорони атмосферного повітря, складено 367 протоколів про адміністративні правопорушення.

363 посадових осіб притягнуто до адміністративної відповідальності на загальну суму 51,595 тис. грн., з яких стягнуто 44,727 тис. грн.

Сума розрахованих збитків склала – 519,161 тис. грн.

З метою відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення вимог природоохоронного законодавства, за даний період було пред'явлено 44 претензій на суму 619,62 тис. грн., сума стягнення склала – 1152,846 тис. грн.

На протязі 2012 року було здійснено 17 призупинок виробничої діяльності.

Основні порушення виявлені під час перевірок:

- експлуатація ГОУ в технічно несправному стані ,
- експлуатація технологічного устаткування з відхиленням від режиму,
- невиконання умов діючого дозволу,
- невиконання раніше наданих приписів,
- невиконання заходів по зниженню викидів в період НМУ,
- відсутність дозволу на викиди забруднюючих речовин.

Контроль за охороною і використанням земель, надр та поводження з відходами.

За звітний період було виконано 295 перевірок додержання вимог земельного законодавства, за результатами яких: складено 39 протоколів про адміністративні правопорушення; притягнуто до адміністративної відповідальності 33 особи, накладено штрафів на загальну суму 25,670 тис. грн., з яких стягнуто 20,995 тис. грн.

За 2012 рік сума розрахованих збитків склала – 35808,647 тис. грн.. Пред'явлено 27 позовів на суму 35561,625 тис. грн., відповідачами відшкодовано 73,315 тис. грн.

За звітний період проведено 16 перевірок земель водного фонду, 1 посадова особа притягнута до адміністративної відповідальності, загальна сума розрахованих збитків склала – 2714,549 тис. грн. До правоохоронних органів передано 2 матеріали перевірок.

За звітний період проведено 441 перевірка додержання вимог природоохоронного законодавства щодо поводження з відходами. Складено 424 протоколи про адміністративні правопорушення, 442 посадових осіб притягнуто до адміністративної відповідальності. На порушників природоохоронного законодавства накладено штрафів на загальну суму 126,990 тис.грн., з яких 113,781 тис.грн. сплачено.

Протягом звітного періоду відбулась 1 призупинка виробничої діяльності.

Контроль за охороною, захистом природно-заповідного фонду та використанням рослинних, тваринних ресурсів

Об'єкти рослинного світу

За 2012 рік в сфері рослинного світу здійснено 75 перевірок додержання вимог природоохоронного законодавства, складено 30 адміністративних протоколів, притягнуто до адміністративної відповідальності 26 посадових осіб та громадян, 4 протоколи передано у судові органи. Накладено стягнень у вигляді штрафів – 3,842 тис.грн., стягнуто – 3,094 тис.грн. Розраховано шкоди в сфері рослинного світу в розмірі 4033,699 тис. грн., пред'явлено 12 позовів та претензій на суму 17,099 тис. грн., стягнуто – 35,209 тис. грн. До правоохоронних органів передано 20 матеріалів, порушено 3 кримінальні справи.

Ліс та захисні лісові насадження

В 2012 році в сфері лісових ресурсів здійснено 23 перевірки додержання вимог природоохоронного законодавства, під час яких складено 15 адміністративних протоколів, притягнуто до адміністративної відповідальності 11 посадових осіб та громадян. Накладено стягнень у вигляді штрафів – 1,887 тис.грн, стягнуто – 1,071 тис.грн. Розраховано шкоди в сфері лісів у розмірі 3410,372 тис.грн., пред'явлено 5 позовів на суму 7,618 тис. грн., стягнуто 10,008 тис. грн.

До правоохоронних органів передано 10 матеріалів перевірки, порушено 3 кримінальні справи.

В межах проведення операції «Новорічна ялинка» проведено 13 перевірок, за результатами яких складено 6 протоколів про адміністративні правопорушення за ст. 88-1 КУпАП, ст. 65 КУпАП. Також, спільно з працівниками МВС виявлений факт незаконної вирубки сосни кримської у кількості 1009 штук, сума збитку склала 240857,70 гривень, за матеріалами перевірки відкрите кримінальне провадження Запорізьким РВ ГУ МВС України у Запорізькій області.

Природно-заповідний фонд

За 2012 рік в сфері природно-заповідного фонду здійснено 55 перевірок дотримання вимог природоохоронного законодавства, складено 72 адміністративних протоколи, з яких 71 передано до суду для розгляду, притягнуто до адміністративної відповідальності 1 посадову особу.

Розраховано шкоди за напрямком в розмірі 283,227 тис.грн., стягнуто – 0,255 тис. грн.

По 2 позовам стягнуто 2,778 тис. грн.

Проведено перевірки територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Встановлені загальні недоліки щодо вимог природоохоронного законодавства – не винесення меж в натуру, відсутність проектів організації заповідних об'єктів. Під час позапланової перевірки території геологічного заказника загальнодержавного значення «Дніпровські пороги» встановлено факт будівництва без дозволу на заповідній території, матеріали перевірки направлені до Запорізької міжрайонної екологічної прокуратури.

За незаконне викоистання об'єктів на території ПЗФ фізичними особами, нарахована шкода на суму 1570 грн. Матеріали передані до лінійного відділення м. Запоріжжя, порушена карна справа.

Тваринний світ

За звітній період здійснено 31 перевірка дотримання вимог природоохоронного законодавства, внаслідок виявлених порушень Закону про мисливське господарство та полювання складено 16 адміністративних протоколів, притягнуто до адміністративної відповідальності 17 посадових осіб. Накладено стягнень у вигляді штрафів на суму 3,502 тис.грн., стягнуто – 2,958 тис.грн.

Було розпочато посилення заходів державного контролю за використанням об'єктів тваринного світу в сезон полювання 2011-2012 років.

Відповідно до листа ДЕІ України від 20.08.2012 проведені позапланові перевірки дотримання вимог природоохоронного законодавства під час торгівлі екзотичними тваринами та тваринами зенесеними у Червону книгу України.

Водні живі ресурси

В звітному періоді здійснено 27 перевірок додержання вимог природоохоронного законодавства, під час яких складено 43 протоколи, у т.ч. 33 справи направлено до судових органів, притягнуто до адміністративної відповідальності 10 осіб. Накладено штрафів на суму 1,224 тис. грн., стягнуто – 0,782 тис. грн.

Під час рейдової перевірки спільно з співробітниками УБОЗ ГУ МВС України у Запорізькій області в грудні місяці був попереджений факт незаконного вилову риби користувачами водних живих ресурсів на зимувальних ямах річки Дніпро. За даним факту складено 2 протоколи про адміністративні правопорушення за ч. 3 ст. 85 КУпАП, порушники притягнуті до відповідальності.

Контроль за радіаційною безпекою (в тому числі в сфері поводження з джерелами іонізуючого випромінювання)

За звітній період проведено 16 перевірок дотримання природоохоронного законодавства підприємств:

- 5 перевірок складських приміщень перед отриманням ліцензій;
- 7 перевірок суб'єктів господарювання, перед отриманням ліцензій на право проведення операцій з металобрухтом;
- 4 перевірки суб'єктів господарювання, що здійснюють свою діяльність з металобрухтом, перед продовженням ліцензій.

Екологічний контроль на державному кордоні.

Проведено радіологічний та екологічний контроль 36729 партій вантажу що перетинають державний кордон України.

Видано 15 сертифікатів екологічного контролю на експортні партії металобрухту.

Притягнуто до адмінвідповідальності 20 посадових осіб:

6 порушень правил транспортування небезпечних хімічних вантажів (ст. 83 КУАП);

змішування відходів, для утилізації яких в Україні існує відповідна технологія -6 осіб (ст. 82-4 КУАП);

не надання необхідної інформації при митному оформленні товарів у тарі та пакувальних матеріалах – 6 осіб (ст. 188-5).

Нараховано штрафи на суму 2,924 тис. грн.

З метою посилення ефективності проведення екологічного контролю вантажів і транспортних засобів на митній території України, а також для підвищення професійної підготовки державних інспекторів у відділі проведені семінари по вдосконаленню знань нормативних документів щодо здійснення екологічного та радіаційного контролю вантажів по затвердженому плану.

На виконання спільного наказу Мінекономіки України, Мінприроди України та Держмитслужби України від 30.07.2009 р. № 789/414/709, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 31.07.2009 р. за № 717/16733 «Про затвердження Порядку здійснення митного оформлення імпортованих товарів у тарі і пакувальних матеріалах» відділом здійснено контроль 9366 партій імпортованих товарів у тарі і пакувальних матеріалах для митного оформлення.

15.4. Виконання державних цільових екологічних програм

Загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі України

Обсяг фактичних видатків з місцевих фондів ОНПС з урахуванням залишків в 2012 році склав 60221,848 тис. грн., із них 6758,399 тис. грн. (7,4%) спрямовано на формування екомережі.

На 2013 рік з місцевих фондів ОНПС заплановано 152331,236 тис. грн. (без урахування кредиторської заборгованості), із них 5919,960 тис. грн. (4%) спрямовано на формування екомережі.

<i>Фінансування заходів щодо формування національної екомережі у 2012 році в розрізі джерел фінансування (тис. грн.)</i>				
всього, у тому числі з:	місцевого бюджету	з них з місцевих фондів ОНПС	відсоток (%) від загального розміру фонду ОНПС	грантів та інших місцевих джерел фінансування
	4459,389	3511,388	7,4	-
Створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду, розробка проектів землеустрою	1104,003	774,102		-
Збільшення площі лісів та інших лісовкритих площ, у т.ч. створення зелених насаджень	-	-	-	-
Заходи щодо охорони та відтворення земельних ресурсів	-	-	-	-
Заходи щодо відновлення біорізноманяття, в т.ч.: біологічна меліорація Каховського та Дніпровського водосховищ	-	-	-	-
Заходи щодо охорони та збереження водно-болотних угідь	-	-	-	-
Озеленення населених пунктів	3348,386	2730,286		-
Заходи щодо інформування про стан та перспективи формування національної екомережі. Участь громадськості в її формуванні	7,0	7,0		-

Виконання заходів з реалізації загальнодержавної програми формування національної екомережі у 2012 році по Запорізькій області за рахунок різних джерел фінансування, в тому числі й місцевих екофондів, відбувалось за наступними напрямками:

створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду, розробка проектів землеустрою;

озеленення населених пунктів;

заходи щодо інформування про стан та перспективи формування національної екомережі. Участь громадськості в її формуванні.

На 2012 рік з обласного та місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища було заплановано фінансування заходів щодо формування екомережі Запорізької області на загальну суму 5630,596 тис. грн., профінансовано на суму 4459,389 тис. грн. Кредиторська заборгованість виникла у зв'язку із затримкою коштів на казначейських рахунках.

У 2012 році за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища виконано наступні заходи :

«Розробка проекту землеустрою з організації та встановлення в натурі меж ландшафтного заказника місцевого значення «Степанівська коса» (200 га) на території Приазовського району» - 17,722 тис. грн.;

«Складання проекту землеустрою щодо організації та встановлення меж об'єкту природно-заповідного фонду (ландшафтного заказника Корсак Могила), розміщеного на території Мануйлівської сільської ради Приморського району Запорізької області» - 17,135 тис. грн.

«Розробка проектно-кошторисної документації на об'єкту «Будівництво з'єднувального каналу для відновлення водного сполучення Азовського моря з Молочним лиманом» - 295,044 тис. грн.

У 2012 році рішенням Запорізької обласної ради від 23.02.2012 № 14 «Про Перелік заходів, спрямованих на охорону та раціональне використання природних ресурсів у 2012 році» (із змінами) передбачені кошти обласного та місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища в сумі 330,686 тис. грн. на встановлення в натурі 12 територій ПЗФ.

Виконано роботи по збереженню природно-заповідного фонду у міському ботанічному саду м. Запоріжжя, виконані послуги по догляду за зеленими насадженнями парків-пам'яток садово-паркового мистецтва «Парк ім. М. Горького», «Парк біля залізничної станції», «Лісопитомник» у м. Мелітополь.

За рахунок місцевих екофондів було проведено озеленення в містах Запоріжжя, Енергодар, Мелітополь, Токмак, а також на територіях Василівського, Веселівського, Вільнянського, Запорізького, Куйбишевського, Мелітопольського, Новомиколаївського, Оріхівського, Приазовського, Токмацького та Якимівського районів на загальну суму 2730,286 тис. грн. З метою вивчення природи рідного краю та залучення учнівської молоді до формування екомережі, Мелітопольською міською радою було проведено захід «Організація та проведення еколого-краєзнавчого табору «Простір – 2012».

Згідно з рішенням обласної ради від 23.02.2012 № 14 «Про Перелік заходів, спрямованих на охорону та раціональне використання природних ресурсів у 2012 році» за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища у 2012 році планується здійснити фінансування заходів з розробки проектів землеустрою з організації та встановлення в натурі меж 8 природно-заповідних територій у Куйбишевському районі на загальну суму 239,377 тис. грн.

За кошти місцевих фондів на рівні селища, села, району, міста заплановано фінансування розробки проектів землеустрою по встановленню меж 4 територій природно-заповідного фонду на суму 93,287 тис. грн. На сьогодні кошти в повному обсязі не освоєні.

Крім того, за кошти місцевих екофондів заплановано фінансування заходів з утримання об'єктів природно-заповідного фонду (догляд за зеленими насадженнями) – парків-пам'яток садово-паркового мистецтва «Парк ім. М. Горького», «Парк біля залізничної станції», «Лісопитомник» в м. Мелітополь; оновлення інформаційного блоку на межових знаках та аншлагах встановлених стендів на території ландшафтного заказника місцевого значення «Оголовок Бердянської коси» м. Бердянськ.

На озеленення в 2013 році з міських екофондів заплановано 3788,551 тис. грн.

15.5. Моніторинг навколишнього природного середовища

Система моніторингу докілья Запорізької області, яка спрямована на реалізацію державної політики України у галузі охорони навколишнього природного середовища, ефективного використання природних ресурсів та

забезпечення екологічної безпеки, є багаторівнева система, до якої входять структурні елементи відповідно до їх функціонального призначення, а саме: загальний, кризовий та фоновий моніторинги.

Основним завданням системи моніторингу є довгострокові систематичні спостереження за станом довкілля, аналіз та прогнозування його змін, інформування органів державної влади та громадськості про стан навколишнього природного середовища.

Створення обласної системи моніторингу довкілля здійснюється на засаді виконання заходів, які передбачені обласною Програмою моніторингу довкілля. Основними завданнями, які реалізуються в цій системі, є здійснення спостережень, збирання та збереження даних і первинної інформації щодо стану об'єктів державного моніторингу; створення та ведення баз даних і забезпечення інформаційного обміну в рамках регіональної системи моніторингу довкілля; удосконалення методичного та технічного забезпечення ведення робіт з моніторингу; забезпечення якості інформації, що надається.

Функціонування обласної системи моніторингу довкілля структурно складається з регіонального інформаційно-аналітичного центру (РІАЦ) та з комунікативно зв'язаними з ним локальними системами установ, організацій та підприємств, які виступають суб'єктами моніторингу довкілля в Запорізькій області та проводять спостереження за станом складових довкілля.

Взаємовідносини суб'єктів системи моніторингу ґрунтуються на взаємній підтримці рішень у галузі охорони довкілля, координації дій під час планування, організації та проведення спільних заходів з моніторингу довкілля, ефективному використанні наявних організаційних структур, засобів спостережень та колективному використанні інформаційних ресурсів та комунікаційних засобів, безкоштовному обміну інформацією.

Створена система обміну даними між регіональним центром моніторингу довкілля та вже підключеними до мережі суб'єктами регіональної системи моніторингу, складається з бази даних екологічної інформації щодо стану навколишнього природного середовища, програмного забезпечення, яке обслуговує дану базу, програмного забезпечення обміну даними РІАЦ з суб'єктами моніторингу для поповнення бази даних, а також, програмне забезпечення для відображення накопиченої та обробленої інформації на спеціально розробленому сайті в мережі Internet.

Спільно із науковими організаціями вперше в Україні була розпочата робота за напрямком організація моніторингу наземних і водних екосистем.

Суб'єктами моніторингу підписані регламенти автоматизованого обміну екологічною інформацією в підсистемі моніторингу стану атмосферного повітря, поверхневих вод суші та прибережних вод Азовського моря, підземних вод, земель та водоплавних птахів.

З усіма суб'єктами моніторингу підписані угоди про спільну діяльність у сфері моніторингу навколишнього природного середовища.

Інформація, що надходить від суб'єктів, накопичується, систематизується та узагальнюється Держуправлінням, і в подальшому направляється до Мінприроди України для розміщення на ВЕБ - порталі в рубриці "Стан довкілля

в регіонах", також інформація розміщується на сайті Держуправління (www.zdn.gov.ua) в розділі "Екологічний моніторинг". Готуються, розповсюджуються серед суб'єктів моніторингу та доводяться до громадськості через Орхуський центр щомісячні інформаційно-аналітичні огляди про «Стан довкілля в Запорізькій області» за такими напрямками:

- стан атмосферного повітря;
- стан поверхневих вод;
- радіаційний стан;
- стан земельних ресурсів та відходи.

В рамках розвитку системи моніторингу за ініціативою облдержадміністрації розроблена система інформування про стан навколишнього природного середовища Запорізької області, інформація розміщується на сайті облдержадміністрації www.zoda.gov.ua.

Протягом року проводились систематичні спостереження за рівнем забруднення атмосферного повітря, поверхневих вод та ґрунтів.

Атмосферне повітря

Постійні спостереження за станом атмосферного повітря, за джерелами викидів забруднюючих речовин та іншими джерелами забруднення атмосферного повітря виконують:

- Запорізький обласний центр з гідрометеорології;
- Головне управління Держсанепідслужби в Запорізькій області;
- Державна екологічна інспекція у Запорізькій області.

Запорізький обласний центр з гідрометеорології здійснює аналіз стану атмосферного повітря на основі даних спостережень за вмістом забруднюючих речовин у м. Запоріжжя на 5 постах спостереження. Контролюється вміст двооксиду азоту, двооксиду сірки, оксиду азоту, оксиду вуглецю, пилу, фенолу, формальдегіду, фтористого водню, хлористого водню.

Інформація від Гідрометцентру щоденно надходить до Регіонального інформаційно-аналітичного центру при Держуправлінні та розміщується на сайті Держуправління.

Також Гідрометцентр здійснює аналіз радіаційного стану забруднення повітря на основі даних спостережень на 7 метеостанціях в Запорізькій області: м.Запоріжжя, м.Гуляйполе, м.Кирилівка, м.Пришиб, м.Мелітополь, м.Бердянськ, м.Ботієво. Потужність експозиційної дози гамма – випромінювання не перевищує природного фону.

Державна екологічна інспекція в Запорізькій області виконує інструментальні виміри вмісту забруднюючих речовин в викидах в атмосферне повітря, здійснюється постійний контроль за станом стаціонарних джерел викидів.

Головне управління Держсанепідслужби в Запорізькій області - здійснює нагляд за якістю атмосферного повітря житлових районів шляхом проведення підфакельних досліджень у більш ніж 60 умовно фіксованих точках у всіх районах міста. За звітний період у 20% випадків було перевищення ГДК забруднюючих речовин в житловій забудові міста Запоріжжя.

Поверхневі води

Запорізьке регіональне управління водних ресурсів здійснює гідрохімічний та радіологічний контроль вод на водогосподарських системах комплексного призначення (ріках, водосховищах) в 3 точках спостережень поверхневих вод та в 1 точки спостережень джерел скиду зворотних вод, проводить нагляд та лабораторний контроль рівнів радіологічного забруднення поверхневих вод Каховського водосховища у зоні впливу Запорізької атомної станції. Випадків з перевищенням нормативу не виявлено.

Запорізький обласний центр з гідрометеорології здійснює моніторинг поверхневих вод Дніпровського водосховища, р. Молочна, р. Мокра Московка та р. Токмак в 20 точках.

Державна екологічна інспекція у Запорізькій області здійснює контроль якості підземних вод – в 20 точках. Також продовжувалися у 2012 році спостереження за станом підземних вод на території 275 артилерійської бази ракет і боєприпасів військової частини А2985 Міноборони поблизу с. Новобогданівка Мелітопольського району.

Запорізька гідрогеолого – меліоративна експедиція, структурний підрозділ Запорізького облводгоспу, контролює стан поверхневих вод в 364 точках, джерела скидів у поверхневі води – в 99 точках, підземні води – в 568 точках на меліорованих землях включаючи спостереження на зрошуваних і прилеглих до них землях та в сільських населених пунктах у зоні впливу меліоративних об'єктів.

Структурний підрозділ «Бердянський гідрогеологічний загін» КП «Південукргеологія» виконує моніторинг стану підземних вод на території Запорізької області. Основним напрямком досліджень, які характеризують стан підземних вод, являються положення рівня та зміна їх хімічного складу. Відбір проб здійснювався у 67 свердловинах.

КП «Водоканал» здійснює контроль якості Дніпровського водосховища в районах водозабору ДВС-1, ДВС-2 та р. Дніпро в районах скиду ЦОС-1, ЦОС-2.

Державний санітарний нагляд за охороною водойм здійснюється Головним управлінням Держсанепідслужби в Запорізькій області в 9 постійних створах р.Дніпро, а також водойм 1 і 2 категорії водокористування, включаючи зони рекреації (пляжі) райСЕС. Лабораторні дослідження виконуються по 43 хімічним інгредієнтам і за бактеріологічними показниками.

Ґрунти

Запорізький державний проектно-технологічний центр охорони родючості ґрунтів і якості продукції проводить обстеження ґрунтів сільгоспугідь, виконує аналізи зразків ґрунту, які характеризують екологічні показники, а саме: вміст важких металів, наявність залишкових кількостей пестицидів, щільність забруднення радіонуклідами.

На 45 стаціонарних контрольних ділянках ведуться багаторічні спостереження за станом радіологічного забруднення земель. Майданчики розміщені по всій території області на різних типах ґрунтів. Випадків з перевищенням нормативу не виявлено.

Державна екологічна інспекція у Запорізькій області здійснювала

державний контроль ґрунтів в 123 точках, в т.ч. на території 275 артилерійської бази ракет і боєприпасів військової частини А2985 Міноборони поблизу с. Новобогданівка Мелітопольського району, та контролює утворення, розміщення знешкодження і захоронення відходів в області.

Запорізька гідрогеолого – меліоративна експедиція проводить спостереження, збір, аналіз і опрацювання інформації щодо меліоративного стану ґрунтів (стан структури ґрунту, засоленість, солонцюватість, заболочення ґрунтів, вміст гумусу), обстеження проводилось у 2660 точках Запорізької області.

Державний санітарний нагляд за охороною ґрунту від забруднення промисловими відходами здійснюється Головним управлінням Держсанепідслужби в Запорізькій області на території міста в 22 точках, а також вибірково на промпідприємствах.

В таблиці 15.5.1. наведено систему спостережень за станом довкілля Запорізької області.

15.6. Державна екологічна експертиза

Метою екологічної експертизи є запобігання негативному впливу антропогенної діяльності на стан навколишнього природного середовища, а також оцінка ступеню екологічної безпеки господарської діяльності та екологічної ситуації на окремих територіях і об'єктах.

Еколого-експертна діяльність регламентується чинними *Законами України* «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про екологічну експертизу» із змінами, «Про регулювання містобудівної діяльності», *Постановами Кабінету Міністрів України*: від 27.07.1995 № 554 «Про перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку»; від 31.07.1995 № 870 «Про порядок передачі документації на державну екологічну експертизу»; Державними будівельними нормами ДБН А.2.2-1-2003 «Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві підприємств, будинків і споруд»; *Рекомендаціями* щодо змісту матеріалів оцінки впливів діючих об'єктів на навколишнє середовище (лист Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 08.02.2005 № 753/21-8).

Необхідність висновку державної екологічної експертизи для еколого небезпечних об'єктів при отриманні ліцензії на окремі види господарської діяльності та для отримання дозволів на спеціальне природокористування прописані в наступних документах:

Закон України «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності»;

Постанова КМУ від 04.07.2001 № 756 «Про затвердження переліку документів, які додаються до заяви про видачу ліцензії для окремого виду господарської діяльності»;

«Інструкція про загальні вимоги до оформлення документів, у яких обґрунтовуються обсяги викидів, для отримання дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами для підприємств, установ, організацій та громадян-підприємців», затверджена Наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України в 2006 № 108 і зареєстрована Міністерством юстиції України від 29.03.2006 № 341/12215.

Держуправлінням проведений еколого-експертний розгляд та оцінка наступних матеріалів: проектів генеральних планів населених пунктів, документації по діючих підприємствах, окремих цехів, виробництв та інших промислових і господарських об'єктів, які можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища.

Основні типові недоліки проектної документації:

не відповідність матеріалів оцінки впливу на навколишнє середовище вимогам ДБН А.2.2-1-2003 «Державні будівельні норми України. Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві підприємств, будинків, споруд»; порушення вимог діючих нормативних документів, Водного Кодексу України (ст.ст. 87, 88, 105) та інші;

не забезпечення при реконструкції діючих підприємств, споруд та інших об'єктів раціонального використання природних ресурсів і дотримання нормативів шкідливих впливів на навколишнє природне середовище (на виконання вимог ст.ст. 40, 51, 55 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»);

не відповідність вимогам Закону України «Про екологічну експертизу» (ст.ст. 8, 10, 15, 32, 35, 36) в частині забезпечення гласності екологічної експертизи, публікації та громадського обговорення, заяви про екологічні наслідки діяльності та спеціальних вимог до документації на об'єкти державної екологічної експертизи.

За звітний рік на державну екологічну експертизу надійшло 117 одиниць проектної документації (матеріали оцінки впливів на навколишнє середовище). Після доопрацювання по зауваженням відділу позитивну оцінку отримали 87 одиниць проектної документації, повернено на доопрацювання – 33 од. проектної документації. Оцінених негативно проектів немає.

Перелік найзначніших об'єктів, які отримали позитивну оцінку:

«Генеральний план розширення с. Вольноандреевка Вольнянського району Запорізької області»;

ОВНС «Рекультивация Запорізького родовища гранітів по вул. Дніпровські Зорі, 1 в м. Запоріжжя»;

ОВНС «Електростанція на базі турбодетандерної установки УТДУ-4000 ПрАТ «Електротехнології» (Запорізька область, Вільнянський район)»;

ОВНС «Розробка родовища мігматитів «Кримка» в Бердянському районі Запорізької області.

Перелік найзначніших об'єктів, які повернуто на доопрацювання:

ОВНС «Збільшення номенклатури небезпечних відходів з метою збору та утилізації на ділянці ТОВ «НВП «Запоріжпромекологія».

Оцінених негативно проектів немає.

Таблиця 15.6.1. Еколого–експертна та погоджувальна діяльність у 2012 році

№ з/п	Виконання робіт	Загальна кількість	Позитивно оцінено, кількість	Повернуто на доопрацювання/ негативно оцінено, кількість	Повернуто на доопрацювання / та оцінено негативно (%) від загальної кількості
1.	Проведено експертиз	117	87	33/-	28,2/-

15.7. Економічні засади природокористування

15.7.1. Економічні механізми природоохоронної діяльності

Економічні механізми природоохоронної діяльності спрямовані по-перше, на отримання коштів для фінансування природоохоронної діяльності, а по-друге, на створення стимулів для зменшення забруднення та ощадливого використання природних ресурсів. Такими економічними інструментами є екологічний податок та платежі за використання природних ресурсів, а також фінансова підтримка з бюджету природоохоронної діяльності підприємств-забруднювачів, направленої на зменшення та попередження забруднення, фінансова підтримка розвитку інструментів екологічної політики та інших пріоритетних напрямків природоохоронної діяльності, зокрема, щодо збільшення та збереження природно-заповідного фонду.

Згідно з Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» джерелами бюджетного фінансування природоохоронної діяльності є екологічні податки, які надходять до спеціального фонду бюджетів - фондів охорони навколишнього природного середовища (далі – фонди ОНПС) всіх рівнів (Державного, обласного, місцевих на рівні села, селища, міста), та збори за спеціальне використання природних ресурсів, які надходять до загального фонду бюджетів відповідного рівня. За даними Головного фінансового управління облдержадміністрації в 2012 році до загального фонду зведеного бюджету області надійшло 891006,0 тис. грн. (проти 243620,8 тис. грн. в 2011 році), платежів за використання природних ресурсів, у тому числі: до державного бюджету – 138222,7 тис. грн. (в 2011 році – 114078,8 тис. грн.), до місцевого – 162613,9 тис. грн. (в 2011 році – 129542 тис. грн.).

Поресурсно це склало, відповідно:

збір за спеціальне водокористування: до державного бюджету – 106914,4 тис. грн., до місцевих бюджетів – 106954,8 тис. грн.;

плата за користування надрами: до державного бюджету – 31308,5 тис. грн., до місцевих – 55085,1 тис. грн.;

збір за спеціальне використання лісових ресурсів: до державного бюджету – 0,2 тис. грн., до місцевих – 30,5 тис. грн.;

плата за спеціальне використання інших природних ресурсів: до державного бюджету – 0, до місцевих – 543,5 тис. грн.

Надходження платежів за землю до місцевих бюджетів в 2012 році склали 590,169 млн. грн. (проти 528,69 млн. грн. в 2011 році).

Згідно з Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» кошти від зборів за спеціальне використання природних ресурсів, плата за землю є джерелами фінансування робіт по відтворенню та підтриманню природних ресурсів у належному стані, проте ці надходження не мають цільового призначення і заходи з раціонального використання природних ресурсів не отримують належної фінансової підтримки із загального фонду бюджету, або фінансуються з фондів ОНПС, що зменшує потенційну спроможність фондів для фінансування пріоритетних заходів зі зменшення забруднення.

Фонди ОНПС, куди надходять екологічний податок та грошові стягнення за шкоду, нанесену довкіллю, протягом останніх років стали одним з найважливіших елементів економічного механізму природокористування та природоохоронної діяльності, завдяки яким в області забезпечується цільове фінансування першочергових природоохоронних заходів.

Обсяги надходжень (від екологічного податку, зборів за забруднення та грошових стягнень за шкоду, нанесену довкіллю) до місцевих фондів склали 81,3 млн. грн.

Із них, до обласного екофонду надійшло 23,2 млн. грн. із них: екологічний податок 22,8 млн. грн., грошових стягнень – 454,062 тис. грн., до інших місцевих фондів на рівні міст, сіл, селищ – 58,07 млн. грн. із них: екологічний податок – 56,9 млн. грн., грошових стягнень – 1136,6 тис. грн.

Видатки на виконання природоохоронних заходів з місцевих екофондів в звітному році становили 61,2 млн. грн. у т.ч. з обласного фонду – 34,8 млн. грн., з місцевих фондів сіл, селищ, міст та районів – 26,2 млн. грн.

В 2012 році на Запорізьку область були виділені та використані кошти Державного фонду ОНПС на проведення робіт із забезпечення екологічного збирання, перевезення, зберігання, оброблення та знешкодження непридатних до використання пестицидів і тари від них – 6568,0 тис. грн. (вивезено з території області 292 тонни ХЗЗР).

Також в 2012 році на Запорізьку область були виділені кошти Державного фонду ОНПС на наступні заходи:

на захід «Каналізаційна насосна станція № 4 з колектором в м.Бердянськ – будівництво» - 4175,0 тис. грн.;

на захід «Проект організації території Приазовського національного природного парку» - 1 етап» - 70,0 тис. грн.;

на зміцнення матеріально – технічної бази Приазовського національного природного парку – 580,0 тис. грн.

Кошти на вищезазначені заходи не були використані.

Основними боржниками по сплаті збору за забруднення навколишнього природного середовища в звітному році були: КП «Днепрорудненський водоканал», ОВУЖКГ, комунальне шляхово-експлуатаційне підприємство Бердянської міської ради, КП «Михайлівське житлово-комунальне

господарство», ВАТ «Південдизельмаш», КУП «Благоустрій» Пологівської міської ради, Якимівське орендне підприємство «Виробниче об'єднання житлово-комунального господарства та побутового обслуговування».

15.7.2. Стан фінансування природоохоронної галузі

На виконання пріоритетних природоохоронних заходів, передбачених державними та регіональними природоохоронними програмами, необхідне залучення всіх можливих джерел фінансування. У 2012 році для фінансування капіталомістких природоохоронних заходів залучались власні кошти підприємств, кошти місцевих бюджетів, у тому числі фондів охорони навколишнього природного середовища.

За даними Головного управління статистики в Запорізькій області по ряду підприємств, які звітували за статформою 1- екологічні витрати, впродовж року підприємствами, організаціями та установами області усіх форм власності на охорону навколишнього природного середовища (поточні та капітальні витрати) було фактично витрачено 1626,7 млн. грн. (у 2011 році – 1374,1 млн.грн, у 2010 році – 925,5 млн. грн., у 2009 році – 949,2 млн. грн.). У загальному обсязі витрачених коштів капітальні інвестиції склали 27,8 % (453,3 млн.грн.), поточні витрати – 72,1 % (1173,4 млн. грн.). Тобто, основна доля природоохоронних витрат припадає на поточні витрати – на поточний ремонт та експлуатацію існуючої зношеної інфраструктури.

На охорону навколишнього природного середовища в 2012р. підприємствами, організаціями та установами з усіх джерел фінансування було витрачено 453,3 млн.грн. капітальних інвестицій проти 415,6 млн.грн. – за 2011р. Із загального обсягу капітальних інвестицій на капітальний ремонт основних засобів природоохоронного призначення в області було витрачено 46,6 млн.грн. проти 68,1 млн.грн. – за 2011р.

Поточні витрати підприємств, організацій та установ області на основні природоохоронні заходи з усіх джерел фінансування за 2012р. склали 1173,4 млн.грн. (у 2011р. – 958,4 млн. грн.).

Упродовж 2012р. природоохоронні заходи підприємств, організацій та установ області здійснювались переважно за рахунок власних коштів.

Таблиця 15.7.2.1 Капітальні інвестиції та поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища(за ф.1-екологічні витрати)

	2005	2008	2009	2010	2011	2012
Капітальні інвестиції та поточні витрати, тис.грн	471895,0	1086221,5	949168,6	925581,0	1374062,1	1626753,2
у тому числі						
капітальні інвестиції	82980,0	418700,4	304966,5	159249,0	415639,1	453337,9
з них						
капітальний ремонт засобів природоохоронного призначення	19160,4	37564,1	27697,0	33768,9	68122,1	46640,5
поточні витрати	388915,0	667521,1	644202,1	766332,0	958423,0	1173415,3

Основним джерелом інвестицій в основний капітал на охорону навколишнього середовища і раціональне використання природних ресурсів залишались власні кошти підприємств та організацій.

Одним із найбільш суттєвих джерел фінансування природоохоронних заходів залишались фонди охорони навколишнього природного середовища.

Таблиця 15.7.2.2 Надходження та використання коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища

(тис. грн.)

№ з/п	Обіг коштів	Рік			
		2009	2010	2011	2012
1	2	3	4	5	6
1.	Залишок коштів на початок звітної періоду	2380,1	5917,6	25535,8	42120,7
2.	Надійшло коштів у звітному періоді – всього	34193,7	44279,1	34443,8	23228,8
3.	Залишок коштів на кінець звітної періоду	5917,6	25535,8	42120,7	27574,7
4.	Використано коштів – всього фактично касове виконання	30656,2	24660,9	17858,9	34808,6
5.	% використання коштів (дані пункту 4 поділити на (дані п. 1 + дані п. 2) x 100	83,8	49,1	29,7	53,2

Таблиця 15.7.2.3 Надходження та використання коштів місцевих (село, селище, місто, район) фондів охорони навколишнього природного середовища

(тис. грн.)

№ з/п	Обіг коштів	Рік			
		2009	2010	2011	2012
1	2	3	4	5	6
1.	Залишок коштів на початок звітної періоду	2999,9	3988,4	16623,2	57923,1
2.	Надійшло коштів у звітному періоді - всього	13202,4	17711,7	58471,9	58073,3
3.	Залишок коштів на кінець звітної періоду	2187,9	16623,2	57923,1	92540,5
4.	Використано коштів – всього фактично касове виконання	14429,1	5022,9	17172,1	26196,1
5.	% використання коштів (дані пункту 4 поділити на (дані п. 1 + дані п.2) x 100	89,1	23,1	22,8	22,6

В звітному році з місцевих екофондів на природоохоронні заходи використано 61,2 млн. грн., що на 25,97 млн. грн. більше, ніж в 2011 році, у т.ч. з обласного фонду – 34,8 млн. грн., з місцевих фондів сіл, селищ, міст та районів – 26,2 млн. грн. Залишок коштів з місцевих екофондів станом на 01.01.2013 склав - 120,1 млн.грн.

Таблиця 15.7.2.4 Перелік природоохоронних заходів, фінансування яких здійснювалось за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища у 2010-2012 роках

№ з/п	Назва природоохоронного заходу	Загальна кошторисна вартість (згідно з проектом), тис. грн.	Термін реалізації заходу (згідно з проектом)	Ступінь готовності природоохоронного заходу, %	Обсяг фактичних видатків з обласного фонду, тис. грн.	Обсяг фактичних видатків з інших джерел, тис. грн.	Інформація щодо стану виконання природоохоронного заходу (завершення або введення в експлуатацію)
1	2	3	4	5	6	7	8
2010 рік							
1	Реконструкція очисних споруд каналізації в с. Верхня Криниця Василівського району	10192,462	2004-2012	40	301,758	-	Погашено кредиторську заборгованість, що виникла у 2009 році по виконаних та несплачених зобов'язаннях.
2	Очисні споруди смт. Комишуваха - будівництво	2418,479	2008-2009	100	285,811	-	Погашено кредиторську заборгованість, що виникла у 2009 році по виконаних та несплачених зобов'язаннях. Об'єкт введено в експлуатацію 150 м ³ /добу
3	Будівництво колектора від вул. Кремлівської до вул. Істоміна в м. Запоріжжя	25983,590	2009-2012	38	853,460	-	Погашено кредиторську заборгованість, що виникла у 2009 році по виконаних та несплачених зобов'язаннях.
4	Розширення очисних споруд каналізації в м. Гуляйполе	12020,293	2009-2011	20	500,383	-	Погашено кредиторську заборгованість, що виникла у 2009 році по виконаних та несплачених зобов'язаннях.
5	Реконструкція очисних споруд каналізації у м. Кам'янка-Дніпровська продуктивністю 2000 куб.м/добу	6054,511	2002-2010	100	41,186	-	Погашено кредиторську заборгованість, що виникла у 2009 році по виконаних та несплачених зобов'язаннях.
6	Каналізація по вул. Незалежності 1,3 м. Василівка Запорізької області – реконструкція	290,0	2009-2011	100	35,409	-	Погашено кредиторську заборгованість, що виникла у 2009 році по виконаних та несплачених зобов'язаннях. Об'єкт введено в експлуатацію 147,5 м
7	Біологічна меліорація Каховського та Дніпровського водосховищ	181,724	2009	100	181,724	-	Погашено кредиторську заборгованість, що виникла у 2009 році по виконаних та несплачених зобов'язаннях.
8	Придбання вакумного автомобілю для перевезення рідких побутових відходів комунальної установи «Чернігівський дитячий будинок-інтернат» (Чернігівський район)	156,0	2009	100	156,0	-	Погашено кредиторську заборгованість, що виникла у 2009 році по виконаних та несплачених зобов'язаннях.
9	Будівництво полігону для поховання твердих побутових відходів в м. Кам'янка-Дніпровська Запорізької області	13360,943	2009-2012	30	764,223	-	Погашено кредиторську заборгованість, що виникла у 2009 році по виконаних та несплачених зобов'язаннях.

<i>№ з/п</i>	<i>Назва природоохоронного заходу</i>	<i>Загальна кошторисна вартість (згідно з проектом), тис. грн.</i>	<i>Термін реалізації заходу (згідно з проектом)</i>	<i>Ступінь готовності природоохоронного заходу, %</i>	<i>Обсяг фактичних видатків з обласного фонду, тис. грн.</i>	<i>Обсяг фактичних видатків з інших джерел, тис. грн.</i>	<i>Інформація щодо стану виконання природоохоронного заходу (завершення або введення в експлуатацію)</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>
10	Захист від руйнування берега Дніпровського водосховища с. Привітне Запорізького району	4123,358	2008-2011	100	541,376	-	Погашено кредиторську заборгованість, що виникла у 2009 році по виконаних та несплачених зобов'язаннях.
11	Реконструкція очисних споруд каналізації в с. Верхня Криниця Василівського району	10192,462	2004-2012	40	478,078	-	Право на використання, передбачених програмою коштів виникло у IV кварталі 2010 року після погодження переліку природоохоронних об'єктів КМУ. Згідно з технологією, виконання повного комплексу робіт у зимовий період неможливо.
12	Розширення очисних споруд каналізації в м. Гуляйполе	12020,293	2009-2012	20	1820,259	-	Право на використання, передбачених програмою коштів виникло у IV кварталі 2010 року після погодження переліку природоохоронних об'єктів КМУ. Згідно з технологією, виконання повного комплексу робіт у зимовий період неможливо.
13	Каналізаційні очисні споруди у м. Оріхів - реконструкція	15045,827	2008-2012	35	857,948	-	Право на використання, передбачених програмою коштів виникло у IV кварталі 2010 року після погодження переліку природоохоронних об'єктів КМУ. Згідно з технологією, виконання повного комплексу робіт у зимовий період неможливо.
14	Реконструкція станції біологічної очистки стічних вод продуктивністю 700 куб.м на добу Кам'янської виправної колонії № 101	1668,358	2006-2011	65	9,430	-	Право на використання, передбачених програмою коштів виникло у IV кварталі 2010 року після погодження переліку природоохоронних об'єктів КМУ. Згідно з технологією, виконання повного комплексу робіт у зимовий період неможливо.
15	Каналізаційні очисні споруди для виправної колонії № 99 у с. Біленьке Запорізького району	5601,363	2002-2011	90	1398,877	-	Право на використання, передбачених програмою коштів виникло у IV кварталі 2010 року після погодження переліку природоохоронних об'єктів КМУ. Технологія виробництва робіт не передбачає виконання природоохоронного заходу у зимовий період.

№ з/п	Назва природоохоронного заходу	Загальна кошторисна вартість (згідно з проектом), тис. грн.	Термін реалізації заходу (згідно з проектом)	Ступінь готовності природоохоронного заходу, %	Обсяг фактичних видатків з обласного фонду, тис. грн.	Обсяг фактичних видатків з інших джерел, тис. грн.	Інформація щодо стану виконання природоохоронного заходу (завершення або введення в експлуатацію)
1	2	3	4	5	6	7	8
16	Будівництво очисних споруд Любомирівського психоневро-логічного інтернату, Вільнянський район	1562,342	2009-2010	100	700,0	-	Об'єкт введено а експлуатацію.
17	Будівництво очисних споруд Орловського психоневрологічного інтернату, Мелітопольський район	2500,402	2010-2011	70	875,351	-	Право на використання, передбачених програмою коштів виникло у IV кварталі 2010 року після погодження переліку природоохоронних об'єктів КМУ. Згідно з технологією, виконання повного комплексу робіт у зимовий період неможливо.
18	Будівництво полігону для поховання твердих побутових відходів в м. Кам'янка-Дніпровська Запорізької області	13360,943	2009-2012	30	41,868	-	Право на використання, передбачених програмою коштів виникло у IV кварталі 2010 року після погодження переліку природоохоронних об'єктів КМУ. Згідно з технологією, виконання повного комплексу робіт у зимовий період неможливо.
19	Полігон твердих побутових відходів у с. Велика Білозерка Великобілозерського району	17397,842	2003-2012	15,1	22,253	-	Право на використання, передбачених програмою коштів виникло у IV кварталі 2010 року після погодження переліку природоохоронних об'єктів КМУ. Згідно з технологією, виконання повного комплексу робіт у зимовий період неможливо.
20	Придбання машини для збору та транспортування рідких відходів (мулу) для КП «Водоканал» Мелітопольської міської ради Запорізької області	840,0	2010	100	840,0	-	Ліквідація точкових джерел забруднення навколишнього природного середовища при аварійних ситуаціях на технологічних резервуарах і каналізаційних мережах, а також виключення процесу ручного та напівмеханізованого збору і навантаження мулу на транспортні засоби, при якому допускаються значні попадання мулових відходів в навколишнє природне середовище, зокрема на ґрунти.
21	Майданчик під піролізний інснератор для спалювання біохімічних відходів на КУ "Запорізький обласний протитуберкульозний диспансер", м. Запоріжжя – будівництво	507,719	2009-2011	100	62,093	-	Утилізація медичних інфікованих відходів відповідно до діючих норм та правил

№ з/п	Назва природоохоронного заходу	Загальна кошторисна вартість (згідно з проектом), тис. грн.	Термін реалізації заходу (згідно з проектом)	Ступінь готовності природоохоронного заходу, %	Обсяг фактичних видатків з обласного фонду, тис. грн.	Обсяг фактичних видатків з інших джерел, тис. грн.	Інформація щодо стану виконання природоохоронного заходу (завершення або введення в експлуатацію)
1	2	3	4	5	6	7	8
22	Перезатарення, перевезення і знешкодження непридатних та заборонених до застосування хімічних засобів захисту рослин	7623,611	2010	100	7623,611	-	Вивезено та знешкоджено 390,045 т. непридатних до застосування ХЗЗР
23	Захист від руйнування берега Дніпровського водосховища с. Привітне Запорізького району	4908,035	2008-2011	100	840,057	-	Право на використання, передбачених програмою коштів виникло у IV кварталі 2010 року після погодження переліку природоохоронних об'єктів КМУ. Згідно з технологією, виконання повного комплексу робіт у зимовий період неможливо.
24	Захист від руйнування берега Дніпровського водосховища в районі Павло-Кічкас	16048,491	2004-2010	100	2610,042	-	Розчистка русла покращить санітарно-гігієнічний стан територій
25	Реконструкція систем каналізування о. Хортиця з ліквідацією полів фільтрації в м. Запоріжжі (проектні роботи)	835,384	2009-2010	0	0,0	-	Проектні роботи у 2010 році не здійснювались через відсутність погодження Національного заповідника "Хортиця" на проведення реконструкції об'єкта по території заповідника.
26	Заходи щодо відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану річок. Розчистка русла р. Мокра Московка	10550,403	2006-2012	88	998,108	-	Право на використання, передбачених програмою коштів виникло у IV кварталі 2010 року після погодження переліку природоохоронних об'єктів КМУ. Згідно з технологією, виконання повного комплексу робіт у зимовий період неможливо.
27	Будівництво колектора від вул. Кремлівської до вул. Істоміна в м. Запоріжжя	25983,590	2009-2012	38	1831,445	-	Право на використання, передбачених програмою коштів виникло у IV кварталі 2010 року після погодження переліку природоохоронних об'єктів КМУ. Згідно з технологією, виконання повного комплексу робіт у зимовий період неможливо.
28	Розробка проекту землеустрою з встановленням у натурі меж природно-заповідного об'єкта загально-геологічного заказника загальнодержавного значення «Дніпровські пороги» *	65,736	2009	100	65,736	-	Розроблений проект землеустрою з організації та встановлення в натурі меж.

№ з/п	Назва природоохоронного заходу	Загальна кошторисна вартість (згідно з проектом), тис. грн.	Термін реалізації заходу (згідно з проектом)	Ступінь готовності природоохоронного заходу, %	Обсяг фактичних видатків з обласного фонду, тис. грн.	Обсяг фактичних видатків з інших джерел, тис. грн.	Інформація щодо стану виконання природоохоронного заходу (завершення або введення в експлуатацію)
1	2	3	4	5	6	7	8
29	Лісовпорядні роботи на території загальногеологічного заказника загальнодержавного значення «Дні-провські пороги» (в кварталах 17-33 Хортицького лісництва Державного підприємства «Запорізьке лісо-мисливське господарство») *	51,003	2009	100	51,003	-	Одержання достовірної інформації про лісові ресурси, стан лісів і динаміку лісового фонду; створення і систематичне оновлення інформаційної бази даних; складання документів з інвентаризації і обліку лісів
30	Інформування громадськості щодо шляхів розв'язання екологічних проблем Запорізької області. Видання поліграфічної продукції з екологічної тематики, в тому числі науково-популярного видання «Твоє майбутнє – земля за порогами», буклетів, брошур та інших інформаційних видань екологічної тематики.	30,665	2010	100	30,665	-	Виготовлена поліграфічна продукція за матеріалами регіональної доповіді за 2009 рік "Твоє майбутнє - земля за порогами" - 1000 екз. про стан навколишнього природного середовища в Запорізькій області.
31	Розробка регіональної програми формування екологічної мережі в межах Запорізької області до 2015 року	98,0	2010	0	0,0	-	У зв'язку з тривалим погодженням коштів місцевих фондів ОНПС Кабінетом Міністрів України освоєння коштів до кінця 2010 року не було можливим
32	Проведення навчальної програми за темою "Застосування методології проектного менеджменту при розробці та управлінні впровадженням регіональних екологічних програм, спрямованих на реалізацію Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2015 року (на прикладі Програми формування екологічної мережі в межах Запорізької області)	80,0	2010	0	0,0	-	Проведення навчальної програми було розраховано на 6-місячний термін. У зв'язку з тривалим погодженням коштів місцевих фондів ОНПС Кабінетом Міністрів України фінансування виконавця та завершення навчання було неможливим.

№ з/п	Назва природоохоронного заходу	Загальна кошторисна вартість (згідно з проектом), тис. грн.	Термін реалізації заходу (згідно з проектом)	Ступінь готовності природоохоронного заходу, %	Обсяг фактичних видатків з обласного фонду, тис. грн.	Обсяг фактичних видатків з інших джерел, тис. грн.	Інформація щодо стану виконання природоохоронного заходу (завершення або введення в експлуатацію)
1	2	3	4	5	6	7	8
33	Проведення міжрегіональної спеціалізованої виставки-конференції "ЕкоТехнології. Альтернативна енергетика 2009" *	41,6	2009	100	41,600	-	11-13 листопада, у виставочному центрі «Козак-палац» м. Запоріжжя проведено міжрегіональну спеціалізовану виставку – конференцію «ЕкоТехнології. Альтернативна енергетика 2009». У рамках зазначеної спеціалізованої виставки 12 листопада було проведено науково - практичну конференцію «Екологічні технології і альтернативна енергетика в народному господарстві України»
34	Будівництво колектора від вул. Кремлівської до вул. Істоміна в м. Запоріжжя (за рахунок залишків коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища)	25983,590	2009-2012	38	500,400	-	Право на використання, передбачених програмою коштів виникло у IV кварталі 2010 року після погодження переліку природоохоронних об'єктів КМУ. Згідно з технологією, виконання повного комплексу робіт у зимовий період неможливо.
2011 рік							
1	Будівництво колектора від вул. Кремлівської до вул. Істоміна в м. Запоріжжя	95 695,311	2009-2012	38%	280,95360	-	Погашено кредиторську заборгованість за виконані у 2010 році роботи
2	Реконструкція очисних споруд каналізації в с. Верхня Криниця Василівського району	10 192,462	2004-2012	44%	2,982	-	Погашено кредиторську заборгованість за виконані у 2010 році роботи
3	Реконструкція станції біологічної очистки стічних вод продуктивністю 700 куб.м на добу Кам'янської виправної колонії № 101	1 668,358	2006-2012	90%	306,81073	-	Погашено кредиторську заборгованість за виконані у 2010 році роботи
4	Розширення очисних споруд каналізації в м. Гуляйполе	12 020,293	2009-2012	52%	464,79248	-	Погашено кредиторську заборгованість за виконані у 2010 році роботи
5	Каналізаційні очисні споруди для виправної колонії № 99 у с. Біленьке Запорізького району	5 601,363	2002-2012	92%	160,67836	-	Погашено кредиторську заборгованість за виконані у 2010 році роботи

№ з/п	Назва природоохоронного заходу	Загальна кошторисна вартість (згідно з проектом), тис. грн.	Термін реалізації заходу (згідно з проектом)	Ступінь готовності природоохоронного заходу, %	Обсяг фактичних видатків з обласного фонду, тис. грн.	Обсяг фактичних видатків з інших джерел, тис. грн.	Інформація щодо стану виконання природоохоронного заходу (завершення або введення в експлуатацію)
1	2	3	4	5	6	7	8
6	Будівництво очисних споруд Орловського психоневрологічного інтернату, Мелітопольський район	2 500,402	2010-2012	85%	1,704	-	Погашено кредиторську заборгованість за виконані у 2010 році роботи
7	Майданчик під піролізний інсе-нератор для спалювання біохі-мічних відходів на КУ «Запорізький обласний протитуберкульозний диспансер», м. Запоріжжя – будівництво	507,719	2009-2011	100%	+19,82901	-	Погашено кредиторську заборгованість за виконані у 2010 році роботи . Об'єкт введено в експлуатацію у 2011 році (50 кг/годину)
8	Будівництво полігону для поховання твердих побутових відходів в м. Кам'янка-Дніпровська Запорізької області	19 147,150	2009-2012	35%	188,81292	-	Погашено кредиторську заборгованість за виконані у 2010 році роботи
9	Захист від руйнування берега Дніпровського водосховища с. Привітне Запорізького району	4 908,035	2008-2012	100%	86,59680	-	Погашено кредиторську заборгованість за виконані у 2010 році роботи
10	Каналізаційний колектор від вул. Куйбишево до вул. Пролетарська в м. Токмак Запорізької області – реконструкція *	10 945,595	2011-2012	35%	3 692,83339	-	Підняття рівня ґрунтових вод не дало змоги завершити роботи у заплановані терміни на передбачений обсяг виділених коштів у звітному році.
11	Реконструкція очисних споруд каналізації в с. Верхня Криниця Василівського району	10 192,462	2004-2012	44%	9,631	-	Згідно з технологією, виконання повного комплексу робіт у зимовий період неможливо.
12	Каналізація по вул. Незалежності, 1, 3 м. Василівка Запорізької області – реконструкція	290,000	2009-2011	100%	0,65870	-	Об'єкт введено в експлуатацію у 2011 році (147,5 м)
13	Розширення очисних споруд ка-налізації в м. Гуляйполе *	12 020,293	2009-2012	52%	2 633,26094	-	Згідно з технологією, виконання повного комплексу робіт у зимовий період неможливо.
14	Каналізаційні очисні споруди у м. Оріхів – реконструкція *	15 045,827	2008-2012	35%	0,00	-	Підняття рівня ґрунтових вод не дало змоги виконати роботи з монтажу обладнання.
15	Реконструкція станції біологічної очистки стічних вод продуктивністю 700 куб.м на добу Кам'янської виправної колонії № 101 *	1 668,358	2006-2012	90%	41,07553	-	Згідно з технологією, необхідно проведення пусконаладжувальних робіт у теплу пору року.

№ з/п	Назва природоохоронного заходу	Загальна кошторисна вартість (згідно з проектом), тис. грн.	Термін реалізації заходу (згідно з проектом)	Ступінь готовності природоохоронного заходу, %	Обсяг фактичних видатків з обласного фонду, тис. грн.	Обсяг фактичних видатків з інших джерел, тис. грн.	Інформація щодо стану виконання природоохоронного заходу (завершення або введення в експлуатацію)
1	2	3	4	5	6	7	8
16	Самопливний каналізаційний колектор каналізаційної насосної станції КП «Комунсервіс» м. Гуляйполе – реконструкція*	7 890,662	2011-2012	85%	404,37707	-	Припинення фінансування головним управлінням ДКСУ у Запорізькій області на початку грудня 2011 року не дало змоги завершити заплановані роботи
17	Каналізаційні очисні споруди для виправної колонії № 99 у с. Біленьке Запорізького району *	7196,100	2002-2012	92%	497,67873	-	В наслідок коригування ПКД проведення запланованих торгів було відтерміноване на кінець року, що не дало змоги виконати роботи у зимовий період
18	Реконструкція каналізаційної насосної станції в смт Куйбишеве Запорізької області	951,383	2011-2012	50%	460,58251	-	При прокладці каналізаційного колектору виникли проблеми з його улаштуванням на ділянці що проходила по приватним землеволодінням.
19	Будівництво очисних споруд Орловського психоневрологічного інтернату, Мелітопольський район *	2 500,402	2010-2012	85%	15,078	-	Неможливість виконати висадку вищої водної рослинності у зимовий період.
20	Реконструкція очисних споруд каналізації у м. Приморськ	4 413,071	2004-2012	75%	0,00	-	Необхідно коригування проектно-кошторисної документації, передбачений обсяг коштів не дозволив провести зазначені роботи
21	Доочистка стічних вод у м. Приморськ	3 188,784	1993-2012	65%	0,00	-	Необхідно коригування проектно-кошторисної документації передбачений обсяг коштів не дозволив провести зазначені роботи
22	Будівництво полігону для поховання твердих побутових відходів в м. Кам'янка-Дніпровська Запорізької області *	19 147,150	2009-2012	35%	669,71958	-	Затримка з отриманням позитивно-експертного висновку Укрдержінвестекспертизи призвела до проведення конкурсних торгів по визначенню виконавця робіт у кінці року
23	Полігон твердих побутових відходів у с. Велика Білозерка Великобілозерського району *	17 354,495	2003-2012	28%	5 315,07091	-	Згідно з технологією, виконання повного комплексу земельних робіт у зимовий період неможливо.
24	Будівництво полігону твердих побутових відходів в м. Гуляйполе *	8 200,022	2011-2012	25%	33,49909	-	Згідно з технологією, виконання повного комплексу земельних робіт у зимовий період неможливо.

№ з/п	Назва природоохоронного заходу	Загальна кошторисна вартість (згідно з проектом), тис. грн.	Термін реалізації заходу (згідно з проектом)	Ступінь готовності природоохоронного заходу, %	Обсяг фактичних видатків з обласного фонду, тис. грн.	Обсяг фактичних видатків з інших джерел, тис. грн.	Інформація щодо стану виконання природоохоронного заходу (завершення або введення в експлуатацію)
1	2	3	4	5	6	7	8
25	Перезатарення, перевезення і знешкодження непридатних та заборонених до застосування хімічних засобів захисту рослин		2011	0%	0,00	-	Захід не виконувався
26	Комплекс першочергових берегоукріплювальних споруд на морському узбережжі у с. Новопетрівка (II черга будівництва) *	3 178,567	2011-2012	100%	36,35736	-	Завершено будівництво 7 бун
27	Проведення першочергових заходів щодо ліквідації надзвичайної ситуації по підтопленню с.Костянтинівка, Мелітопольського району, Запорізької області *	18 883,644	2007-2012	32%	122,64169	-	Коригування проекту на вимогу Костянтинівської сільської ради призвело до проведення конкурсних торгів по визначенню виконавця робіт у кінці року
28	Захист коси оздоровчої зони на Азовському узбережжі у м. Приморськ	8 289,955	2007-2012	45%	0,00	-	Захід не фінансувався
29	Ліквідація підтоплення смт Розівка	2 768,612	2011-2012	0%	0,00	-	Захід не фінансувався
30	Заходи щодо відновлення і підтримання сприятливого гідро-логічного режиму та санітарного стану річок. Розчистка русла р. Мокра Московка	18 738,544	2004-2012	88%	267,86598	-	Погашено кредиторську заборгованість за виконані у 2010 році роботи
31	Захист від руйнування берега Дніпровського водосховища в районі Павло-Кічкас	16 048,491	2006-2012	100%	124,77417	-	Погашено кредиторську заборгованість за виконані у 2010 році роботи
32	Розроблення проекту землеустрою з організації та встановлення меж об'єкту природно-заповідного фонду - заказника місцевого значення «Балка Пушинська» (1 га) на території Біленьківської сільської ради	13,450	2011	0%	0,00	-	Захід не фінансувався

№ з/п	Назва природоохоронного заходу	Загальна кошторисна вартість (згідно з проектом), тис. грн.	Термін реалізації заходу (згідно з проектом)	Ступінь готовності природоохоронного заходу, %	Обсяг фактичних видатків з обласного фонду, тис. грн.	Обсяг фактичних видатків з інших джерел, тис. грн.	Інформація щодо стану виконання природоохоронного заходу (завершення або введення в експлуатацію)
1	2	3	4	5	6	7	8
33	Складання проекту землеустрою щодо організації та встановлення меж об'єкту природно-заповідного фонду (ландшафтного заказника Корсак Могила), розміщеного на території Мануйлівської сільської ради Приморського району Запорізької області *	17,161	2011	100%	0,00	-	Розроблений проект
34	Розробка проекту землеустрою з організації та встановлення в природі меж ландшафтного заказника місцевого значення «Степанівська коса» (200 га) на території Приазовського району *	17,722	2011	100%	0,00	-	Розроблений проект
35	Розробка проекту землеустрою з організації та встановлення в природі меж території ландшафтного заказника місцевого значення «Цілинна ділянка в поймі р. Корсак» (57 га) на території Дмитрівської сільської ради Приазовського району	28,613	2011	0%	0,00	-	Захід не фінансувався
36	Інформування громадськості щодо шляхів розв'язання екологічних проблем Запорізької області. Видання поліграфічної продукції з екологічної тематики, в тому числі науково-популярного видання «Твоє майбутнє – земля за порогами», буклетів, брошур та інших інформаційних видань з екологічної тематики *		2011	0%	0,00	-	Робота з видання науково – популярного видання «Твоє майбутнє – земля за порогами» виконана в повному обсязі, (видано 600 примірників на суму 29870 грн.)
37	Розробка обласної комплексної програми охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки		2011	0%		-	Розробку програми планується здійснити у 2012 році.

№ з/п	Назва природоохоронного заходу	Загальна кошторисна вартість (згідно з проектом), тис. грн.	Термін реалізації заходу (згідно з проектом)	Ступінь готовності природоохоронного заходу, %	Обсяг фактичних видатків з обласного фонду, тис. грн.	Обсяг фактичних видатків з інших джерел, тис. грн.	Інформація щодо стану виконання природоохоронного заходу (завершення або введення в експлуатацію)
1	2	3	4	5	6	7	8
38	Майданчик під піролізний інснератор для спалювання біохі-мічних відходів на КУ «Запорізький обласний протитуберкульозний диспансер», м. Запоріжжя – будівництво	507,719	2009-2011	100%		-	Об'єкт введено в експлуатацію у 2011 році (50 кг/годину)
39	Заходи з озеленення населених пунктів Бердянського району		2011	100%	79,0	-	Придбано 92 саджанця
40	Заходи з озеленення населених пунктів Василівського району		2011	100%	78,3	-	Висаджено 90 саджанців
41	Заходи з озеленення населених пунктів Великобілозерського району *		2011	100%	0,00	-	Висаджено 90 саджанців
42	Заходи з озеленення смт Веселе Веселівського району *		2011	100%	0,00	-	Висаджено 91 саджанець
43	Заходи з озеленення м. Вільнянськ Вільнянського району		2011	100%	79,0	-	Придбано 91 саджанець
44	Заходи з озеленення населених пунктів Гуляйпільського району		2011	100%	79,0	-	Висаджено 91 саджанець
45	Заходи з озеленення населених пунктів Запорізького району *		2011	100%	0,00	-	Придбано 91 саджанець
46	Заходи з озеленення населених пунктів Кам'янсько-Дніпровського району		2011	100%	79,0	-	Висаджено 91 саджанець
47	Заходи з озеленення населених пунктів Куйбишевського району		2011	100%	79,9	-	Висаджено 92 саджанця
48	Заходи з озеленення населених пунктів Мелітопольського району		2011	100%	79,9	-	Висаджено 80 саджанців
49	Заходи з озеленення населених пунктів Михайлівського району		2011	100%	79,9	-	Висаджено 92 саджанця
50	Заходи з озеленення населених пунктів Новомиколаївського району		2011	100%	59,1	-	Висаджено 68 саджанців
51	Заходи з озеленення населених пунктів Орхівського району		2011	100%	79,9	-	Висаджено 92 саджанця
52	Заходи з озеленення населених пунктів Пологівського району *		2011	100%	53,5	-	Висаджено 92 саджанця
53	Заходи з озеленення населених пунктів Приазовського району *		2011	100%	0,00	-	Висаджено 92 саджанця

№ з/п	Назва природоохоронного заходу	Загальна кошторисна вартість (згідно з проектом), тис. грн.	Термін реалізації заходу (згідно з проектом)	Ступінь готовності природоохоронного заходу, %	Обсяг фактичних видатків з обласного фонду, тис. грн.	Обсяг фактичних видатків з інших джерел, тис. грн.	Інформація щодо стану виконання природоохоронного заходу (завершення або введення в експлуатацію)
1	2	3	4	5	6	7	8
54	Заходи з озеленення населених пунктів Приморського району *		2011	100%	0,00	-	Висаджено 92 саджанця
55	Заходи з озеленення населених пунктів Розівського району *		2011	100%	0,00	-	Висаджено 92 саджанця
56	Заходи з озеленення населених пунктів Токмацького району *		2011	100%	58,5	-	Висаджено 92 саджанця
57	Заходи з озеленення населених пунктів Чернігівського району		2011	100%	80,2	-	Висаджено 91 саджанець
58	Заходи з озеленення населених пунктів Якимівського району *		2011	100%	65,1	-	Висаджено 92 саджанця
59	Відновлення водного сполучення Азовського моря з Молочним лиманом з метою запобігання знищенню чи пошкодженню гідрологічного заказника загальнодержавного значення «Молочний лиман» (розробка робочого проекту) *		2011	95%	0,00	-	Розроблена проектно-кошторисна документація
60	Реконструкція очисних споруд каналізації потужністю 1000 куб.м/добу в смт Мирне Мелітопольського району (розробка проекту)		2011	100%	295,2	-	Виготовлена проектно-кошторисна документація
61	Реконструкція очисних споруд каналізації потужністю 400 куб.м/добу в с. Фруктове Мелітопольського району (розробка проекту)		2011	100%	235,2	-	Виготовлена проектно-кошторисна документація
62	Реконструкція окремих техноло-гічних ланок очисних споруд каналізації Кам'янка-Дніпровська (заміна технологічного обладнання повітродувки і системи видалення мулу) *		2011	100%	0,00	-	Роботи виконано у повному обсязі
2012 рік							
1.	Каналізаційний колектор від вул. Куйбишево до вул. Пролетарська в м. Токмак Запорізької області – реконструкція	10 945, 595	III квартал 2013	100%	6 304,519	-	Роботи по реконструкції 1613, м колектора завершено, це сприятиме попередженню підтоплення вулиць міста каналізаційними стоками та потрапляння їх через колодязі у систему водопостачання. Затримка фінансування ГУ ДКСУ в Запорізькій області призвела до кредиторської заборгованості по об'єкту

№ з/п	Назва природоохоронного заходу	Загальна кошторисна вартість (згідно з проектом), тис. грн.	Термін реалізації заходу (згідно з проектом)	Ступінь готовності природоохоронного заходу, %	Обсяг фактичних видатків з обласного фонду, тис. грн.	Обсяг фактичних видатків з інших джерел, тис. грн.	Інформація щодо стану виконання природоохоронного заходу (завершення або введення в експлуатацію)
1	2	3	4	5	6	7	8
2.	Реконструкція станції біологічної очистки стічних вод продуктивністю 700 куб.м на добу Кам'янської виправної колонії № 101	1 668,358	III квартал 2013	97%	233,068	-	Згідно з технологією, виконання пусконаладжувальних робіт у зимовий період неможливо.
3.	Самопливний каналізаційний колектор каналізаційної насосної станції КП «Комунсервіс» м. Гуляйполе – реконструкція	7 890,662	III квартал 2013	98%	2 592, 817	-	Виникнення додаткових робіт призвело до проведення конкурсних торгів по визначенню виконавця робіт, що затримало виконання робіт
4.	Розширення очисних споруд каналізації в м. Гуляйполе	12 020,293	IV квартал 2014	93%	5 265 347,77	-	Протягом останніх 4-х місяців звітного року виникла затримка ГУ ДКСУ в Запорізькій області фінансування, що не дало можливості використати обласні кошти в повному обсязі.
5.	Самопливний каналізаційний колектор каналізаційної насосної станції КП «Комунсервіс» м. Гуляйполе – реконструкція	7 890,662	II квартал 2013	95%	655 672,92	-	Згідно з технологією, виконання повного комплексу робіт у зимовий період неможливо.
6.	Будівництво очисних споруд Орловського психоневрологічного інтернату, Мелітопольський район	2 500,402	I квартал 2013	100%	1 228 165,60	-	Роботи на об'єкті завершено та оформлюються документи по введенню в експлуатацію
7.	Каналізаційні очисні споруди у м. Оріхів - реконструкція	15 045,827	III квартал 2013	35%	33 758,80	-	У зв'язку з проведенням коригування проекту у 2012 році, роботи на об'єкті не виконувались. Затримка ГУ ДКСУ в Запорізькій області фінансування, призвела до того, що завершення коригування перенесено на 2013 рік та тільки після цього буде можливість завершити реконструкцію.
8.	Реконструкція очисних споруд каналізації в с.Верхня Криниця Василівського району	10 192,462	IV квартал 2014	44%	96 386,00	-	Неефективна робота підрядної організації
9.	Реконструкція каналізаційної насосної станції в смт Куйбишеве Запорізької області	951,383	I квартал 2013	100%	264 984,20	-	Роботи на об'єкті завершено та оформлюються документи по введенню в експлуатацію
10.	Реконструкція каналізаційних очисних споруд м. Дніпрорудне, I черга, Василівський район	10 208,273	IV квартал 2014	15%	1 533 222,11	-	Затримка ГУ ДКСУ в Запорізькій області проплат не дало змоги використати в повному обсязі бюджетні кошти

<i>№ з/п</i>	<i>Назва природоохоронного заходу</i>	<i>Загальна кошторисна вартість (згідно з проектом), тис. грн.</i>	<i>Термін реалізації заходу (згідно з проектом)</i>	<i>Ступінь готовності природоохоронного заходу, %</i>	<i>Обсяг фактичних видатків з обласного фонду, тис. грн.</i>	<i>Обсяг фактичних видатків з інших джерел, тис. грн.</i>	<i>Інформація щодо стану виконання природоохоронного заходу (завершення або введення в експлуатацію)</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>
11.	Реконструкція очисних споруд каналізації продуктивністю 1000 куб.м/добу в смт Мирне Мелітопольського району	18 914,950	IV квартал 2016	0%	2 088,00	-	Роботи не розпочато
12.	Реконструкція очисних споруд каналізації продуктивністю 400 куб.м/добу села Фруктове Мелітопольського району	11 855,830	IV квартал 2015	1%	3 688,82	-	Бюджетні кошти освоєно в рамках виділеного ліміту, але не профінансовано в повному обсязі ГУ ДКСУ в Запорізькій області.
13.	Полігон твердих побутових відходів у с. Велика Білозерка Великобілозерського району	17 354,495	II квартал 2013	88%	7 761 598,10	-	Затримка ГУ ДКСУ в Запорізькій області проплат не дало змоги використати в повному обсязі бюджетні кошти
14.	Будівництво полігону твердих побутових відходів в м.Гуляйполе	8 200,022	III квартал 2013	45%	3 644 066,59	-	Затримка ГУ ДКСУ в Запорізькій області проплат не дало змоги використати в повному обсязі бюджетні кошти
15.	Будівництво полігону для поховання твердих побутових відходів в м.Кам'янка-Дніпровська Запорізької області	18 328,024	IV квартал 2013	37%	2 770 635,50	-	Затримка ГУ ДКСУ в Запорізькій області проплат не дало змоги використати в повному обсязі бюджетні кошти
16.	Проведення першочергових заходів щодо ліквідації надзвичайної ситуації по підтопленню с.Костянтинівка, Мелітопольського району, Запорізької області	18 883,644	IV квартал 2014	32%	592 236,51	-	Неефективна робота підрядної організації
17.	Ліквідація підтоплення території по провулках Толстого, Матросова, Світлому, Садовому, Шкільному в м. Вільнянськ – будівництво	8 110,594	IV квартал 2014	30%	1 826 376,51	-	Затримка ГУ ДКСУ в Запорізькій області проплат не дало змоги використати в повному обсязі бюджетні кошти
18.	Мережі водовідведення с. Матвіївка Вільнянського району – реконструкція	1 010,260	IV квартал 2013	85%		-	Неефективна робота підрядної організації
19.	Захист коси оздоровчої зони на Азовському узбережжі в м. Пиморськ Запорізької області	8 289,955	IV квартал 2014	45%		-	Затримка ГУ ДКСУ в Запорізькій області проплат не дало змоги використати в повному обсязі бюджетні кошти

№ з/п	Назва природоохоронного заходу	Загальна кошторисна вартість (згідно з проектом), тис. грн.	Термін реалізації заходу (згідно з проектом)	Ступінь готовності природоохоронного заходу, %	Обсяг фактичних видатків з обласного фонду, тис. грн.	Обсяг фактичних видатків з інших джерел, тис. грн.	Інформація щодо стану виконання природоохоронного заходу (завершення або введення в експлуатацію)
1	2	3	4	5	6	7	8
20.	Збирання, перевезення і знешкодження непридатних та заборонених до застосування хімічних засобів захисту рослин, які розміщені на території Запорізької області		2012	100%			Зібрано та вивезено 220,67 тонн ХЗЗР. Роботи не оплачено у зв'язку з ненаданням дозволу на проплату органами Держказначейства в останній операційний день
21.	Будівництво та облаштування притулку для утримання безпритульних тварин м.Запоріжжя	24 245,024	2014	4,7%	603 644,38	-	Підготовлена територія будівництва (відновлена вартість зелених насаджень), розпочаті будівельні роботи.
22.	Реконструкція каналізаційного колектору до КНС-1 по вул. Українській, м. Запоріжжя	9 127,361	2013	0%		-	Роботи не виконані у зв'язку зі повторним направленням Проекту на отримання Експертного звіту щодо розгляду проектної документації Укрдержбудекспертизи
23.	Реконструкція очисних споруд каналізації м. Бердянська (проектні роботи)	723,267	2012	100%		-	Проектні роботи виконано у повному обсязі. Затримка ГУ ДКСУ в Запорізькій області проплат не дало змоги використати в повному обсязі бюджетні кошти
24.	Комплекс першочергових берегоукріплювальних споруд на морському узбережжі у с. Новопетрівка (II черга будівництва)				961 495,20	-	Погашення кредиторської заборгованості за роботи, виконані у 2011 році
25.	Заходи з озеленення смт Веселе Веселівського району				78 300,00	-	Погашення кредиторської заборгованості за роботи, виконані у 2011 році
26.	Заходи з озеленення населених пунктів Великобілозерського району				78 300,00	-	Погашення кредиторської заборгованості за роботи, виконані у 2011 році
27.	Заходи з озеленення м. Вільнянськ Вільнянського району				79 000,00	-	Погашення кредиторської заборгованості за роботи, виконані у 2011 році
28.	Заходи з озеленення населених пунктів Запорізького району				79 000,00	-	Погашення кредиторської заборгованості за роботи, виконані у 2011 році

№ з/п	Назва природоохоронного заходу	Загальна кошторисна вартість (згідно з проектом), тис. грн.	Термін реалізації заходу (згідно з проектом)	Ступінь готовності природоохоронного заходу, %	Обсяг фактичних видатків з обласного фонду, тис. грн.	Обсяг фактичних видатків з інших джерел, тис. грн.	Інформація щодо стану виконання природоохоронного заходу (завершення або введення в експлуатацію)
1	2	3	4	5	6	7	8
29.	Реконструкція окремих технологічних ланок очисних споруд каналізації Кам'янка-Дніпровська (заміна технологічного обладнання повітродувки і системи видалення мулу)				299 000,00	-	Погашення кредиторської заборгованості за роботи, виконані у 2011 році
30.	Розробка проекту землеустрою з встановленням в природі меж ботанічного заказника місцевого значення "Балка безводна", що розташований на території Білоцерківської сільської ради Куйбишевського району	30,423	2013			-	Затримка фінансування ГУ ДКСУ в Запорізькій області призвела до кредиторської заборгованості по об'єкту
31.	Розробка проекту землеустрою з встановленням в природі меж комплексної пам'ятки природи місцевого значення "Редути старих укріплень", що розташована на території Ланцівської сільської ради Куйбишевського району	28,899	2013			-	Затримка фінансування ГУ ДКСУ в Запорізькій області призвела до кредиторської заборгованості по об'єкту
32.	Розробка проекту землеустрою з встановленням в природі меж комплексної пам'ятки природи місцевого значення "Ланцівська кам'яна могила", що розташована на території Ланцівської сільської ради Куйбишевського району	28,857	2013			-	Затримка фінансування ГУ ДКСУ в Запорізькій області призвела до кредиторської заборгованості по об'єкту
33.	Розробка проекту землеустрою з встановленням в природі меж ботанічного заказника місцевого значення "Балка Гайчур", що розташований на території Новоукраїнської сільської ради Куйбишевського району	30,341	2013			-	Затримка фінансування ГУ ДКСУ в Запорізькій області призвела до кредиторської заборгованості по об'єкту
34.	Розробка проекту землеустрою з встановленням в природі меж ентомологічного заказника місцевого значення "Балка Каларіна", що розташований на території Новоукраїнської сільської ради Куйбишевського району	31,223	2013			-	Затримка фінансування ГУ ДКСУ в Запорізькій області призвела до кредиторської заборгованості по об'єкту

№ з/п	Назва природоохоронного заходу	Загальна кошторисна вартість (згідно з проектом), тис. грн.	Термін реалізації заходу (згідно з проектом)	Ступінь готовності природоохоронного заходу, %	Обсяг фактичних видатків з обласного фонду, тис. грн.	Обсяг фактичних видатків з інших джерел, тис. грн.	Інформація щодо стану виконання природоохоронного заходу (завершення або введення в експлуатацію)
1	2	3	4	5	6	7	8
35.	Розробка проекту землеустрою з встановленням в природі меж ботанічного заказника місцевого значення "Балка Янчур", що розташований на території Смілівської сільської ради Куйбишевського району	29,554	2013			-	Затримка фінансування ГУ ДКСУ в Запорізькій області призвела до кредиторської заборгованості по об'єкту
36.	Розробка проекту землеустрою з встановленням в природі меж ентомологічного заказника місцевого значення "Балка Більманка", що розташований на території Більманської сільської ради Куйбишевського району	31,223	2013			-	Затримка фінансування ГУ ДКСУ в Запорізькій області призвела до кредиторської заборгованості по об'єкту
37.	Розробка проекту землеустрою з встановленням в природі меж ентомо-логічного заказника місцевого значення "Ділянка цілини", що розташований на території Смілівської сільської ради Куйбишевського району	28,857	2013			-	Затримка фінансування ГУ ДКСУ в Запорізькій області призвела до кредиторської заборгованості по об'єкту
38.	Придбання сміттєвозу для збору та транспортування твердих побутових відходів, Новомиkolaївський район	317,800	I квартал 2013	100%	150 000,00	-	Затримка фінансування ГУ ДКСУ в Запорізькій області призвела до кредиторської заборгованості по об'єкту
39.	Будівництво полігону твердих побутових відходів з сортувальним комплексом, Пологівський район	366,938			80 508,00	-	Роботи призупинено по причині погодження розділу організації поводженн з відходами. Відсутня нормативна база по відстані від місця складування відсортованих відходів (вторинної сировини) до сільгосп угідь.
40.	Заходи з озеленення населених пунктів Пологівського району				26 400,00	-	Погашення кредиторської заборго-ваності за роботи, виконані у 2011 році
41.	Складання проекту землеустрою щодо організації та встановлення меж об'єкту природно-заповідного фонду (ландшафтного заказника Корсак Могила), розміщеного на території Мануйлівської сільської ради Приморського району Запорізької області				17 134,32	-	Погашення кредиторської заборгованості за роботи, виконані у 2011 році

№ з/п	Назва природоохоронного заходу	Загальна кошторисна вартість (згідно з проектом), тис. грн.	Термін реалізації заходу (згідно з проектом)	Ступінь готовності природоохоронного заходу, %	Обсяг фактичних видатків з обласного фонду, тис. грн.	Обсяг фактичних видатків з інших джерел, тис. грн.	Інформація щодо стану виконання природоохоронного заходу (завершення або введення в експлуатацію)
1	2	3	4	5	6	7	8
42.	Заходи з озеленення населених пунктів Приморського району				80 200,00	-	Погашення кредиторської заборгованості за роботи, виконані у 2011 році
43.	Розробка проекту землеустрою з організації та встановлення в натурі меж ландшафтного заказника місцевого значення «Степанівська коса» (200 га) на території Приазовського району				17 722,00	-	Погашення кредиторської заборгованості за роботи, виконані у 2011 році
44.	Заходи з озеленення населених пунктів Приазовського району				79 900,00	-	Погашення кредиторської заборгованості за роботи, виконані у 2011 році
45.	Заходи з озеленення населених пунктів Розівського району				80 200,00	-	Погашення кредиторської заборгованості за роботи, виконані у 2011 році
46.	Заходи з озеленення населених пунктів Токмацького району				21 700,00	-	Погашення кредиторської заборгованості за роботи, виконані у 2011 році
47.	Заходи з озеленення населених пунктів Якимівського району				15 100,00	-	Погашення кредиторської заборгованості за роботи, виконані у 2011 році
48.	Інформування громадськості щодо шляхів розв'язання екологічних проблем Запорізької області. Видання поліграфічної продукції з екологічної тематики, в тому числі науково-популярного видання «Твоє майбутнє – земля за порогами», буклетів, брошур та інших інформаційних видань екологічної тематики	124,870		100%	90 414,76	-	Надруковано та безкоштовно розповсюджено серед органів влади та місцевого самоврядування, наукових установ та бібліотек області 500 екз. інформаційного екологічного атласу Запорізької області. Надруковано та здійснюється розповсюдження серед шкіл, вузів, бібліотек, місцевих органів влади 600 екз. науково-популярного видання «Твоє майбутнє-земля за порогами»
49	Розробка обласної комплексної програми охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки	580,440		100%		-	Виконано та прийнято роботи з розробки обласної комплексної програми охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки
50.	Виготовлення стенду для інформування громадськості та пропаганди охорони навколишнього природного середовища	40,000		100%	39 668,00	-	Виготовлено стенд для інформування громадськості та пропаганди охорони навколишнього природного середовища

<i>№ з/п</i>	<i>Назва природоохоронного заходу</i>	<i>Загальна кошторисна вартість (згідно з проектом), тис. грн.</i>	<i>Термін реалізації заходу (згідно з проектом)</i>	<i>Ступінь готовності природоохоронного заходу, %</i>	<i>Обсяг фактичних видатків з обласного фонду, тис. грн.</i>	<i>Обсяг фактичних видатків з інших джерел, тис. грн.</i>	<i>Інформація щодо стану виконання природоохоронного заходу (завершення або введення в експлуатацію)</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>
51.	Розробка проектно-кошторисної документації на об'єкті "Будівництво з'єднувального каналу для відновлення водного сполучення Азовського моря з Молочним лиманом	295,044	2013	100%	88 513,00	-	Проектна документація розроблена Українським державним інститутом по проектуванню підприємств рибного господарства і промисловості "Укррибпроект". Повністю не профінансовано Державним казна-чейством у зв'язку з відсутністю фінансових ресурсів

Загальна кошторисна вартість об'єктів внесена відповідно до даних відомостей будови, наданих замовниками робіт на відповідний рік

15.8. Технічне регулювання у сфері охорони довкілля, екологічної безпеки та раціонального природокористування

ДП «Запоріжжястандартметрологія» здійснює державний метрологічний нагляд за забезпеченням єдності вимірювань в сфері контролю стану навколишнього природного середовища.

На підставі Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про метрологію та метрологічну діяльність» № 1765-IV від 15.06.2004 та відповідно до вимог «Правил уповноваження та атестації у державній метрологічній системі», які зареєстровані в Міністерстві юстиції України 13.04.2005 за № 392/10672, органом з атестації ДП «Запоріжжястандартметрологія» у 2011 році були атестовані санітарно-екологічні лабораторії на проведення вимірювань, результати яких використовуються під час контролю стану навколишнього природного середовища, у кількості 14 одиниць.

Відділ державного метрологічного контролю ДП «Запоріжжястандартметрологія» здійснює атестацію екологічних та санітарно-екологічних лабораторій (таблиця додаток до розділу 15.8).

15.9. Дозвільна діяльність у сфері природокористування

В 2001 році в Україні розпочалося впровадження нової системи регулювання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами згідно з новою редакцією Закону України «Про охорону атмосферного повітря».

За 2012 рік Держуправлінням було розглянуто 466 матеріалів підприємств про взяття їх на державний облік (зняття з обліку), згідно яких 173 об'єктів підприємницької діяльності поставлено на державний облік, 293 – не підлягають взяттю.

На запити підприємств, спеціалістами Держуправління були розглянуті та проаналізовані наступні документи:

441 звітів по інвентаризації джерел викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря;

для 146 об'єктів встановлено величини фонових концентрацій забруднюючих речовин (визначені розрахунковим методом);

578 заяви та документи, у яких обґрунтовуються обсяги викидів для отримання дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, з яких:

534 документів розглянуто та видано дозволи на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами;

44 документів розглянуто та повернуто на доопрацювання.

В звітному році Держуправлінням продовжувалось отримання інформації від підприємств – основних забруднювачів навколишнього природного середовища та проведення аналізу з виконання ними природоохоронних заходів, передбачених діючими регіональними програмами, які в подальшому

враховуються при видачі дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря та при наданні пропозицій щодо внесення змін до діючих регіональних природоохоронних програм.

За 2012 рік Держуправлінням видано 212 дозволів на спеціальне водокористування для суб'єктів господарювання, що використовують воду водних об'єктів загальнодержавного значення. В дозволах встановлювались ліміти забору, використання води та скидання забруднюючих речовин.

Протягом року погоджено 72 договори надання водних об'єктів в користування на умовах оренди.

Розглянуто матеріали клопотань та рекомендовано Мінприроди України для погодження 36 екологічних карток на отримання спеціальних дозволів (ліцензій) на користування надрами для видобування підземних вод.

За 2012 рік розглянуто і погоджено 18 проектів буріння експлуатаційних водозабірних свердловин, розроблених організаціями, які мають спеціальний дозвіл Мінприроди на виконання робіт по проектуванню експлуатаційних водозабірних свердловин.

Протягом звітнього року Держуправлінням було розглянуто та погоджено 1 клопотання для отримання дозволів на розробку проектів нормативів ГДС.

За 2012 рік видано 453 дозволів на розміщення відходів, 8 дозволів на виробництво, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізацію отруйних речовин, у тому числі продуктів біотехнології та інших біологічних агентів.

На підставі листа Мінекології від 22.05.2012 № 10202/07/10-12 припинено надання дозволів, передбачених постановою КМУ від 20.06.1995 № 440 «Про затвердження Порядку одержання дозволу на виробництво, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізацію отруйних речовин, у тому числі продуктів біотехнології та інших біологічних агентів».

Протягом звітнього року Держуправлінням було погоджено:

1 проект лімітів на 2012 рік на спеціальне використання природних ресурсів Приазовському національному природному парку, 2 проекти лімітів на спеціальне використання природних ресурсів на 2012 НПП «Великий Луг», Національному історико-археологічному заповіднику «Кам'яна могила».

1 заявку щодо регулювання чисельності диких тварин – баклана великого на території ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Коса Обіточна» ДП «Приморське ЛГ».

Видано:

3 дозволи на спеціальне використання природних ресурсів на територіях природно-заповідного фонду загальнодержавного значення: Приазовського національного природного парку, НПП «Великий Луг» та Національному історико-археологічному заповіднику «Кам'яна Могила» - територія геологічної пам'ятки природи загальнодержавного значення «Кам'яна могила над р. Молочна».

За звітний рік на державну екологічну експертизу надійшло 117 одиниць проектної документації (матеріали оцінки впливів на навколишнє середовище).

Після доопрацювання по зауваженням відділу позитивну оцінку отримали 87 одиниць проектної документації, повернено на доопрацювання – 33 од. проектної документації. Оцінених негативно проектів немає.

15.10. Екологічний аудит

Одним із інструментів екологічної політики, який спрямований на сприяння дотримання природоохоронного законодавства на підприємствах, є проведення екологічного аудиту та створення систем екологічного управління з подальшою їх сертифікацією за стандартами ISO 14001.

Згідно Закону України «Про екологічний аудит» передбачається проведення як обов'язкового екологічного аудиту, так і добровільного.

Обов'язковому екологічному аудиту підлягають державні підприємства, які перебувають в процесі приватизації і види діяльності яких становлять підвищену екологічну небезпеку.

Також, протягом року регіональним відділенням було здійснено 16 перевірок об'єктів незавершеного будівництва, які містять умову забезпечення виконання вимог екологічної безпеки, охорони навколишнього природного середовища під час добудови та подальшого введення в експлуатацію об'єктів приватизації.

Зміни в існуючих виробничих процесах та управлінській практиці на промислових підприємствах можуть дати початкове зменшення в навантаженні на навколишнє середовище, що значно ефективніше, ніж подальші інвестиції на боротьбу із забрудненням. Певна кількість підприємств області, визнаючи можливість потенційного отримання значних природоохоронних та економічних вигод від впровадження систем екологічного управління та більш екологічно чистих методів виробництва, провели роботу по створенню та сертифікації систем екологічного управління на підприємстві. На деяких підприємствах ця робота тільки планується.

На ЗДП «Кремнійполімер» в 2012 році екологічний аудит проводився, але у зв'язку з важким фінансовим становищем роботи з виконання аудиту на існуючий час не оплачені і відповідні матеріали підприємством не отримані. На даний час підприємство за стандартом ISO 14001 не сертифіковане.

На ПАТ «Український графіт» створена та функціонує система екологічного менеджменту відповідно до вимог міжнародного стандарту ISO 14001 з 2002 року. Відповідність системи вказаному стандарту підтверджена органом сертифікації SGS ICS (Німеччина).

За інформацією ПАТ «Азовські мастила і оливи» у зв'язку з припиненням діяльності організації TNO Certification B.V., Нідерланди, яка проводила екологічний аудит на підприємстві, сертифікат щодо відповідності системи екологічного менеджменту, впровадженій на підприємстві, вимогам міжнародної організації з стандартизації ISO 14001:2004, втратив чинність.

Система екологічного менеджменту ISO 14001:2004 на даний час не функціонує, тому що на підприємстві проводиться реорганізація.

На ВАТ «Запоріжсталь» з 2008 року введена в дію інтегрована система менеджменту якості, охорони праці та екологічного менеджменту, що відповідає вимогам міжнародних стандартів ISO 14001:2004, ISO 9001:2000, OHSAS 18001:2007 і ILO-OSH 2001. Згідно з програмами інтегрованих аудиторів, зовнішній і внутрішній екологічний аудит проводиться по підрозділам комбінату щорічно.

За даними ПАТ «Карлсберг Україна» на підприємстві введена в дію інтегрована система менеджменту якості, охорони праці та екологічного менеджменту, що відповідає вимогам міжнародних стандартів ISO 14001:2004. По вказаній системі щорічно проводяться наглядові аудити, через три роки – ресертифікаційні. У 2010 році отримано сертифікат строком до 22.08.2013 року.

ПАТ «Запоріжкокс» сертифікований за стандартом ISO 14001 12.07.2006. Сертифікат виданий сертифікаційним органом TUV NORD CERT GmbH м.Ессен і є дійсним до 02.08.2014 р. В червні 2012 року на підприємстві проведено два наглядових аудити. Складені і щорічно актуалізуються реєстри екологічних аспектів в кожному підрозділі. Визначено суттєві екологічні аспекти по підприємству та екологічні аспекти при аварійних ситуаціях.

Підприємство ПАТ «Запорізький автомобілебудівний завод» має міжнародний сертифікат якості ISO 9001:2000. В ПАТ «ЗАЗ» діє механізм організації контролю виконання вимог природоохоронного законодавства, що забезпечує стабільний рівень екологічної безпеки виробництва та відповідає сучасним вимогам. Нині підприємством визначаються терміни проведення екологічного аудиту і впровадження системи екологічного менеджменту за стандартом ISO 14001.

ВСП «Запорізька ТЕС» ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго» має сертифікат підприємства по стандарту ISO 14001:2004. Сертифікат дійсний до 28.02.2015.

ПАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат» має міжнародний сертифікат ISO 9001, ISO 14001, OHSAS 18001. Сертифікати дійсні до 31.12.2015.

Моніторинг навколишнього природного середовища на АТ «Мотор Січ» враховує основоположні принципи стандарту міжнародної організації по стандартизації. Система контролю стану охорони навколишнього середовища дозволяє постійно удосконалювати ефективність робіт у цій області шляхом: оперативного контролю, оцінки результатів впливу виробництва, запобігання можливих наслідків для здоров'я працюючих та навколишнього середовища.

На підприємствах: КП «Водоканал», ПАТ «Запоріжвогнетрив», ПАТ «Запорізький завод феросплавів», ДП «Запорізьке машинобудівне конструкторське бюро «Прогрес», ПАО «Запорізький електроапаратний завод», ДП «ЗТМК» у 2012 році екологічний аудит та сертифікація по стандарту ISO 14001 не проводились.

15.11. Стан та перспективи наукових досліджень у галузі охорони довкілля

В Запорізькій державній інженерній академії щорічно виконуються науково-дослідні роботи, що стосуються сфери екології та природних ресурсів, які можуть бути використані не тільки в області, а і в інших промислових регіонах України.

На базі кафедри «Охорона навколишнього середовища» діє Центр промислової екології. До напрямків діяльності Центру відносяться:

- розробка і впровадження маловідходних і безвідходних технологій;
- розробка і впровадження ефективних і економічних технологій і засобів знешкодження шкідливих викидів в атмосферу;
- розробка заходів щодо раціонального використання водних ресурсів, упровадження сучасних технологій підготовки води до комунального і промислового водопостачання, а також очищення виробничих і побутових стічних вод;
- розробка технології і заходів щодо ефективного споживання енергоносіїв, повному і комплексному використанню вторинних енергоресурсів і скороченню викидів парникових газів;
- участь у розробці і впровадженні екологічних програм;
- екологічна експертиза технічних проектів і об'єктів, які створюють негативний вплив на навколишнє середовище;
- екологічний моніторинг територій і об'єктів;
- екологічний аудит.

Вчені академії постійно співпрацюють з Держуправлінням з вироблення спільної позиції стосовно екологічної політики Запорізького регіону у форматі відкритого діалогу між представниками влади і науки. Підписаний договір про співробітництво та координацію дій між Держуправлінням і Запорізькою державною інженерною академією стосовно обміну інформацією з найважливіших напрямків розвитку в галузі охорони навколишнього середовища, раціонального використання природних ресурсів, екологічної безпеки, підготовки і перепідготовки спеціалістів, наукового стажування, підвищення кваліфікації та інших видів обмінів, консультативної та дорадчої допомоги, підготовки наукових обґрунтувань щодо розробки впровадження та виконання природоохоронних програм, тощо.

У Запорізькому національному університеті на всіх факультетах викладається ряд дисциплін екологічного профілю, а саме: екологічна економіка, екологія, екотехнологія, основи біоетики, валеологія. Також на біологічному факультеті здійснюється підготовка бакалаврів, спеціалістів і магістрів за спеціальністю «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування». Згідно навчального плану ЗНУ на кафедрі загальної та прикладної екології і зоології існують дві спеціалізації: управління природокористуванням та екологічною безпекою та екологічні та природно-заповідні мережі. Щороку випускається 24-30 спеціалістів з кваліфікацією еколог та 14 магістрів з кваліфікацією еколог, викладач університетів та вищих навчальних закладів.

У межах території міста систематично ведуться моніторингові дослідження санітарно-епідеміологічної ситуації; стану техногенно-забруднених водойм верхів'я Каховського водосховища; визначення токсичності питної води за допомогою тест-культури *Daphnia magna* та рослинних індикаторів *Cucumis sativus* та *Allium cepa* L.; залишкових кількостей забруднюючих речовин у продуктах тваринного та рослинного походження.

З метою формування екологічної культури особистості, формування системи інтелектуальних та практичних знань, виховання потреби участі особистості в діяльності із вивчення і охорони природи, пропаганди екологічних знань проведено заходи:

1. В галузі екологічного виховання та освіти населення.

В якості співорганізаторів проекту «Еколайт» протягом другої половини 2012 року університетом разом з Комітетом з питань екології громадської ради при виконавчому комітеті Запорізької міської ради проведено ряд заходів, а саме: а) 11 жовтня проект представлено громадськості м. Запоріжжя, встановлено перші скриньки для збору відпрацьованих батарейок; б) 17 жовтня в рамках реалізації результатів проекту проведено круглий стіл за темою «Інтеграція потенціалу науки, громадськості та влади у вирішенні екологічних питань м. Запоріжжя» на базі біологічного факультету; в) у листопаді та грудні місяці проведено творчий конкурс студентських робіт за темою «Проблема екологічної освіти населення та створення в місті Запоріжжя умов раціонального поводження з побутовими відходами», за результатами конкурсу відібрано 3 студенти для нагородження заохочувальними призами.

На біологічному факультеті проводилась робота з організації і проведення конференцій: а) III Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми біології, екології та хімії» присвячена 25-річчю біологічного факультету ЗНУ, 11-13 травня 2012 року; б) регіональна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих учених «Актуальні проблеми та перспективи розвитку природничих наук», 15-16 грудня 2012 року.

У жовтні місяці проведено паразитарну експертизу риби р. Дніпро та надано інформаційний відеоматеріал для центральних телеканалів України (24 години та СТБ). 13 та 15 жовтня в інформаційних новинах на цих каналах висвітлено основні результати експертизи, піднято питання про необхідність боротьби з гельмінтозними збудниками хвороб риб та людини.

2. В галузі збереження та раціонального використання водних ресурсів.

Атестовано лабораторію біоіндикації та біоекології за 50 показниками оцінки якості води, сертифікат про акредитацію № АВ 28-12 від 19.10.2012 року надано ДП "ЗАПОРІЖЖЯСТАНДАРТМЕТРОЛОГІЯ".

Проведено оцінку якості води з застосуванням гідрохімічних показників о. Бірючий та о. Хортиця. За результатами досліджень було з'ясовано, що показник рН води о. Хортиця та о. Бірючий знаходиться в межах допустимих норм, середовище слаболужне. За показником жорсткості води о. Бірючий майже всі зразки належать до твердої та дуже твердої. Перевищення ГДК складає 3,5-25 ГДК. У воді о. Хортиця перевищення ГДК з жорсткості води не спостерігаються. Вода по цьому показнику відповідає нормативним і

класифікується як м'яка. Рекреаційна зона Північно-західного Приазов'я пригнічується через засолення. Відбувається занепад життєдіяльності живих організмів, зокрема пригнічення вегетації рослин; Дослідженнями встановлено, що в особистих селянських господарствах від 36 до 58% проб води, відібраних у колодязях, забруднено нітратами, 17-19% - хлоридами, а їх концентрація в деяких випадках сягає 10-28 та 3,5-25 ГДК відповідно.

3. В галузі збереження та раціонального використання біоресурсів.

Виконано госпрозрахунковий договір № 8/11 «Розробка біологічного обґрунтування та режиму рибогосподарської експлуатації водного об'єкта (ставка) на території Тарасівської та Басанської селищної ради Запорізької області». Науково-технічну продукцію (режим та біологічне обґрунтування) погоджено з органами рибоохорони та передано замовнику.

Проведено роботи з моніторингу стану популяцій диких тварин на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду Волинської, Рівненської та Запорізької областей. Проведена науково-дослідна робота в рамках другої половини дня: «Наукове обґрунтування щодо проведення заходів з метою регулювання чисельності диких тварин на території державного природно-заповідного фонду України» (№ 0112U003063).

4. Міжнародні наукові проекти.

В рамках стипендіальної програми Міністерства освіти та науки, молоді і спорту доцент Сарабєєв В.Л. проходив наукове стажування в Університеті Монпельє 2, Франція за темою «Пошук прихованих залежностей динаміки системи паразит-хазяїн, побудова прогностичної моделі». За результатами стажування подано до друку одна монографія та готуються дві статті у міжнародних журналах з індексом цитування.

У квітні місяці, разом з міжнародним відділом ЗНУ, підготовлено та подано до фінансування за програмою 7 Рамкової програми ЕС Erasmus Mundus Action 2 проект ЕЛЕКТРА. На конкурсній основі проект був відібраний до фінансування. Загальна сума проекту складає 3,960 мільйона євро. Метою проекту є зростання якості освітньої і наукової діяльності ВНЗ за інженерно-технічним (енергоефективні технології) та природничо-науковим (охорона довкілля, екологія, «зелена енергетика») напрямками шляхом вдосконалення навчальних планів, підготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів, реалізації міжнародних наукових проектів.

5. Заплановані заходи та проекти на найближчі роки:

Проведення щорічних конференцій та круглих столів екологічного спрямування

Надання платних послуг з оцінки якості питної, побутової та технічної води, оцінка стічних вод промислових та побутових підприємств, екологічна експертиза харчових продуктів

Розробка проектів спрямованих на рішення екологічних проблем міста та області, участь у конкурсах, в тому числі міжнародних фондів

Укладання та виконання госпрозрахункових тем з розвитку та упорядкування мисливських угідь Запорізької області

Укладання та виконання госпрозрахункових тем з розробки біологічного обґрунтування та режиму рибогосподарської експлуатації водних об'єктів на території України

Мелітопольським державним педагогічним університетом імені Богдана Хмельницького за звітний період були проведені наступні науково-дослідні роботи з екології:

1. Розробка методики інтегрального моніторингу стану урюосистеми та оцінки впливу антропогенного навантаження на стан урбосистеми та здоров'я людини.

2. Дослідження особливостей екології та поведінки урбанізованої фауни.

3. Розробка алгоритму аналізу антропогенної діяльності на урбосистему за допомогою сучасних комп'ютерних технологій.

В Запорізьком державном медичном університеті на першому курсі на всіх факультетах і для всіх спеціальностей викладається екологія. Передбачено 10 годин лекцій, 10 годин практичних занять. Науково-дослідна робота в галузі екології та гігієни проводиться на кафедрі загальної гігієни та екології.

Університетом за 2012 рік для підприємств області була виконана наступна робота: було проведено визначення класу небезпеки 98 відходів, що утворюються в результаті діяльності підприємств нашого міста та області. Робота необхідна для вирішення питання про їх утилізації або можливості вторинного використання в народному господарстві.

На кафедрі заплановано і виконується науково-дослідна робота «Комплексна оцінка і управління ризиками для здоров'я в умовах Запорізької області», термін виконання: 01.01.2011-31.12.2015.

Фрагментами планової НДР є також:

1. «Оцінка та управління професійними ризиками на підприємстві з виробництва алюмінію».

2. «Радіаційно-гігієнічна оцінка доз опромінення населення Запорізької області та обґрунтування шляхів зменшення радіаційних ризиків для здоров'я населення».

3. «Гігієнічна оцінка стану системи органів дихання та розробка профілактичних заходів у дитячого населення, яке мешкає на територіях несприятливого ризику».

4. «Гігієнічна оцінка впливу забруднення атмосферного повітря на функціональний стан та формування патології органів дихання населення промислового міста».

ПрАТ «УкрНДІОГаз» у 2012 році в сфері екології та природних ресурсів на території Запорізької області були виконані наступні науково-технічні роботи:

розроблена Програма природоохоронних заходів, спрямованих на охорону довкілля, раціональне використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки міста Запоріжжя, яка затверджена рішенням Запорізької міської ради від 24.12.2012 № 24;

розроблені проекти: «Сбір та утилізація біогазу на працюючому полігоні ТПВ м. Енергодар»; «Сбір та утилізація біогазу на працюючому полігоні м. Мелітополь»;

розроблені обґрунтовуючі документи для отримання дозволів на викиди на новостворені стаціонарні джерела ПАТ «ЗАЛК» та КП «ЗТМК».

ДП «ДНДП Інститут титану» у 2012 році були виконані наступні роботи в сфері екології та природних ресурсів в Запорізькому регіоні: для ДП «ЗТМК» виконано роботу щодо контролю викидів забруднюючих речовин в атмосферу за 39 джерелами викидів, перевірено ефективність роботи газоочисних установок; для Запорізького металургійно-дослідного заводу розроблено звіт про інвентаризацію викидів забруднюючих речовин; для ПАТ «Запоріжжкокс» виконано інструментальні виміри на 56-ти стаціонарних джерелах викидів забруднюючих речовин в атмосферу.

ВАТ НДІ «Перетворювач» займається розробкою силових напівпровідникових перетворювачів, впровадження яких у ряді галузей промисловості дозволяє економити електроенергію.

У 2012 році інститут займався розробкою високовольтних перетворювачів частоти потужністю до 2МВт і перетворювачів частоти для автономних вітроенергетичних установок потужністю до 30 кВт. Досягнутий рівень розробок дозволяє брати участь у впровадженні в Запорізькій області автономних вітроенергетичних установок, що відрізняються екологічною чистотою.

15.12. Участь громадськості у процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля

Сучасна екологічна ситуація в Україні визначила особливе місце для діяльності громадських неурядових організацій. Наряду з освітніми установами, на них лягла відповідальність за формування екологічної свідомості суспільства. Співпраця з освітніми та науковими установами сприяє підвищенню ефективності еколого-натуралістичного навчання і виховання молоді. Спільна мета цих організацій і установ - визначення завдань і заходів для стимулювання до об'єднання зусиль організаторської та пропагандистської роботи.

Крім того, в сучасному суспільстві громадськість відіграє особливо активну роль у процесі впровадження екологічної політики, дотримання основних принципів відкритості та пріоритетності екологічної безпеки, що визначено у Міжнародних домовленостях, зокрема «Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості у прийнятті рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля», ратифікованої Законом України від 06 липня 1999 року.

Забезпечено організацію та проведення протягом березня-квітня на території області заходів до Всеукраїнської акції «День довкілля - 2012». Держуправління долучилось до проведення акції «Зробимо Україну чистою»

щодо благоустрою територій м. Запоріжжя. Організовано проведення конкурсу «Національне дерево України».

Представники Громадської ради активно брали участь у засіданнях робочих груп з розробки обласної комплексної програми охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, на яких були визначені основні пріоритети та напрямки щодо реалізації заходу «Розробка обласної комплексної програми охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки». Проект програми було оприлюднено на сайті Держуправління для громадського обговорення. Рішенням сесії обласної ради від 28.03.2013 № 29 затверджена обласна комплексна програма охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки.

Представники Громадської ради також активно беруть участь у селекторних нарадах з питань розвитку природно-заповідної справи в Запорізькій області.

Здійснений збір інформації від суб'єктів моніторингу про стан довкілля в Запорізькій області, опрацьована та надана інформація до інформаційно-аналітичного огляду «Стан довкілля в Україні». Інформація щомісячно розміщується на веб-сайтах Держуправління і Мінприроди.

15.12.1. Діяльність громадських екологічних організацій

На території Запорізької області активно діє 36 громадських організацій природоохоронного спрямування всеукраїнського, обласного та місцевого рівня. Перелік організацій представлений у додатку до розділу 15.12.1.

Рис. 15.12.1.1 Діяльність громадських організацій

Крім того, значну роль в екологічному русі відіграють молодіжні та дитячі організації, які поєднують діяльність у відповідному до статуту напрямку та роботу з екологічної освіти та просвіти. Серед таких організацій слід відмітити дитячо-юнацьку громадську організацію «Республіка Мрія», Запорізький обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді, регіональний молодіжний еколого-краєзнавчий центр «Сварог», Запорізьку молодіжну громадську організацію «Служба захисту тварин» та інші.

Велику роботу з впровадження нових форм і методів екологічного виховання учнів, які б дозволили перебороти відчуження системи освіти від проблем сучасного світу, підвищенню ролі, відповідальності й участі підрастаючого покоління в житті міста проводить асоціація «Екологічна освіта», Запорізька обласна екологічна асоціація «Зелений рух Запоріжжя».

Метою їх діяльності є об'єднання педагогів, ентузіастів, організацій і колективів, що займаються проблемами екологічної освіти й виховання підростаючого покоління.

Найбільш активними в Запорізькій області є наступні екологічні неурядові організації: громадська молодіжна організація «Запорізьке міське товариство вивчення та охорони птахів», Запорізька обласна громадська організація «Козацька спеціалізована дружина «СІЧ», молодіжне громадське об'єднання «Запорізький центр популяризації краєзнавства «Хорс», Запорізька обласна організація «Українське товариство охорони природи», Запорізьке обласне відділення Всеукраїнської екологічної ліги, Всеукраїнський Рух «Хортицький форум», Запорізька обласна благодійна організація «Созідание», Запорізьке обласне відділення ВГО «Громадський контроль», Запорізьке обласне національно-культурне товариство «Українська старовина та заповідна справа» та інші.

Значну роботу у 2012 році здійснив Запорізький обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді. Протягом року проводилась робота з пропаганди охорони природи, постійно проводились різноманітні інформаційно-просвітницькі позашкільні заходи, екскурсії, виставки, ерудиціони тощо. Центр постійно залучає гуртківців та школярів області до участі майже у 50 профільних Всеукраїнських заходах, 117 юннатів центру стали учасниками та переможцями Всеукраїнських заходів.

Слід відзначити роботу, яку в звітному періоді проводила Запорізька обласна організація Українського товариства охорони природи. Найбільшу увагу Запорізька обласна організація УкрТОП приділяє проведенню різноманітних заходів природоохоронного напрямку: трудові десанти, конференції, еколінійки, конкурси, виставки, до яких залучаються всі верстви населення. Щорічно проводяться акції: «День довкілля», «Збережемо первоцвіт», «Озеленення та благоустрій країни», «Чиста Україна – Чиста Земля».

Велику роль у її просвітницькій роботі мають обласний та місцеві Будинки природи. При обласному Будинку природи створена та плідно працює секція «Друг людини», члени якої займаються захистом прав тварин у м. Запоріжжя та області. Значні результати має клуб духовного відродження «Едельвейс», який створений при секції лекційної та пропагандистської роботи Будинку природи. Метою клубів є формування екологічної культури учнів та бережливого ставлення до природної та культурної спадщини рідного краю, сприяння усвідомленню учнями необхідності екологічного гуманізму, за яким людина є частиною природи та космосу, з законами й силами яких вони повинні рахуватись. Члени клубу створюють художні твори, пишуть вірші про любов до природи, необхідність її збереження. За ініціативи клубу на Відкритому сайті громадських екологічних організацій «Орхуський центр» була створена спеціальна творча сторінка, де автори розміщують свої твори екологічної тематики.

Члени та волонтери Регіонального молодіжного еколого-краєзнавчого Центру «Сварог» також долучились до розв'язання гострих екологічних

проблем регіону та провели значну практичну та інформаційно-просвітницьку роботу.

За підтримки партнерів з 2005 року розпочато реалізацію програми «Екологічний марафон». Метою проекту є оцінка сучасного екологічного стану та підвищення обізнаності молоді про шляхи вирішення екологічних проблем Запорізької області. Програма направлена на екологічну освіту широких верств населення, активізацію місцевого населення для вирішення нагальних екологічних проблем, об'єднання зусиль викладачів-екологів, медиків, юристів та інших в розробці концепції загального екологічного виховання, проведення акцій з покращення довкілля, обмін досвідом серед організацій, які займаються екологічними проблемами в молодіжному середовищі.

З метою популяризації екологічного волонтерського руху та екологічно свідомого способу життя в рамках програми «Екологічний марафон» виготовляються та розповсюджуються у молодіжному середовищі інформаційні матеріали у вигляді буклетів, плакатів, календарів, посібників та дисків з фільмом «Нам з Землею разом жити».

Програма «Екологічний марафон» Регіонального молодіжного еколого-краєзнавчого центру «Сварог» була розглянута та включена до Програми підтримки молоді м. Запоріжжя до 2012 року, затвердженої рішенням Запорізької міської ради.

Постійно триває підготовка волонтерського персоналу з урахуванням міжнародного та всеукраїнського досвіду.

В рамках програми щорічно проводиться конкурс на найкращу роботу з комп'ютерної графіки та фотографії з екологічної тематики для подальшого її використання у соціальній рекламі. З метою залучення молоді до участі в екологічному відродженні Запорізького краю в освітніх закладах волонтери Центру проводять круглі столи та опитування щодо екологічної обізнаності молоді.

Громадською молодіжною організацією «Запорізьке міське молодіжне товариство вивчення та охорони птахів» здійснюється активна діяльність по моніторингу та збереженню біорізноманіття птахів на півночі Запорізької області. Членами організації постійно проводяться польові дослідження для уточнення фауністичного складу орнітофауни в межах Дніпровського екологічного коридору на території Запорізької області; проводяться обліки водоплавних птахів в заплаві частині о. Хортиця та в північній частині Біленько-Розумовської острівної гряди; була проведена масова роз'яснювальна робота з відпочиваючими на о. Хортиця по правилам поведінки на природі, проведено ряд орнітологічних екскурсій зі школярами та студентами. Крім того, волонтерами організації здійснюється посильна робота по наданню допомоги пораненим диким птахам.

Екологічні організації області мають великий досвід здійснення громадського контролю за виконанням природоохоронного законодавства. Деякі представники громадських організацій є одночасно і громадськими інспекторами з охорони навколишнього природного середовища та проводять

відповідну роботу самостійно або спільно з представниками Державної екологічної інспекції в Запорізькій області.

Завдяки діяльності просвітницьких громадських організацій, освітніх установ та Держуправління, екологічна тематика стала однією з найпопулярніших тем у пресі. Громадські організації активно ведуть власну пропагандистську роботу за допомогою поліграфічної продукції. Наприклад, асоціація «Екологічна освіта» випускає інформаційно-методичний екологічний журнал «Vita-Жизнь», а дитячо-юнацька організація «Республіка Мрія» – щомісячне видання «Вісник Мрії».

Освітнянські заклади всіх рівнів, позашкільні установи всієї області, а також молодіжні громадські організації екологічного спрямування прийняли активну участь у проведенні Всеукраїнських акцій, а також багатьох заходів регіонального рівня, організатором та координатором яких на території області виступило Держуправління. Юні натуралісти приймали участь у благоустрої та прибиранні територій, розчищенні та облаштуванні джерел з питною водою, очищенні та озелененні берегів малих річок, ставків та озер та виконували іншу роботу. Студентами та учнями були виготовлені та розвішані шпаківні в парках, садах, скверах, пришкільних ділянках.

Робота з громадськістю є одним із найважливіх напрямків діяльності Держуправління охорони навколишнього природного середовища в Запорізькій області. Політика Держуправління в галузі інформування громадськості та екологічної освіти розповсюджується на всі верстви населення і має різні форми: Держуправління в рамках своїх повноважень проводить роботу з інформування громадськості, надає інформаційну підтримку та сприяє діяльності екологічних об'єднань громадян та організацій, студенти вузів проходять учбову та переддипломну практику у підрозділах Держуправління, спеціалісти читають лекції для школярів, студентів, фахівців підприємств, установ та організацій з питань охорони довкілля тощо.

Громадські організації нашого краю займають особливе місце у житті області. Діючі неурядові громадські організації екологічного спрямування допомагають вирішувати ряд гострих екологічних проблем. Громадська рада, що існує при Держуправлінні як дорадчий орган, дає можливість враховувати громадську думку, дізнатися про настрої громадськості та шляхом невідкладних дій послабити напруження серед населення, виправити поточні недоліки. Більш детально робота громадської ради при Держуправлінні описана в розділі «Діяльність громадських рад».

Важливою умовою ефективної діяльності екологічних організацій є достатній рівень інформування щодо екологічної ситуації у регіоні.

Держуправління постійно проводить роботу в цій галузі за допомогою проведення інформаційних заходів, видання поліграфічної інформаційної продукції (журналів, буклетів та ін.) та розміщення інформації на спеціалізованих сайтах. Так, у 2011 році Держуправлінням був виданий 9 випуск науково-популярного видання «Твоє майбутнє – земля за порогоми» за матеріалами регіональної доповіді про стан навколишнього природного середовища в Запорізькій області. Примірники видання були розіслані

місцевим органам самоврядування, райдержадміністраціям, депутатам різних рівнів, громадським екологічним організаціям, бібліотекам, школам та вищим навчальним закладам, а також розповсюджені серед відвідувачів Орхуського центру Держуправління.

Для забезпечення широкого доступу до екологічної інформації та висвітлення діяльності Державного управління був оновлений сайт за адресою: <http://www.zdn.gov.ua>. Крім того, актуальна інформація в оперативному режимі розміщується на порталах Міністерства охорони навколишнього природного середовища України, громадських організацій та Запорізької обласної державної адміністрації. У грудні 2009 року розпочав діяльність сайт Держекоінспекції в Запорізькій області за адресою: <http://www.dei.zaporizhze.ua>.

На виконання Орхуської конвенції з метою створення умов доступу до екологічної інформації та сприяння громадським екологічним організаціям при Держуправлінні функціонує Орхуський інформаційний центр. Для всіх бажаючих Центр надає можливість користуватись екологічною літературою, комп'ютерною технікою, а також консультуватись з фахівцями Держуправління з питань охорони довкілля. В Орхуському центрі проходять конференції, семінари, круглі столи за участю громадських екологічних організацій, спеціалістів Держуправління та інших установ, на яких обговорюються гострі екологічні проблеми регіону та визначаються шляхи для їх подолання.

Центр співпрацює з усіма громадськими організаціями, об'єднаннями громадян та іншими організаціями в поширенні та використанні екологічної інформації, надає організаційну та методичну підтримку громадським організаціям у проведенні інформаційно-просвітницьких заходів.

Діяльність Орхуського центру висвітлюється на відповідній сторінці на сайті Держуправління та на Відкритому сайті громадських екологічних організацій Запорізької області «Орхуський центр» за адресою <http://npo.vo.uz>. Сайт включає в себе електронний довідник громадських організацій екологічного спрямування області з повною інформацією про діяльність кожної з них. В сайті надається інформація щодо запланованих семінарів, конференцій, громадських слухань, акцій, в яких приймають участь громадськість області, запрошення до співпраці, а також звіти щодо вже проведених. Крім того, на порталі обговорюються гострі екологічні проблеми, пропонуються шляхи вирішення, розміщується корисна інформація наукового та практичного характеру. Слід зазначити, що за час існування роботи ресурсу, його використали більше 300 тис. відвідувачів.

15.12.2. Діяльність громадських рад

Діяльність громадських рад, об'єднань, тематичних робочих груп і мереж в Україні, як найбільш активної частини суспільства, незважаючи на свою масовість, сформувалося на сьогодні у рух особистостей, об'єднаних важливими цілями та завданнями.

Спільні акції показують, що діяльність громадських рад набуває чітких обрисів. Громадські організації Запорізької області не тільки зареєстровані, вони працюють, беруть активну участь в обговоренні нагальних проблем, мають свої видання, є учасниками радіо і телепередач.

При Держуправлінні функціонує Громадська рада екологічних неурядових організацій, яка є консультативно-дорадчим органом, що створена з метою здійснення координації заходів, пов'язаних із забезпеченням проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації екологічної політики. Відповідно до Положення про Громадську раду неурядових організацій та наказу Держуправління до її складу входять 10 зареєстрованих організації природоохоронного спрямування. Головою громадської ради був обраний Багін Олександр Сергійович – співголова обласної громадської екологічної асоціації «Зелений рух Запоріжжя».

Громадською радою досягнуто взаєморозуміння з Держуправлінням за всіма напрямками діяльності та налагоджене тісне співробітництво. Був розроблений чіткий механізм інформування та взаємодопомоги при вирішенні поставлених цілей. Основними напрямками діяльності ради є розгляд проблем та шляхів зменшення забруднення довкілля від промислових підприємств, поводження з побутовими та промисловими відходами, розширення та збереження заповідної мережі нашого краю із залученням до роботи громадських організацій області, наукових установ, загальноосвітніх шкіл, екологічна освіта населення та пропаганда охорони довкілля та інші.

Засідання громадської ради проводяться відповідно до плану. Так, у 2012 році Держуправлінням проведено 4 засідання громадської ради.

Діяльність громадської ради при Держуправлінні тісно пов'язана з діяльністю Орхуського центру, де відбуваються планові та позапланові засідання, а також заходи ради. Діяльність громадської ради при Держуправлінні в повній мірі висвітлюється у відповідному розділі на Відкритому сайті громадських екологічних організацій «Орхуський центр», де розміщено Положення про громадську раду, плани роботи, протоколи засідань та інше. Крім того, діяльність громадської ради висвітлюється на сайті Держуправління.

Також продовжує свою діяльність Громадська рада при Державній екологічній інспекції в Запорізькій області. Робота ради тісно пов'язана з роботою штабу громадських інспекторів з охорони навколишнього природного середовища.

Громадська рада Національного заповідника Хортиця, що наразі здійснює активну діяльність по збереженню історичного та природного середовища острову Хортиця. Громадська рада координує реалізацію проектів екологічних організацій по створенню системи управління твердими побутовими відходами в заповіднику, по боротьбі з порушеннями природоохоронного законодавства, культурно-освітньої та інформаційно-виховної роботи з населенням.

15.13. Екологічна освіта та інформування

Сучасний екологічний стан довкілля в Запоріжжі викликає необхідність радикальних змін й переосмислення змісту та організації екологічної освіти й виховання, природоохоронної, натуралістичної, експериментально-дослідницької діяльності учнівської молоді.

Екологічне виховання слід розглядати як частину загальноосвітньої підготовки учнів, адже екологічна культура є складовою загальної національної культури. Тому екологічне виховання є одним із напрямів виховної роботи, що сприяє громадському усвідомленню екологічних проблем сучасності, їх наслідків, шляхів вирішення та запобігання виникненню нових.

Екологічне виховання повинне допомагати виробити екологічний стиль мислення, екологічну культуру підростаючого покоління. Цьому сприяє організація діяльності факультативів, гурткової, клубної роботи загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах міста, а також використання різних форм позакласної та позаурочної роботи для формування в учнів екологічного мислення.

Оптимальних результатів у здійсненні екологічної та біологічної освіти, природоохоронної, натуралістичної діяльності можливо досягти лише при умові комплексного підходу у реалізації завдань даних напрямів роботи з боку загальноосвітніх й позашкільних навчальних закладів та при системній координаційній діяльності у вирішенні даних завдань з боку методичної служби системи освіти.

З метою формування у дітей та учнівської молоді ціннісного ставлення до природи, активного залучення до природоохоронної діяльності, виховання екологічної культури в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах створена широка мережа гуртків еколого-натуралістичного напрямку. У Запорізькій області працюють 4 позашкільні навчальні заклади еколого-натуралістичного напрямку (комунальний заклад «Запорізький обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Запорізької обласної ради, Бердянська міська станція юних натуралістів, Мелітопольський еколого-натуралістичний центр дітей та юнацтва, Запорізький міський дитячий ботанічний сад) та еколого-натуралістичні відділи при Токмацькому центрі дитячої та юнацької творчості і Приморському районному центрі дитячої та юнацької творчості, в яких діють 160 гуртків біологічного, еколого-натуралістичного, сільськогосподарського, валеологічного, декоративно-прикладного спрямування, навчанням охоплено 2236 учнів.

З метою пропаганди екологічної культури та природоохоронної діяльності в області функціонують 35 учнівських екологічних бригад.

У деяких містах і районах є регіональні дружини, до складу яких входять місцеві осередки. В Запорізькій області працюють: Мелітопольська міська екодружина «Меотида», Запорізька міська екодружина «Світ», Запорізька районна екодружина «Степ», Приморська районна екодружина «Азов», Розівська районна екодружина «Первоцвіт», Василівська районна екодружина «Таврида». Інші об'єднання працюють на базі навчальних закладів: екодружина

«ЛЕП» - Бердянська СЮН, екодружина «Простір» - Мелітопольський ЦЕНТУМ, відділ екології екодружина «Галузка» - Токмацький ЦДЮТ, юнатівська колегія «Дніпро» - Запорізький ОЦЕНТУМ, екодружина «Криниця» - ЗОШ № 42 м. Запоріжжя, екодружина «Калина» - Юрківська ЗОШ Орхівського району, дружина «Едельвейс» - Луначарська ЗОШ Бердянського району тощо.

В освітніх закладах області використовуються різноманітні заходи природоохоронного напрямку: тематичні виховні години, рольові ігри, конкурси плакатів, малюнків, екологічних казок, віршів, трудові десанти, конференції, еколійки, конкурси, виставки.

Учні навчальних закладів області є постійними учасниками обласних свят юних натуралістів, присвячених 85-річчю юнатівського руху; обласних фестивалів юних екологів і натуралістів «Юнатівські зорі».

Крім профільних заходів, важливе місце в юнатівському житті посідають народознавчі свята, які сприяють пізнанню витоків української культури. Це такі свята, як «Щедрий вечір», «Зустрічаємо Різдво», «Коляд, коляд, колядниця, добра з медом паляниця...», «Квіти-символи України». Також розважальні ігри: КВК «Турнір знавців природи», КВК «Перевір себе», брейн-ринг «В світі кімнатних рослин», гра-ерудиціон «Екологічний бумеранг» та інші.

Екологічна освіта розвивається в освітніх закладах всіх рівнів. На території області продовжує впроваджуватись навчальний курс «Екологія рідного краю». Проект був ініційований Запорізькою обласною державною адміністрацією за підтримки Держуправління охорони навколишнього природного середовища в Запорізькій області. В рамках проекту були видані підручники для 1-11 класів, а також розроблені навчальні плани, які наразі діють у школах Запорізької області.

Значну увагу екологічній освіті та просвіті населення приділяє Запорізька обласна універсальна бібліотека імені О.М. Горького. Бібліотека - універсальна структура у сфері культури, яка поряд з іншими напрямками здійснює активну екологічно-виховну популяризаторську діяльність серед населення. Екологічна освіта у бібліотеці набуває системного характеру. Заходи екологічного характеру організовуються спільно з владними структурами, громадськими організаціями, місцевою громадою. Наприклад, у бібліотеці щорічно відбувається заключний етап екологічного проекту «Від джерельця пізнання до криниці мудрості», започаткований управлінням освіти і науки Запорізької міської ради спільно з Держуправлінням охорони навколишнього природного середовища в Запорізькій області та міським управлінням з питань екології, який сприяє залученню підростаючого покоління до використання природничої літератури, формуванню екологічної культури молоді засобами бібліотечних ресурсів.

У розповсюдженні та популяризації видань даної тематики активно використовуються різноманітні форми роботи – книжкові виставки, презентації, огляди літератури, участь у конкурсах, реалізації цільових комплексних програм.

Чимало щорічних заходів присвячується екологічним святкам, охороні навколишнього середовища, датам екологічного календаря (День екологічних знань, Всесвітній день навколишнього середовища, День здоров'я, День землі, тощо).

Для слухачів обласних курсів з підготовки спеціалістів у сфері туризму та екскурсій проведено День туриста та екскурсовода за темою «Туризм в Україні: сьогодення та перспективи».

Проблемам розвитку туристично-рекреаційних ресурсів та бережливому ставленню до природи підпорядкований цикл книжкових виставок «Туризм. Відпочинок. Здоров'я», де висвітлювалися теми: «Пізнаємо світ подорожуючи», «Запоріжжя – туристичне відкриття», «Сім чудес України», а також проведено бібліографічні огляди «Острів Хортиця – храм під відкритим небом», перегляд літератури «Запоріжжя – край туристичний». До послуг зацікавлених – електронна база даних «Туристичні ресурси Запорізького краю».

Багато цікавої ілюстрованої інформації містить бібліотечний веб-сайт - фоторепортажі з виставки квітів, експозиція «Подих весни» (образотворчі роботи з сюжетами природи, рослин, натюрмортів), художні, вишиті картини тощо.

Із великим задоволенням користувачі відвідують ландшафтний клуб при відділі природничо-наукової літератури, на засіданнях якого йдеться про сезонні роботи у саду, тонкощах догляду та підготовки дерев до зимового періоду, режисурі садових ділянок, засобах захисту рослин від шкідників, зустрічі з фахівцями – дендрологом та дизайнером з ландшафту.

У режимі дистанційного обслуговування споживачів електронної інформації здійснюється виконання віртуальних довідок засобами інтернет-ресурсів. Екологічні запити користувачів у даному напрямку стосуються історичної, правової природоохоронної інформації, витоків виникнення природних ресурсів, населених пунктів, існування пам'яток природи, історії, культури, тощо.

Активну роботу у сфері пропаганди довкілля та виховання дбайливого ставлення до природи проводять також освітні заклади, серед яких особливе місце займають Запорізький національний університет, Запорізька державна інженерна академія, Запорізький національний технічний університет та інші. Студенти Вузів є постійними учасниками та організаторами інформаційних та практичних заходів щодо охорони довкілля.

Для інформування громадськості про стан навколишнього середовища, висвітлення діяльності Державного управління у напрямках вирішення гострих екологічних проблем регіону, постійно і плідно співпрацює з обласними та місцевими засобами масової інформації. Так, у звітному році керівництво та спеціалісти Держуправління приймали участь у передачах, а також давали інтерв'ю та коментарі стосовно гострих екологічних питань обласним телеканалам: ТРК «Алекс», ТРК «Запоріжжя», газетам: «Портмоне», «Запорізька Січ», «Запорізька правда» та обласному радію. Основними темами, які піднімались у ЗМІ були: стан атмосферного повітря та водних ресурсів, збереження біорізноманіття та розвиток природно-заповідного фонду,

збереження зелених насаджень, діяльність Орхуського центру та інші.

На виконання Орхуської конвенції та з метою створення умов доступу до екологічної інформації, сприяння громадським екологічним організаціям при Держуправлінні функціонує Орхуський інформаційний центр, діяльність якого направлена на сприяння роботі громадських екологічних організацій, розповсюдження екологічної інформації, екологічну освіту та просвіту громадян через проведення різноманітних інформаційно-просвітницьких заходів та інше.

Протягом року спеціалісти Державного управління ОНПС в Запорізькій області приймали участь в семінарах та нарадах з питань, пов'язаних з видачею дозволів на спеціальне використання природних ресурсів та дотримання вимог чинного законодавства в галузі охорони навколишнього природного середовища.

Для підвищення ефективності використання коштів фондів охорони навколишнього природного середовища місцевих бюджетів в умовах бюджетного законодавства Держуправлінням взято участь у тематичному навчальному семінарі на тему: «Основні засади планування та використання фондів охорони навколишнього природного середовища».

Спеціалістами Держуправління за звітний період були проведені наступні семінари: семінар за темою: «Підготовка документів щодо отримання дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами з урахуванням технологічних нормативів», семінар на тему: «Підготовка матеріалів для отримання дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами згідно матеріалів ОВНС» - з представниками організацій – розробників дозвільних документів; семінар за темою «Вимоги природоохоронного законодавства при експлуатації артезіанських водозабірних свердловин» з представниками суб'єктів господарювання, які здійснюють свою діяльність на території Бердянського, Вільнянського, Приморського, Приазовського та Новомиkolaївського районів.

Протягом 2012 року проведено: 2 засідання колегії, нараду з суб'єктами державної системи моніторингу довкілля з питання «Стан поверхневих вод басейну р. Дніпро за даними державного моніторингу. Проблемні питання здійснення державного моніторингу вод», нараду з питання стану реалізації водоохоронних заходів у виправних закладах Державної пенітенціарної служби України у Запорізькій області.

Також Держуправлінням взято участь у засіданні Басейнової Ради р. Дніпро у Черкаській області, на якому було розглянуто питання впровадження інтегрованої басейнової моделі управління водними ресурсами, проаналізовано причини невиконання у встановлений термін заходів Національної програми екологічного оздоровлення басейну Дніпра та поліпшення якості питної води, надано відповідні пропозиції, у Міжнародному екологічному форумі «Довкілля для України» та у V Міжнародній виставці «Довкілля 2012», у Міжрегіональному семінарі за темою «Сприяння розробці ефективного національного та регіональних планів дій з адаптації до зміни клімату», який відбувся в м. Луганськ.

Основною метою семінару була розробка пропозицій до національного плану з урахуванням регіональних особливостей і напрацювання рекомендацій для місцевих органів влади щодо регіональних планів дій з адаптації до зміни клімату.

Держуправління приділяє особливу увагу заходам, спрямованим на екологічну освіту та вихованню громадян. В своїй роботі Держуправління керується принципом безперервності екологічної освіти, тобто заходи направлені на всі верстви населення всіх вікових груп.

Спеціалісти Держуправління постійно долучаються до роботи освітніх установ, приймають участь у їх заходах та навчальному процесі. Крім того, студенти профільних факультетів проходять практику в Держуправлінні. До бібліотек всіх шкіл Запорізької області, а також провідних Вузів області Держуправлінням були надані примірники науково-популярного видання «Твоє майбутнє – земля за порогами».

15.14. Міжнародне співробітництво у галузі охорони довкілля

15.14.1. Співробітництво та євроатлантична інтеграція

На виконання Конвенції про транскордонне забруднення атмосферного повітря на великі відстані та ряду міжнародних угод, а саме - загальноєвропейської «Суспільної програми спостережень та оцінки переносу на великі відстані забруднюючих речовин в Європі» (ЕМЕП) Держуправлінням щорічно збирається, аналізується, розробляється та подається в Міністерство інформація про викиди двооксиду сірки, оксидів азоту, аміаку, легких органічних сполук, оксидів вуглецю та важких металів, таких як: свинець, кадмій, ртуть, миш'як, хром, мідь, нікель, селен та цинк в цілому по області, а також з деталізацією по квадратах сітки загальноєвропейської програми спостережень.

В звітному році Держуправлінням було сформовано та надіслано до Мінприроди України Звіт про викиди забруднюючих речовин за 2010 рік в Запорізькій області по квадратах сітки ЕМЕП розміром 50 км x 50 км, який виконаний на підставі керівних принципів оцінки та представлення даних про викиди, розроблених та направлених Сторонам Конвенції для використання в роботі. Дані по викидах розраховані та представлені згідно Європейській номенклатурі звітності (коди CRINFIR, перелік основних виробництв, установок, для яких проводиться визначення викидів забруднюючих речовин).

На виконання зобов'язань, прийнятих Україною після підпису Кіотського протоколу, Держуправлінням проводиться державний облік викидів парникових газів, а саме діоксиду вуглецю, закису азоту, метану, гексафториду сірки, гідрофторвуглеців, перфторвуглеців. Інвентаризація викидів парникових газів на національному та регіональному рівнях виконується згідно з керівними методиками, розробленими Міжурядовою групою експертів по зміні клімату.

15.14.2. Залучення міжнародної технічної допомоги та координація діяльності програм/проектів зовнішньої допомоги

На території Запорізької області реалізуються слідуючі проекти міжнародної технічної допомоги (далі – МТД):

Проект ЄС/ПРООН

«Місцевий розвиток, орієнтований на громаду- Етап II»

1. Номер державної реєстрації: 2578.
2. Термін виконання: 06.06.2011 – 06.04.2015.
3. Загальна вартість: 11 040,00 тис. грн., з яких приблизно 5 850,00 тис. грн. – кошти Проекту ЄС/ПРООН (по Запорізькій області), суми збільшено у 2013 році у зв'язку з започаткуванням впровадження нових напрямків діяльності. Початкова вартість проекту становила 8 960,00 тис. грн.

4. Головні завдання: підвищення рівня життя в сільських, селищних та міських громадах по всій території України шляхом комплексного відновлення, ефективного використання та системного управління базовими об'єктами місцевої інфраструктури.

5. Міжнародна організація (або іноземна держава), яка є донором допомоги: Програма розвитку ООН та Євросоюзу.

6. Безпосередній отримувач: територіальні громади сільської місцевості Запорізької області.

7. Етапи реалізації (ініціювання, підготовка чи впровадження): впровадження.

8. Сума використаних коштів, обсяг та вартість виконаних робіт за проектом (програмою):

В проекті приймають участь 9 основних та 3 реплікаційні райони Запорізької області, крім того, з них – 4 райони додатково є пілотними по впровадженню мікропроектів в рамках компоненту з енергоефективності.

На сьогоднішній день створено 49 громадських організацій, з очікуваної суми співфінансування (11 040,00 тис. грн., - початкова 8 960,00 тис. грн.) освоєно 6,5 млн. грн.

Станом на 1 липня 2013 року 46 із 49 проектів розроблено та подано до Центрального Офісу Проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду-II». Всі 46 проектів затверджені офісом Проекту, з яких 34 проекти профінансовані в повній мірі та завершені.

Окрім того проведено 4 засідання координаційної ради з реалізації Проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду-II».

Проведено 75 засідань Форумів Місцевого Розвитку в районах партнерах проекту (по 5-6 у кожному), а також 90 тренінгів в 12 районах-партнерах проекту по тематиках «організація і управління суспільством», «фінансові аспекти роботи неприбуткових організацій», «розробка і підготовка мікропроектної пропозиції», «соціальний аудит роботи товариства», «впровадження альтернативних джерел енергії», «відбір і робота з підрядними організаціями.

9. Обсяг та вартість робіт, запланованих на III квартал 2013 року: орієнтовно 2 488,710 тис., з яких кошти Проекту ЄС/ПРООН 1 600,00 тис. грн.

Проект «Реформування системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні»

1. Номер державної реєстрації: 2564.

2. Термін виконання: 27.06.2007 – 28.02.2015 рр.

3. Загальна вартість: 7 200 000 кан. дол.

4. Головні завдання: реформування системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні.

5. Донор проекту: уряд Канади через Канадське агентство міжнародного розвитку.

6. Безпосередній отримувач коштів: Agriteam Canada Consulting Ltd. (Агрітім Канада Консалтинг Лтд.)/

7. Етапи реалізації: впровадження. В рамках проекту було розроблено методику оцінки і супроводу неповнолітніх осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням. Співробітники кримінально-виконавчої інспекції та міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді брали участь у розробці цієї методики і пройшли відповідне навчання щодо застосування методики оцінки ризиків і потреб неповнолітніх правопорушників. На сьогодні методика застосовується під час роботи з неповнолітніми особами, що знаходяться на обліку в кримінально-виконавчій інспекції з метою планування роботи щодо ресоціалізації та недопущення скоєння ними нових злочинів. Відповідно до потреб дітей, визначених за методикою, ЦСССДМ надає відповідні соціальні послуги та працює з їх сім'ями.

8. Сума використаних коштів, обсяг та вартість робіт за проектом (програмою): роботою спеціалізованого формування Мелітопольського міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді «Центр відвідування для дітей та молоді, які перебувають у конфлікті з законом» в рамках реалізації пілотного компонента Проекту «Реформування кримінальної юстиції для неповнолітніх в Україні» було охоплено 24 неповнолітні особи (21 хлопець і 3 дівчини), які відбувають покарання з випробуванням.

Для цієї категорії дітей на базі Мелітопольського міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді застосовувались індивідуальні та групові форми роботи шляхом проведення індивідуальних консультацій та організації лекційно – тренінгових занять.

Неповнолітні пройшли тренінг з методики пошуку роботи, програму «Управління гнівом» та взяли участь у тренінгах, спрямованих на формування та закріплення здорового способу життя, профілактику наркоманії, тютюнопаління, алкоголізму, соціально-небезпечних хвороб, у т.ч. ВІЛ/СНІДу, профілактику насильства, виховання патріотизму та толерантності, проблем організації дозвілля.

9. Обсяг та вартість робіт, запланованих на III квартал 2013 р.: співробітники КВІ /ЦСССДМ продовжуватимуть застосування зазначеної методики під час роботи з зазначеною категорією дітей.

**Проект Програми Ядерної Безпеки Tacis, що реалізується на
Запорізькій АЕС «Установки з переробки РАВ», Лот 1 – Установа
спалювання»**

1. Номер державної реєстрації: № 2346 від 16.06.2009; № 2411 від 24.11.09 (Доп. № 1); № 2411-01 від 07.02.13 (Доп. № 2).
2. Термін виконання: 2014 рік.
3. Загальна вартість: 7 707 529,61 євро.
4. Головні завдання: підвищення безпеки експлуатації енергоблоків ВП ЗАЕС шляхом впровадження нових установок з переробки РАВ, зниження дозових навантажень на персонал, зниження кількості РАВ, які зберігаються на майданчику.
5. Міжнародна організація (або іноземна держава), яка є донором допомоги: Європейська Комісія.
6. Безпосередній отримувач коштів: підрядчик – Iberdrola Ingeniería y Construcción / Іспанія.
7. Етапи реалізації (ініціювання, підготовка чи впровадження): впровадження.
8. Сума використаних коштів, обсяг та вартість виконаних робіт за проектом (програмою): інформація відсутня.
9. Обсяг та вартість робіт, запланованих на III квартал 2013 року: проведення третього етапу монтажу великогабаритних компонентів установки спалювання.

**Проект Програми Ядерної Безпеки Tacis,
що реалізується на Запорізькій АЕС
«Установки з переробки РАВ», Лот 2 – Системи моніторингу викидів»**

1. Номер державної реєстрації: № 2347 від 16.06.2009; № 2410 від 24.11.09 (Доп. № 1).
2. Термін виконання: 2014 рік.
3. Загальна вартість: 407 846,00 євро.
4. Головні завдання: підвищення безпеки експлуатації енергоблоків ВП ЗАЕС шляхом впровадження нових установок з переробки РАВ, зниження дозових навантажень на персонал, зниження кількості РАВ, які зберігаються на майданчику.
5. Міжнародна організація (або іноземна держава), яка є донором допомоги: Європейська Комісія.
6. Безпосередній отримувач коштів: підрядчик – Envinet a.s./ Чеська Республіка.
7. Етапи реалізації (ініціювання, підготовка чи впровадження): впровадження.
8. Сума використаних коштів, обсяг та вартість виконаних робіт за проектом (програмою): інформація відсутня.
9. Обсяг та вартість робіт, запланованих на III квартал 2013 року: підписання Доповнення № 2 до контракту на постачання; реєстрація Доповнення № 2 в Мінекономіки; розробка Підрядчиком технічної документації та її узгодження; підготовка до постачання обладнання.

Проект Програми Ядерної Безпеки Tacis, що реалізується на Запорізькій АЕС «Удосконалення моніторингу та мінімізація викидів ЗН та 14С на АЕС ДП НАЕК «Енергоатом» (пілотна АЕС – Запорізька АЕС)

1. Номер державної реєстрації: № 2665 від 19.06.2012
2. Термін виконання: 2015 рік.
3. Загальна вартість: 1 036,100 євро.
4. Головні завдання: підвищення безпеки українських АЕС шляхом впровадження вдосконаленої системи радіаційного контролю, включаючи контроль викидів тритію та вуглеводу, та шляхом вдосконалення системи аварійного реагування у випадку порушення нормальної експлуатації АЕС.
5. Міжнародна організація (або іноземна держава), яка є донором допомоги: Європейська Комісія.
6. Безпосередній отримувач коштів: підрядчик – Envinet a.s. / Чеська Республіка.
7. Етапи реалізації (ініціювання, підготовка чи впровадження): впровадження.
8. Сума використаних коштів, обсяг та вартість виконаних робіт за проектом (програмою): інформація відсутня.
9. Обсяг та вартість робіт, запланованих на III квартал 2013 року: підписання Доповнення № 1 до контракту на постачання; підготовка пакету (контракт та Доповнення № 1) для реєстрації в Мінекономіки; виготовлення та закупка обладнання.

Проект Програми Ядерної Безпеки Tacis, що реалізується на Запорізькій АЕС «Створення Національного навчального центру на Запорізькій АЕС для ремонтного і керівного персоналу НАЕК «Енергоатом», Україна»

1. Номер державної реєстрації: №2416 від 14.12.2009.
2. Термін виконання: 2013 рік.
3. Загальна вартість: 5 699 695,00 євро.
4. Головні завдання: підвищення безпеки українських АЕС за допомогою подальшого вдосконалювання системи підготовки ремонтного персоналу та керівників персоналу НАЕК «Енергоатом».
5. Міжнародна організація (або іноземна держава), яка є донором допомоги: Європейська Комісія.
6. Безпосередній отримувач коштів: підрядчик – AREVA NP GmbH / Німеччина.
7. Етапи реалізації (ініціювання, підготовка чи впровадження): впровадження.
8. Сума використаних коштів, обсяг та вартість виконаних робіт за проектом (програмою): інформація відсутня.
9. Обсяг та вартість робіт, запланованих на III квартал 2013 року: проведення наради Робочої Групи Проекту; проведення наради з розробки технічних специфікацій для програм навчання ремонтного персоналу на ЗАЕС за участю інших АЕС та АРС; проведення робочої наради з розробки програм навчання ремонтного персоналу за участю інших АЕС; проведення наради з розробки технічних специфікацій на посібники інструктора з практичного

навчання; проведення робочої наради з валідації моделі компетенцій; проведення робочої наради з застосовування моделі компетенцій

Проект «Центр співробітництва «Запоріжжя-Магдебург»

1. Номер державної реєстрації: -
2. Термін виконання: З 2004 р. – безстроковий.
3. Загальна вартість: 990,00 євро щомісяця.
4. Головні завдання: організація дворічної практики випускників ВНЗ м. Запоріжжя на підприємствах Німеччини.
5. Міжнародна організація (або іноземна держава), яка є донором допомоги: Торговельно-Промислова Палата м. Магдебург, Німеччина.
6. Безпосередній отримувач: Запорізький національний університет.
7. Етапи реалізації (ініціювання, підготовка чи впровадження): впровадження. Проведено відбір кандидатів з числа випускників ВНЗ у відповідності до запиту Торговельно-Промислової палати м. Магдебург; оформлено пакети документів для організації практики.
8. Сума використаних коштів, обсяг та вартість виконаних робіт за проектом (програмою): інформація відсутня.
9. Обсяг та вартість робіт, запланованих на III квартал 2013 року: оформлення документів для від'їзду відібраних кандидатів; моніторинг проходження стажувань.

Проект програми Erasmus Mundus Action 2 «ЕЛЕКТРА»

1. Номер державної реєстрації: -
2. Термін виконання: 01.11.2012 – 01.11.2016 рр.
3. Загальна вартість: загальний бюджет – 3,9 млн. євро, з них для ЗНУ: 10 000 євро – на адміністрування проекту; до 15 000 євро – на мобільність кожного затвердженого учасника.
4. Головні завдання: організація мобільності студентів, аспірантів, науково-педагогічних працівників до партнерських вишів Європейського Союзу.
Етап I: 01.11.2012 – 18.01.2013 рр. Установча конференція в університеті м. Ольденбург (Німеччина) Підготовка онлайн-оболонки для реєстрації учасників на веб-сайті проекту.
Етап II: 18.01.2013 – 11.03.2013 рр. Реєстрація кандидатів на участь у програмах мобільності на 2013-14 навчальний рік.
Етап III: 11.03.2013 – 01.06.2013 рр. Обробка документів; відбір учасників.
Етап IV: 01.06.2013 – 30.08.2013 рр. Організація від'їзду учасників програм мобільності.
Етап V: 01.09.2013 – 30.06.2014 рр. Моніторинг перебування учасників у партнерських ВНЗ ЄС.
5. Міжнародна організація (або іноземна держава), яка є донором допомоги: ЕАСЕА (Європейська агенція з питань освіти, культури та аудіо візуальної інформації).
6. Безпосередній отримувач: Запорізький національний університет.

7. Етапи реалізації (ініціювання, підготовка чи впровадження): впровадження.

8. Сума використаних коштів, обсяг та вартість виконаних робіт за проектом (програмою): 3040,00 євро. Засіданням конкурсної комісії затверджено 6 заявок від ЗНУ.

9. Обсяг та вартість робіт, запланованих на III квартал 2013 року: оформлення документів для від'їзду відібраних кандидатів.

Програма наукового співробітництва з університетом м. Валенсія (Іспанія)

1. Номер державної реєстрації: -

2. Термін виконання: 01.09.2012 – 01.09.2013 рр.

3. Загальна вартість: 5000 євро.

4. Головні завдання: написання і друк спільної монографії з паразитології.

Етап I: 01.09.2012 – 30.12.2012 рр. Підготовка монографії.

Етап II: 02.01.2012 – 01.03.2013 рр. Рецензування монографії.

Етап III: 02.03.2013 – 01.06.2013. Верстання й друк монографії.

Етап IV: 02.06.2013 – 01.09.2013 рр. Розсилка монографії.

5. Міжнародна організація (або іноземна держава), яка є донором допомоги: Інститут біорозмаїття та еволюційної біології університету м. Валенсія.

6. Безпосередній отримувач: Запорізький національний університет.

7. Етапи реалізації (ініціювання, підготовка чи впровадження): впровадження.

8. Сума використаних коштів, обсяг та вартість виконаних робіт за проектом (програмою): 1500,00 євро. Видано монографію з паразитології.

9. Обсяг та вартість робіт, запланованих на III квартал 2013 року: розсилка монографії у бібліотеки та наукові центри України.

Проект «Навчальне цифрове ефірне телебачення»

1. Номер державної реєстрації: -

2. Термін виконання: 01.01.2013 – 01.01.2014 рр.

3. Загальна вартість: 10 000 доларів США.

4. Головні завдання: Обладнання навчальної телестудії ЗНУ.

Етап I: 01.01.2013 – 01.03.2013 рр. Розробка концепції навчальної лабораторії цифрового ефірного телебачення.

Етап II: 01.03.2013 – 01.06.2013 рр. Отримання обладнання для облаштування лабораторії.

Етап III: 01.06.2013 – 01.09.2013 рр. Ремонт приміщення для розташування лабораторії.

Етап IV: 01.09.2013 – 30.12.13 рр. Проведення навчальних тренінгів, розробка навчальних курсів.

З 01.01.2014 передбачається впровадження нових курсів до навчальних програм факультету журналістики.

5. Міжнародна організація (або іноземна держава), яка є донором допомоги: Фонд розвитку ЗМІ Посольства США в Україні.

6. Безпосередній отримувач: Запорізький національний університет.

7. Етапи реалізації (ініціювання, підготовка чи впровадження): впровадження.

8. Сума використаних коштів, обсяг та вартість виконаних робіт за проектом (програмою): 61 748 грн. Отримано обладнання для навчальної телестудії ЗНУ:

Відеокамера Sony HTR AX – 33 289 грн.

Монітор для відео-мікшеру – 2594 грн.

Станція для відео-монтажу – 15 215 грн.

Телесуфлер – 10 000 грн.

9. Обсяг та вартість робіт, запланованих на III квартал 2013 року: ремонт приміщення для розташування навчальної лабораторії цифрового ефірного телебачення; отримання решти обладнання (стедікам, телевизор LED, слайдер) та програмного забезпечення для монтажу.

Програма «Зниження захворюваності на туберкульоз в Україні за рахунок розширення та покращення доступу до високоякісних послуг з профілактики та лікування туберкульозу» за фінансової підтримки Глобального Фонду для боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією»

1. Номер державної реєстрації: реєстраційний код гранту Глобального Фонду – UKR-911-G07-T/1;

2. Термін виконання: 2012-2015pp.

3. Загальна вартість: інформація відсутня, згідно з кошторисом Програми.

4. Головні завдання проекту:

- покращити діагностику туберкульозу шляхом оптимізації мережі лабораторій у цивільних закладах;

- покращити доступ до високоякісних послуг для людей, які, з різних причин, мають обмежений доступ до протитуберкульозних медичних послуг;

- підвищити потенціал системи охорони здоров'я України щодо відповіді на туберкульоз шляхом покращення врядування (лідерство, моніторинг та оцінка, розвиток кадрових ресурсів), необхідного для успішної реалізації програми з ТБ;

- підвищити загальний доступ до діагностики, лікування та догляду у зв'язку з туберкульозом через підвищення обізнаності, мобілізації політичної підтримки та зниження стигми.

5. Міжнародна організація (або іноземна держава), яка є донором допомоги: в Україні Програму реалізує головний субреципієнт коштів Глобального Фонду – благодійний Фонд Ріната Ахметова «Розвиток України» (донор допомоги) – неприбуткова неурядова організація, головний офіс якої розташований в м. Донецьк.

6. Безпосередній отримувач коштів: кошти безпосередньо не отримуються. КУ «Спеціалізоване територіальне медичне об'єднання «Фтизіатрія» отримує матеріально-технічну допомогу у вигляді обладнання та організаційної допомоги при проведенні різних заходів.

7. Етапи реалізації (ініціювання, підготовка чи впровадження): в I кварталі 2013 року на засіданні Запорізької обласної Координаційної ради з

питань протидії соціальним хворобам було заслухано питання «Про хід реалізації програми «Зниження захворюваності на туберкульоз в Україні за рахунок розширення та покращення доступу до високоякісних послуг з профілактики та лікування туберкульозу у Запорізькій області» за 2012 рік».

Проводиться спільна співпраця з Запорізьким обласним відділенням ВБО «Всеукраїнська мережа ЛЖВ» щодо звільнених осіб, хворих на туберкульоз (надання зворотної інформації про диспансеризацію цих хворих).

На схему лікування хіміорезистентного туберкульозу легень протитуберкульозними препаратами 2-го ряду, закупленими Глобальним фондом, взято по області 18 хворих на туберкульоз.

Проведені навчальні тренінги в м. Київ з ведення випадку мультирезистентного туберкульозу для середнього медичного персоналу (1 медична сестра – 05-07.06.2013), для лікарів (2 фахівця 24-26.04.2013); тренінг для членів моніторингових команд (2 фахівця 21-24.05.2013).

8. Сума використаних коштів, обсяг та вартість виконаних робіт за проектом: грошових коштів не отримували.

9. Обсяг та вартість робіт, запланованих на III квартал 2013 року: інформація відсутня.

Програма «Профілактика ВІЛ та ПСШ серед уразливих груп населення»

1. Номер державної реєстрації: Угода №404 –GF-11 від 01.01.2012.

2. Термін виконання: 01.01.2012 – 31.12.2013 рр.

3. Загальна вартість: 400 145,40 грн.

4. Головні завдання: зниження поширеності ВІЛ та ПСШ серед дітей вулиць.

5. Міжнародна організація (або іноземна держава), яка є донором допомоги: МБФ «Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІД в Україні».

6. Безпосередній отримувач коштів: ЗОВ ВБО «Всеукраїнська мережа ЛЖВ».

7. Етапи реалізації (ініціювання, підготовка чи впровадження): впровадження.

8. Сума використаних коштів, обсяг та вартість виконаних робіт за проектом (програмою): 72 917,53 грн.

9. Обсяг та вартість робіт, запланованих на III квартал 2013 року: 57 335,80 грн.

Програма «Медико-соціальний та психологічний супровід клієнтів ЗПТ»

1. Номер державної реєстрації: Угода № 84-GF-12 від 01.08.2012.

2. Термін виконання: з 01.08.2012 по 31.12.2013 рік.

3. Загальна вартість: 202 224,00 грн.

4. Головні завдання: медичний, психологічний і соціальний супровід пацієнтів ЗПТ.

5. Міжнародна організація (або іноземна держава), яка є донором допомоги: МБФ «Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІД в Україні».

6. Безпосередній отримувач коштів: ЗОВ ВБО «Всеукраїнська мережа ЛЖВ».

7. Етапи реалізації (ініціювання, підготовка чи впровадження): впровадження.

8. Сума використаних коштів, обсяг та вартість виконаних робіт за проектом (програмою): 25 544,13 грн.

9. Обсяг та вартість робіт, запланованих на III квартал 2013 року: 34 176,00 грн.

Програма «Разом за життя!»

1. Номер державної реєстрації: Угода № 036-ГФ-12 від 01.08.2012.

2. Термін виконання: 01.08.2012 – 31.12.2013 рр.

3. Загальна вартість: 1 705 085,64 грн.

4. Головні завдання: Медико-соціальний та психологічний супровід ВІЛ-позитивних дорослих; медико-соціальний та психологічний супровід ВІЛ-позитивних дітей; догляд і підтримка для ВІЛ-позитивних ув'язнених у виправних закладах; діяльність з профілактики ВІЛ у пенітенціарних закладах; забезпечення діагностики ТБ у ВІЛ-інфікованих пацієнтів.

5. Міжнародна організація (або іноземна держава), яка є донором допомоги: ВБО «Всеукраїнська мережа ЛЖВ».

6. Безпосередній отримувач коштів: ЗОВ ВБО «Всеукраїнська мережа ЛЖВ».

7. Етапи реалізації (ініціювання, підготовка чи впровадження): впровадження.

8. Сума використаних коштів, обсяг та вартість виконаних робіт за проектом (програмою): 222 925,14 грн.

9. Обсяг та вартість робіт, запланованих на III квартал 2013 року: 255 370,00 грн.

Проект «Профілактика ВІЛ серед споживачів наркотиків «Увімкни безпечну поведінку!»

1. Номер державної реєстрації: № 402 212.

2. Термін виконання: 01.01.2012 – 31.12.2013 рр.

3. Загальна вартість: 278 165, 42 грн. 500 осіб.

4. Головні завдання: зниження темпів поширення ВІЛ-інфекції шляхом проведення комплексу заходів зі зменшення ризику інфікування ВІЛ, ІПСШ (сифіліс+гонорея+хламідіоз) та вірусними гепатитами (тестування +вакцинація) серед споживачів наркотиків в м.Мелітополь.

5. Міжнародна організація (або іноземна держава), яка є донором допомоги: МБФ «Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІД в Україні».

6. Безпосередній отримувач коштів: БО «БФ «Все можливо».

7. Етапи реалізації (ініціювання, підготовка чи впровадження): впровадження.

8. Сума використаних коштів, обсяг та вартість виконаних робіт за проектом (програмою): 40 594, 86 грн.

9. Обсяг та вартість робіт, запланованих на III квартал 2013 року: 34 528, 00 грн.

**Проект «Медичний, соціальний та психологічний супровід пацієнтів ЗПТ
«Ти потрібен іншим»**

1. Номер державної реєстрації: -
2. Термін виконання: 01.08.2012 – 31.12.2013 рр.
3. Загальна вартість: 122 672, 06 грн. 60 осіб.
4. Головні завдання: зменшення ризику інфікування ВІЛ та ПСШ серед споживачів наркотиків оплатної групи, відмова від вживання нелегальних наркотиків серед цільової групи, а також формування здорового способу життя, включаючи прихильність до лікування АРТ-препаратами для тієї частини цільової групи, яка його потребує, покращення соціального становища.
5. Міжнародна організація (або іноземна держава), яка є донором допомоги: МБФ «Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІД в Україні».
6. Безпосередній отримувач коштів: БО «БФ «Все можливо».
7. Етапи реалізації (ініціювання, підготовка чи впровадження): впровадження.
8. Сума використаних коштів, обсяг та вартість виконаних робіт за проектом (програмою): 26 573, 94 грн.
9. Обсяг та вартість робіт, запланованих на III квартал 2013 року: 27 080,00 грн.

Проект «Профілактика ВІЛ серед споживачів наркотиків Пари «Час змін»

1. Номер державної реєстрації: -
2. Термін виконання: 01.10.2012 – 31.12.2013 рр.
3. Загальна вартість: 111 818, 40 грн. 120 пар.
4. Головні завдання: навчити пари технікам взаємодії, надати знання і навички безпечної сексуальної та ін'єкційної поведінки, з метою зменшення ризику інфікування ВІЛ/ПСШ.
5. Міжнародна організація (або іноземна держава), яка є донором допомоги: МБФ «Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІД в Україні».
6. Безпосередній отримувач коштів: БО «БФ «Все можливо».
7. Етапи реалізації (ініціювання, підготовка чи впровадження): впровадження.
8. Сума використаних коштів, обсяг та вартість виконаних робіт за проектом (програмою): 21 869, 78 грн.
9. Обсяг та вартість робіт, запланованих на III квартал 2013 року: 22 313, 00 грн.

Проект програми ТЕМПУС «Практико-орієнтовані магістерські програми з інженерії в Росії, Узбекистані, Україні» (PROMENG) 510920-Tempus-1-2010-1-DE-Tempus-JPCR

1. Номер державної реєстрації : 2697.
2. Термін виконання: 15.10.2010 – 14.10.2013.
3. Загальна вартість: 1 091 913,15 євро.
4. Головні завдання: Оновлення діючих навчальних планів і програм підготовки магістрів з електротехніки відповідно до положень Болонського процесу та новітніх розробок в інженерії.

5. Міжнародна організація (або іноземна держава), яка є донором допомоги: ЄК.

6. Безпосередній отримувач коштів: Берлінський технічний університет (Німеччина).

7. Етап реалізації: впровадження.

8. Сума використаних коштів, обсяг та вартість виконаних робіт за проектом: у четвертому кварталі 2011 р. ЗНТУ отримав за рахунок проекту осцилограф вартістю 1976,00 євро та лабораторію передачі даних на суму 7766,47 євро; у листопаді 2012 р. за рахунок проекту було отримано комп'ютерний клас на суму 13170 євро.

9. Обсяг та вартість робіт, запланованих на III квартал 2013 р.: участь у заключній конференції у вересні 2013 р. на базі ВТУ ім. Баумана в Москві.

Проект програми ТЕМПУС «Модернізація вищої інженерної освіти в Грузії, Україні і Узбекистані для рішення технологічних викликів» (ENGITEC) 530244-Tempus-1-2012-1-SE-Tempus-JPCR

1. Номер державної реєстрації : немає інформації.

2. Термін виконання: 15.10.2012 – 14.10.2015.

3. Загальна вартість: 1 332 780,00 євро.

4. Головні завдання: підготовка вищими навчальними закладами студентів з кваліфікацією, необхідною для розробки і експлуатації складних технологій у сучасних умовах командної роботи.

5. Міжнародна організація (або іноземна держава), яка є донором допомоги: ЄК.

6. Безпосередній отримувач коштів: Королівський технологічний інститут м. Стокгольма (Швеція).

7. Етап реалізації: впровадження.

8. Сума використаних коштів, обсяг та вартість виконаних робіт за проектом: участь 2-х представників ЗНТУ у зустрічі партнерів проекту у Туринському політехнічному університеті у травні 2013 р. з метою вивчення європейської концепції, правил і організації програми університетської освіти в галузі машинобудування; участь 1-го представника ЗНТУ у II координаційній зустрічі в Університеті м. Лідс (Великобританія).

9. Обсяг та вартість робіт, запланованих на III квартал 2013 р.: інформація відсутня.

Проект програми ТЕМПУС «Промислове співробітництво та креативна інженерна освіта на основі дистанційної інженерії та віртуального інструментарію» (iCo-op) 530278-Tempus-1-2012-1-DE-Tempus-JPCR

1. Номер державної реєстрації: інформація відсутня.

2. Термін виконання: 15.10.2012 – 14.10.2015 рр.

3. Загальна вартість: 1 076 172,83 євро.

4. Головні завдання: зміцнити партнерство університет-підприємство у Вірменії, Грузії та Україні шляхом модернізації інженерної освіти на базі дистанційної інженерії і віртуального інструментарію, а також сучасних методів професійної освіти на підприємствах.

5. Міжнародна організація (або іноземна держава), яка є донором допомоги: ЄК.

6. Безпосередній отримувач коштів: Технічний університет Ільменау (Німеччина).

7. Етап реалізації: впровадження.

8. Сума використаних коштів, обсяг та вартість виконаних робіт за проектом: участь 2-х представників ЗНТУ у тренінгу за проектом в університеті Трансільванії (м. Брасов, Румунія); участь 2-х представників ЗНТУ у II координаційній зустрічі в НТУ«ХП» (м. Харків) у червні 2013 р.

9. Обсяг та вартість робіт, запланованих на III квартал 2013 р.: інформація відсутня.

Проект «Глобальні Бібліотеки «Бібліоміст - Україна»

1. Номер державної реєстрації: 2421-03 від 24.04.2012.

2. Термін виконання: 01.08.2012 – 31.07.2013 рр.

3. Загальна вартість: 103909 грн.

4. Головні завдання: сприяння розвитку доступу до Інтернету в публічних бібліотеках, навчання бібліотекарів та користувачів бібліотечними послугами навичкам використання комп'ютерів, Інтернету та інформаційних технологій.

5. Донор допомоги: Рада міжнародних наукових досліджень та обмінів;

6. Безпосередній отримувач коштів - Комунальний заклад «Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека імені О.М. Горького» Запорізької обласної ради.

7. Етапи реалізації: впровадження.

8. Сума використаних коштів: 77070 грн.

15.14.3. Двостороннє та багатостороннє співробітництво

З метою розширення міжнародних та міжрегіональних зв'язків, поглиблення виробничої кооперації в Запорізькій області на кінець 2012 року у Запорізькій області діяли 22 угоди з регіонами України (Вінницька область, АР Крим, Дніпропетровська область, Тернопільська область, Львівська область, Харківська область, Полтавська область, Чернівецька область, Чернігівська область, Донецька область, Херсонська область, Закарпатська область, Хмельницька область, Миколаївська область, Кіровоградська область, Івано-Франківська область, Волинська область, Київська область, Житомирська область, Одеська область, Рівненська область, Луганська область) про співробітництво у торговельно-економічній, науково-технічній, гуманітарно-культурній сферах та 17 угод з регіонами Російської Федерації (Красноярський край, Краснодарський край, м. Москва, Тамбовська область, Ставропольський край, Нижегородська область, Мурманська область, Орловська область, Пермський край, Ростовська область, Тульська область, Ярославська область, Челябінська область, Новосибірська область, Московська область, Воронежська область, Білгородська область), 3 угоди з регіонами Європи (Бургаська область Республіки Болгарія, Кахетинський регіон Грузії, Бансько-Бистрицький автономний край Словацької Республіки), 4 угоди з регіонами Азії (провінція

Васіт Республіки Ірак, Акімат Карагандинської області Республіки Казахстан, Муніципальний Уряд міста Чунцін Китайської Народної Республіки, Хокіміят Навоїської області Республіки Узбекистан).

У рамках укладених угод на постійній основі здійснюється обмін комерційними пропозиціями, інвестиційними проектами та виставковими заходами Запорізької області.

З метою подальшого поглиблення співробітництва протягом 2012 року область відвідали делегації з країн ЄС, СНД, Азії, США та Канади. В ході цих зустрічей детально розглядаються найбільш важливі та актуальні питання взаємовигідного співробітництва як у сфері торговельно-економічних відносин, так і у сфері культури, спорту та освіти. Проводились зустрічі з керівництвом області, в ході яких презентувався торговельно-економічний та інвестиційний потенціал регіону, обговорювались напрямки розвитку співробітництва, можливості реалізації інвестиційних проектів, функціонування промислових парків.

Також були організовані фінська, чеська та російська бізнес-місії, метою яких було ознайомлення з економічною ситуацією в регіоні, обговорення можливих напрямків співробітництва, визначення пріоритетів у розширенні співпраці між підприємствами та установами Запорізької області та підприємствами Фінляндії, Росії та Чехії, пошук партнерів для співробітництва та вихід іноземних підприємств на Запорізький ринок.

З 12 по 20 листопада 2012 року відбувся офіційний візит делегації Запорізької області на чолі з заступником голови Запорізької облдержадміністрації П.А. Гончаруком до Республіки Індія.

Метою візиту був розвиток міжрегіонального співробітництва між Запорізькою областю України та індійськими регіонами, презентація економічного потенціалу Запорізької області, обговорення перспектив подальшого співробітництва та отримання досвіду щодо залучення інвестицій.

Під час цього візиту були проведені коопераційні зустрічі із індійськими потенційними партнерами, проведена презентація Запорізької області, індійські бізнесмени були запрошені до участі у спеціалізованих виставках, Міжнародних Інвестиційних Форумах, що проходять у Запоріжжі у 2013 році.

Крім того, бізнес-делегація відвідали провідні підприємства (у галузях сільського господарства, ІТ-промисловості, фармацевтичного виробництва) штатів Республіки Індія, провела переговори з керівництвом підприємств про можливі напрямки співробітництва.

В ході візиту визначені основні напрямки майбутньої співпраці: традиційна та альтернативна енергетика, машинобудування, аерокосмічна галузь, фармацевтика, сільське господарство та харчова промисловість, переробка відходів, кінематографія, туризм; реалізація спільних проектів в галузі машинобудування (авіа- та автобудівництво) – АТ «Мотор Січ», ПАТ «АвтоЗАЗ»; поставка трансформаторів ПАТ «Запоріжтрансформатор» для промислової галузі Індії; співробітництво в текстильній промисловості.

З метою поглиблення співробітництва, надаючи велике значення подальшому розширенню торгово-економічних та науково-технічних зв'язків

між Індією та Україною, прагнучи сприяти розвитку ділового співробітництва між представниками бізнес-кіл, підписано Угоду про співробітництво між Запорізькою торгово-промисловою палатою та FAPCI. Підтримано ініціативу щодо спільної робочої групи для конкретизації бізнес-проектів та відкриття в Хайдарабад офісу з підтримки українсько-індійського співробітництва. Крім того, буде розглянуто питання про відкриття такого офісу у Запоріжжі.

З 9 по 13 грудня 2012 року відбувся офіційний візит заступника голови Запорізької облдержадміністрації П.А. Гончарука до регіону Кансай (м. Осака, Японія).

Метою візиту була участь в інвестиційному форумі «Інвестиційний потенціал України» у регіоні Кансай (м. Осака, Японія), розвиток міжрегіонального співробітництва між Запорізькою областю та регіоном Кансай, презентація економічного потенціалу Запорізької області, обговорення перспектив подальшого співробітництва та отримання досвіду щодо залучення інвестицій.

В ході презентації були представлені інвестиційні проекти, які Запорізька область готова запропонувати японській стороні для здійснення інвестування або створення спільних підприємств.

Крім того, з боку бізнесових кіл японської сторони були надані пропозиції щодо налагодження двосторонньої плідної співпраці з Запорізькою областю.

ВИСНОВКИ

Екологічні проблеми зачіпають життєві інтереси кожного громадянина, і їхнє розв'язання неможливе без активної участі широких верств населення області та неурядових організацій. Тому розширення участі громадськості у виробленні і прийнятті рішень у сфері охорони довкілля, використання природних ресурсів та екологічної безпеки та якісне поліпшення взаємодії з громадськістю і надалі залишається одним із пріоритетів діяльності Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Запорізькій області. Враховуючи результати діяльності щодо регіонального регулювання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря в Запорізькій області, а саме: створення екомережі на громадській основі, залучення міжнародних партнерів для вирішення проблем екологічного управління, підтримка громадської ініціативи щодо формування екологічної культури, екологічної свідомості тощо, – свідчать про доцільність впровадження основ екологічної безпеки до освітніх програм та окремих тематичних семінарів як для управлінців, так і для громадян.

З метою зменшення впливу на навколишнє середовище в Запорізькій області у 2012 році розроблена довгострокова обласна комплексна програму охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. Програма передбачає впровадження підходів концепції сталого розвитку, враховуючи сучасний стан навколишнього

природного середовища, рівень розвитку економіки й соціальної сфери, технологій, суспільної свідомості, екологічної освіченості населення, необхідність удосконалення системи доступу до природних ресурсів, розподілу отриманих від їхньої експлуатації доходів і доходів між різними верствами населення.

Обласна комплексна програма охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки Запорізької області – це комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, які спрямовані на реалізацію екологічної політики та розв'язання найважливіших екологічних проблем Запорізької області з урахуванням її географічних, соціально-економічних та адміністративних особливостей.

Реалізація конкретних природоохоронних заходів, передбачених Програмою поліпшить стан навколишнього середовища, забезпечить жителів необхідною інформацією про стан навколишнього середовища й тенденціях у розвитку екологічної ситуації.

Обласна комплексна програма охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки передбачає:

забезпечення інвестування промисловими підприємствами заходів з технічного переозброєння, впровадження екологічних технологій та будівництво/реконструкцію природоохоронних об'єктів;

впровадження заходів по зменшенню викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за рахунок оснащення джерел викидів очисними спорудами та заміною існуючого застарілого технологічного устаткування;

розробку та наступну реалізацію повітряохоронних заходів по зменшенню ризику для здоров'я населення від викидів забруднюючих речовин із стаціонарних джерел підприємств;

розробку та проведення медико-профілактичних заходів для груп населення, що мешкають на територіях з підвищеним ризиком від забруднення атмосферного повітря стаціонарними джерелами на період реалізації технічних та технологічних заходів;

впровадження систем автоматизованого контролю за викидами забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

Визначення напрямів та конкретизація заходів щодо створення системи екологічної безпеки Запорізької області, насправді слід реалізувати керуючись так званим екоетичним ідеалом – благо живих істот та екосистем може бути досягнуте одночасно з (частково контрольованим) задоволенням людських потреб. Отже, реалізація запропонованого сприятиме досягненню покращеного довкілля та, відповідно, здоров'я українських громадян, їх добробуту та добробуту регіону, в цілому.

На екологічний стан водних об'єктів позитивно, в першу чергу, вплинула реалізація ряду ефективних водоохоронних заходів по скороченню надходження забруднень, найвагомим серед яких є введення в експлуатацію після першого етапу розширення та реконструкції центральних очисних споруд Лівого берега (ЦОС-1) м. Запоріжжя.

Разом з тим, найголовнішою проблемою залишається забруднення водних об'єктів неочищеними і недостатньо очищеними стічними водами. Для її вирішення необхідно виконати комплекс капіталомістких водоохоронних заходів, до яких належить будівництво, розширення і реконструкція очисних споруд, впровадження сучасних методів очищення стічних вод, прогресивних водозберігаючих технологій, екологічно безпечних технологій; подальше підвищення ролі економічних важелів регулювання водокористування.

Через важкий економічний стан реалізація водоохоронних заходів, особливо в житлово-комунальній галузі та бюджетній сфері, здійснюється з відставанням від встановлених природоохоронними програмами термінів.

Фінансування більшості водоохоронних заходів в основному проводиться за рахунок коштів підприємств, кредитних ресурсів, фондів охорони навколишнього природного середовища всіх рівнів, Державного та місцевих бюджетів. Позитивним є залучення іноземних інвестицій до виконання водоохоронних заходів.

У зв'язку з обмеженістю надходжень до обласного та місцевих ФОНПС тривалість впровадження заходів звичайно продовжується декілька років, а екологічний ефект заходу настає лише після введення об'єкту в експлуатацію. Можливі щорічні обсяги фінансування з екологічних фондів дозволяють реалізовувати лише малопотужні об'єкти, що суттєво не можуть покращити екологічний стан регіону.

Виходячи з актуальності проблеми ліквідації відставання в реалізації водоохоронних заходів Держуправлінням спільно з обласною та районними державними адміністраціями, місцевими органами виконавчої влади, іншими спеціально уповноваженими органами виконавчої влади постійно здійснюється робота щодо залучення всіх можливих джерел фінансування, в першу чергу, на вирішення проблеми очистки стічних вод, будівництво і реконструкцію каналізаційних мереж.

В сучасних економічних умовах практично єдиним невикористаним вагомим джерелом фінансування водоохоронних заходів, особливо в житлово-комунальній сфері, залишаються надходження від зборів за спеціальне водокористування.

Для вирішення основних екологічних проблем водних ресурсів держави необхідно внести доповнення до Бюджетного кодексу України стосовно спрямування не менше 75% обсягів надходжень від зборів за спеціальне водокористування на здійснення заходів щодо охорони вод, відтворення водних ресурсів і підтримання водних об'єктів у належному стані, а також на виконання робіт, пов'язаних з попередженням шкідливої дії вод і ліквідацією її наслідків.

Враховуючи наявність в області великих обсягів накопичених відходів, відсутність потужностей для їх знешкодження чи утилізації, а також місць для їх видалення, основними пріоритетами в сфері поводження з відходами в області є скорочення обсягів розміщених відходів, забезпечення екологічно безпечного поводження з ними та своєчасне виявлення негативних наслідків накопичення відходів.

Основними напрямками діяльності у сфері поводження з промисловими відходами мають бути:

запобігання та мінімізація утворення відходів шляхом удосконалення діючих та впровадження сучасних технологій і обладнання;

повернення промислових відходів у виробництво з метою вилучення цінних компонентів;

використання промислових відходів, як вторинної сировини;

впровадження сучасних природоохоронних заходів на полігонах промислових відходів;

послідовне скорочення обсягів накопичення відходів шляхом утилізації, знешкодження та видалення;

обмеження утворення відходів шляхом реструктуризації виробництва;

регенерації, впровадження маловідходних технологій та процесів замкнутого циклу;

реабілітація територій, забруднених відходами.

Основними напрямками діяльності у сфері поводження з побутовими відходами мають бути:

забезпечення експлуатації полігонів твердих побутових відходів, відповідно норм екологічної безпеки, шляхом будівництва або реконструкції діючих полігонів ТПВ;

зменшення кількості несанкціонованих сміттєзвалищ шляхом проектування та будівництва малих полігонів ТПВ;

зменшення кількості накопичення побутових відходів шляхом будівництва сортувальних ліній та комплексів по їх переробці;

розвиток та формування системи збирання, заготівлі та переробки відходів, як вторинної сировини;

впровадження сучасних екологічно чистих технологій переробки відходів, у тому числі, переробки з утриманням енергії;

реабілітація забруднених територій від несанкціонованого розміщення відходів;

створення умов для залучення інвестицій у сферу поводження з відходами.

Основні напрямки діяльності щодо поводження з непридатними пестицидами: організація відповідного безпечного зберігання накопичених НП; виконання заходів щодо подальшої утилізації та знешкодження НП; реабілітація забруднених територій зберігання НП.

Природно-кліматичні умови, а також нераціональне використання сільськогосподарських земель збільшує площу деградованих ґрунтів. Ерозія, засолення, осолонцювання, ущільнення, підтоплення, порушення, зсуви – всі ці види деградації земель характерні для області.

Великої шкоди завдає берегова абразія, яка приводить до втрати цінних прибережних земель. Береговій абразії найбільш піддаються узбережжя Азовського моря та береги р. Дніпро. У м. Запоріжжі та області після створення Дніпровського водосховища почалось інтенсивне руйнування берегів, на окремих ділянках берегова крайка перемістилась вглиб території більш ніж на

100 метрів. В останні роки критична ситуація склалася навколо прибережної зони Приморська, де щорічно розмиваються пляжі.

За останні 35 років площа еродованих земель збільшилась на 25,2%. На теперішній час водною ерозією охоплено 35,5% а вітровою - більш ніж 90% площі сільськогосподарських угідь.

Висока розораність земель в Запорізькій області, разом з недосконалістю структури посівних площ, супроводжується інтенсивним зростанням дефіциту гумусу в ґрунті, який служить біоенергетичною основою його родючості, відмічається ущільнення орного шару, збільшуються площі засолених, солонцюватих, осолоділих та підтоплених земель.

Сучасне використання земельних ресурсів області не відповідає вимогам раціонального природокористування, а саме: порушене екологічно допустиме співвідношення площ ріллі, природних кормових угідь, багаторічних насаджень. Це також негативно впливає на стійкість природних ландшафтів до техногенного навантаження.

На території Запорізької області до регіональної проблеми щодо охорони земель слід віднести щорічне вилучення з обробітку малопродуктивної та деградованої ріллі. Щорічне вилучення складає близько 2-3 тис.га. Причинами є вітрова і водна ерозія, засолення земель в результаті підтоплення, абразійні та зсувні процеси на узбережжі Азовського моря, Дніпровського і Каховського водосховищ.

Для вирішення вказаних проблем необхідно впровадження основних засад та заходів, передбачених Стратегією державної екологічної політики України на період до 2020 року та затвердженими державними і регіональними програмами щодо захисту ґрунтів та земель, а також їх відповідне фінансування.

Проблемою, що значно зменшує ефективність заходів по використанню і охороні земельних ресурсів є також відсутність чіткої взаємодії і координації дій між погоджувачими та контролюючими органами, що приводить до неналежного виконання повноважень за використанням, охороною та відтворенням земельних ресурсів передбачених чинним природоохоронним законодавством.

За поданням Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Запорізькій області, враховуючи пропозицію Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України рішенням сесії Запорізької обласної ради затверджено новий перелік видів рослин, які не занесені до Червоної книги України, але є рідкісними або такими, що перебувають під загрозою зникнення на території Запорізької області.

В області створено 2 нові території природно-заповідного фонду у Веселівському та Пологівському районах та розширено площу одного заповідного об'єкту у Пологівському районі .

Гострою в області є проблема щодо функціонування та збереження захисних лісових насаджень у тому числі полезахисних лісових смуг.

На сьогодні лише в Бердянському та Мелітопольському районах проводиться робота в зазначеному напрямку.

Для збереження зазначених насаджень в області необхідно терміново провести роботи щодо передачі захисних лісових насаджень, у тому числі полезахисних лісових смуг державним лісгосподарським підприємствам або створити спеціалізовані агролісгосподарські підприємства для догляду за ними.

На сьогодні накопичено велику кількість екологічної інформації. Але суб'єкти моніторингу у межах своєї компетенції проводять відбір проб, лабораторний аналіз стану складових довкілля відповідно до відомчих програм, що практично не узгоджені між собою на обласному рівні. Більша частина її розрізнена, має різну якість та точність, в ряді випадків дублюється або навпаки, її недостатньо. Низка участь територіальних органів суб'єктів системи моніторингу довкілля в реалізації заходів передбачених Програмою моніторингу довкілля Запорізької області.

З метою забезпечення необхідного рівня здійснення моніторингу довкілля суб'єктам моніторингу продовжити роботу щодо здійснення систематичних спостережень за станом довкілля та неухильно виконувати підписані Угоди про співробітництво у сфері моніторингу навколишнього природного середовища між Мінприроди та суб'єктами державної системи моніторингу довкілля і наявні Регламенти обміну екологічною інформацією на регіональному рівні. Створювати автоматизовану мережу спостережень за довкіллям.

Необхідно продовжувати роботу по удосконаленню інструментів екологічної політики: субсидювання природоохоронних інвестицій, моніторингу довкілля та самомоніторингу промисловими підприємствами викидів(скидів) забруднюючих речовин, інформаційних інструментів, а також сприяти підсиленню взаємозв'язку між окремими інструментами з метою створення комплексних програм екологічного управління.

Екологічні проблеми зачіпають життєві інтереси кожного громадянина, і їхнє розв'язання неможливе без активної участі широких верств населення області та неурядових організацій. Тому розширення участі громадськості у виробленні і прийнятті рішень у сфері охорони довкілля, використання природних ресурсів та екологічної безпеки та якісне поліпшення взаємодії з громадськістю і надалі залишається одним із пріоритетів Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Запорізькій області.

Додаток 2.1.2.2.

Таблиця 2.1.2.2. Динаміка викидів стаціонарними джерелами в атмосферне повітря, в тому числі по найпоширеніших речовинах (пил, діоксид сірки, діоксид азоту, оксид вуглецю) в цілому по області та в розрізі населених пунктів, тис. т

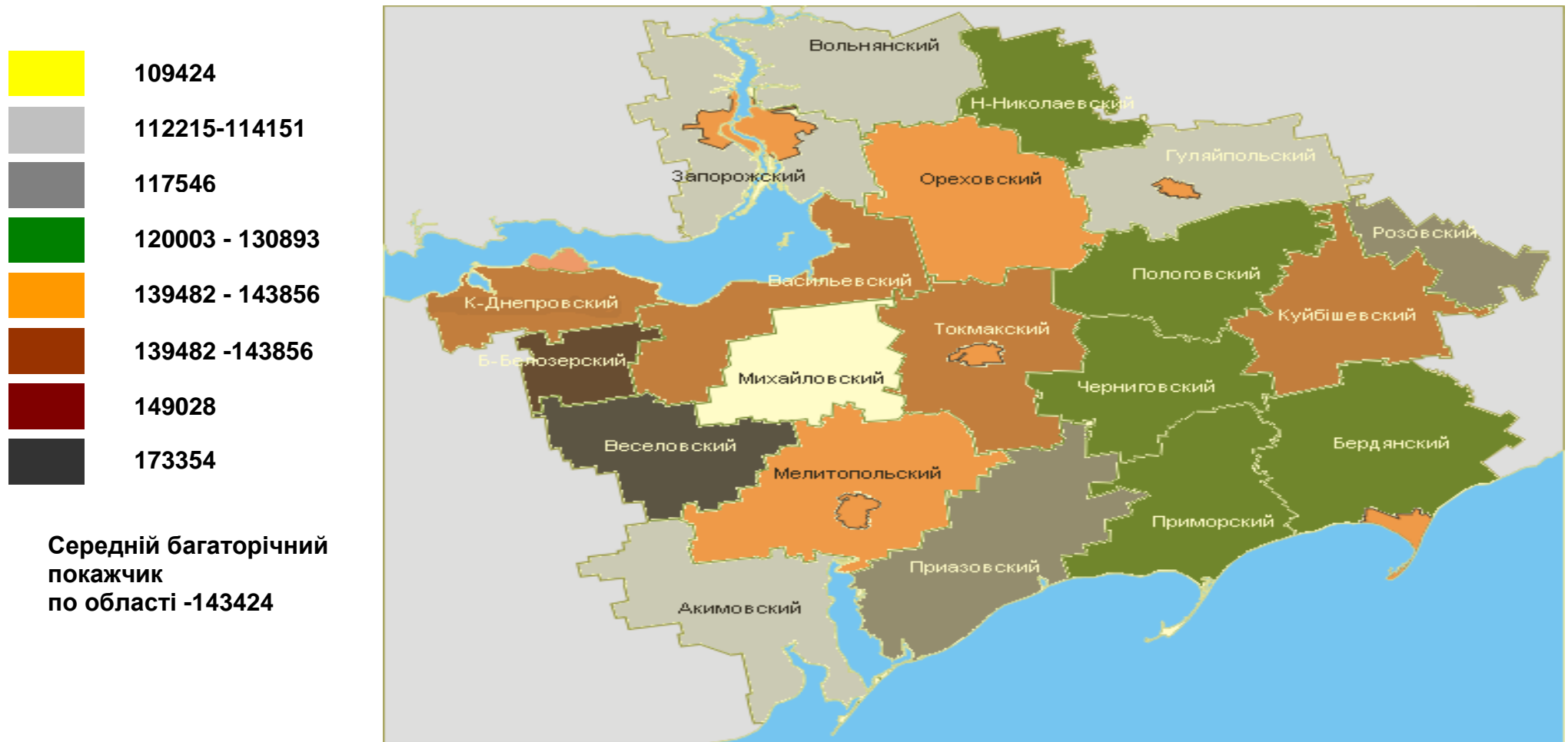
Населені пункти	2 008р.					2 009р.					2 010р.					2 011р.					2012р.				
	разом	в т.ч.				разом	в т.ч.				разом	в т.ч.				разом	в т.ч.				разом	в т.ч.			
		пил	діоксид сірки	діоксид азоту	оксид вуглецю		пил	діоксид сірки	діоксид азоту	оксид вуглецю		пил	діоксид сірки	діоксид азоту	оксид вуглецю		пил	діоксид сірки	діоксид азоту	оксид вуглецю		пил	діоксид сірки	діоксид азоту	оксид вуглецю
Запоріжжя	130,369	10,643	8,807	7,623	92,329	94,331	7,941	6,940	6,071	68,390	109,575	9,361	7,229	8,322	80,579	117,011	9,882	7,200	9,043	87,128	92,279	8,407	6,555	7,067	67,82
Мелітополь	0,994	0,278	0,067	0,228	0,108	0,893	0,291	0,053	0,145	0,081	0,742	0,261	0,040	0,136	0,071	0,825	0,266	0,046	0,155	0,097	0,762	0,216	0,049	0,154	0,089
Бердянськ	0,480	0,081	0,014	0,086	0,051	0,380	0,057	0,027	0,074	0,043	0,335	0,053	0,011	0,071	0,040	0,268	0,040	0,009	0,070	0,033	0,239	0,056	0,01	0,055	0,042
Енергодар	80,628	6,962	57,463	14,274	0,675	79,245	5,730	55,269	17,596	0,499	100,284	6,484	64,450	27,508	0,577	104,907	6,879	0,013	27,651	0,559	107,745	6,584	76,086	23,224	0,552
Разом по області	218,339	19,498	67,069	22,499	94,165	180,751	15,494	62,858	24,199	69,926	217,480	17,968	72,410	36,306	82,197	229,283	18,694	76,468	37,229	88,750	207,588	17,153	83,449	30,773	69,308

Додаток 2.1.2.3.

Таблиця 2.1.2.3. Обсяги викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами в атмосферне повітря по районах та містам області у 2012 р., (т)

	Обсяги викидів, т		Збільшення \ зменшення викидів у 2012 р. проти 2011 р., т	Обсяги викидів у 2012 р. до 2011 р., %	Викинуто в середньому одним підприємством, т
	у 2012 р.	у 2011 р.			
Запорізька область	207588,37	229283,326	-21694,956	90,5	771,704
м. Запоріжжя (міськрада)	92279,1	117010,633	-24731,571	78,9	870,557
м. Бердянськ (міськрада)	239,8	268,088	-28,327	89,4	10,424
м. Мелітополь (міськрада)	762,0	825,474	-63,508	92,3	23,811
м. Токмак (міськрада)	185,2	169,363	15,803	109,3	15,431
м. Енергодар (міськрада)	107745,6	104906,919	2838,728	102,7	13468,206
Якимівський район	97,6	101,785	-4,156	95,9	16,272
Бердянський район	278,6	310,626	-32,014	89,7	46,435
Василівський район	746,7	766,605	-19,903	97,4	57,439
Великобілозерський район	2,1	1,284	0,8	162,3	1,042
Веселівський район	19,9	17,296	2,558	114,8	3,971
Вільнянський район	970,5	1049,221	-78,719	92,5	60,656
Гуляйпільський район	168,6	116,554	52,094	144,7	33,73
Запорізький район	867,5	963,617	-96,085	90,0	96,392
Кам'янсько-Дніпровський район	101,7	72,797	28,952	139,8	20,35
Куйбишевський район	412,0	466,754	-54,705	88,3	37,459
Мелітопольський район	386,2	412,926	-26,767	93,5	38,616
Михайлівський район	38,0	52,440	-14,421	72,5	7,604
Новомиколаївський район	153,3	132,940	20,351	115,3	25,549
Оріхівський район	175,5	146,941	28,518	119,4	17,546
Пологівський район	1185,0	862,818	322,158	137,3	84,641
Приазовський район	58,3	63,552	-5,241	91,8	11,662
Приморський район	8,8	56,399	-47,551	15,7	1,77
Розівський район	263,6	247,045	16,505	106,7	23,959
Токмацький район	187,7	139,561	48,103	134,5	17,06
Чернігівський район	255,1	121,688	133,442	209,7	51,026

Розповсюдженість неінфекційної захворюваності на 100 000 населення Запорізькій області

Таблиця 3.1.1. Заходи щодо скорочення викидів парникових газів підприємствами Запорізької області

№ з/п	Найменування заходу	Відповідальні за виконання	Джерело фінансування	Обсяг фінансування у 2011 році, тис. грн.	Обсяг виконаних робіт у 2011 році, %	Термін виконання заходу
1	2	3	4	5	6	7
1.	Локалізація опалювання побутових приміщень	ПАТ «Запорізький автомобілебудівний завод»	-	-	100	2012
2.	Оптимізація графіку запуску виробництва відповідно до режиму роботи підприємства	ПАТ «Запорізький автомобілебудівний завод»	-	-	100	2012
3.	Впровадження системи рециркуляції гарячого водопостачання	ПАТ «Запорізький автомобілебудівний завод»	-	-	100	2012
4.	Впровадження щоденного обліку споживання енергоресурсів з установкою додаткових засобів обліку	ПАТ «Запорізький автомобілебудівний завод»	Власні кошти підприємства	1,71	100	2012
5.	Оптимізація роботи фарбувальних камер в цеху збирання	ПАТ «Запорізький автомобілебудівний завод»	-	-	100	2012
6.	Заміна існуючих світильників зовнішнього освітлення приміщень УПГУУ на світильники обладнані датчиками руху	ПАТ «Запорізький завод феросплавів»	Власні кошти підприємства	1,5	100	2012
7.	Модернізація системи зовнішнього освітлення адміністративно-побутового корпусу та ст. Заводська	ПАТ «Запорізький завод феросплавів»	Власні кошти підприємства	1,25	100	2 квартал 2012
8.	Модернізація печі КС цеху № 2 з установкою автоматичної системи використання й обліку природного газу	ПАТ «Запорізький завод феросплавів»	Власні кошти підприємства	356,0	100	2012
9.	Модернізація печі КС цеху № 3 з установкою автоматичної системи використання й обліку природного газу	ПАТ «Запорізький завод феросплавів»	Власні кошти підприємства	370,5	100	2012
10.	Вдування пилувугільного палива в доменному виробництві	ВАТ «Запоріжсталь»	Власні кошти підприємства	139768,193	100	2012
11.	перша черга впровадження системи Сонячного теплопостачання для забезпечення гарячою водою корпусу 49	ПАТ «МОТОР СІЧ»	Власні кошти підприємства	1510,01	100	2012
12.	Реконструкція магістральної теплової мережі по вул. Героїв Сталінграду в м. Запоріжжя	Концерн «Міські теплові мережі»	Місцевий бюджет	862,47196	100	2012

Додаток 1 до розділу 5.2.

Таблиця 5.2.1. Структура та динаміка природоохоронних об'єктів за роками (загальнодержавного та місцевого значення)

Категорії територій та об'єктів ПЗФ	на 01.01.2010 року		на 01.01.2012 року		01.01.2013	
	кількість, од.	площа, га	кількість, од.	площа, га	кількість, од.	площа, га
Природні заповідники	1	100	1	100	1	100
Біосферні заповідники	-	-	-	-	-	-
Національні природні парки	1	16756	2	94882,92	2	94882,92
Регіональні ландшафтні парки	1	1025	1	1025	1	1025
Заказники загальнодержавного значення	12	39038,1	12	38998,1	12	38998,1
Заказники місцевого значення	196	13577,02	198	13859,62	200	13941,12
Пам'ятки природи загальнодержавного значення	7	412	7	412	7	412
Пам'ятки природи місцевого значення	74	511,215	74	511,2	74	511,2
Заповідні урочища	2	95	2	95	2	95
Ботанічні сади загальнодержавного значення	-	-	-	-	-	-
Ботанічні сади місцевого значення	-	-	-	-	-	-
Дендрологічні парки загальнодержавного значення	-	-	-	-	-	-
Дендрологічні парки місцевого значення	1	7,5	1	7,5	1	7,5
Зоологічні парки загальнодержавного значення	-	-	-	-	-	-
Зоологічні парки місцевого значення	1	290	1	290	1	290
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення	1	31	1	31	1	31
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення	14	123,3	14	123,3	14	123,3
РАЗОМ	311	71966,135	314	150330,64	316	150330,64
Фактична площа ПЗФ *	-	55210,135	-	121441,16	-	121441,16
% фактичної площі ПЗФ від площі АТО	-	2,6	-	4,49	-	4,49

Примітка: * - сумарна площа територій та об'єктів ПЗФ без урахування площі тих об'єктів ПЗФ, що входять до складу установ ПЗФ (НПП «Великий Луг», Приазовський національний природний парк)

Додаток 2 до розділу 5.2.

Таблиця 5.2.1.1. Структура природно-заповідного фонду області станом на 01.01.2013 року (подвійний облік, з урахуванням тих об'єктів ПЗФ, що входять до складу установ ПЗФ (НПП «Великий Луг», Приазовський національний природний парк).

Категорії об'єктів ПЗФ	Об'єкти ПЗФ									% площі окремих категорій до загальної площі ПЗФ
	загальнодержавного значення			місцевого значення			разом			
	кількість, од.	площа, га		кількість, од.	площа, га		кількість, од.	площа, га		
		усього	у тому числі надана в постійне користування		усього	у тому числі надана в постійне користування		усього	у тому числі надана в постійне користування	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Природні заповідники	1	100	-	-	-	-	1	100	-	0,07
Біосферні заповідники	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Національні природні парки	2	94882,92	9074	-	-	-	2	94882,92	9074	63,18
Регіональні ландшафтні парки	-	-	-	1	1025	-	1	1025	-	0,68
Заказники, усього	12	38998,1	X	198	13859,62	X	210	52857,72	X	35,09
у тому числі:										
ландшафтні	7	16895,1	X	49	8944,12	X	56	25839,22	X	17,07
лісові	1	370	X	3	165	X	4	535	X	0,36
ботанічні	-	-	X	97	2899,1	X	97	2899,1	X	1,93
загальнозоологічні	1	950	X	5	324,5	X	6	1274,5	X	0,84
орнітологічні	1	400	X	2	417	X	3	817	X	0,54
ентомологічні	-	-	X	45	1109,9	X	45	1109,9	X	0,74
іхтіологічні	-	-	X	-	-	X	-	-	X	-
гідрологічні	1	19000	X	-	-	X	1	19000	X	12,65
загальногеологічні	1	1383	X	-	-	X	1	1383	X	0,92
палеонтологічні	-	-	X	-	-	X	-	-	X	-
карстово-спелеологічні	-	-	X	-	-	X	-	-	X	-
Пам'ятки природи, усього	7	412	X	74	511,2	X	81	923,2	X	0,61
у тому числі:										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
комплексні	2	310	X	19	324	X	21	634	X	0,42
ботанічні	3	72	X	42	123,9	X	45	195,9	X	0,13
зоологічні	-	-	X	-	-	X	-	-	X	-
гідрологічні	-	-	X	-	-	X	-	-	X	-

геологічні	2	30	X	10	58,3	X	12	88,3	X	0,06
Заповідні урочища	-	-	X	2	95	X	2	95	X	0,06
Ботанічні сади	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Дендрологічні парки	-	-	-	1	7,5	-	1	7,5	-	0,005
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	1	31	31	14	123,3	-	15	154,3	31	0,1
Зоологічні парки	-	-	-	1	290	238	1	290	238	0,19
РАЗОМ	23	134424,02	9105	291	15906,62	238	314	150330,64	9343	100

Динаміка структури земельного фонду області

Основні види угідь	За станом на 01.01.2001 року (дані за 2000 рік)		За станом на 01.01.2008 року (дані за 2007 рік)		За станом на 01.01.2009 року (дані за 2008 рік)		За станом на 01.01.2010 року (дані за 2009 рік)		За станом на 01.01.2012 року (дані за 2011 рік)		За станом на 01.01.2013 року	
	Всього, тис.га	% до загальної площі території	Всього, тис.га	% до загальної площі території	Всього, тис.га		% до загальної площі території	Всього, тис.га	% до загальної площі території	Всього, тис.га	% до загальної площі території	
Загальна територія	2718,29	100	2718,29	100	2718,29		100	2718,29	100	2718,290	100	
у тому числі:												
1. Сільськогосподарські угіддя	2245,98	82,62	2248,36	82,71	2247,72		82,69	2243,663	82,54	2242,235	82,49	
2. Ліси і інші лісовкриті площі	116,03	4,27	116,66	4,29	116,17		4,27	118,844	4,37	118,882	4,37	
3. Забудовані землі	90,88	3,34	92,42	3,40	91,9		3,38	94,01	3,46	95,417	3,51	
4. Відкриті заболочені землі	7,23	0,27	6,80	0,25	7,19		0,26	7,222	0,27	7,229	0,27	
5. Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (піски, яри, землі, зайняті зсувами, щебенем, галькою, голими скелями)	24,12	0,89	26,13	0,96	26,57		0,98	26,641	0,98	26,641	0,98	
6. Інші землі	234,05	8,61	227,92	8,38	228,74		8,41	227,91	8,38	227,886	3,38	
Усього земель (суша)	2544,17	93,59	2547,15	93,70	2547,11		93,70	2546,783	93,69	2546,782	93,69	
Території, що покриті поверхневими водами	174,12	6,41	171,14	6,30	171,18		6,30	171,507	6,31	171,508	6,31	

Показники державного контролю ґрунтів за 2012 рік

Показники, що контролювались		Площа земельної ділянки на якій контролювався показник, тис.га	Площа земельної ділянки, на якій зафіксовано перевищення нормовано вмісту показника		Кількість визначень, в яких виявлено перевищення вмісту показника																		
назва	кількість визначень, шт		тис.га	%	Всього	ГДК								фонового вмісту									
						у тому числі, раз				у тому числі, раз				до 2				від 2 до 5		від 5 до 10		від 10	
						шт	%	шт	%	шт	%	шт	%	шт	%	шт	%	шт	%	шт	%		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	
Запорізький обласний державний проектно-технологічний центр охорони родючості ґрунтів і якості продукції																							
Важкі метали																							
Cd	92191	318,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	50	50	2,37	-	-	-	-	-	-	-
Pb	1100	193,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	87	87	7,90	-	-	-	-	-	-	-
Hg	92191	318,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2113	19	0,9	768	36,3	5	1325	62,7	1	0,0
Cu	92191	318,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zn	92191	318,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Co	92191	318,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mn	92191	318,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Всього	92191	318,2																					
Залишкові кількості пестицидів																							
ДДТ з метаболіта-ми	92191	318,2	0,51	0,16	15	-	-	-	-	-	-	15	0,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ГХЦГ- сума ізомерів	92191	318,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2,4-Д амін.сіль	92191	318,2																					
Всього	92191	318,2	0,51	0,16	15	-	-	-	-	-	-	15	0,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Додаток 2 до розділу 6.3.2.

Забруднення земель сільськогосподарського призначення за 2012 рік

Вид забруднювача	Район	Кількість проб, шт.			Вміст забруднювача, мг/кг			ГДК, мг/кг	Ступінь забруднення	Населений пункт, господарство, де виявлено перевищення ГДК
		проаналізовано	з них містять залишкові кількості пестицидів	з них із вмістом пестицидів вище ГДК	мінімальний	середній	максимальний			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Важкі метали:										
Cd	Приазовський Приморський Акимівський Веселівський Гуляйпільський	92191		-	0,05	0,22	0,69	0,7	-	-
Pb		1100		-	1,43	6,11	17,54	32,0	-	-
Hg		92191		-	0,02	0,06	0,11	0,25	-	-
Cu		92191		-	0,11	0,40	1,21	3,0	-	-
Zn		92191		-	0,10	0,50	2,40	23,0	-	-
Co		92191		-	0,13	0,87	3,60	5,0	-	-
Mn		92191		-	1,09	11,70	20,83	140,0	-	-
ВСЬОГО		92191								
Залишкові кількості пестицидів:										
ДДТ з метаболітами	Приазовський Приморський	92191	4	-	0,02	0,034	0,041	0,1		
		92191	37	4	0,01	0,0622	0,728			
	Акимівський Веселівський	92191	35	11	0,015	0,0861	0,334			
		92191	1	-	0,0104	0,0104	0,0104			
ГХЦГ - сума ізомерів	Гуляйпільський		23	-	0,0033	0,0104	0,0216	0,1		
ВСЬОГО		92191	100	15						

Додаток до розділу 8.2

Динаміка утворення, використання та розміщення відходів основних підприємств Запорізької області

№ п/п	Найменування підприємства	Роки	Кількість утворених відходів, тис.тонн	Кількість використаних відходів,		Кількість розміщених відходів	
				тис.тонн	% до утворення	тис.тонн	% до утворення
1.	ВАТ ЗМК «Запоріжсталь»	2009	3425,598	1395,015	40,72	1311,317	38,28
		2010	3245,735	1242,175	38	1231,863	38
		2011	3570,369	1234,408	35	1682,445	47
		2012	3464,087	1389,670	40	1038,674	30
2.	Запорізька ТЕС	2009	380,879	192,576	50,6	188,303	49,4
		2010	455,121	137,138	30,13	316,696	69,71
		2011	479,935	98,827	20,6	380,307	79,24
		2012	490,53	54,010	11,01	435,310	88,74
3.	ПАТ «Виробничий алюмінієвий комбінат»	2009	48,147	0,486	1,01	46,844	97,29
		2010	0,6765	-	-	0,6625	97,931
		2011	3,0956	-	-	1,5403	49,756
		2012	0,596	-	-	0,299	50,16
4.	ПАТ «Запорізький завод феросплавів»	2009	312,7	52,9	24,75	82,6	38,65
		2010	310,64	130,31	41,95	97,65	31,43
		2011	223,3	51,6	23,1	90,7	40,63
		2012	102,22	0,875	0,86	101,28	99,01
5.	ПАТ «Дніпроспецсталь»	2009	105,071	6,982	6,64	95,881	91,25
		2010	164,632	6,323	3,87	151,072	91,78
		2011	180,955	7,877	4,35	164,538	90,93
		2012	135,498	5,620	4,15	123,839	91,4
6.	ВП «Запорізька АЕС»	2009	10,481	-	-	10,361	98,6
		2010	12,595	-	-	9,335	74,1
		2011	16,588	-	-	15,462	93,2
		2012	11,975	-	-	10,667	89,1
7.	ДП «Запорізький титано-магнієвий комбінат»	2009	30,49	5,24	17,19	17,95	58,87
		2010	31,19	5,59	17,91	20,32	65,14
		2011	35,154	0,744	2,12	24,263	69,02
		2012	34,138	1,207	3,54	29,918	70,06
8.	ПАТ «Український графіт»	2008	29,033	19,343	66,62	8,356	28,78
		2009	11,829	6,125	51,78	5,348	45,21
		2010	7,329	0,073	0,99	6,926	94,5
		2012	5,576	0,066	1,18	4,707	84,4
	Ітого:	2009	4845,12	2268,20	46,81	1760,01	36,33
	Ітого:	2010	4930,9785	2264,05	45,91	1835,60	37,23
	Ітого:	2011	5192,11	2203,27	42,43	2367,19	45,59
	Ітого:	2012	4244,62	1451,448	34,2	1744,694	41,10

*Характеристика хімічно небезпечних об'єктів
станом на 01.01.2013 р*

№ з/п	Найменування ХНО, місце розташування, відомча належність, прямокутні координати, на кого покладено оповіщення	Кількість населення, тис.чол.		Очікувані втрати населення	Ступень хімічної небезпеки об'єкта	Кількість систем автоматичного виявлення НХР	Умови зберігання НХР	Кількість НХР, тонн						Масштаби можливого хімічного забруднення		Забезпеченість робочих та службовців промисловими протигазами	
		ЗМХЗ	ПЗХЗ					Хлор		Аміак		інші НХР		Глибина ЗМХЗ	Площа ПЗХЗ, км кв.	Кількість, шт.	% забезпеченості від потреби
								В одиничній максимальній ємності	Максимально можливе	В одиничній максимальній ємності	Максимально можливе	В одиничній максимальній ємності	Максимально можливе				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	м. Запоріжжя КП «Запорізький титано- магнісвий комбінат» Міністерство промислової політики України Диспетчер	685,563	33,446	16,723	I	2	Хлор 3 танка 125м ³ відкрито обвалування Н=3м, ємності 38 м ³ -4 шт. ємності 32 м ³ -2шт. в герметичному будинку Н=0,6 м, система зрошення	150	520					11,5	14,548	3633	100

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
2	м. Запоріжжя Запорізьке державне підприємство «Кремнійполімер» Міністерство промислової політики України	915,052	98,2	49,15	I	2	Хлор танки по 125м ³ (150 т)- 2 шт., піддон Н-0,6м., на відкритому майданчику суцільне глухе огороження – 2,5 м 3 ємн. по 40 м ³ (48 т) піддон Н-0,6м, в герметичному будинку	150	246					40,12	177,5	659	100
	диспетчер	5,4	0,189	0,095		2	Аміак 3 ємн. по 50 м ³ піддон Н=0,6 м, обваловані, Н-3м. є система зрошення			50	50			2,5	0,670		
3	м. Запоріжжя Приватне Акціонерне Товариство «Завод напівпровідників»	0,755	0,02	0,007	I		Хлор трубопровід L=1397,29 м Ø=125 мм	0,233	0,233					0,895	0,061	1600	100
	приватна власність	0,618	0,02	0,037		2	Хлористий водень 1 ємкість 50 м ³ 2 ємності по 25 м ³ 2 ємності по 2,7 м ³				0,287	1,148	0,618	0,599			
	диспетчер	13,800	3,450	1,303		2	Трихлорсилан 27 ємності по 50 м ³					57,2	1544,4	3,089	1,020		
4	м. Запоріжжя ВАТ “Запорізька кондитерська фабрика” Міністерство аграрної політики та продовольства України	5,4	0,615	0,095	II	1	Аміак 2 ємності по 2,5 м ³ , піддон Н=0,6 м, 1 ресивер технолог. система в герметичному будинку система зрошення			2,5	5,0			0,93	0,095	140	25
5	Вільнянський район Аміакопровід «Тольяті – Одеса» Придніпровське державне управління «Транс аміак»	14,2	1,21	0,7	II	1	Аміак протяжність 26,4км 1,9 глибина в трубопроводі під тиском			300	1484			21,9	32,0		
	диспетчер																

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
6	м. Мелітополь ВАТ «Мелітопольський м'ясокомбінат», Міністерство аграрної політики та продовольства України диспетчер	4,3	0,558	0,167	II	-	Аміак 3 ємності по 3,5 м ³ відкрита, техн. система, є система зрошення			3,5	8,5			1,3	0,186	610	100
7	Василівський район м. Дніпрорудне ТОВ ВО «Моліс» Міністерство аграрної політики та продовольства України диспетчер	3,1	0,393	0,118	II	2	Аміак 2 ресив. по 4 м ³ в герметичному будинку			1,96	5,88			1,65	0,3	98	39
8	м. Запоріжжя ПАТ «Запорізький оляжиркомбінат» Міністерство аграрної політики та продовольства України диспетчер	0,928	0,720	0,151	II	3	Аміак 1 ємність 2,5 м ³ , 1 ємність 3,5 м ³ , 1 ємність 2,7 м ³ , Н=1,2 в технологічній системі в герметичному будинку			2,8	5,0			0,142	0,060	2095	100
							сірчана к-та 4 ємність по 60 м ³ , 1 ємність 3,2 м ³ , Н=1,2					25,2	223	0,013	0		
9	м. Запоріжжя ВАТ ПБК «Славутич» Міністерство аграрної політики та продовольства України змінний майстер	15,075	1,056	0,528	II	4	Аміак 1 ресивер по 3,5 м ³ на відкритий ділянці, є система зрошення			3,0	30			1,3	0,186	560	100
10	м. Запоріжжя, с. Великий Луг КП «Водоканал» ДВС-2 Мисьководоканал Міністерство регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України диспетчер	2,546	0,65	0,32	II	2	Хлор ємність 1м. куб. 2 шт. в герметичному будинку Н=2,0 є система зрошення	1	2					0,53	0,031	140	100

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
11	м. Запоріжжя ТОВ «ЛАРАН 07» Міністерство аграрної політики та продовольства України черговий	5,310	0,183	0,075	III	2	Аміак в технологічній системі 3 ємності по 3,5 м ³ , відкрита, є система зрошення			2,5	18			1,3	0,186	150	100
12	м. Запоріжжя ТОВ «Айс-Запоріжжя» Обласне управління корпоративної власності диспетчер	1,175	0,278	0,117	III	1	Аміак в технологічній системі 3 ресив. по 5,5м.куб. є сист. зрошення			2,7	30,3			0,82	0,08	352	100
13	м. Запоріжжя Запорізький машинобудівний завод ім. В.І. Омельченка ВАТ «Мотор Січ» Міністерство промислової політики України майстер зміни	3,748	0,284	0,142	III	1	Аміак в технологічній системі та автоцистерні ємність 3.5м.куб. відкрита дільниця			3,0	3,0			0,65	0,05	15	100
14	смт. Михайлівка Михайлівське відділення ВАТ ВО «Моліс» Міністерство аграрної політики та продовольства України диспетчер	0,219	0,280	0,14	III	-	Аміак технологічна система			1,0	1,53			0,479	0,019	50	100
15	м. Запоріжжя КП «Водоканал» (ЦОС-1) Міськводоканал, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України диспетчер	2,096	0,073	0,038	IV	3	Хлор 5 ємностей. по 1 м ³ в герметичному будинку є система зрошення	1,0	5,0					0,53	0,03	130	100
16	м. Енергодар Водозабір ВК КП «Тепловодоканал» Міністерство регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України диспетчер	-	-	-	IV	2	Хлор контейнери по 1м ³ - 2 шт., герметична будівля в напівпідвалі є система зрошення	0,8	1,6					0,76	0,07	44	100

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
17	м. Енергодар Очисні споруди ВК КП «Тепловодоканал» Міністерство регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України диспетчер	-	-	-	IV	1	Хлор 8 ємностей по 0,8м ³ . герметична будівля є система зрошення	0,8	6,4					0,76	0,07	47	100
18	Запорізький р-н с. Нижня Хортиця КП «Водоканал» ЦОС-2 Миськводоканал Міністерство регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України диспетчер	0,505	0,05	0,026	IV	1	Хлор контейнер ємн 1м ³ -3- шт. в гермет. будинку Н=0,6м є система зрошення	1,0	3,0					0,53	0,031	160	100
19	м. Запоріжжя ВАТ «Запорізький металургійний комбінат «Запоріжсталь» цех водопостачання Міністерство промислової політики України диспетчер Заводський район Цех харчування і торгівлі комбінату «Запоріжсталь» Змінний майстер	0,320	0,011	0,005	IV	1	Хлор балони по 0,08 тн-62шт. в гермет. будинку Н-2.0 є система зрошення.	0,08	5,0	3	6			0,29	0,009	400	100
		0,096	0,012	0,006	IV	1	Аміак технологічна система			0,2	0,2			0,010	0,0011	30	100
20	м. Запоріжжя КП НВК «Іскра» Міністерство промислової політики України диспетчер	0,052	0,002	0,001	IV	-	Сірчана кислота ємність					0,2	3,0	0,101	0,001	0	0

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	
21	м. Запоріжжя КП «Водоканал» Насосна станція 3-го підйому ім. Леваневського Міністерство регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України черговий	0,356	0,013	0,007	IV	2	Хлор балони по 0,06 тн.- 10шт. в герметичному будинку, є система зрошення	0,06	1,8					0,265	0,008	35	58	
22	м. Запоріжжя ВТП «Універсал» Запорізький обласний союз споживчих спілок черговий	0,465	0,016	0,008	IV	-	Аміак в технологічній системі			0,7	3,5			0,303	0,010	420	100	
23	м. Пологи ТДВ Пологи́вський хімічний завод «Коагулянт» Міністерство промислової політики України диспетчер	0,167	0,062	0,032	IV	-	1) Сірчана кислота 2 ємності – 2500 м ³ на відкритій території, обвалування 0,8 м. 2) Соляна кислота 2 ємності - 40 м ³ , 2 ємності - 50 м ³ , 2 ємності - 63 м ³ , на відкритій території, обвалування 0,8 м.					2500	5000					
24	м. Запоріжжя ВАТ «Мотор Січ» Міністерство промислової політики України Диспетчер	0,005	0,002	0,001	IV	-	Аміак (балони)			0,02	1,5			0,02	0,0008	1800	100	
		0,635	0,092	0,039			Сірчана кислота (стаціонарна ємність)				60,0	60,0	1,2	0,23				
		0,005	0,002	0,001			Соляна кислота в приміщенні				7,0	7,0	0,087	0,024				

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
25	м. Запоріжжя ТОВ «КВАС БЕВЕРІДЖИЗ» приватна власність змінний майстер	0,600	0,057	0,004	IV	1	Аміак в технологічній системі, один ресивер в будинку, є система зрошення			0,8	1,0			0,323	0,012	160	100
26	м. Запоріжжя ТОВ «Плюс 2007» приватна власність диспетчер	0,504	0,017	0,009	IV	-	Аміак технологічна система			0,8	0,8			0,260	0,007	10	100
27	м. Запоріжжя КП «Водоканал» цех «ДВС-1» Міськводоканал Міністерство регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України диспетчер	0,869	0,031	0,016	IV	1	Хлор 45 ємн-1м куб. гермет. буд. Н-2,0 є система зрошення	1,0	45,0					0,53	0,031	280	100
28	м. Мелітополь ПП «Молокозавод - ОЛКОМ», Міністерство аграрної політики та продовольства України диспетчер	4,8	0,082	0,03	IV	-	Аміак в технологічній системі 4 ємності по 1 т, в гермет. будинку є система зрошення			1,0	9,0			0,5	0,027	100	100
29	м. Мелітополь ПП «Діміорс» приватна власність змінний майстер, ВОХР	4,8	0,072	0,03	IV	-	Аміак в технологічній лінії 1 ємн 1,1 м. куб. в герметичному будинку є система зрошення			0,75	1,5			0,5	0,027	200	100
30	Мелітопольський район с. Фруктове ДП ДГ «Мелітопольське» Державна національна академія аграрних наук України Черговий	0,3	0,1	0,02	IV	1	Аміак Ірес- 0,5 м. куб В гермет. будинку			0,5	1,0			0,6	0,04	20	100

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
31	сmt. Якимівка Експлуатаційний цех водопостачання ЗГВ КП «Облводоканал» Міністерство регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України Черговий	0,3	0,086	0,043	IV	-	Хлор 3 ємності - 1 м. куб в герметичному будинку Н-2 м. є система зрошення	1,0	3,0					0,53	0,03	39	33
32	сmt. Веселе Завод сухого знежиреного молока Міністерство аграрної політики та продовольства України диспетчер	0,12	0,005	0,002	IV	1	Аміак 1 ресивер – 1 м. куб технологічна система			0,7	0,7			0,3	0,01	53	100
33	сmt. Приазовське ВАТ «Приазовський сирзавод» приватна власність диспетчер	0,04	0,002	-	IV	-	Аміак балони по 0,02 тонн – 32 шт.			0,64	0,9			0,02	0,004	76	100
	Разом за область	933,198	127,742	49,732	III	40		306, 973	839, 033	382, 07	1667, 31	2712, 887	7144, 548	-	180, 283	14148	89

Таблиця 13.1.1.1. Обсяги транспортних перевезень

Вид транспорту	Рік	Перевезено вантажів		Вантажооборот		Перевезено пасажирів		Пасажирооборот	
		млн.т	%	млн.т.км.	%	млн.	%	млн.пас.км.	%
Залізничний	2000	*	101,0	*	107,8	*	109,9	*	108,5
	2005	*	97,6	*	80,8	*	94,8	*	106,8
	2006	*	105,4	*	104,0	*	99,7	*	104,5
	2007	*	109,5	*	116,4	*	100,5	*	105,6
	2008	*	90,2	*	92,7	*	99,9	*	101,1
	2009	*	75,1	*	75,6	*	98,9	*	91,9
	2010	13,6	106,9	7187,3	112,4	16,8	98,6	2815,4	106,5
	2011	15,4	113,5	7958,7	110,8	17,2	101,9	2813,8	99,5
2012	15,2	98,8	7143,8	89,8	17,4	101,4	2923,8	103,5	
Автомобільний**	2000	40,0	65,7	2838,9	144,1	142,1	110,8	1497,1	118,1
	2005	46,3	105,6	2912,1	185,3	123,7	86,4	1585,9	100,5
	2006	51,3	110,8	2437,9	83,7	117,1	94,7	1486,9	93,8
	2007	50,7	98,9	2772,7	113,7	107,2	91,5	1303,2	87,6
	2008	59,1	116,5	2242,5	80,9	97,1	90,6	1194,1	91,6
	2009	3,8	72,0	857,7	90,1	80,9	83,3	986,6	82,6
	2010	3,1	80,9	887,1	103,4	83,2	102,8	1011,5	102,5
	2011	2,8	93,2	743,1	83,8	82,7	99,5	934,3	92,4
2012	51,4	83,1	1841,7	105,4	81,2	98,1	936,5	100,2	
Водний	2000	0,1	95,3	12,2	78,9	0,5	88,9	7,1	88,9
	2005	0,8	133,2	22,0	110,0	0,5	99,8	7,0	100,3
	2006	1,0	113,8	47,4	215,2	0,5	93,3	6,4	91,6
	2007	1,1	112,9	57,8	122,1	0,3	62,8	4,0	62,1
	2008	1,1	105,4	60,2	104,2	0,3	99,5	4,0	100,3
	2009	*	23,8	*	17,9	*	73,2	*	80,6
	2010	0,4	152,8	14,5	133,9	0,1	34,3	0,7	22,0
	2011	0,6	150,4	23,1	159,3	0,1	157,9	1,4	199,4
2012	0,5	80,0	18,9	81,9	0,1	90,9	1,4	100,6	
Авіаційний	2000	0,0	99,9	2,5	126,2	0,0	89,2	23,5	84,0
	2005	0,0	163,8	11,8	62,9	0,1	108,2	69,5	114,9
	2006	0,0	27,5	8,5	72,5	0,0	68,9	42,9	61,7
	2007	0,0	38,1	3,2	37,8	0,1	110,2	47,0	109,6
	2008	0,0	91,3	3,1	97,4	0,0	74,0	33,9	72,1
	2009	1,2	92,6	1,5	46,9	16,5	42,0	11,2	33,0
	2010	0,0	42,9	1,7	118,7	0,02	96,8	8,4	75,0
	2011	0,0	88,8	1,6	92,3	0,02	138,7	13,0	154,8
2012	0,0	122,1	1,0	65,5	0,0	144,0	19,4	148,1	
Трубопровідний	2000	*	*	*	*	*	*	*	*
	2005	*	*	*	*	*	*	*	*
	2006	*	*	*	*	*	*	*	*
	2007	*	*	*	*	*	*	*	*
	2008	*	*	*	*	*	*	*	*
	2009	*	*	*	*	*	*	*	*
	2010	*	*	*	*	*	*	*	*
	2011	*	*	*	*	*	*	*	*
2012	*	*	*	*	*	*	*	*	
Міський електротранспорт	2000	*	*	*	*	161,6	89,9	474,8	90,5
	2005	*	*	*	*	84,6	86,4	233,7	86,0
	2006	*	*	*	*	107,7	127,3	296,7	127,0
	2007	*	*	*	*	88,7	82,3	243,6	82,1
	2008	*	*	*	*	93,5	105,4	259,0	106,3
	2009	*	*	*	*	88,3	94,4	244,6	94,4
	2010	*	*	*	*	81,1	91,8	222,5	90,9
	2011	*	*	*	*	79,7	96,4	217,4	96,4
2012	*	*	*	*	68,3	85,7	188,0	86,5	
Всього	2000	53,5	72,1	10143,6	115,9	331,6	99,4	4852,0	108,9
	2005	63,3	103,7	10499,1	95,9	226,1	87,0	4497,9	103,3
	2006	69,4	109,5	10349,7	98,6	242,5	107,3	4553,1	101,2
	2007	70,5	101,7	11957,9	115,5	213,4	88,0	4471,1	98,2

	2008	77,2	109,4	10767,6	90,0	208,2	97,5	4396,2	98,3
	2009	5,0	6,4	859,2	8,0	185,7	89,2	1242,4	28,3
	2010	17,01	101,7	8090,6	111,4	181,2	97,2	4058,5	104,3
	2011	18,8	110,8	8726,5	107,9	179,8	99,2	3979,9	97,8
	2012	67,1	86,2	9005,4	92,5	167,0	92,9	4069,1	102,0

* Інформація конфіденційна відповідно до Закону України «Про державну статистику».

** Дані надані Головним управлінням статистики в Запорізькій області з урахуванням обсягів автомобільних вантажних (пасажирських) перевезень, виконаних фізичними і юридичними суб'єктами малого бізнесу.

Таблиця 13.1.2.1. Середній вік парку дорожніх механічних транспортних засобів

Тип автомобіля	Всього							Від 2 до 3 років							Від 3,1 до 5 років							Від 5,1 до 10 років							Більше 10 років						
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Автомобілі – всього	333675	318597	373333	380210	259244	398871	488379	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	9340	11877	19990	32708	35530	54809	39399	23983	21969	28460	43946	45248	73533	97710	249702	214638	234538	286738	218258	246495	324025
Легкові автомобілі	305230	288453	315173	313587	305691	330463	342255	50650	70113	90344	48810	60208	21176	22492	7293	9603	16161	26771	31770	50785	30243	19234	16195	19997	28339	36224	62586	76913	231502	196987	196291	188114	181272	194246	212607
Вантажні бортові	5063	5248	10125	10334	9175	57531	60344	47201	65668	82724	41340	56425	20107	115	504	343	665	309	676	3293	497	852	1010	1338	780	1380	8886	1894	2903	2771	6554	8460	6233	44564	57838
Самоскиди	2984	2877	620	10603	8482	-	10478	804	1124	1568	406	886	687	95	3	4	33	150	212	-	64	13	97	92	149	-	455	2872	2762	8022	9826	7751	-	9708	
Сідлові тягачі	1357	1568	3507	3790	2478	-	4006	45	98	468	300	370	-	14	48	83	234	119	155	-	298	458	940	919	874	-	796	970	968	2068	2474	2271	-	3123	
Спеціальні автомобілі	9981	11152	1253	1733	20034	1649	834	41	59	265	165	178	-	109	739	878	1545	157	1615	268	105	1978	2522	3496	193	3602	412	275	6031	6066	13274	912	13488	750	345
Пасажирські автобуси	6166	6428	9450	9858	8199	9228	9335	1233	1686	2938	268	1329	211	190	621	736	752	600	549	460	247	1301	1494	1978	2216	1868	1649	1311	3452	3463	5658	6277	5279	6935	7587
Інші транспортні засоби	2894	2871	5205	30305	4185	74962	61127	792	735	1062	489	503	171	4230	132	230	600	4602	553	8514	8014	256	277	615	11407	1151	7462	16066	1972	1621	2671	70675	1964	54144	32817

Система спостережень за станом довкілля

№ з/п	Суб'єкти моніторингу довкілля	Кількість точок спостережень, од.								
		атмосферне повітря	стаціонарні джерела викидів в атмосферне повітря	поверхневі води	джерела скидів зворотних вод у поверхневі води	морські води	джерела скидів зворотних вод у морські води	підземні води	джерела скидів зворотних вод у глибокі підземні водоносні горизонти	грунти
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Державна екологічна інспекція України									
	Державна екологічна інспекція у Запорізькій області	-	254	-	96	-	-	20	-	123
2	Державна служба України з надзвичайних ситуацій									
	Запорізький обласний центр з гідрометеорології	5	-	20	-	-	-	-	-	-
3	Державний комітет з питань будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства									
	Комунальне підприємство "Облводоканал" Запорізької обласної ради	-	-	1	-	-	-	-	-	-
	Запорізьке комунальне підприємство "Водоканал"	-	1	8	4	-	-	12	-	12
4	Державне агенство водних ресурсів України									
	Запорізьке обласне управління водних ресурсів	-	-	364	99	-	-	568	-	2660
	Запорізьке регіональне управління водних ресурсів	-	-	3	1	-	-	-	-	-
	Бердянський гідрологічний загін КП «ПІВДЕНУКРГЕОЛОГІЯ»	-	-	-	-	-	-	67	-	-
5	Державна геологічна служба									
	Білозерська геологорозвідувальна експедиція	-	-	-	-	-	-	15	-	-
6	Міністерство охорони здоров'я									
	Головне управління Держсанепідслужби в Запорізькій області	більше 60 умовно фіксованих точок	-	9	-	27	-	-	-	22

№ з/п	Суб'єкти моніторингу довкілля	Кількість точок спостережень, од.								
		атмосферне повітря	стаціонарні джерела викидів в атмосферне повітря	поверхневі води	джерела скидів зворотних вод у поверхневі води	морські води	джерела скидів зворотних вод у морські води	підземні води	джерела скидів зворотних вод у глибокі підземні водоносні горизонти	грунти
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
7	Міністерство аграрної політики та продовольства України									
	Запорізький обласний державний проектно-технологічний центр охорони родючості ґрунтів і якості продукції	-	-	-	-	-	-	-	-	45

Перелік атестованих санітарно-екологічних лабораторій за 2012 рік.

№	Назва підприємств до складу якого входить лабораторія	Назва лабораторії, адреса	Орган з атестації лабораторії
1	2	3	4
1	ПАТ «Запорізький оліяжиркомбінат»	Лабораторія відділу охорони навколишнього середовища 69014, м.Запоріжжя, вул.Харчова, 3, 61-54-55	ДП «ЗАПОРІЖЖЯСТАНДАРТМЕТРОЛОГІЯ»
2	ЗАТ «Запорізький залізрудний комбінат»	Санітарно-технічна лабораторія 71672, Запорізька область, Василівський р-н, с.м.т. Мала Білозірка, вул. Веселовське шосе, 7км	ДП «ЗАПОРІЖЖЯСТАНДАРТМЕТРОЛОГІЯ»
3	ДП «Запорізьке машинобудівне конструкторське бюро «Прогрес» ім. академіка О.Г. Івченка	Санітарно-промислова група служби охорони праці та навколишнього середовища 69068, м.Запоріжжя, вул.Іванова, 2, тел.65-46-25	ДП «ЗАПОРІЖЖЯСТАНДАРТМЕТРОЛОГІЯ»
4	СП "ДніпроенергосервісВАТ "Дніпроенерго"	Лабораторія контролю викидів забруднюючих речовин 69096, м.Запоріжжя,бул.Вінтера, 3-а, тел.58-32-05	ДП «ЗАПОРІЖЖЯСТАНДАРТМЕТРОЛОГІЯ»
5	ДП «ЗТМК»	Газопилоповітряна лабораторія 69600,м.Запоріжжя,вул.Технічна,18	ДП «ЗАПОРІЖЖЯСТАНДАРТМЕТРОЛОГІЯ»
6	ПНТП «Соціум»	Фізико-хімічна лабораторія 69037, м.Запоріжжя, вул.40 років Радянської України, 40-А, тел. 32-79-37	ДП «ЗАПОРІЖЖЯСТАНДАРТМЕТРОЛОГІЯ»
7	КТ «ЗЗВА»	Група фізико-хімічного аналізу лабораторії з контролю виробництва м.Запоріжжя,Дніпровське шосе,13	ДП «ЗАПОРІЖЖЯСТАНДАРТМЕТРОЛОГІЯ»
8	ТОВ НВП «Дніпроенергосталь»	Технологічна лабораторія захисту повітряного та водного басейнів 69008, м. Запоріжжя, вул. Експресівська, 8	ДП «ЗАПОРІЖЖЯСТАНДАРТМЕТРОЛОГІЯ»
9	КП «Бердянськводоканал»	Виробничо-вимірвальна лабораторія водовідведення 71101, м. Бердянськ, Мелітопольське шосе, 142	ТОВ «Рудмаг»
10	ТОВ "Еко-Стандарт 05"	Фізико-хімічна лабораторія 69005, м. Запоріжжя, вул. Правди, 61, тел. 270-50-93	ТОВ «Український регіональний центр екології промисловості»
11	ПрАТ «Запорізький електровозремонтний завод»	Санітарно-гігієнічна лабораторія 69065, м. Запоріжжя, вул. Залізнична, 2, тел. 793-27-84	Дорожний центр стандартизації та метрології ДП «Придніпровська залізниця»
12	ЗДП «Кремнійполімер»	Санітарна лабораторія 69009, м. Запоріжжя, вул. Теплична, 7, тел. 283-94-92	ДП «ЗАПОРІЖЖЯСТАНДАРТМЕТРОЛОГІЯ»
13	ТОВ «Південний завод гідравлічних машин»	Санітарно-промислова лабораторія 71101, м. Бердянськ, Мелітопольське шосе, 77	ДП «ЗАПОРІЖЖЯСТАНДАРТМЕТРОЛОГІЯ»
14	ВП «Запорізька АЕС»	Еколого-хімічна лабораторія служби охорони навколишнього середовища 71500, м. Енергодар, (06139)56699	Орган з атестації вимірвальних та калібрувальних лабораторій ДП НАЕК «ЕНЕРГОАТОМ»
15	ЗДП «Радіоприлад»	Лабораторія охорони навколишнього середовища та промислової санітарії 69000, м. Запоріжжя, пр. Леніна, 3, тел. 289-48-42	ДП «ЗАПОРІЖЖЯСТАНДАРТМЕТРОЛОГІЯ»
16	ТОВ "ЕКОУніверсал"	Технологічна лабораторія 69035, м. Запоріжжя, вул. Рекордна, 26, тел. 13-33-50	ДП «ЗАПОРІЖЖЯСТАНДАРТМЕТРОЛОГІЯ»

Додаток 15.12.1

Перелік громадських організацій природоохоронного спрямування, що співпрацюють з Держуправлінням охорони навколишнього природного середовища в Запорізькій області

№ з/п	Назва організацій	Юридична адреса	Організації, включені до складу громадської ради при територіальному органі та спецпідрозділі Мінприроди
1	2	3	4
1	Громадська молодіжна організація “Запорізьке міське молодіжне товариство вивчення і охорони птахів”	69118, м. Запоріжжя, вул. Луначарського, 1	
2	Клуб “Білі ворони” м. Дніпрорудне,	71630, м. Дніпрорудне, вул. Комсомольська, 29, школа №3 тел. (275)-6-18-98, 6-18-81	-
3	Екооб’єднання “Ехо” Верхньотокмацької ЗОШ	72201, Чернігівський р-н, с. Верхній Токмак школа, турклуб “Скіф” тел. (240)-9-73-23	-
4	Молодіжне громадське об’єднання “Запорізький центр популяризації краєзнавства “Хорс”	69000, м. Запоріжжя, пр. Леніна, 1 тел. 236-48-38, 236-48-45, 236-48-48, 236-86-38, (066)74-50-233	Організація включена до складу Громадської ради при Держуправлінні
5	Токмацька районна дитяча екологічна організація “Спілка друзів природи” м. Токмак	71700, м. Токмак, вул. Шевченко, 35/39 тел. (278) - 2-09-91, (097) 830-20-89	-
6	Асоціація “Екологічна освіта”	69091, м. Запоріжжя, вул. Немировича - Данченко 46-а, тел. 224-03-96	Організація включена до складу Громадської ради при Держуправлінні
7	Клуб “Лелека”, СШ №100	69096, м. Запоріжжя, вул. Ладозька, 2а тел. 52-41-75, 52-83-69	-
8	Дитячо-юнацька громадська організація «Республіка Мрія»	69000, м. Запоріжжя, вул. Військбуд, 85/40 м.т. (095)501-91-40	-
9	Запорізькій обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді	69068, м. Запоріжжя, вул. Чарівна, 11 т. 65-46-56	-
10	Запорізька обласна дитяча громадська організація “Скауты Запоріжжя”	69000, м. Запоріжжя, вул. Механічна 31 тел. 67-82-31 м.т. (066)291-55-60	-
11	Громадська організація “Таврійська заповідна допомога”	72311, м. Мелітополь, вул. Крупської, 9/202 72300, м. Мелітополь, вул. Селянська, 16/3	-
12	Запорізька обласна організація «Українське товариство охорони природи»	69057, м. Запоріжжя, вул. Яценка, 1 тел. 279-52-31	Організація включена до складу Громадської ради при Держуправлінні
13	Запорізька обласна благодійна організація «Созіданіє»	69013, м. Запоріжжя, вул. Академіка Курчатова, 33	Організація включена до складу Громадської ради при Держуправлінні
14	Запорізька обласна організація «Всеукраїнська екологічна ліга»	69002, м. Запоріжжя, вул. Запорізька 11/85	Організація включена до складу Громадської ради при Держуправлінні

15	Міська громадська екологічна організація «Дочки землі»	69097, м. Запоріжжя, бул. Ентузіастів, 5/49 тел. 34-05-08	-
16	Бердянське відділення Міжнародного громадського руху «Екологія людини»	72300, м. Мелітополь, вул. Мазіна, 26, кв.23	-
17	Регіональний молодіжний еколого-красознавчий центр «Сварог»	69068, м. Запоріжжя, бул. Кругова, 107/22	-
18	Азово-Чорноморська орнітологічна станція. Приазовське відділення Українського товариства охорони птахів	72312, м. Мелітополь, вул. Леніна, 20 тел. (0619) 44-04-09	-
19	Всеукраїнський рух екологічних організацій «Хортицький Форум»	69097, м. Запоріжжя, вул. Ентузіастів, 5/49 тел. 277-07-47 т.м. (095) 80-95-606	Організація включена до складу Громадської ради при Держуправлінні
20	Запорізьке обласне відділення ВГО «Громадський контроль»	69121, м. Запоріжжя, вул. Чуйкова 28/88 тел. 33-32-22	-
21	Гуляйпільська районна громадська організація «Гуляйпільська громада»	70200, м. Гуляйполе, вул. Жовтнева, 12 8 (245)4-12-71, т.м. (066)245-23-55	-
22	Міська громадська організація «Людина і суспільство»	69089, м. Запоріжжя, вул. Корчагінська, 7 тел. 275-89-45	-
23	Асоціація «Екологічні ініціативи»	69068, м. Запоріжжя, вул. Кругова, 150. оф.1	Організація включена до складу Громадської ради при Держуправлінні
24	Запорізька обласна громадська організація «Козацька спеціалізована дружина «СІЧ»	69098, м. Запоріжжя, вул. Полякова, 5а, тел. 701-57-04	Організація включена до складу Громадської ради при Держуправлінні
25	Запорізька обласна федерація КБМ «СПАС»	69007, м. Запоріжжя, вул. Руставелі, 20	Організація включена до складу Громадської ради при Держуправлінні
26	Запорізьке міське відділення «Правозахисник» Міжнародної громадської організації «Міжнародне товариство прав людини-Українська секція»	69007, м. Запоріжжя, вул. Абразивна, 4	-
27	Еко клуб «Джерело» ЗНВШ №20	69091, м. Запоріжжя, бульвар Шевченко, 49 тел. 32-62-26	-
28	Районна громадська організація «Надія»	72100, м. Приморськ, тел. (050) 48-69-163	-
29	Запорізька міська громадська організація онкоінвалідів «Переможемо рак»	69002, м. Запоріжжя, вул. Українська, 6-а/40 тел. (067) 760-79-23	-
30	Районна громадська організація «Варта»	70500, м. Орхів, тел. (050) 56-23-227	-
31	Міська громадська організація «Народна ініціатива»	72311, м. Мелітополь, тел. (067) 70-04-914	-
32	Громадська організація "Врятуємо Азовское море"	71112, м. Бердянськ, вул. Первомайська 29а/32а кв.14 тел. (050) 62-58-875	-
33	Запорізька обласна організація «Мелітопольський міжрегіональний бізнесцентр»	72312, м. Мелітополь, вул. Карла Маркса, 27 тел. 44-00-05, 42-67-96	-
34	Запорізька молодіжна громадська організація «Служба захисту тварин»	69096, м. Запоріжжя, вул. Бородинська, 20/141 тел. 701-46-86	-

		(066) 711-62-98	
35	Запорізька обласна молодіжна організація «ЕНОТ»	69091, м. Запоріжжя, бул. Шевченка, 51/14 тел. 701-24-68 (068)-400-86-44	-
36	Обласна громадська екологічна асоціація «Зелений рух Запоріжжя»	69034, м. Запоріжжя вул. Кустонайська, 3/1 юр. Адреса: 69041 м. Запоріжжя вул. Кремлівська 81/52	Організація включена до складу Громадської ради при Держуправлінні

Перелік коригується по мірі надходження інформації про діяльність неурядових громадських організацій на території Запорізької області.

Відповідальні виконавці Регіональної доповіді про стан навколишнього природного середовища в Запорізькій області за 2012 рік

<i>№ розділу</i>	<i>Назва розділу</i>	<i>Зміст розділу</i>	<i>Відповідальні за розділи</i>
	Вступне слово		
1.	Загальні відомості	1.1. Географічне розташування та кліматичні особливості території 1.2. Соціальний та економічний розвиток країни	Соболева О.М.
2.	Атмосферне повітря	2.1. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря 2.1.1. Динаміка викидів забруднюючих речовин стаціонарними та пересувними джерелами 2.1.2. Динаміка викидів найпоширеніших забруднюючих речовин в атмосферне повітря у містах 2.1.3. Основні забруднювачі атмосферного повітря (за галузями економіки) 2.2. Транскордонне забруднення атмосферного повітря 2.3. Якість атмосферного повітря в населених пунктах 2.4. Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря 2.5. Використання озоноруйнівних речовин 2.6. Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття 2.7. Заходи, спрямовані на покращення стану атмосферного повітря	Булигіна І.В. Держекоінспекція
3.	Зміна клімату	3.1. Тенденції зміни клімату 3.2. Національна система оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів 3.3. Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптації до зміни клімату	Булигіна І.В.
4.	Водні ресурси	4.1. Водні ресурси та їх використання 4.1.1. Загальна характеристика 4.1.2. Водозабезпеченість територій та регіонів 4.1.3. Водокористування та водовідведення 4.2. Забруднення поверхневих вод 4.2.1. Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод 4.2.2. Основні забруднювачі водних об'єктів (за галузями економіки) 4.2.3. Транскордонне забруднення поверхневих вод 4.3. Якість поверхневих вод 4.3.1. Оцінка якості вод за гідрохімічними показниками 4.3.2. Гідробіологічна оцінка якості вод та стан гідробіоценозів 4.3.3. Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію 4.3.4. Радіаційний стан поверхневих вод 4.4. Якість питної води та її вплив на	Розовенко І.В.

		здоров'я населення 4.5. Екологічний стан Азовського та Чорного морів 4.6. Заходи щодо покращення стану водних об'єктів	
5.	Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, розвиток природно-заповідного фонду та формування національної екологічної мережі	5.1. Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, формування національної екологічної мережі 5.1.1. Загальна характеристика 5.1.2. Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття 5.1.3. Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття 5.1.4. Формування національної екомережі 5.1.5. Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами 5.2. Природоохоронні території та об'єкти 5.2.1. Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду 5.2.2. Водно-болотні угідді міжнародного значення 5.2.3. Біосферні резервати та об'єкти Всесвітньої природної спадщини 5.2.4. Формування української частини Смарагдової мережі Європи 5.3. Охорона, використання та відтворення рослинного світу 5.3.1. Загальна характеристика рослинного світу 5.3.2. Лісові ресурси 5.3.3. Стан використання природних недревних рослинних ресурсів 5.3.4. Охорона та відтворення видів рослин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів 5.3.5. Адвентивні види рослин 5.3.6. Стан зелених насаджень 5.3.7. Заходи щодо збереження рослинного світу 5.4. Охорона, використання та відтворення тваринного світу 5.4.1. Загальна характеристика тваринного світу 5.4.2. Стан і ведення мисливського та рибного господарств 5.4.3. Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів 5.4.4. Інвазивні види тварин 5.4.5. Заходи щодо збереження тваринного світу 5.5. Стан рекреаційних ресурсів та розвиток курортних зон 5.6. Туризм	Коршунова В.В.
6.	Земельні ресурси і ґрунти	6.1. Структура та використання земельних ресурсів 6.1.1. Структура та динаміка змін	Коршунова В.В.

		<p>земельного фонду</p> <p>6.1.2. Господарська освоєність земельних угідь</p> <p>6.2. Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси</p> <p>6.3. Стан і якість ґрунтів</p> <p>6.3.1. Якість ґрунтів сільськогосподарського призначення</p> <p>6.3.2. Забруднення ґрунтів</p> <p>6.3.3. Деградація земель</p> <p>6.4. Оптимізація використання та охорона земель</p>	
7.	Надра	<p>7.1. Мінерально-сировинна база</p> <p>7.1.1. Стан та використання мінерально-сировинної бази</p> <p>7.2. Система моніторингу геологічного середовища</p> <p>7.2.1. Підземні води: ресурси, використання, якість</p> <p>7.2.2. Екзогенні геологічні процеси</p> <p>7.3. Геологічний контроль за вивченням та використанням надр</p> <p>7.4. Дозвільна діяльність у сфері використання надр</p>	Коршунова В.В.
8.	Відходи	<p>8.1. Структура утворення та накопичення відходів</p> <p>8.2. Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення)</p> <p>8.3. Використання відходів як вторинної сировини</p> <p>8.4. Транскордонне перевезення небезпечних відходів</p> <p>8.5. Державне регулювання в сфері поводження з відходами</p>	Павелко С.О.
9.	Екологічна безпека	<p>9.1. Екологічна безпека як складова національної безпеки</p> <p>9.2. Об'єкти, що становлять підвищену екологічну небезпеку</p> <p>9.3. Радіаційна безпека</p>	Соболева О.М.
10.	Промисловість та її вплив на довкілля	<p>10.1. Структура та обсяги промислового виробництва</p> <p>10.2. Вплив на довкілля</p> <p>10.2.1. Гірничодобувна промисловість</p> <p>10.2.2. Металургійна промисловість</p> <p>10.2.3. Хімічна та нафтохімічна промисловість</p> <p>10.2.4. Харчова промисловість</p> <p>10.3. Заходи з екологізації промислового виробництва</p>	Розовенко І.В. Булигіна І.В. Коршунова В.В. Павелко С.О.
11.	Сільське господарство та його вплив на довкілля	<p>11.1. Тенденції розвитку сільського господарства</p> <p>11.2. Вплив на довкілля</p> <p>11.2.1. Внесення мінеральних і органічних добрив на оброблювані землі та під багаторічні насадження</p> <p>11.2.2. Використання пестицидів</p> <p>11.2.3. Екологічні аспекти зрошення та осушення земель</p> <p>11.2.4. Тенденції в тваринництві</p> <p>11.3. Органічне сільське господарство</p>	Коршунова В.В.
12.	Енергетика та її вплив на довкілля	<p>12.1. Структура виробництва та використання енергії</p> <p>12.2. Ефективність енергоспоживання та</p>	Соболева О.М. Булигіна І.В.

	<p>довкілля</p> <p>15.12.1. Діяльність громадських екологічних організацій</p> <p>15.12.2. Діяльність громадських рад</p> <p>15.13. Екологічна освіта та інформування</p> <p>15.14. Міжнародне співробітництво у галузі охорони довкілля</p> <p>15.14.1. Європейська та євроатлантична інтеграція</p> <p>15.14.2. Залучення міжнародної технічної допомоги та координація діяльності програм/проектів зовнішньої допомоги</p> <p>15.14.3. Двостороннє та багатостороннє співробітництво</p>	<p>Соболева О.М. (Прилуцька Н.А.) Ресурсні відділи</p>
	Висновки	Соболева О.М. Ресурсні відділи
	Додатки	Соболева О.М. Ресурсні відділи